

LEXICON TOTIUS LATINITATIS

AD

AEGIDIO FORCELLINI

SEMINARII PATAVINI ALUMNO

LUCUBRATUM

DEINDE

A

IOSEPHO FURLANETTO

EIUSDEM SEMINARII ALUMNO

EMENDATUM ET AUCTUM

NUNC VERO CURANTIBUS

FRANCISCO CORRADINI ET IOSEPHO PERIN

SEMINARII PATAVINI ITEM ALUMNIS

EMENDATIUS ET AUCTIUS

MELIOREMQUE IN FORMAM REDACTUM

Secunda impressio anastatice confecta
quartae editionis aa. 1864-1926 Patavii
typis mandatae cum appendicibus quibus
aucta est prima anastatica impressio
a. 1940 edita.

LEXICON TOTIUS LATINITATIS

AB

AEGIDIO FORCELLINI

SEMINARII PATAVINI ALUMNO

LUCUBRATUM

DEINDE

À

IOSEPHO FURLANETTO

EIUSDEM SEMINARII ALUMNO

EMENDATUM ET AUCTUM

NUNC VERO CURANTIBUS

FRANCISCO CORRADINI ET IOSEPHO PERIN

SEMINARII PATAVINI ITEM ALUMNIS

EMENDATIUS ET AUCTIUS

MELIOREMQUE IN FORMAM REDACTUM

Tom. I

CURANTE IOSEPHO PERIN

CUM APPENDICE

EIUSDEM

MCMLXV

ARNALDUS FORNI EXCUDEBAT BONONIAE
GREGORIANA EDENTE PATAVII

QUID PRÆSTABITUR
IN HAC NOVA
FORCELLINIANI LEXICI EDITIONE
ORATIO

PUBLICÆ HABITA PRID. NON. AUG. ANNO MDCCCLIV.

A

FRANCISCO CORRADINI

SEMINARII PATAVINI ALUMNO, PROFESSORE AC TUNC STUDIORUM PRÆFECTO

QUÆ PRÆFATIONIS LOCO PROPONITUR

Egregie profecto Cajus Cornelius Tacitus, aut quicumque ille fuerit auctor Dialogi de causis corruptæ eloquentiæ (c. 37.): «Crescit cum amplitudine rerum vis ingenii, nec quisquam quam claram et illustrem orationem efficere potest, nisi qui causam parem invenit». Hæc una sapientissimi viri sententia mihi hodierna die coram vobis verba facturo nonnihil animi addidit. Quippe me nunc primo in publicam hanc arenam ex majorum instituto descendere jussum terrebat virium mearum infirmitas, quæ quam exiguæ sint, neque ad tantum pondus excipiendum accommodatæ, planissime sentio; vehementer angebat hic ipse ornatissimus dicendi locus, in quo præteritis annis viri cum plurimi, tum ingenii vi, eruditionis copia et eloquentiæ flumine præstantissimi sibi ipsi pepererunt famam nominis immortalem; timore præsertim summo afficiebat hæc litteratorum hominum celebritas tanta, quibus nihil afferri decet, nisi quod fuerit industria elaboratum, artificio politum, numeris denique omnibus absolutum. Nihilo tamen secius tanta me trepidatione dejectum erexit et recreavit aliquantulum, quod præ manibus est, argumentum; adeo vastum, ut mihi quidem verba deesse possint, res profecto non possit; adeo insigne, ut sine ullo etiam oratorio fuco et ornatu ipsum sua stet ac fulgeat præstantia, magnitudine, gravitate. Agitur enim perantiquum et maximum Italiæ decus, quantum in nobis est, conservandum; agitur explenda justissimi, quo docti viri jamdiu laborant, desiderii expectatio; agitur præclarissima hujusce nostri Seminarii gloria ab obtrectatorum criminationibus si non in pristinam splendoris amplitudinem vindicanda, at saltem pro virili parte tuenda; uno verbo agitur nova Forcelliniani Lexici editio. Siquidem, Auditores, quo tempore in Britannia et Gallia ac præcipue in Germania philologiæ studium summo est in honore, omnium pectora inflamat, exercet ingenia, perque operosas præstantium virorum lucubrationes non modo in dies amplificatur, verum etiam ad ipsum propemodum perfectionis fastigium evehitur; quo tot ac tanta quotidie typis eduntur accurate ac diligenter expensa, emendata, illustrata, unde antiquitas ipsa nova quadam luce ac majestate præfulget omniumque oculos in se convertit; quo denique, ut latina propius attingamus, per alios Grammatici vel nonnulli vel omnes, per alios Oratorum vel Historicorum fragmenta, Fabula togata, Synonyma, multaque præterea classicorum auctorum opera mira ingenii sagacitate diuturnisque vigiliis elaborata, maximo cum rei litterariæ emolumento, denuo prodie-

runt ⁽¹⁾: eo sane tempore dedeceret, Italiam hanc nostram, qua magistra ac duce in latinis præcipue litteris ediscendis nationes ceteræ per tot sæcula usæ sunt, ab iisdem nunc studiis abhorreere eaque per summam ignaviam aut contemptum negligere; præsertim cum omnia nuper commemorata in causa sint, cur litterati homines, qui recte sentiunt, vehementer ac merito id latinum Lexicon jamdudum efflagitent, quod cum tempori, tum firmiori artium disciplinarumque profectui apte conveniat ac satisfaciat. Quod si res ita se habet, cujus erit, quæso, onus tam grave atque arduum subire? Id certe jure suo sibi vindicat Seminarium hoc nostrum, in quo latina lingua duobus abhinc sæculis a majoribus nostris non modo culta, sed habita in deliciis ac posterorum fidei religiose commissa, in regno veluti suo dominatur; in quo prima hujusmodi Lexici jacta sunt fundamenta, quæ in mirabilem nunc et pæne dixerim immensam ædificii molem assurgunt; in quo demum, ut ceteros mittam, tria illa eminuerunt præclarissima latinitatis lumina, Facciolati, Forcellini et Furlanetto, de quibus nulla unquam ætas conticescet. Neminem igitur nobis refragaturum esse arbitror, si Forcellinianum Lexicon auctius et emendatius edendum nunc denuo curamus; quippe quos impellit atque arget non vana aliqua jactantia, sed illustre majorum exemplum; non audacia, sed officium; non privatum nostrum, sed publicum hujus loci decus et nomen: paucis, hoc opus jubemur, eoque libentius aggredimur, quod, etiamsi deterreamur ingenii nostri conscientia, tamen in ipsa virium infirmitate et velle et conari grandia gloriosum est.

Quo vero longa hæc via tutior nobis muniatur, et quibus undique scatet difficultatibus pateat expedita, optimum factu duximus, Auditores, hodierna luce vestris oculis brevi diligenterque subjicere quid in toto primum Lexico conficiendo, quid deinde in singulis ejusdem partibus seu vocabulis exhibendis præstabimus; eo sane consilio, ut qua valeatis plurimum sapientia nobis opitulari, si qua fuerint, et erunt fortasse multa, addenda, aut detrahenda, aut in melius quomodocumque mutanda pro vestra nos humanitate docere, atque ita cum de nobis, tum de latinis præcipue litteris bene mereri velitis ⁽²⁾. Quapropter hac in re pertractanda illud etiam nos juvat, quod tali pacto consultum est et vestræ, Auditores humanissimi, dignitati, quos tantæ causæ judices constituimus; et commissæ nobis juventutis emolumento, quæ romanarum aliarumque rerum studiis tunc se majori dabit alacritate, cum videat per quos ipsa litteris ac disciplinis imbuatur, eos labori parcere nulli et libris diu noctuque inhærere.

Si res quæcumque, non ex specie et magnitudine, sed ex fine adeoque usu judicandæ sunt, atque hinc pateat oportet, qua ratione tractandæ sint ac perficiendæ; id profecto di-

(1) Quæ hic singillatim memorantur, hæc sunt: M. Terenti Varronis de Lingua Latina librorum quæ supersunt emendata et annotata a Carolo Odofredo Müllerero a. 1833. Gottingæ. — Sexti Pompei Festi de verborum significatione quæ supersunt cum Pauli epitome emendata et annotata a Carolo Odofredo Müllerero 1839. Gottingæ. — Corpus Grammaticorum Latinorum veterum collegit, auxit, recensuit ac potiorum lectionis varietatem adjecit Fridericus Lindemannus Sociorum opera adjutus. Lipsiæ 1831. et seqq. Hoc vero Grammaticorum Corpus est imperfectum; continet enim Donatum, Probum, Eutychium, Arusianum Messium, Maximum Victorinum, Asperum, Phocam, Pauli Diaconi excerpta, Sexti Pompeii Festi fragmenta, Isidorum et Charisium: ceteri desiderantur. Idem tamen Lindemannus multo ante Nonium et Prisciani opera minora ediderat. Omnia hæc a Guiljelmo Freund plurimi habentur; tametsi mendis non careant et nimio fortasse studio novitatis laborent. — Oratorum Romanorum Fragmenta ab Appio inde Cæco usque ad Q. Aurelium Symmachum collegit atque illustravit Henr. Meyerus. Editio Parisina auctior et emendatior curis Friderici Dübner. 1837. — Vitæ et fragmenta veterum Historicorum Romanorum. Composuit Augustus Krause. Berolini 1833. — De Fabula Togata Romanorum. Accedunt Fabularum Togatarum reliquiæ. Scripsit et edidit Joannes Henricus Neukirk. Lipsiæ 1833. — Lateinische Synonyme und Etymologieen von Ludwig Döderlein. 7. Th. Leipzig 1826-39. — Singula vero classicorum auctorum opera quæ denuo prodierunt videsis in *Indice Scriptorum Latinorum*, qui Præfatione excipit. Hoc loco unum illud adjicimus, anno tantum proxime elapso nobis innotuisse *Inscriptiones Regni Neapolitani Latinæ*, quas edidit *Theodorus Mommsen* Lipsiæ 1852., et *Inscriptionum Latinarum selectarum Volumen Tertium, Collectionis Orellianæ* supplementa emendationesque exhibens, quod edidit *Guilielmus Henzen* Turici 1856; ex quibus jam inde ab initio nonnulla in Lexicon inseruimus.

(2) Quæ ab Auditoribus, eadem et a Lectoribus enixe postulabamus cum primum anno 1854. hæc oratio typis commissa et pervulgata est. Pergratum sane nobis fecerit (hæc ipsa verba tunc protulimus) quicumque singulari humanitate præditus ad tantum hoc opus perficiendum consilio nos aut opera juverit, ejusdemque mentio in ipsa Lexici Præfatione pro meritis habebitur. Maximæ itaque gratiæ a nobis et aguntur et habentur cum cl. viro Joseph Trivellato in Seminario Patavino Professore emerito, de quo et infra pag. XII.; tum Cæs. Reg. reipublicæ litterariæ in Austriaco Imperio Præfectis (italice *Ecc. I. R. Ministero della Pubblica Istruzione*), qui cl. Vindobonensem Professore (quantum conjectura assequi potui) hac de re sententiam rogaverunt eamque manu scriptam ac summo studio elaboratam 7. Cal. Januar. anni 1857. summa benignitate mihi tradendam curarunt.

ligentius considerandum putamus, cum quæstio est de litterario negotio, in hac tanta præsertim, non dicam copia, sed importuna librorum undique ingruentium colluvie. Quibus igitur usui esse debet omnigenum illud ac prope infinitum totius latinitatis Lexicon? Haud sane adolescentibus: etenim si recte humanas vires æstimare velimus, nec nimio plus postulare audeamus, quam quod ætas et ingenium per se ferre possunt; ac proinde præ oculis habeamus imitandam sapientissimi patrisfamilias prudentiam, qui mensas apparatusissimas struere, non eundem tamen pueris cibum ac viris præbere curat: facile intelligemus opus hoc tantum officere potius, quam prodesse adolescentibus, qui nimirum in ipso latinæ linguæ limine constituti, accuratissimo quidem Lexico, quod adhuc in votis est, veluti duce ac præsidio maxime indigent, brevi tamen, ne ingenti rerum mole proposita vel suapte natura laboris impatientes a studiis multo magis deterreantur, vel mente et ratione adhuc impares omnia turbent, pervertant, et plurima persecuti nihil admodum teneant. Illis itaque hujusmodi Lexicon est comparandum, qui liberalium disciplinarum cursu confecto adultoque ingenio polentes, pro suscepto vitæ instituto, vel etiam quo impotenti abripiuntur animi studio oceanum ipsum tentare cupiunt ac latissimæ romanarum litterarum provinciæ velificari; eamque non peragraræ tantummodo, verum etiam potiri vehementer exoptant. Quibus idcirco omnis apparatus ornatusque, instrumenta præsidiaque omnia suppeditanda sunt, quæ tanto huic proposito quomodocumque conducant; et si quid forte peccandum, id copiâ potius quam inopiâ, ne qui tam multa et magna constanter audent, aliorum incuria prohibeantur, quominus exoptatam regionem obtineant atque uberrimos tot laborum fructus tandem aliquando percipiant.

Qui vero poterunt vel eruditi hujusmodi homines absolutam romanarum litterarum scientiam acquirere, immo ipsos, quod caput est, ætatis aureæ scriptores penitus intelligere, et quanti quisque sit habendus acri judicio perpendere, nisi latinam linguam ab infantia repetentes ad summam usque senectutem sedulo prosequantur? clarissimorum enim, qui Augusti ævo floruerunt, auctorum præstantia, aureaque illa sermonis elegantia, gravitas, pulcritudo tunc tantummodo plena in luce collocabitur, cum hinc innotescet qualis fuerit horrida atque inculta, etsi robusta, superiorum antiquitas, et quænam inde in posterum excerpta, quænam expolita, quænam omnino rejecta, quænam denique nova prolata; illinc vero patebit quam longe posteriora sæcula quibusque de causis aberraverint, quamvis eo pervenerint aliquando, ut mirabili quadam ingeniorum vi ac rerum dignitate sermonis damna compensarent. Hæc sane in causa fuerunt, cur jamdudum inter eruditos plane convenerit, totius latinitatis Lexicon nihil aliud esse, nisi omnium ad unam earum vocum historiam, quas exhibent scripta, quæ adhuc supersunt, romanæ litteraturæ monumenta. Ex qua definitione colligitis, tria nobis potissimum esse inquirenda, quibus veluti cardinibus totum vertitur Lexicon: ac primo quidem rectene historia vocum appelletur et sit; deinde quo temporis orbe concludantur monumenta seu scriptores, quorum auctoritate consistit; denique utrum omnes omnino voces, quæ in ipsis occurrunt, complectatur oporteat: paucis, quam sit indole seu natura, quibus innitatur fundamentis, quibusque partibus constet.

Jam vero Lexicon suapte natura esse vocum historiam quisque sibi facile persuadeat, cum hoc aliaque historiæ genera inter se vel obiter conferat. Nonne sermo ipse ceteris aliqujus populi eventis per se adnumerandus? Nonne cum natione ipsa tam arcto conjungitur vinculo, ut una simul adolescat, vigeat, intereat, cumque moribus, institutis, imperio, religione immutetur? Nonne voces, æque ac res gestæ, ad trutinam revocandæ sunt et criticæ artis ope diligenter excutiendæ, ut certæ secernantur a dubiis, et omnes quidem recenseantur, sed illæ velut ingenuæ ac civitate donatæ, hæc vero tamquam libertinæ vel exteræ sua nota insignes; illa denique verborum monstra, quæ librariorum inscitia in classica scripta, proinde quasi maculæ in solem, irrepserunt, argumentis refutata firmissimis longe ablegentur? Historiæ profecto est enarrare, quibus ab exordio populis regnum aliquod coleretur,

quibus teneretur legibus, quibus initiis profectum exeresceret; qua fines suos modo victoriis latius protulerit, hostium modo incursionibus brevius præciderit; quantum apud exteras nationes gratia et auctoritate valuerit, aut contemptui fortasse habitum sit; quomodo justitia, sapientia bonisque moribus floruerit, ac deinde in ambitionem, avaritiam libidinemque cum degenerasset, senio tandem confectum suo ipsum vitio perierit: — Lexici vero est edocere, undenam voces originem duxerint, quam ad legem formentur, quibus a se progenitis linguam ditaverint; utrum proprio tantummodo sensu, angustis quasi limitibus, se ipsæ contineant, an per metaphoras novis quasi armis instructæ, novo corporis habitu novæque specie decoræ longe lateque vagentur imperiumque propagent; qua ætate maximo essent in honore, aut contra oblivione obrutæ in tenebris delitescerent; quibus de causis nativam oris honestatem sonique dulcedinem ita paullatim efferarent, ut languore tandem fastidioque laborantes penitus interierint, quemadmodum perbelle Horatius ⁽¹⁾:

Ut silvæ foliis pronos mutantur in annos,
Prima cadunt: ita verborum vetus interit ætas,
Et juvenum ritu florent modo nata vigentque.
..... mortalia facta peribunt,
Nedum sermonum stet honos et gratia vivax.
Multa renascentur, quæ jam cecidere, cadentque
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
Quem penes arbitrium est et jus et norma loquendi.

Quæ cum ita sint, quid dubitamus de scriptorum ætate definienda? Namque si Lexicon historiæ indolem rationemque præsefert; si quamlibet historiam, ne quis in dubium vocet aut respuat omnino, testimonia confirmant necesse est cum plura, tum digna quibus fides ab omnibus habeatur; si denique penes usum arbitrium et jus et norma loquendi: ea sane lex est, ut ad nostrum Lexicon conficiendum monumenta adeunda sint atque investiganda usui tantum æqualia, quæ scilicet ab ipsis latinæ linguæ incunabulis ad sæculum usque sextum post Christum natum conscripta sunt, quo tempore cum jam Romanorum in Occidente imperium funditus eversum esset, lingua etiam interiit, seu vulgari civitatis aut populi sermone haud amplius est usurpata. Quicumque igitur fuerint scriptores, nullo gentis, populi, natalis loci, aut religionis discrimine, dummodo latina lingua usi sint et in memorata superius tempora inciderint, eorum omnium opera tamquam propria jure sibi vindicat atque addicit romana litteratura; eademque propterea inter documenta recenset, quibus rite perpensis ac pro cujusque auctoris ætate, ingenio, doctrina, re qua de agitur scribendique ratione merito aestimatis tota sermonis historia innititur et consistit. Ceteri omnes latinæ linguæ vel ortum prægressi, vel interitum subsequuti omnino rejiciendi. Nam quæ ante urbem conditam in Latio finitimisque regionibus usuvenere dialecti, ac plurimi velut rivi in unum regale flumen collati, ipsæ quoque variæ ac dissimiles, inter se paullatim commixtæ in illum tandem coaluere sermonem, qui vi et magniloquentia sua romani imperii dignitatem amplitudinemque exæquaret, quamvis abditas nonnullarum vocum notiones extricare fortasse valeant et aliqua interdum luce perfundere, tamen non modo nobis perpauca sui reliquerunt et sæpius obscura vestigia, sed etiam haud prorsus latina ⁽²⁾. Qui vero sæculo septimo post Christum natum ac deinde in posterum scriptores extiterunt, etsi multa

(1) Art. Poet. v. 60-72.

(2) Ita ex. gr. latinis quidem cognata, nec tamen prorsus latina sunt umbrica vocabula *sif* sues, *feiu* facito, *scritu* servato, *nomneper* pronomine etc.; aut osca *kuaissur* quæstor, *aikdased* ædificavit, *sefacust* fecerit, *nep* neque etc.; aut etrusca *etere* altera, *phuius* filius, *avils* ætatis etc.; Harum tamen dialectorum cognitionem latinæ linguæ studiosis et jucundam et utilem esse arbitramur; ac proinde bene de ipsis meretur *Ariodantes Fabretti*, qui *Lansii*, *Gorii*, *Amaduttii*, *Guarinii*, *Mommsenii* aliorumque de vetustissimis Italicis Inscriptionibus opera collegit, in alphabeticum ordinem redegit composuitque *Glossarium Italicum*, in quo omnia vocabula continentur ex umbricis, sabinis, oscis, volsicis, etruscis ceterisque monumentis quæ supersunt collecta et cum interpretationibus variorum explicantur.

nobis latine prodiderint, sermonem tamen usurparunt, non patrium et suum, sed alienum, non ex ipso matris ore et quotidiano vitæ commercio expressum arreptumque, sed ex grammaticorum ludis per vim et veterum libris multo sudore comparatum; eorumque proinde auctoritas in antiquis vocabulis, quæ sunt a classicis mutuati, est supervacanea, in novis, quæ per se ipsi finxerunt, admodum nulla: nisi forte quis eorum, quemadmodum Paulus Diaconus et plerique Glossarum auctores, ex germano aliquo latinitatis fonte, qui eidem præsto erat, neque ad nos usque malo quodam fato pervenit, latices, aliquando fortasse turbidos, semet haurire testetur ⁽¹⁾. — Quod si quispiam a nobis quærat, cur ejusmodi scriptorum tempora ad finem sexti sæculi producamus, cum Romanorum in Occidente imperium per Odoacrem multo ante, anno scilicet a Christi nativitate quadringentesimo septuagesimo sexto, labefactatum corruerit; id a nobis jure fieri fatebitur, dummodo animadvertat sæculi sexti scriptores Romulo Augustulo, Julio Nepote, Leone Thrace aliisque novissimis imperatoribus saltem adolescentiam egisse, atque idcirco jam inde a pueritia latina lingua non institutos modo, sed imbutos fuisse. — Hæc, Auditores, de scriptorum ætate definienda ipsi sentimus; hæc rei natura, ni fallimur, postulat; hæc sapientissimi viri, quorum vestigiis insistimus, jamdiu nos docuerunt et gravissima sanxerunt auctoritate: quamobrem nobiscum merito gratulamur, certis hisce terminis cautum esse, ne quid utrimque peccetur: Ægidius enim Forcellini, vir si quis alius optime de litteraria republica meritis, cum ingens illud opus elaboraret non iis tantum qui latina intelligere, sed et qui latine scribere vellent, in Augusti ætate quamplurimum immoratus tantoque illectus nitore tamque nativa elegantia quodammodo irretitus, nedum a senioris ævi scriptoribus, ab Ennio, Pacuvio, Lucilio aliisque vetustissimis (quod non sine maxima verecundia proferre ausim) nimium parcus abstinuit; et contra Jacobus Baileyus, vir ceteroquin doctissimus, præpostera augendi Lexici libidine abreptus, eo nonnunquam processit, ut e Litholexico Campolongi, Guilielmo Britone aliisque id genus, absonas, abnormes barbarasque voces excerpserit, aureamque latinitatem squalore ac sordibus contemerarit.

Neque nos latet, in iis etiam auctoribus, qui a nobis citandi præscripti sunt, verba interdum occurrere a Tulliana venustate abhorrentia et inconditum quiddam barbarumque sonantia: an vero hæc quoque ex honestissimo ceterorum numero sunt exturbanda? Minime gentium, Auditores: omnes enim omnino voces (quod postremum nobis est inquirendum) Lexicon complectatur oportet, quas monumenta exhibent superius probata; secus mancum esset ac mutilum, nec linguæ historiam absolveret.

Sed quoniam hujusmodi causa non hac tantum continetur quæstione, quam paucis modo præcidimus, quin alias et gravissimas gignit; ut tota prorsus et recte admodum agi possit, in vocibus Lexico inserendis cum notionis, tum originis ratio, quæso, habeatur.

Ac primo quidem voces omnes, si notio eisdem subjecta inspiciatur, in duo summa genera facile partiiri possumus; quippe aliæ sunt peculiaris deorum, hominum locorumque nomina, quæ propria vocantur; aliæ vero res qualitatesque indicant: omnes profecto latinæ linguæ studiosis perutiles, immo necessariæ sunt, sed tamen inter se maxime differunt; illæ namque singulæ singulis, hæ singulæ pluribus conveniunt; illæ suapte natura ad historiam pertinent, hæ vero ad philologiam; illæ denique in unum congestæ atque in ordinem distributæ Onomasticon, hæ Lexicon proprie constituunt. — Ergone Onomasticon a Lexico sejungetur? ergone fabulosa illa flumina, montes campique tot carminibus celebrati, nobilissimæ urbes, heroes ac viri domi bellicque clarissimi, vividæ ipsæ, venustæ atque Homero Virgilioque dignissimæ deorum imagines, e sede illa sua, quam duobus abhinc sæculis obtinent, nullo timore, nulla verecundia, religione nulla deicientur, exterminabuntur? Absit, ut tantum hoc litterarium scelus in nos admittamus: non sumus e vana stultissimorum homi-

(1) Quapropter in hac nova editione ex Latinorum Scriptorum Indice expuncti sunt Alcuinus, Aldhelmus sive Adelhelmus, Eros, Strabus Gallus et quidam alii, qui post sextum a Chr. nativitate sæculum floruerunt.

num turba, qui tunc se magnifice jactant, cum in avos majoresque convicia temere fundunt eorumque facinora spernunt; et nihil novi moliuntur, nisi prius vetusta omnia e fundamentis convulsa prostraverint; et coagmentant quidem, sed tantum ruinas: — præsertim cum (idque recte callemus) nullo resistente connexa dissolvere, extracta diruere, e plurimis aliqua demere, multa omittere nihilque addere facile factu sit, joculari, puerile; at vero fracta debilitataque recreare, prægrandia incepta perficere, quædam addere eaque aptare prioribus, nova proferre, magnorum virorum parva menda non depravare, sed sapienter corrigere, hoc sane arduum, laboriosum, virile. — Sed tamen, Auditores, quæ dicam, diligenter attendite. Fatemur equidem Onomasticon æque ac Lexicon ad latina penitus intelligenda mirum quantum conferre, altera enim alterius poscit opem res et conjurat amice: verum cum inter se, ut supra diximus, plurimum discrepent, haud plane abhorret aut absurdum est, seorsum per se utrumque consistere. Quid quod recentiores omnes interpretes, viri singulari sapientia præditi, ex quibus satis erit nostrates commemorare Joannem Casparem Orellium et Angelum Maium, propriorum nominum indicem a verborum indice secreverunt? Quid quod nedum germanica, anglica, hispanica etc., sed ipsa italica Lexica a mythis et a geographicis historicisque vocabulis prorsus abstinerunt, quamvis nemo possit hisce destitutus præsiidiis ne ad poetarum quidem principem Dantem Aligherium accedere? Quid quod latinum Lexicon nimia laboraret mole, cum bene multa nec sibi semper consentanea de diis commenta exhibere, totam ferme hebraicam, græcam romanamque historiam contexere, totum antiquum orbem describere cogeretur; ut silentio præteream cum patronymica, tum pæne innumera quæ inde formantur adjectiva præsertim geographica, quorum pauca tantum Ægidius Forcellini persecutus: «Cetera, inquit, si requiratis, vos remitto ad geographos, quorum res si meo » operi inseruissem, crevisset profecto in duplum, et sua mole ab utendo deterruisset » (1). — Sed Lexico ingerantur saltem præcipua, ita enim nonnulli autumant. At, quæso, si aliqua, cur non omnia? Quænam deinde præcipua ducentur? Anne inter nomina propria, quæ in iisdem classicorum scriptis occurrunt, alia utpote præclara longâ interpretatione et Lexici ope illustrentur necesse est, alia vero utpote obscura omnino prætereunda? et quæ fama jamdiu pervulgata, aliunde quisque sibi facile comparet, immo a pueritia plerumque accepit, eadem a Lexico fuse tractentur; omittentur vero, quæ per se ignobilia quamplurimos latent, ac majus propterea legentibus negotium facessunt? aut quibus patricium genus, fortuna, divitiæ, potentia vivis obtigerunt, laudes honestumque locum etiam mortuis tribuimus; quos vero ex infima plebe homines adversæ res, inopia ærumnæque oppresserunt et una fortasse virtus crexit, hos etiam post funus per summam injuriam oblivioni mandabimus? Licet per nos memorari Cajum Julium Cæsarem, ob cujus effrenatam imperii cupiditatem totus pæne terrarum orbis civili sanguine redundavit; licet Claudium Neronem, teterrimum crudelitatis omnisque turpitudinis monstrum: modo ne sileatur de Lucio Fabio et Marco Petrejo in Cæsaris exercitu centurionibus, qui virtute incredibili per hostes et vulnera gloriosam mortem optinere suisque saluti fuerunt; neque de Lucio Arruntio Stella, in quo virtus ipsa a Nerone excisa est. — Id itaque consilii cepimus, Auditores, ut in fine Lexici Onomasticon adjiciamus, breve quidem, sed opportunum, emendatius et auctius; cunctisque a nobis tali pacto consultum iri confidimus, quibus etiam arridet gravissima Bartholomæi Borghesii et Josephi Furlanetti sententia, qui affirmant, romana cognomina linguæ historiam absolvere; quippe aliquam semper habent significationem, atque interdum singularia ac nova vocabula latine scribentibus suppeditant, quædam vero aliis dubiæ aut significationis aut lectionis confirmandis valde inserviunt; quibus illud etiam accedit, quod plura vocabula, quæ nunc ab Italis usurpantur, nec in veterum auctorum scriptis leguntur, ope cognominum apud Romanos a primis usque reipublicæ temporibus jam usitata fuisse compertum est (2). — Utinam vero aut nobis, primo

(1) In totius latinitatis Lex. Præf. ed. Patav. ann. MDCCCXXVII. p. XLVI. n. VI.

(2) Barth. Borghesius in Dec. S. obs. 4. p. 13; — Jos. Furlanetto in totius latinitatis Lex. Præf. ed. Patav. ann. MDCCCXXVII. p. VII. n. XIII.

hoc labore haud improspere exanclato, aut aliis in posterum hujusce loci alumnis, quibus provinciam cessuri sumus, Onomasticon liceat lucubrare, quod numeris omnibus absolutum nostra hæc tempora deceat tantamque artium disciplinarumque amplitudinem: liceat nempe omnia denuo classica Romanorum opera excutere quæque superiores fugerunt lexicographos diligenter arripere, omnia græca cum latinis conferre, omnes inscriptiones lapidesque consulere, omnes rei numariæ scriptores pervolvere omnia tandem exsculpta signa marmorea, ænea, fictilia, pictas tabulas, vasa, instrumenta et cetera id genus, quæ aut multis abhinc annis eruta sunt, aut a Pompejorum Herculaneique ruinis totâque Italiâ, quasi quodam vastissimo antiquitatis monumentorumque sepulcro, quotidie nova excitantur, inquirere, interpretari, colligere: ut nomina propria indeque derivata adjectiva omnia ad unum per ordinem digesta exhibeantur; ac non solum mythi, sed latens innotescat mythorum sensus, hoc est cuncta veterum sapientia mirificis exornata coloribus; non solum numina eorumque dotes, sed innumera etiam numinum symbola; non dii generatim, sed in quo a græcis latini differant, non eadem enim Athenis quæ Romæ Juno colebatur; historica insuper facta puris fontibus exhauriantur, absonæ quoque seque inter pugnantes proferantur auctorum sententiæ; antiquus cum novo componatur orbe; falsa rejiciantur, confirmentur dubia, vera illustrentur, plurimæ quoque tabulæ, geographicæ præsertim et chroniæ ad utilitatem adjiciantur; atque ita cum maxima in latinas litteras redundant emolumenta, tum ad veterem nominis famam nostro huic Seminario gloriæ cumulus accedat. — Quod si quis ecclesiasticæ adscriptus militiæ aliam sibi quærat laudis materiem ac segetem, is latinum Lexicon illis vocibus conficere aggrediatur, quæ apud scriptores christianos christiana significatione usurpantur; præter enim quam quod seriori præsertim ævo ad novæ religionis dogmata elferenda recteque tradenda nova in romanam linguam invecta sunt vocabula, ea ipsa, quæ jampridem usuvenerant, ad aliam atque antea significationem plus minusve detorta sunt, ut omnia in unum congesta totum plane theologicarum disciplinarum orbem concludant; quæ a nobis propterea, maxima qua possumus parsimonia, tractanda esse censemus ⁽¹⁾.

Hucusque, Auditores, de vocibus, et nimis fortasse multa, disseruimus ratione habita notionis iisdem subjectæ: restat, ut ad earum originem animum advertentes pauca dicamus. Nemo erit profecto tam ignarus tamque injustus rerum omnium æstimator, qui affirmet cuncta e Lexico amandanda esse vocabula ab externis nationibus mutuata. Namque ut omittam quæ Horatius ipse docuerat ⁽²⁾:

..... Si forte necesse est
Indiciis monstrare recentibus abdita rerum,
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis
Continget, dabiturque licentia sumpta pudenter.
Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, si
Græco fonte cadant;

ut silentio illud etiam præteream, quod plurimi faciendum est, ejusmodi voces patrii sermonis egestatem rerumque novitatem patefacere, atque idcirco historicas et linguæ et populi notas præferre: certum exploratumque est, cum penes usum sit arbitrium loquendi, hæc eadem vocabula, etiamsi aliunde originem duxerint, exotica nequaquam haberi posse, dummodo usu sancta ac civitate donata fuerint. — Jam vero quæ a celtico, gallico, hebraico, persico etc., sermone in latinum inducta sint, brevi adnotabimus, propriis quoque litteris exhibituri, quandocumque copia nobis erit, persæpe namque vetustarum linguarum litteræ vel nos latent omnino, vel quæ fuerint ambiguntur. — Quæ autem a græco fonte derivata sunt

(1) *Verba partim græca, partim barbara* etc., quæ vulgo *Expulsa* dicuntur, et quorum Index, mancus plane ac mutilus, in ceteris editionibus Forcelliniano Lexico subjicitur, consulto a nobis præterita sunt silentio; in hac enim editione omittuntur, quippe quæ ad mediæ et infiniæ latinitatis Lexica pertinent.

(2) Art. Poet. v. 48-53.

vocabula, trifariam partimur ⁽¹⁾. Primum genus est eorum, quæ utrique linguæ, græcæ et latinæ, jam inde ab initio communia fuerunt, priusquam scilicet altera ab altera sejungeretur, germanæ tamquam sorores ex una eademque paterna domo nubendi causa diversæ abeuntes: hisce græca opponemus, exempli gratia *ager*, *pator*, *spelunca*, ἀγρός, παθίω, σπήλαιον, ut facile cuique pateat, utraque inter se arctissimo cognationis vinculo colligari. — Alterum genus eorum est, quæ a græcis hausta latino sermoni adjecta sunt, postquam ipsi sua facies erat suusque habitus valde dissimilis; quæque utrum græca meracissima sint et latinis tantum litteris reddita, non secus atque *ægoceros*, *chelys* etc.; an parce detorta latinum quiddam præseferant, sicut *apologatio* ab ἀπόλογος; vel, ita enim a grammaticis nuncupantur, hybrida sint, quemadmodum *chamæ tortus*, monere curabimus. Sed postquam « Græcia capta ferum victorem cepit et artes Intulit agresti Latio » ⁽²⁾, et Corinthus deinde Athenæque subactæ omnium in se Latinorum oculos converterunt scientiarum luce perculos, factum est, ut a victa debellataque provincia populus romanus gentium dominus plerasque technicas voces accipere non recusarit, quæ a vetustis codicibus modo græcis, latinis modo litteris exhibentur. Qui paucis abhinc annis classicorum opera typis committere inque vulgus edere studuerunt, ea se lege obstrinxere, ut quæ technicæ voces in antiquis scriptoribus Cicerone, Varrone, Quintiliano, Celso etc., præter unum Plinium, occurrunt, græcis litteris proferrentur; latinis vero quæ in Gellio, Prisciano, Isidoro aliisque recentioribus, etiamsi præposita interdum verba *Græci vocant* maximam injiciant dubitationem. Eadem ferme lex et nobis rogatur; quamquam semperne sit religiose servanda, repugnante aliquando codicum auctoritate, certant eruditi et adhuc sub iudice lis est. — Tertium denique vocabulorum genus est, de quibus nulla in græcis Lexicis mentio, veluti exempli gratia *borsycites*, *cæsapon* etc., tametsi nemo infitias eat, hæc eadem græca esse, et perantiqui forsitan sermonis vestigia putanda; quæ propterea dum a græcis lexicographis injuriâ neglecta esse dolemus, nos peculiari nota instruemus.

Ne quis vero putet hisce tantummodo finibus nostrum qualecunque fuerit opus circumscribi; etenim, præter ea de quibus infra dicturi sumus, plures insuper falsæ lectiones, quæ adhuc in Forcelliniano Lexico prostant, extrudentur: multa inserentur ommissa verborum particippia; obscura quædam illustrabuntur, auferentur dubia; qui in auctorum locis citandis irrepperunt errores tollentur; romanæ antiquitates et emendatius agentur et fusius; novi demum significatus, nova prorsus vocabula adjicientur. Ex his quædam nobis insigne munus afferent sapientissimi aliqui viri, quos ego præsentis intueor, quorumque gratia et consuetudine magnopere glorior: addet multa præclarissimus hujusce loci professor, qui multos jam annos in latinæ litteras totus incubuit, et cum studiosæ juventutis utilitati, tum suo etiam nomini editis operibus jam pridem consuluit ⁽³⁾; nonnulla et ipsi dabimus, qui pro suscepto vitæ instituto eorum in primis amore jamdiu delectamur.

Sed quid ego ista commemoro? Sunt, sunt nobis, Auditores, immanes præclarissimi ædificii moles, prægrandia elementa, est infinitus propemodum latinitatis thesaurus, quem per summum dedecus apud exteram nationem Parisiis imprimendum. nunc demum, Superis vobisque faventibus, Patavii in lucem edi gaudemus. O sapientissimum virum atque omni eruditionis genere præstantissimum, Joseph Furlanetto, quibus te nunc laudibus efferam? quo animi studio complectar? qua prosequar verecundia? Tu postquam per tot annos omnem curam omnemque operam in latinum Lexicon augendum et emendandum contuleris, nullique labori, sumptui nulli peperceris vel in pretiosissimis tibi libris comparandis vel in itineribus ad cultum doctrinamque suscipiendis, ac de re litteraria optime meritis obtrectatorum conviciis invictum pectus objeceris; tandem invidia major, corpore fortasse, non animo fractus,

(1) Confer Wörterbuch der lateinischen Sprache von doct. Wilhelm Freund, Leipzig 1834. Erst. Band. Vorrede.

(2) Horat. Ep. lib. II. ep. 17. 156-157.

(3) Cl. Professor Joseph Trivellato, qui typis edidit *Carmina Jacobi Vittorelli in latinum versa*, necnon nuperrime plura *Carmina cum latina, tum itala* summo studio, mira sagacitate atque augusteo linguæ nitore elaborata; quique et pridem Joseph Furlanetto et nunc mihi multa ex classicis auctoribus in Lexicon inserenda perhumaniter tradidit. Hinc dignis a Furlanetto laudibus effertur (*F. infra VII. n. 14.*).

neque senectute ipsa deterritus, opus aggredi ausus es difficillimum ac pæne immensum, quod universam concluderet latinitatem: sed repentino letalique morbo correptus, cum tanta hæc imperfecta vehementer doleres, ad nostrum hoc Seminarium, patriam veluti domum, morientes oculos pia grataque recordatione convertisti, ipsumque scripsisti rerum omnium vere tuarum heredem, ea nimirum spe recreatus, fore ut locus hic semper latinis litteris domicilium præbiturus et sedem, nunquam pateretur te tuaque inhonesta oblivione deleri ⁽¹⁾. Ecquis vero unquam putasset, cum me, paucis abhinc annis, summa benevolentia complexus vehementi animi ardore hæc ipsa docebas, cupiebasque tantorum tibi laborum imparem socium adjungere; ecquis, inquam, putasset, tanto nunc civitatis lumine extincto tantoque duce prærepto, mihimetipsi illa tua pervolvenda esse Lexici volumina, in quibus nulla sane pagina litura, adjectione, mutatione caret, nulla non exhibet quatuor vel quinque loca nova, illustrata, emendata; illas inquirendas epistolas, quas tibi Angelus Maius, Bartholomæus Borghesius, Joannes Labusius aliique præstantissimi viri dederunt omnium doctrinarum copia, quam quæ maxime, plenas; illa tua denique incepta præclarissima perficienda? Perficiemus autem, Auditores, infirmi licet viribus, iniquo tempore, fortunarum periculo: ne per nostrum scelus litteraria respublica tanto diutius careat beneficio, aut ne saltem ingrati animi nota huic nostro Seminario inuratur.

Quapropter alacriores ad alteram orationis partem gradum facimus, quid in singulis vocibus a nobis præstandum sit indicaturi.

Cum totum generatim Lexicon natura sua nihil aliud esse, nisi sermonis historiam jam inde ab initio defenderim; singula profecto membra sive articuli quibus Lexicon ipsum contextitur, uniuscujusque vocis quasi quamdam historiam legentium oculis repræsentet necesse est, quæ mutuato ab herbaria scientia vocabulo monographia posset nuncupari. Quoniam vero in unaquaque voce duo sunt considerata, sonus et res, ex altero enim ipsius vocis materies conflatur, ex altera notio subjicitur; ille autem grammaticis coercetur legibus, hæc intellectu et ratione percipitur: ita omnia Lexici membra sive articuli duabus necessario partibus constant, grammatica nempe et philosophica.

Grammaticæ artis est syllabarum quantitatem definire, verbi notationem inquirere, omnigenam positionem declinandique rationem docere, indolem naturamque tradere, sensum denique lingua reddere, quam lectores probe noscant et calleant; hoc est vocis prosodiam, etymon, formas, syntaxim versionemque proponere: philosophici autem muneris est multiplices vocabulorum significationes recte admodum interpretari atque in ordinem apte disponere, quo tempore, a quibus, quoties usurpatæ sint voces, in quo demum a similibus differant demonstrare; scilicet exegesim, chronologiam, rhetoricam, eam quam italice *statistica* vocamus, ac tandem homonyma extundere, perpendere, summaque sollertia præ oculis exhibere. Singula paucis, ne vos, Auditores, quos magna tantum decet et cogitare et facere, tamquam e gradu dejectos, in confusam ineptiarum nugarumque farraginem per vim obtrudamus, aut patientia vestra, qua tamdiu hæc sustinuistis, videamur abuti.

De prosodia non est cur tantopere laboremus; namque syllabarum quantitatem, qua vocum pronuntiationi carminibusque condendis consulitur, omnem sibi indicandam improbo ac pertinaci labore Josephus Furlanetto proposuit; idque ita est assecutus, ut non modo Lexicon loco sit illius libri, qui *Gradus ad Parnassum* vulgo appellatur, verum etiam, præter pauca quæ vel abdita vocum etymologia nullaque apud latinos poetas auctoritate omissa sunt, vel forte typosetarum incuriâ falsa irrepserunt, nihil omnino desideretur.

Majus profecto negotium nobis facessit etymon: quemadmodum enim chymicæ artis cultores ignis ope omnigenisque canaliculis instructi, corpora sagaci artificio scrutantur, mira

(1) Extant hæc manu scripta, cuicumque tamen adeunda, in Bibliotheca Seminarii Patavini, ac propterea nonnunquam a nobis in hac editione citantur.

inter se componunt varietate, novas induere formas cogunt, in suasque ipsa partes omnino dissolvunt; sed cum ad prima ventum est elementa, quamvis ingenio plura fortasse ulterius jaculantes, humano tamen limite repulsi, a quacumque investigatione prohibentur, eaque simplicium nomine cum donaverint, inaccessa naturæ arcana verecundo prosequuntur silentio: ita ferme lexicographi in vocum etymis inquirendis. Facillima sane nobis res est cum derivatis, quibus satis erit uncis inclusum vocabulum illud subicere, quod primum et perinde quasi truncus habetur, unde cetera omnia tamquam rami tenduntur viridantibus foliis surculisque pubescentibus exornati, non aliter exempli gratia ac si vocibus *innotesco*, *nominatim*, *nominare*, *nomen* etc. verbum *nosco* adjiciatur. Verum cum ipsa linguæ principia scrutari conamur, etiamsi præclarissimi viri, quorum familiam ducit Vossius, latinis etymis extricandis omnes industriæ nervos intenderint viamque nobis munierint, sæpius tamen hæremus ac summis urgemur difficultatibus; eoque magis, quod nostris hisce temporibus litterati homines in contrarias omnino distrahuntur sententias. Namque ut illos etiam omittamus qui romanarum vocum causas, similitudinem et originem ab antiquo petunt Celtarum sermone, cujus aut nulla omnino supersunt, aut si qua proferuntur vestigia, utpote admodum incerta obvolutaque tenebris, tamquam pura puta grammaticorum deliramenta sanus quisque rejiciet: hinc magna eruditorum cohorte premimur, qui a græco fonte omnia cadere majorum auctoritate freti contendunt; illinc vero in aciem prodeunt recentiores pro vetustissima Indorum lingua (sanscritam vocant) pugnaturi, a qua cum græca, tum latina veluti germanæ originem duxerint, altera quidem suavior et cultior, asperior altera et horridior, ambæ tamen nescio quid magnificum et imperiosum præferentes. Nos vero pacati homines, quippe qui delectati litterarum otio in umbratili tantum palæstra exercemur, dimicantium animos componere rati, utrique parti consulendum censemus, præsertim cum multa utrimque vis multaque argumentorum præsidia: — itaque una cum sanscritis græca indicabimus, dummodo pro re nata ultro se obtulerint, neque nimis longe petita sint: exempli gratia *nosco*, confer sanscritum *gná*, *gnarus noscere*, *náhma nomen* et græca *γνώ γνῶμι nosco*, *vóos mens*, *ὄνομα nomen* et sic porro; quo sane pacto et recentiorum linguarum, quæ ferme omnes nedum italica ipsa a sanscrita derivari putantur, et doctorum quoque ratio a nobis habebitur, cum nemo unquam fuerit aut esse possit, qui græca studia in homine latino non probet.

Etymon vero excipient vocis natura, formæ, syntaxis; ita ut brevi tradatur, quæ sit orationis pars, quænam apud veteres vel etiam apud poetas peculiare occurrant positiones, quibus gradibus, participiis, casibus vocabulum gaudeat, etc. etc.; non solum enim rei natura postulat, ut hæc aliaque id genus a vocis notione sejungantur, verum etiam legentium imperat expectatio, quos ad novum paragraphum, uti vocant, accedentes in aliam atque antea vocabuli significationem se offendere ratos, istiusmodi argutiæ admodum frustrarentur. — Grammaticæ rei finem imponet italica, germanica, gallica, anglica et hispanica versio ⁽¹⁾; quæ tamen propriam tantummodo verborum notionem reddat, vel si qua fuerit abstrusior, expediat; translata enim per se quisque facile arripit.

Parvi tamen interest hæc agi, si cum ceteris conferantur, quæ faciem præbente philosophia consequantur oportet. Vetus querela est, inquit Furlanetto, in Lexicis plerumque primas vocabulorum notiones minime suo loco positas fuisse, nec proprias inde derivatas significationes, nec proxime translata eis esse subjunctas ⁽²⁾. Undenam vero, quæso, hæc lex, quæ a ratione ipsa lata est omniumque princeps lexicographos urget, tamdiu neglecta jacuit, nisi ex latini nitoris immodico studio? quo sane factum est, ut quidquid operæ et laboris subeundum videbatur, totum ætatis aureæ scriptoribus insumeretur; qui vero præcesserant qui-

(1) Germanicam versionem mutuabimus a Guil. Freund (Wörterbuch der lateinischen Sprache, Leipzig 1834), gallicam a M. Theil (Dictionnaire Latin-Français rédigé d'après les meilleurs travaux allemands et principalement d'après le grand ouvrage de Freund, Paris 1853), anglicam a Jac. Baileyo (Totius latinitatis Lexicon... edidit, anglicam interpretationem in locum italicæ substituit etc. Jacobus Bailey, Londini 1826), hispanicam denique ab A. Berbrugger (Nouveau Dictionnaire Français-Espagnol, Paris 1845).

(2) In totius latinitatis Lex. Præf. ed. Patav. ann. MDCCLXXVII. p. v. n. VII.

busque tamquam parentibus honor maximus erat deferendus, ii ferme omnes levi quadam manu excussi essent, vel prorsus inexplorati. Hanc sibi muneris partem susceperat Furlanetto, sed nuperrime vir, si quis alius sagacissimus, Guilielmus Freund ⁽¹⁾, quem ductorem hac in re, quantum sollertia possumus, prope sequemur, non modo sibi depoposcit, verum ita egit luculenter, ut leges cum regiæ, tum duodecim Tabularum, columnæ rostratæ Scipionumque inscriptiones, senatusconsultum de Bacchanalibus, fragmenta Ennii, Pacuvii aliorumque ad Accium usque et Sisennam, nec non ipsa Plauti, Terentii, Lucretii et Varronis opera diligentissime inquisita acriterque perpensa in Lexicon inferrentur, indeque deprompta exempla principe loco, ut decebat, donarentur. Quæ porro ex vetustissimis hisce fontibus nunc demum erumpentibus in latinas litteras emolumenta redundant! Hinc linguæ historia, quoad longissime potest mens nostra respicere spatium præteriti temporis, ab ipsa saltem pueritia repeti; hinc primæ vocabulorum notiones, quæ hactenus latuerunt, e tenebris erui; hinc plures auctorum sententiæ, quæ lucem desiderabant, perspicue innotescere; hinc denique, ut alia mittam, rectius de posterioribus sæculis deque Augusti ætate præsertim iudicium ferri, multa enim, quorum repertores Virgilius, Ovidius aliique vulgo habebantur summisque propterea laudibus ornabantur, nunc demum ab Ennio, Nævio, Lucilio ceterisque superiorum temporum scriptoribus adumbrata esse intelligimus.

Neque vero hoc pacto exegeseos munere nobis perfuncti videmur, aut servum pecus utemur aliorum tantummodo industria, quin et de nostro addendum aliquid cogitaremus, nec, si recte sentio, importune. Si populi enim humanitas, et artium disciplinarumque cultura, nec non rerum notio sive indoles tunc solummodo plena collocantur in luce, cum doctes, quæ rebus ipsis vel natura conveniunt, vel falso etiam ab hominibus afflictæ sunt, omnes omnino ante oculos nobis versentur; vocis quoque notio absoluta patebit, cum omnia prorsus epitheta nominibus attributa, omnia nomina verbis connexa, quæ apud optimos minimum auctores occurrunt, ex ordine proponantur; quod scilicet, quantum in nobis est, præstare statuimus. Tametsi enim una eademque sit vox ejusque notio, non modo scire juvat quam longe lateque fuerit dominata, verum etiam quot ex varia junctura et collocatione colores traxerit quamque diversos; quoties namque cum aliis connectitur, toties ferme peculiarem quamdam speciem oris dissimilemque habitum induit: non aliter atque lux, quæ corpora non solum septemplex radio depingit, sed et uno eodemque colore mira cum varietate distinguit, semperque eadem est et diversa tamen, sive rubra veris decus puellarumque delictum rosas exornet, sive rutila papaverum splendore prata lætificet micantibusve galeæ cristis bellatorem honestet, vel punicea in occulto tyrii muricis gremio purpuram regibus elaboret, vel denique fulva leonis jubam terrore ac majestate circumdet ⁽²⁾.

Quod vero ad ceteras attinet philosophici muneris partes, chronologiam scilicet, rhetoricam, eam quæ italice *statistica* nuncupatur, et denique homonyma, quoniam exegeseos est, ut vidimus, vocum notiones, non quidem per tempora, sed ex diversa earundem significatione apte disponere, et idoneis auctorum allatis locis, non tamen omnibus, confirmare; ita quicumque Lexico manus admoveat, conjectura per se profecto nequit arguere, qua ætate vocabulum usuvenerit, qua contra obsoleverit; utrum ligatam numeris, vel etiam solutam deceat orationem, soccone an cothurno gaudeat, oratorio eoque sublimi dicendi generi an humili et presso epistolarum stilo conveniat; cui arti potius arriserit atque in deliciis habitum sit; semelne, raro admodum, vel frequenter et passim occurrat: quæ omnia et si qua sunt

(1) In opere superius commemorato, cui titulus: Wörterbuch der lateinischen Sprache.

(2) Illud etiam optimum factu esse duximus, ut plantarum herbarumque nominibus synonyma non modo ex græcis Theophrasto, Dioscoride, Hippocrate aliisque, verum etiam ex Linneo et recentioribus excerpta adderemus: cujus rei cl. in Cæs. R. Patavina Universitate rei herbariæ Professor Robertus De-Visiani auctor nobis potissimum fuit, immo et instrumenta suppeditavit, inter quæ egregium sane opus, cui titulus: *Commentaires sur la Botanique et la Matière Médicale de Pline composés pour le Pline de la Collection Panckoucke par A. L. A. Fée Professeur d'Histoire Naturelle et de Botanique. Édition en trois Tom., tirée à cinquante exemplaires seulement. Paris 1833.* Atque utinam aliquis eadem sollertia in latinos scriptores incumberet atque animalium synonyma pari diligentia edenda curaret!

alia, maxima qua possumus diligentia et cura, monere studebimus; — quo magis denique vocabulum legentibus innotescat, sub articuli finem quamplurima recensemus homonyma, quod a nemine in Lexico perfectum adhuc reperimus, et in quo quæque differant, duce præsertim Döderlinio ⁽¹⁾, demonstrandum scriptorumque auctoritate illustrandum suscipimus.

Hæc, Auditores, sicut exposui, in proxima Forcelliniani Lexici editione, pro virili parte, præstanda conabimur; ex quibus profecto intelligitis, æquales tantum latino sermoni scriptores in romanam a nobis recipi civitatem, locupletius emendatiusque Onomasticon sub finem adjici, nonnulla verborum monstra rejici et amandari, illustrari plurima, nova quædam vocabula inseri, etyma nunc primum sanscrita, græca sæpe fusius proponi, exegeseos præsertim munera rectius absolvi, synonyma pertractari, cuncta denique ordinis et collocationis vim præseferre, cuncta operose ad logicæ artis regulas exigi, ut totius latinitatis Lexicon, quantum humana patitur conditio, suo non impar nomini exhibeatur ⁽²⁾.

Quid itaque nunc mihi restat, Auditores, nisi ut unde exorsa est, eodem terminetur oratio, vosque orem atque obtester, ne vestram fidem implorantibus consilio nobis deesse velitis; et quæ supervacanea, falsa, aut manca visa fuerint, ut ea pro vestra humanitate ac sapientia æquo animo doceatis ac libere fateamini? In mala enim tempora incidimus, Auditores, quibus nullus propemodum latinis litteris honor vulgo deferitur; quibus muta saxa, bruta animantia atque aridæ mathematicorum notæ mentes adolescentium distinent, ac Tullianam magniloquentiam et suavissima Virgilit carmina pæne in oblivionem adducunt; quibus denique Seminaria una cum alumnorum educatione conviciis passim petuntur. Nostris ipsi auribus non raro accepimus, nostrisque oculis in pervulgata quadam ephemeride legimus, quæ quamque importuna homines, non dicam inimici, sed rerum ignari per contemptum effutiant; nos nimirum vetusta majorum nostrorum gloria beatos otio desidique torpere, perinde quasi nihil reliquum sit aut intentatum, quod operam et industriam efflagitet; nos angustis profecto scientiarum limitibus contineri, vetera leviter attigisse, nova prorsus ignorare, ac nedum græce, (quod ecclesiasticos viros pudeat) latine quoque nescire. Nos vero jurgiis opprobriisque silentium, verbis facta opponenda censuimus.

Majorem itaque sustinemus expectationem, gravius periculum et discrimen nobis manet subeundum, hoc præsertim sæculo, quo scilicet homines tot tantisque artium miraculis assueti, quippe qui viderint oceano pontes imponi, vias ferreas non modo sterni et muniri, sed montium quoque viscera audacter perrumpere ipsoque in aere tuborum ope suspensas tot hominum simul peregrinantium millia incredibili celeritate comportare, ac demum per immensa camporum marisque spatia tenui filo deducto disjunctissimas quasque gentes uno ictu uniusque cogitationis momento inter se colloqui commerciaque agere: id sane ingenii opus exposcunt, quod in tanta scientiarum luce nihil offendant, nusquam incurrat, displiceat nemini. Quamobrem etsi nos impellant et urgeant latinarum litterarum amor, majorum exempla, hujusce loci decus et nomen, gratique animi officium; arduum tamen onus deprecabimur, nisi vos, Auditores sapientissimi, præsto sitis, vestraque benevolentia et gratia nobis ad bene sperandum quasi signum aliquod extollatis.

(1) Lateinische Synonyme und Etymologien von Ludwig Döderlein, Leipzig 1826-39.

(2) Maximo in hac nova editione (fatear enim quod sentio) mihi fuit adjumento Latinum Lexicon, cui titulus: *Handwörterbuch der lateinischen Sprache. Unter Mitwirkung von Dr Lübker, Gymnasialdirector zu Parchim und Dr Hudemann zu Kiel herausgegeben von Dr Reinhold Klotz ordentlichem Professor der classischen Philologie an der Universität zu Leipzig. Braunschweig 1853.* Hoc sane opus, quod sero nimum, anno scilicet 1856., ad me pervenisse doleo, præter brevitatem quam ipse titulus postulat et plura typothetarum menda, numeris ferme omnibus est absolutum ac summis propterea laudibus exornandum. Doctissimus itaque ejusdem Auctor publicum hoc mei erga se grati animi testimonium, quæso, libenter excipiat. — Nonnulla debemus etiam libello, qui inscribitur: *Nachtrage zu Forcellini's latein. Lexicon, mit einem grammatischen Excurse, von Dr C. Kärcher. Karlsruhe 1854.*

NB. Quæ superioribus Editionibus præmissa fuerunt, omnia subjicere censuimus, cum quia hoc in more positum semper fuit, tum quia illa partim editionum historiæ (1) maxime inserviunt, partim vero sunt admodum necessaria, ut, puta, Index Scriptorum Latinorum qui hoc in Lexico adducuntur. Horum autem summa hæc est:

- I. Em. ac Rev. Antonio Marino Cardinali Priolo Episcopo Patavino Seminarium.
- II. Cajetani Cognolati in Seminario Patavino Studiorum Præfecti Præfatio.
- III. Clericis Seminarii Patavini latinæ consuetudinis assequendæ cupidis Ægidius Forcellinus.
- IV. Epistola, quam Jacobus Facciolatus Josepho Lastæ Id. Januar. ann. MDCCLVI. dederat.
- V. Nonnulla ex autographo ipsius Forcellini.
- VI. Lectori benigno Josephus Furlanetto. Præfatio in Lexici editionem ann. 1827.
- VII. Lectori benigno Josephus Furlanetto. Præfatio in Appendices.
- VIII. Index Scriptorum Latinorum eorundemque operum, quorum auctoritate vocabula eorumque significationes in hoc Lexico adducuntur et explicantur.

I.

EMINENTISS. AC REVERENDISS.

ANTONIO MARINO CARDINALI PRIOLO

EPISCOPO PATAVINO

SEMINARIUM

Opus hoc, Princeps eminentissime, jussu olim avunculi tui GEORGII CARDINALIS CORNELII civitatis hujus episcopi designatum atque susceptum, te vero ad eandem sedem rerumque nostrarum regimen evecto typis postea commissum, te demum auspice ac patrono feliciter evulgamus. Ac si quis rei hujus amplitudinem animo complecti potest, et hæc volumina non tam oculis quam ingenio metiri, is certe eximiam quamdam mentis animique magnitudinem in eo mirabitur, qui de hoc opere primum cogitans præsidia maxima ad illud contendendum liberaliter comparavit; eum vero, quo potissimum auctore e tenebris est erutum, et cum eruditis viris opinione citius communicatum, de latinis litteris optime meritum profecto existimabit. Nos vero, qui eam tibi rem nuncupamus, quæ tuorum voluntate incepta est, tuis in ædibus lucubrata, tuo demum jussu atque opera per typographum absoluta, nemini certe officiose facere videri possumus, nec veterem consuetudinem sequi, ut magnis voluminibus magna nomina præponantur. Sed quamvis non aliis auspiciis quam tuis ornari ac muniri hujusmodi opus a nobis poterat, muneris tamen loco ÆGIDII FORCELLINI recordationem accipies; cum et hominem probe noveris, et multas magnasque ejus animi dotes plurimi semper feceris, et apertum simplexque optimi senis ingenium præ ceteris adamaveris. Quamquam ea ipsa, quæ libris hisce continentur, quæque latinæ linguæ usibus, dignitati ac splendori maxime inserviunt, ad te afferri, tibi nuncupari ita debuerant, ut, quamvis aliter facere ne liberum quidem nobis fuerit, ratione tamen atque consilio id omnino fecisse existimemus. Latina lingua Religionis ipsius veluti administra, ejus sacra ac cæremonias complexa, latius ab ea, quam ab ipsa olim principe terrarum gente propagata, Romanæ Ecclesiæ gravissima nuncia, ejusque nota quædam, qua mores ritusque a ceteris discerni possint, hæc, inquam, lingua in eorum tutela esse profecto debet, quibus amplissima munera, ac splendidissimæ dignitates Religionis, et Ecclesiæ præsidia quælibet ac decora sanctissime commendata esse testantur. Superi faxint, ut, quemadmodum hæc urbs latinarum litterarum domicilium semper olim est habita, ac nostris etiam temporibus apud Italas exterasque gentes haberi solet, ita nos ad verissimam existimationem alendam atque corroborandam, tum labore ac sollertia nostra, tum hoc ipso opere a nobis edito contulisse aliquid videamur.

(1) Editiones Seminarii Patavini typis impressæ jam inde ab initio hæc sunt: *Calepinus Septem Linguarum cura Jac. Sartori*, qui et *Supplementum* addidit, a. 1708. — *Calepinus septem Linguarum cura Jac. Facciolati* primum editus est a. 1718.; deinde annis 1726., 1731., 1736., 1741., 1747., 1752., 1758., 1772. et 1779. Quæ prima editio extat in Bibliotheca Seminarii Patavini, eam Ægidius Forcellini plurimis notis atque adjectionibus manu propria exaratis instruxit, iisque posteriorem editionem a. 1772. locupletavit. — *Totius Latinitatis Lexicon consilio et cura Jac. Facciolati, opera et studio Ægidii Forcellini Seminarii Patavini alumni lucubratum* typis committi cœptum est a. 1771., tametsi multo post in lucem prodierit. Altera editio facta est a. 1805.; tertia aucta et emendata a Josepho Furlanetto a. 1827.

II.

CAJETANI COGNOLATI

IN SEMINARIO PATAVINO STUDIORUM PRÆFECTI

PRÆFATIO

PRIMÆ HUIUS LEXICI EDITIONI, ANN. MDCCLXXI. EVULGATÆ, PRÆPOSITA,
ET AB AUCTORE IN SECUNDA EDITIONE, ANN. MDCCCV., RECOGNITA

I. Qui olim, florentibus Romanorum opibus, bene loquendi laude celebrabantur, ii non jam populi consuetudine, sed multis litteris, et iis quidem reconditis et exquisitis, sunt hoc assequuti; fuitque scientiæ ejusdam ac rationis ea oratio, quæ non modo a pervagato sermone longe dissonaret, sed elegans quoque esset ac splendida, majestatem quamdam haberet et imperium consulare. Nos vero, qui eam linguam, quæ Romanorum fuit, neque a nutrice hausimus, neque a populi consuetudine arripuimus, illam tamen vel in veterum libris omnino agnoscere, vel puram ac sinceram in nostra ipsi scripta transferre contendimus, summo studio ac labore niti necesse est; cumque plurimi ad hæc studia sese conferant, paucos tamen esse scimus rerum harum intelligentes ac doctos, paucissimos vero, qui germanam latinam optima imitatione assequantur, et ornatae factæque orationis laude commendantur. Cum vero plurima parare sibi adjumenta debeant latinæ consuetudinis assequendæ cupidi, tum illud in primis, ut uberem ac dissipatam verborum copiam complectantur, ut nitidissima quæque internoscant, ut propriam nativamque singulorum significationem maxime intelligant: hoc enim totius rei veluti solum et fundamentum; his veluti ex radicibus optimus sermo coalescit; et ipse C. Julius Cæsar, cum de ratione latine loquendi ad Ciceronem accuratissime scriberet, *verborum delectum originem dixit esse eloquentiæ* (a). Quemadmodum enim jurisperiti, quos interpretandi studium atque necessitas in illa veterum vocum investigatione detinuit, priscam verborum proprietatem dignitatemque retinuerunt, optimumque loquendi morem cultu hoc atque delectu corroborarunt; ita illud inclinatae jam latinitatis argumentum semper fuit, cum ipsa verba a nativa significatione prava loquentium consuetudine detorquerentur. *Animadvertere est*, inquit A. Gellius (1), qui post Hadriani tempora florere cæpit, *pleraque verborum latinorum ex ea significatione, in qua nati sunt, decessisse vel in aliam longe, vel in proximam; eamque decessionem factam esse consuetudine et inscitia temere dicentium, quæ cuimodi sint, non didicerint*. Quare vix quisquam est romanæ linguæ et eloquentiæ studiosus, qui carere Lexicis sine sua fraude possit; est enim percommodum optimas quasque totius Latii veluti exsuvias aliorum labore ac studio collectas explicatasque intueri. Atque hætenus quidem hisce præsidiis non omnino caruimus; erat tamen adhuc locus aliquis iis omnibus, de quibus olim in suo *De Lexicorum Latinorum jejunitate* libello Olaus Borrichius querebatur. Hac vero ætate, qua optimi quique latinæ linguæ auctores pristinae integritati criticorum opera sunt restituti, eosque docti homines commentariis ornarunt, laboriosis vero verborum indicibus locupletarunt; qua plurima romanarum antiquitatum monumenta in lucem edita, explicata, illustrata; collecti inscripti lapides; numismata demum, ac litterata quæque rudera ab eruditissimis viris ad omnem usum congesta: hujusmodi certe opus conscribi poterat, in quo, non dicam jam studiosorum vota ac posteritatis judicia conquiescerent, sed eorum saltem, qui in hoc ipso rerum genere antea laborarunt, diligentia ac laus vinceretur. Quare cum vetus illud Ambrosii Calepini Lexicon scholas teneret, essetque illud, ut de eo loquitur Morhofius (2), *sacra studiorum anchora, ad quam confugiebant qui in latina lingua se exercere volebant*, idem tamen, quamvis expurgatum, auctum, perpolitum, ad explicandam comparandamque latinam minime satis esse iis ipsis videretur, qui in eo interpolando sæpius laboraverant, de novo condendo cogitari cœptum est; quod jam olim inchoatum, paucis demum abhinc annis absolutum atque descriptum, nunc jam, quod bene vertat, per typographum evulgamus. Ac profecto si quis rei hujus amplitudinem animo complecti potest, et quam difficile latini sermonis regulæ atque præsidia constituentur, intelligit; si quis cetera hujusmodi syntagmata per doctissimos viros toties edita cum nostris hisce conferre voluerit, is de Ægidio Forcellino optime judicabit, qui per annos ferme quadraginta idem saxum volvens, opus hoc, in quo latinæ voces omnes, ac multiplices earum significationes atque usus continentur, lucubravit. Fuit in illo ingenium, litteræ, cura, cogitatio, diligentia; erat ille romanarum rerum scientissimus, et earum artium, quæ Latinis olim placuerant, rudimenta attigerat; Græce doctus; in veterum Latinorum libris versatus, volutatus. Illum ego cum vivum colerem, tum etiam nuper extinctum maxime dolui; neque unquam ejus hominis memoriam dimittam, qui cum litterarum studiis eos mores conjunxit, ad quos formandos litteræ ipsæ sunt inventæ. Atque ipse quidem in eo sermone, qui nostrum hunc proxime sequetur, operi suo præfabitur; ego interim ea persequar, quæ de se ipse poterat verissime dicere, sed ab omni specie ac pompa remotissimus omnino reliquit.

(a) Hæc nempe verba ex ejus lib. I. de *Analogia* affert Cic. ad Brut. c. 72.

(1) Noct. Att. lib. XIII. cap. 29. De auctoris hujus ætate vide Fabricii Biblioth. Lat. I. 3. c. 1. ab Ernesti auctam.

(2) Polyhist. Litterar. Toni. I. lib. IV. cap. IX. § 9.

II. Id igitur ipse præstitit, quod sane in hoc opere potissimum est, ut in afferendis scriptorum locis, quæ exemplo et auctoritati esse debent, ea non jam e suis sedibus avulsa ac solitaria spectaret, ut fere solent alienarum rerum descriptores, sed in ipso contextu et continuatione sermonis apud auctores legeret, et ipsa loci comprehensione verissimum sensum interpretando extunderet; quod quidem, præsertim si quid rarius atque insolens in verborum significatione occurreret, esse maxime necessarium existimavit. Eum itaque, qui ætatum omnium scriptores tractare debeat, et in opus transferre, in eas etiam artes, quæ minus liberales habentur, invadere necesse est; resque variis conjecturis implicatas, et abditum plurimorum verborum sensum explicare; antiquis rebus, ac jam deperditis, afferre lucem; historiam omnem, eruditionemque complecti. Quot sunt, inquit Carolus Du Fresne (3), in mechanicis artibus, quæ latine reddi non possunt, cum et forte non noverit Latium ipsum, vel, si noverit, ad nos vocabula ista non pervenerint; aut certe si alicubi exstant, horum vim non omnino percipiamus; quod in unica Vitruviana architectura licet observare, in cuius vocabulorum notionibus investigandis insudarunt tot viri eruditi; adeo ut de unica Scamillus voce integri existent commentarii? Hæc omnia feliciter evoluit FORCELLINUS; iisque, uti debuerant, explicatis, copiam commendationemque Lexico suo comparavit: qui etiam cum in ea incideret, quæ, ut recte exponantur, penitioris cujusdam scientiæ aut artis præsidia postulant, ea, ne sibi a viris, in sua quibusque re, doctissimis unquam deessent, diligentissime cavet. Nam et ex Julio Pontedera, totius antiquitatis et eruditionis peritissimo, multa quæsit; et de Frontino, Vegetio, Vitruvio sæpe est cum celeberrimo Joanne Poleno colloquutus; et Joannis Baptistæ Morgagni uti voluntatem ac studium, ita ingenium quoque ac doctrinam suis usibus paratam habuit. Hunc enim virum non ipsa tantum anatomica studia commendant, in quibus plane regnat, et artis ipsius prope nomen est; sed ipsa quoque critice principem habet, ac jactat: qui et multa in A. Cornelio Celso emendavit; scripsitque plurima sane doctissima (4) in eos auctores, qui rustica præcepta, et rem veterinariam latina consuetudine tradiderunt; pulcherrimis demum epistolis Æmiliam suam illustravit (5). Atque ille quidem postremis hisce mensibus multa mihi de hoc opere, multa de FORCELLINO commemoravit; illud magnis laudibus, hunc vero lacrimis prosequutus. Virum egregium, sibi quæ multorum consiliorum societate conjunctissimum extinctum doluit; triste sibi magnarum virtutum desiderium relictum dixit; alterum ab altero adjutum sæpe communicando, et monendo. Quem ille sermonem cum mecum habuisset, ejus voce post semper carui; carebo etiam quamdiu ero: hujus quippe anni exitus fuit huic Gymnasio, huic Urbi, Italiæ toti ex ejus morte luctuosissimus. Sed nostra jam persequamur.

III. Hæc igitur in hoc FORCELLINI Lexico, quæ certe nusquam alibi; uti etiam illa exemplorum copia, quam in unius vocis, aut ejusdem sententiæ explicatione ubique affectavit; quam quidem cum multis ipse rationibus excuset (6), ego multis commendandam existimo. Pluribus enim scriptorum locis in unam vocem sententiamque congestis, varios ejusdem vocis veluti nexus, ac multiplices, quas veluti explet, commissuras facile animadvertimus; ex quo verbi ipsius potestas, sensus, usus, explicatio magis elucescit. Habet præterea unaquæque verborum significatio suos veluti gradus, quasque vanescentia discrimina ex varia cum aliis vocibus compositione nata; quæ profecto impercepta lateant necesse est, si illa desit exemplorum copia: hæc autem qui non animadvertat, aut sibi negligenda esse ducat, is certe de latina lingua existimare aut leviter, aut nihil potest. Hanc demum exemplorum varietatem si quis attendat, is etiam duarum vocum, quarum tanta videtur esse similitudo, ut eundem præstare usum ubique possint, varios veluti significationis gradus ac differentiam facile intelliget. Duæ enim voces, in quibus est significationis communio, tunc solummodo indistincte atque promiscue adhiberi possunt, cum generalem quamdam rei ipsius notionem explicamus; at, si quos habet res ipsa gradus, exponendi sint, tunc illa significationis communio evanescit, et ad alias voces confugiendum est, quibus isti veluti gradus exprimantur. Magna profecto esset ejus sermonis egestas, ac magna in eo elegantiae inopia, in quo verbum verbo supponi ubique posset; tunc enim generalem tantummodo sensum, nunquam vero illos, de quibus agebam, unius ejusdemque rei multiplices gradus loquendo scribendoque significaremus (7). Hæc itaque ex ipsa exemplorum copia unusquisque intelliget, ac verissimam Latini sermonis indolem, copiam, elegantiam assequetur; nisi forte pollutas lue quadam aures habet, ac nondum ex grammaticorum facie enatavit.

IV. Variæ porro, et quadam sæpe similitudine inter se conjunctæ, aliquando etiam sibi dissidentes unius ejusdemque vocis significationes sedibus et explicatione in hoc Lexico distinguuntur; aliquibus passim adjectis, atque idoneis testibus comprobatis, quæ in aliis id genus operibus non apparent. Atque illud quidem rerum harum scriptoribus commune est, ut proprium ac nativum verbi sensum primo exponant, deinde figuratas significationes subiciant; at non eam ubique rationem tenent, quæ in hac significationum serie maxime esset, ut quidam ajunt, adhibenda. Qui enim sensus a primo illo ac naturali

(3) In Præfatione ad Glossarium Mediæ et Infimæ Latinitatis § XIV.

(4) Vide Epistolam Julii Pontederæ ad hunc ipsum Morgagnum in Scriptoribus Rei Rusticæ editis a Jo. Matthia Gesoero Lipsiæ ann. 1735. pag. 1195.

(5) Nempe iis XIV. epistolis, quæ inter ejus opera editæ, Æmilianæ appellantur.

(6) Vide ejus epistolam Clericis Seminarii Patavini huic præfationi subjunctam § IV.

(7) D'Alembert, Mélanges etc. Tôm. IV. pag. 149. Nullam esse vocem alteri omnino geminam definitionibus et exemplis demonstratam est a Girard in ea lingua, qua nunc utuntur Galli. Multo rectius et uberius id ipsum præstitit Stosch in lingua Germanorum, tribus editis voluminibus ann. 1770., 1772., 1773. Horum tamen aliorumque industriam vicit nuper Gallus alter Roubaud quatuor voluminibus, quæ Parisiis prodierunt ann. 1786. sub titulo: *Nouveaux Synonymes* etc. (* Utriusque Galli scriptoris Girard, et Roubaud elucubrationes, novis additis exemplis ex *Beauzée*, *d'Alembert*, *Diderot*, *Marmontel* etc., melius digestæ, et tribus voluminibus comprehensæ editæ postea sunt Burdigalæ ann. 1802. in 12.º) Quod igitur in vernacula lingua scriptores isti sunt executi, id in latina tentatum est a J. B. Gardin Dumesnil singulari volumine Parisiis edito ann. 1777. in 12.º, quod ann. 1788. in 8.º recognitum et amplificatum rursus edidit sub titulo: *Synonymes Latins et leurs différentes significations* etc. (* Tertiam vero hujus operis editionem iterum recognitam, emendatam et auctam curavit Jannet Parisiis ann. 1813. in 8.º)

minus deflectit, is, ex illorum sententia, proximum tenere locum debet, qui vero magis, is minus proximum; seteri vero qui ab illo descendunt, et figurati dicuntur, per deductos originis veluti gradus exponendi. Quod quidem præstare optime posset et probe expensa linguæ ipsius progressio, et idearum sese ordine in humana mente evolventium certissima scientia, et rerum, quæ alieno verbo ponuntur, probe intellecta ac per gradus notata similitudo; atque ii primum transferendi modi explicandi essent, quos necessitas genuit inopia coacta et angustiis; illi deinde, qui, confirmata jam ac celebrata lingua, ideo sunt adhibiti, ut orationi splendoris aliquid arcesserent. Hunc itaque exponendarum significationum ordinem nonnulli docent; qui tamen a philosophis potius, quam a grammaticis est expetendus; quique etiam in hujusmodi operibus constanter adhibitus, et res aliquando perturbaret, et arbitrio plus æquo tribueret. Ego satis illustri ordine ea prosequutum FORCELLINUM existimo, ex quibus omnis existit singulorum verborum virtus atque laus.

V. Jam illud sequitur, ex quo maxima fieri debet huic operi commendationis accessio; plura enim in eo, quam in ceteris, vocabula; nonnullis enim vocibus romanæ civitatis possessionem FORCELLINUS vindicavit. Idonei rei hujus testes fuerunt grammatici veteres, scriptoresque latini non pauci, quos, cum verborum indicibus carerent, diligenter ille percurrit; ac præterea numismata vetera, ac tandem litterati lapides. Horum ille collectiones omnes in oculis habuit; vidit aeneas tabulas Heracleenses (6); eos etiam vidit, quos in *Antiquitatibus Beneventanis* (7) vel emendavit, vel protulit omnium primus *Joannes De Vita*; fecitque magna, quæ in eo erat, antiquitatis notitia, diuturna in latinis rebus exercitatio, collecta et expleta undique eruditio, ut iis, qui probæ notæ essent, utendum sibi existimaret. Gavisus ille vehementer esset, si ex clarissimi viri Scipionis Maffei *Arte Critica Lapidaria* proficere potuisset; at editum est postumum illud opus anno tantum MDCCLXV. (8), quo tempore a nobis FORCELLINUS discesserat, domique vivens et immortalitati jam proximus, æterna solummodo cogitabat. Eo in opere Maffejus inscriptiones ab eruditorum ferme consensu ad hanc diem receptas, et commenticias tamen, sedulo perquiri, inque redintegratum judicium, novis tabulis, novisque testibus adhibitis, pertrahit (9); et cum infinito pæne hostilium lapidum numero bellum sibi gerendum suscipit; ut disjecta attritaque ubique gentium ficticia marmora jaceant, informibusque et vulgaribus saxis, ut antequam inscriberentur, rursus tandem accenseantur (10). Multa quippe ex simulatis istis antiquitatis exuviis rebus omnibus illata damna; perturbata temporum ratio, imminuta litterarum dignitas, inusta historiæ labe, populorum ac gentium jura temerata; verba demum, quæ toto Latio exulare debuerant, minime idoneis testibus in Latium invecta. In *grammaticis itidem*, inquit Maffejus (11), *et in rhetoricis, ut minora quoque attingamus, qui titulis acquiescet omnibus, fallacias hauriet quamplurimas: hinc verba videas tamquam latina et prisca a Lexicis etiam quandoque recensita, quæ romana frui civitate minime possunt, quippe quæ iniquis tabulis, hoc est captionem inscriptionis fide adscita.* Hinc *Lexicon Patavinum* saepe nominat, vetus illud nostrum Ambrosii Calepini; ac nimium eorum fidem reprehendit, qui quædam illi vocabula ex falsa lapidum auctoritate adjecerunt. Quare cum FORCELLINUS ipsas illas voces a Maffejo in veteri Calepini *Lexico* notatas in suum transtulerit, iisdemque lapideis testibus firmaverit; fuit certe nobis in hoc sermone de *Arte Critica Lapidaria* dicendum, ne viri antiquitatum omnium peritissimi sententiam atque judicium aut ignorasse, aut neglexisse videremur. Ac de toto quidem Maffei opere videant eruditi; ex quibus ille qui nuper Venetiis obiit, quique alias cum Maffejo certaverat (12), Michael Lazari, plura in scriptis reliquit, quæ *Artem* illam *Criticam Lapidariam* impugnant; multarum vero rerum scriptor Franciscus Antonius Zacharias jam illud existimavit, futurum profecto, ut multa Maffejus in eo opere aut immutaret, aut lenius ageret, si post editum Museum Veronense manum illi rursus admovisset (13). Eas ego tantum collegi voces, quas Cl. Maffejus vel dubias habet, vel omnino rejicit, prout illi lapides ipsi, ex quibus desumptæ sunt,

(6) Alex. Symmachi Mazochii Commentariorum in Regii Herculaneis Musei Aeneas Tabulas Heracleenses Pars I. et II. Neapoli 1754. fol.

(7) Thesaurus Antiquitatum Beneventanarum. Romæ 1754. fol.

(8) Cl. viri Scipionis Maffei Marchionis *Artis Criticæ Lapidariæ* Quæ extant edita a Sebastiano Donato. Opus postumum. Lucæ 1765. ex Typographia Leonardi Venturini, fol. Præmittitur hoc opus Tomo I. supplementi ad Novum Thesaurum Veterum Inscriptionum et viri Lud. Ant. Muratorii.

(9) *Artis Criticæ Lapidariæ* lib. III. cap. III. col. 188.

(10) *Ibid.* col. 189. (11) *Ibid.* col. 158.

(12) De Equestri Ordine Constantini Iohannis in Epistolam Scip. Maffei etc. Venetiis 1725. 4.º

(13) Pag. 490. *Istituzione Antiquario-Lapidaria ossia Introduzione allo studio delle antiche Latine Iscrizioni in tre libri proposta.* In Roma 1770. 8.º

Questo troppo rigido scrittore (Maffei) ha sparso il Pirronismo sopra troppe Iscrizioni, onde ha meritato, che il poco fa defunto chiarissimo letterato Veneziano Michele Lazari distendesse contro il medesimo varie Dissertazioni, le quali sono tuttavia inedite; e che a pag. 490., il predetto nostro Autore (P. Zaccaria) si dichiara di credere, che s'egli alla sua opera avesse rimesso le mani dopo la pubblicazione del Museo Veronese, avrebbe molti suoi giudizi ritrattati, o mitigati. *Novelle Letterarie* pubblicate in Firenze l'anno MDCCLXX. col. 616.

Citari etiam debet eruditissima Joann. Amadutii ad Janum Plancum (Bianchi) *archiatrum Ariminensem* epistola, in qua *Inscriptiones nonnullæ Ariminenses a falsitatis nota, quam Scipio Maffejus inusserat, vindicantur.* Lucæ 1767. 12.º

Exstat itidem egregium opus Petri Laurentii *Del Signore*, cui titulus, *I Marmi Riccardiani difesi dalle censure del Marchese Maffei.* Firenze 1781. 4.º

[* Tandem Jo. Casp. Orellius in opere, cui titulus: *Inscriptionum Latinarum selectarum amplissima collectio.* Turici 1828. 8.º ad pag. 55. hæc habentur: « Maffei Scipionis utilissima sane est ad ingenium acuendum, multasque obscuriores saepe fraudes detegendas ejus *Ars critica lapidaria*. Sed a tumultuaria ejus iniquiore censura permultos lapides jam vindicarunt Zaccaria, Del Signore, Marinius (Fratelli Arvali), Vermiglioli (Inscriptioni antiche Perugine); idemque non frequenter per totam hunc librum fecimus, etsi omnes, quorum fides ab eo præcipit et Vermiglioli (Inscriptioni antiche Perugine); idemque non frequenter per totam hunc librum fecimus, etsi omnes, quorum fides ab eo præcipit taster impugnata est, data opera defendere nostri officii minime duximus. Nam ut in quarta circiter parte eorum, quos in suspicionem vocat, verum fortasse viderit, longe tamen plurimi manent inconvulsi, ut viderunt jam imperfecti operis editor Seb. Donatus, et Klotzius in *Actis litterar.* vol. 4. p. 405. egregie hac de re disputans. V. *ibid.* quæ sequuntur.]

aut dubiæ aut damnatæ fidei videntur esse; FORCELLINUS vero et Latii jure carere minime putat, et ea litterata marmora idoneos rei hujus testes existimat. Has ego nunc ob oculos ponam, remque omnem fideliter peragam; ipsas plerumque tabulas in conspectum adducam, ut ipsæ quodammodo pro se loquantur; dicam ego aliquid aliquando, verecunde tamen ac dubitanter. Quamquam id maxime animos addit, quod est a doctissimis viris Joanne Francisco Seguierio, et Sebastiano Donato (quorum alter Maffei opus exscripsit, alter edidit et illustravit) de eodem opere judicatum. *Equidem nos, inquit Donatus (14), non omnia epigrammata, quæ in Arte Critica Lapidaria censoria virgula notantur, rejicienda esse putamus. Nam neque ipse Cl. auctor ea omnia rejecit, et ad spuria et suppositicia amandavit. De nonnullis enim titulis subdubitat, alios ad examen revocandos vult, alios interpolatos, non paucos quadratariorum vel exscriptorum oscitantia vitiatos credit, (vel ita monstri et exesi sunt, ut sensus percipi non possit), nonnullos obiter attigit, alios in Museo Veronensi pro genuinis eculgare minime dubitavit, (ut aliquando in nostris adnotationibus ad hoc opus observabis), plerosque eruditorum judicio reliquit, de aliis vero cur dubitet, rationem non adfert. Nam istiusmodi disputatio ob mortem ejusdem auctoris infecta remansit. Et revera multa quidem (ut ad me scripsit Cl. Seguierius immortalis nostri Maffei laborum, studiorum, et itinerum tot annos comes, amicus in paucis, et contubernalis) erat retractaturus, si operi ultimam manum adhibuisset. Nam cum anno 1749. Museum Veronense edidisset, videtur quasi animum retraxisse ab Artis Criticæ Lapidariæ eculgatione (15).* *Quis credat (16) in absolutissimum Gruterianum Corpus, in Reinesianum Syntagma, in Sponii Miscellanea, in Fabretti Collectionem tot lapides spurios irrepsisse? Quot obelo notavit noster auctor, cum eos pro sinceris admiserint hi celeberrimi collectores? Esto, aliquando peccaverint; an fieri potest, ut in plerisque marmoribus emendentur?*

VI. Ac mihi quidem earum vocum, quas modo proferam, ac FORCELLINI ipsius, qui Latii jura iisdem tribuit, facilis et in medio posita defensio esset, si quos lapides Maffejus minime probat, nihilque habere ait antiquæ majestatis et elegantiae, eos tunc temporis inscriptos putaret, atque etiam ad fallendum propositos, cum veteris libertatis obliti demisere animum Romani, ac fortunæ suæ similia facere atque scribere cœperunt; iis, inquam, temporibus, quibus nobilissima eorum lingua una eum imperio ad senium properabat. In hoc enim opere iis quoque auctoribus locum aliquando esse voluit FORCELLINUS, qui ferream ac luteam etiam latinæ linguæ ætatem attigerunt; quod eos in optimis Lexicis admissos receptosque viderit; quodque verborum quorundam, quibus utuntur, explicatio, sin minus latine scribere, latina saltem intelligere cupientibus maxime sit opportuna. Quare inscriptiones etiam, in quibus aut insolens verbum est, aut inurbana dictio, aut sermo non omnino purus ac nitidus, in Lexicis stare possunt, et ad illa cadentis latinitatis tempora referri; nisi cetera rei falsitatem prodant, vulgares indoctasque manus, ac posteriorum ætatum sive stilum, sive scalprum. At rei lapidariæ detrimenti aliquid Maffejus timuit, si ita sensisset; ideoque inscriptiones plurimas noviliis marmoribus vetusta specie affictas esse arbitratur; cumque *his vetustatis spoliis (17) jam a decimosexto ineunte sæculo atria, horti, villæ in Italia exornari cœpissent, videreturque non omnibus elegantiae et magnificentiae numeris satisfacisse, qui istiusmodi cimeliis careret, fuisse tunc, qui, cum sincera non essent ad manus, eorum imitatione spuria confingi paterentur, vel saltem ad oculos omnes venuste complendos ficticia cum legitimis admisceri.* Hinc ad res patrias illustrandas, ad civitatum et municipiorum tuenda jura, ad rerum antiquarum, latinitatis doctrinæque laudem ostentandam, ad augenda splendideque oruanda volumina, ad explendum denique fallendi, mentiendi novandique studium vetera monumenta plurima recentiorum hominum sive scalpro, sive calamo simulata fuisse arbitratur; idque per ea tempora, quibus latinæ litteræ ab Italis excitatæ ad auream illam Augusti ætatem proxime tandem accesserunt. Ego vero, et quosdam esse lapides, quorum fides ex toto non constat, alios etiam, quos corrigi et emendari oporteat, nonnullos demum, quos docti viri probare minime debeant, omnino existimo; at vix crediderim, per ea sæcula, quæ proxime sunt elapsa, ita rem lapidariam dolo malo viliatam fuisse, ut pæne singula suspicionem movere debeant, plurima vero negligi omnino atque damnari. Ex illis potius litteratorum marmorum fodinis, quæ Romæ sunt, rerum harum supellex aucta est. *Innumera monumenta, inquit Cl. Muratorius (18), ex pomærio Urbis, præcipueque ex suburbanis cryptis et locis, per tria proxime præterita sæcula in lucem prodire. Neque facile enumeres tot alia, quæ ante paucos annos, et nuper etiam ibi eruderata fuerunt. Quis Cyriaci Anconitani egregium opus ineunte sæculo quintodecimo susceptum ignorat? Quis Fratris Joannis Jucundi Veronensis vetustas inscriptiones eodem labente sæculo collectas non audivit? Utinam eruditissimis viris, qui in hoc rerum genere postea laborarunt, ipsa marmora licuisset inspicere! Emendassent illi plurima, ac rei lapidariæ melius consuluissent. At indocti homines (19) nihili facientes veneranda antiquitatis frusta, aut a majoribus suis collecta, aut in effossionibus sibi oblata, nullo negotio ipsa distrahunt, dilacerant, atque in omnem usum, præcipue ædificiorum, sine ullo discrimine disperdunt. Alia deferuntur ad marmorarios atque statuarios, inhumanos videlicet antiquitatis lanios, qui, expunctis omnibus vetustatis notis, eadem ad nova quæque opera, prout utilitas poscit, reformant, seu potius deformant. Denique non levis eorum pars ad calcarias translata, atque igne soluta, calcem marmorariis et cæmentariis artificibus utilem præbet. Quoniam igitur primo illo indiciorum genere, quod ex ipsis inspectis lapidibus peti debet, uti plerumque criticæ artis periti minime possunt, ad alterum confugiunt, quod ex ipsa verborum consideratione haberi solet: atque hoc nimirum in iis, quæ modo exponam, fere semper Maffejus adhibuit.*

(14) Monitum editoris *Artis Criticæ Lapidariæ* pag. IV.

(15) Vide Museum Veronense pag. CLXXV. (16) Pag. V. citati Moniti.

(17) *Artis Crit. Lap. lib. III. cap. II. col. 158.*

(18) In Præfatione ad *Thesaurum Novum Veterum Inscriptionum*. Mediolani 1739.

(19) Cl. Muratorius in eadem Præfatione.

VII. Per usitatam litterarum seriem cas, de quibus aiebam, voces enumerantibus occurrit primum verbum *Ædituo*, de quo ita in *Arte Critica Lapidaria* (20). *Inauditum verbum Ædituare recens Glossarii Calepiniani editio recensuit et recepit, Lucretium memorans, qui ædituentes dixit, non ædituantes; sed vere a duobus hisce epigrammatis decepta* (21), quibus inanius nihil. *Ligorii munere utrumque habemus, quem et alia duo a Grutero descripta effudisse non dubito, eadem prorsus forma, Vixit Annos totidem, Ædituavit Annos totidem.* Ac Lucretii quidem locus lib. VI. de Rer. nat. v. 1273. ita allatus est in nostro illo Calepini Lexico:

Hospitibus loca, quæ complerant ædituentes;

ita nimirum ut Maffejus legendum pulat; at cum ibi verbum *Ædituo* duplici efferatur modo, legaturque *Ædituo*, *as* et *is*, ideo post citata Reinesii epigrammata, in quibus est *Ædituavit*, Lucretii versus citatus est, ut alterius quoque modi, quo verbum hoc inflecti potest, exemplum esset. FORCELLINUS vero et *Ædituens* posuit, et *Ædituo*, *as*; ac primæ quidem voci Lucretii auctoritatem apposuit; alteram vero duabus illis, quæ sunt apud Reinesium, inscriptionibus, ea etiam quæ est apud Gruterum pag. MLXXXVIII. num. 5. confirmavit. Hanc ego proponam: C · CICVRINO · ASIA | TICO · AEDITVO · SVL (") | VANI · LITTORALIS | PARENTI · SANCTISS | T · CICVRINVS · DIMA | RVS · POSVIT | AEDITVAVIT · ANN | XVI · VIX · LXX | MENS · IX · D · VII. Duos Reinesii lapides Maffejus rejicit; erratumque esse ait in *Ædituo Sepulcri*, in *Sacerdote Sergiæ Familiæ* et in clausula *Fecit Sibi, Et Suis Amicis*, quæ ridicule, inquit, excogitata sunt et inepte. Duo vero, quos affert Gruterus, quorum primus habetur pag. CCCXII. n. 5., alter vero a FORCELLINO citatus est, a nobis descriptus, ideo tantum suspicionem Maffejo movent, quod eos ex Ligorii fodinis erutos putet; huic enim sponsori non ita facile credendum esse doctissimi viri jamdudum monuerunt (22). Verum apud Gruterum nihil omnino de Ligorio. Primum quippe lapidem (quod a Sebastiano Donato notatum est, et in postrema Gruteri editione, qua nos utimur, quæque Amstelædami prodit an. MDCCVII., legi potest) primum, inquam, lapidem ponit *In villa Julia extra Portam Flumentanam, ad viam Flam. ara marm. grandis: litera bona, sed incorrecta*, eidemque lapidi subscriptum est, *Exscripsit Smetius; vidit Pighius, et habet Boiss. VI. antiq. 59.* Alterum vero, qui certe latine loquitur, et est a FORCELLINO adhibitus, *Romæ esse ait ad horrea Diocletiani*; legiturque post ipsum, *Grutero Boissardus T. VI. 126.* Ne igitur de duobus illis Reinesii epigrammatis longo sermone disseramus, hoc unum dicimus, voci *Ædituare* satis jam consultum esse in hoc Lexico eo Gruteri lapide, qui citatus est. Vidi ego hujus C. Cicurini Asiatici magnæ formæ monumentum ære expressum apud Cel. Montfauconium, a quo ita describitur, quique de eo ita loquitur (23): *De Silvano litorali egimus Tomo primo: quid autem esset ædituus, secundo Tomo diximus. In supremo lapide repræsentantur Cicurini pater atque filius: in laterali autem facie arbor atque delphinus: arbor meo judicio Silvanum subindicat, qui semper cum arbore conspicitur; delphinus vero Silvanum litoralem, qui, ut ipsum nomen sonat, in litore maris colebatur.* Huic scilicet monumento vox *Ædituavit* inscripta est. Meminerit Maffejus id se docuisse (24): *Inter veritatis argumenta, id præcipue computo, cum ingentibus lapidibus insculptæ occurrunt epigraphæ; animadverti scilicet, noluisse ut plurimum epigrammatum adulteratores multo impendio nœnias suas proferre: difficilius etiam, ubi multæ molis saxa fuissent incidenda, clam, et in abdito peragi opus potuisset: eapropter sumptuosas arcas, et magnas istas quadratasque bases, priscas et genuinas deprehendi fere semper.* Vox illa tandem et nitida est, et nihil omnino a latina consuetudine abhorret. *Ædituor* enim Nonii testimonium habet, qui c. 2. n. 52. Pomponii verba referens apud Gellium lib. 12. c. 10., *Qui postquam tibi appareo, atque æditumor in templo tuo, legit ædituor*; utramque vero terminationem huic verbo factam esse, omnino dicendum est.

VIII. Eum quoque lapidem Maffejus subruit, qui est apud Reinesium Cl. I. p. 3. n. 2., cujus auctoritate tres illæ voces *Arithmeticus, Fistularius, Imaginarius* a Lexicorum scriptoribus allatæ sunt et explicatæ. Ecce lapidem ex eodem Reinesio: DIIS OMNIBVS COELESTIBVS | P · GAISIDIO (") Q · F · SABINIANO | FISTVLARIO · CANTORI · IMAGI | NARIO ARITHMETR (") · VIXIT · A · XLIII (""") | M · X · D · III · IN · FR · P · XXX · RETRO | XL · CVIVS INGENIVM ELOQVI NEMO | C · TIPHERNIVS C · F · SACERDOS. *Latinarum prima*, inquit Maffejus (25), *quam Fabrettus quoque ex aliis sibi schedis adoptavit*, Diis omnibus Cœlestibus *insueta formula inscribitur, et nunquam auditis gentibus Gaisidia ac Tiphernia insignitur: in ea orationis elegantiam et connexionem observes velim.* In Fronte Pedes XXX. Retro XL. (""") *Cujus Ingenium Eloqui Nemo: sed magis quæ per se fallaciam satis indicat, votivæ et sepulcralis formæ commixtionem, depravationemque.* Ex hac tamen tabula tria ab eruditis viris et a quibusdam quoque Lexicographis arrepta vocabula, et latinitatis jure sine alia auctoritate ulla donata videas; *Imaginarius pro pictore, Fistularius pro fistulatore, Arithmeticus pro calculatore.* Monuerat jam Reinesius ipse (26) ab hoc sepulcrali cippo separanda esse quæ præscripta sunt, *Diis Omnibus Cœlestibus*, et esse illa loco non suo; atque ita Maffejo *insuetam formulam, et sepulcralis formæ commixtionem, depravationemque* objicienti jamdudum satisfactum est. Sed illud ego etiam animadvertam, Cœlestes quoque Deos sepulcrorum patronos a veteribus fuisse habitos, Inferosque cum Superis in sepulcrorum titulis aliquando commixtos. Multa de re hac apud

(20) Lib. III. cap. IV. col. 410.

(21) Syntagma Inscriptionum antiquarum Reinesii. Lipsiæ et Francofurti 1682. pag. 388. n. 53. et 54. e MSS. Antiq. Ligorii Langermannus.

(") Apud Montfauconium SYL.

(22) Vide Muratorium in Præfatione al. citata; sed præcipue pag. I. et II. Novi Thesauri.

(23) Antiquitas explanatione et schematibus illustrata. Gallice et Lat. Parisiis 1722. T. V. P. I. Lib. II. cap. VIII. pag. 66.

(24) Artis Crit. Lap. lib. III. cap. II. col. 161. 162. (") Apud Fabrettum Q. GAISIDIO.

(""") Apud eundem ARITHMETR.

(""") Apud eundem XLIV.

(25) Ibid. cap. IV. col. 391. 392.

(""") Apud Maffejum LX.

(26) In Nota, seu Comment. ad hunc lapidem

celeberrimum Montfauconium (27). Urnam ille commemorat, quam Parisiensi Litteratorum Academiae miserat P. de la Chaize; ejus inscriptio insolens visa est: D. M. | SVLPICIO | NOTO ADESTE | SVPERI. *Invocari videntur Dii illi Cælestes pro Sulpicio Noto, qui, cum sit defunctus, ideoque sub ditione Inferorum Deorum, ex cælesti providentia nihil sperare poterat.* Id scilicet Academicis explicandum erat; explicarunt autem alii aliter. Eorum opiniones (quas omnes Maffejus et rejecit et irrisit Artis Crit. Lap. I. 3. c. 4. col. 477. 478.) Montfauconius recenset; hæc demum ipse (28). *Deos cæli precatur (Sulpicius Notus), ut urnam suam tutam præstent ab injuriis, quæ inferri poterant; verbi causa, ossa cineresque ejiciendo, id quod tunc magnum scelus existimabatur, ingensque defunctis infortunium Etsi vero defunctorum anima sub potestate esset Deorum Inferorum, urna et ossa, quæ in terra erant, sub potestate et jurisdictione Cælestium, atque etiam sub ditione Inferorum Deorum esse arbitrabantur, ob affinitatem animæ et corporis.* Vide cetera apud eundem. Vidit hujus urnæ titulum etiam Muratorius; a Maffejo enim acceperat (29). Atque hæc quidem, quæ modo diximus, ab eo quod agimus, omnino aliena iis videri debent, qui illud potius a *Sulpicio Noto* peti arbitrantur, ut quod vitam in terris adhuc degunt, ii sibi faveant, tumulum suum tueantur, cineres et ossa ne inquietent: ajunt enim, et exemplis probant *Superos*, ex latina consuetudine, ab iis, qui infra nos sunt, eos recte vocari qui adhuc vivunt. Horum ego opinionem commemoro, et in medio relinquo. Venio nunc ad gentem Gaisidiam, atque Tipherniam, quas nunquam Maffejus audiit. De P. Gaisidio, quem Fabrettus (30) Q. Grisidium esse voluit, multa docuit idem Reinesius, eumque Cæsidium fuisse probat, et a gente Cæsia profectum; idemque Tiferniam gentem eam esse dicit, quæ a Cicerone (31) Titurnia dicitur, primo illo nomine ex quodam Umbriæ oppido appellatam. Ego certe C. Tifernium apud Gruterum invenio pag. CMLXXIV. n. 42. Lapis esse dicitur Tiferni in Umbria; in *Città di Castello*. C. Tifernius est etiam apud Muratorium pag. CMLXXXIV. n. 7. in eo epigrammate, quod perperam Donius alterius cujusdam marmoris partem fecerat. Ea porro, de qua loquimur, inscriptio pedes primum habet in *Fronte* et *Retro* assignatos; tum ad P. Gaisidium redit verbis illis, *Cujus Ingenium Eloqui Nemo*. Nullus hic verborum nexus. Sed in hoc quadratarios vel descriptores accuso. De hoc enim lapide illud etiam habet Reinesius (32): *In uno hoc marmore duas vel etiam tres epigraphas a descriptoribus, qui chartæ parcerent, et disjunctas junctim exhiberent, deformatas una esse, non vana suspicio est.* Maffejus ipse plures lapides ita a descriptoribus aliquando consutos fuisse in *Arte Critica Lapidaria* animadvertit. Quæ igitur in eo lapide, de quo hactenus diximus, habentur verba, ab iis notari possunt, qui Lexicon scribunt, et non aurum modo argentumque, sed ferrum etiam lutumque tractant; neque lapides tantum, sed litterata etiam rudera in opus congerunt. Nihil de voce *Arithmeticus* in Calepino; admisit illam operis hujusce scriptor, explicuitque *qui arithmetica callet*, testimonio usus ejus lapidis, de quo dictum est. Recte hoc: quis enim et grammaticum et mathematicum a Latinis non audivit? Vocem vero *Imaginarium*, ii, quæ in veteri Lexico legebatur, in suum quoque transtulit; pictoremque esse dixit, vel statuarium, qui imagines facit; ex eodem Reinesii lapide, et ejusdem Reinesii explicatione. Vocem tandem *Fistularius* in utroque Lexico locus est; is esse dicitur, qui fistula canit; citata est Fabretti inscriptio; illa scilicet, quam dederat Reinesius (d).

IX. *Celtis*, ieste Plinio lib. XIII. H. N. cap. XVII., arbor est de genere lotorum, in Africa. Hac voce genus quoque scalpri, quo lapides inciduntur, significari nonnulli existimarunt. Citatus a Vossio (33) Gruteri lapis (34), et Vossium ipsum et ceteros sefellit, *FORCELLINUM* quoque. Est in eo lapide, lin. 23. *Malleolo et celte litteratus silex*. At inscriptio tota *fabulosa est, et ridicula*, ut inquit Antonius Augustinius (35). Ridiculam esse, qui eam legerit, fateri debet; fabulosam esse ex Maffejo sci- mus; neque eam certe pro antiqua haberi quisquam voluit. *Prolixam*, inquit (36), *Gruteri paginam Sergii, e Pola Istriæ civitate histrionis, epitaphium implet. Pro antiquo acceperunt multi, et ob ea verba malleolo et celte litteratus silex in gravissima de versiculo Job (37) legendo atque explicando questione attulerunt: utitur eo testimonio Vossius quoque in Grammaticis, nec de auctoritate quidquam ambigit: contra explodunt alii tamquam commenticium, quibus Antonius Augustinius olim se ducem præbuit. At lepida illa inscriptio nec inter antiquas, nec inter spurias recenseri debet: composita enim et incisa fuit XV. sæculo, Veneti præfecti, festivo ingenio viri, jussu, neque Deorum Manium præmisso nomine, neque clausula ulla adjecta, quæ velusta tempora mentiretur. Rem didici a Feliciano Veronensi, qui in MS. Collectione, de qua suo loco verba feci, eam inscriptionem in lapide vidisse narrat, quam Jacobus Baduarius Sergio Polensi parasito, et histrioni posuit. Hæc Maffejus. Lepidum sane errorem! Parasitus hic veluti a gente Sergia profectus *FORCELLINUM* quoque decepit, et in ejus Lexico, tamquam in cæna lautissima, locum sibi esse voluit. Queror de Grutero, qui hanc umbram adduxit. Nullum est igitur probati lapidis, aut idonei scriptoris testimonium, ex quo *Celtis* scalpri genus significet (e).*

(27) Supplément au Livre de l'Antiquité expliquée. Tom. V. livr. III. chap. III. pag. 72. Parisiis 1724. Gallice et Latine.

(28) Pag. 74. (29) Novus Thesaurus Veterum Inscriptionum, pag. MDCCCL. n. 4.

(30) Inscriptionum Antiquarum cap. IX. pag. 625. n. 218. Romæ 1699. (31) Epist. Famil. lib. XIII. epist. XXIX.

(32) In nota citata.

(d) Licet de hoc lapide Orellius in *Collect. Inscr. Lat.* n. 2613. dixerit, *suspectissimum est hoc epigramma*, tamen in V. *IMAGINARIUS* §. 3. ejusdem lapidis interpretationem non improbandam mihi videor attulisse, quam tu confirmare aliquantisper possis ex loco *Gellii* in *SUBTILIS* in fin., et alio *Sidonii* in V. *TUMULTUARIUS* §. 2. in fin.

(33) Lib. I. de Arte Grammatica cap. XXXV. (34) Apud Gruterum pag. CCCXXIX. (35) Dialogo XI.

(36) Artis Crit. Lap. lib. III. cap. II. col. 185. et seq.

(37) Job c. XIX. v. 23. 24. *Quis mihi det, ut exarentur in libro stilo ferreo, et plumbi lamina, vel celte sculpantur in silice?* Neque ignoro in multis etiam MSSis legi certe: item in Complutensibus, Stephanicis, Regiis, et Hentenianis seu Lovaniensibus. Verum non dubium, quin *celte* scripserit interpres. Vossius in A. G. lib. I. cap. XXXV.

(e) Hanc vocem ut spuriam ex verbis hic a *Cogniato* allatis e Lexico expungendam curavi. V. *CELTIS* §. 2.

X. Vocem *Contiro* et veteri Calepini Lexico FORCELLINUS addidit, et in suo quoque esse voluit. Sic illam explicuit, simul tiro, ut commilito, simul miles. Habet hanc vocem inscriptus lapis apud Reinesium Cl. VIII. pag. 517. n. 19. Est idem lapis apud Fabretum pag. 138. n. 131.; extare dicitur, *Via Nomentana prope Templ. D. Agnetis in pariete*. Est etiam apud Muratorium pag. DCCCV. n. 4.; Romæ ponitur in Museo Albano. Lapidem hunc esse notæ satis bonæ existimat FORCELLINUS (38). Maffejum audiamus. *Inauditam* (39) vocem *Contiro* in latinitatis sacrarium invexit recens *Lexicon Patavinum* ex titulo hic recensito (40), qui mihi nequaquam probatur; nam isthuc nominis Cladi, sive Claud. Caro quid est? et quomodo inter tirones adhuc censebatur, qui annos XXXVII. exegerat, et stipendia jam confecerat VII., imo ex Fabretto XVII? nec placet monumentum ab Heredibus positum et Contironibus: comperendinare attamen oportet usque dum lapidem visam, quem exstare affirmat Fabretus; eoque magis, quo vocem *Contiro* nequaquam improbo, qui *Concivem* in Museo videam (f). Addam ego vocem quoque *Commanipulo*, et *Commanipulus*, h. e. simul miles in eodem manipulo, a veteribus usurpatam; qua certe longe nitidior *Contiro*; cui illa opponitur, quæ est apud Gruterum pag. DCXXIII. n. 7., *Conceteranus*. Gratum igitur fecisset Maffejus, si lapidem quoque ipsum non improbasset. Ego illum ex Muratorio describam: D. M. | CLAYDIO CARO | MIL. COH. VIII. (*) | PR. STIP. XVII. | VIXIT ANNIS | XXXVII | HEREDES ET | CONTIRONES | BENEMERENTI | FECERVNT. Quærit Maffejus, quid isthuc nominis sit *Cladi*, sive *Claud. Caro*? nomen militis, inquam ego, qui magnis rebus non claruerat, cujus quoque patriam ignoramus, quamvis patriæ nomen raro omittatur in iis inscriptionibus quæ ad milites pertinent, quod hi non modo ex omni Italia, sed etiam ex provinciis legerentur, nec eorum nomina illustria essent, populisque nota. Mirum fortasse hoc, et insuetum; at docuit ipse *Artis Criticæ Lapidariæ* auctor celeberrimus, ubi de nominibus agitur (41), mira quæque et insueta occurrere aliquando posse. *Plura certe semel, aut bis deprehendas prænominum vice fungentia vocabula, quæ vix alias videris: Nero et Paullus modo cognomenti loco, modo prænominis cui non occurrerunt* (g)? etc. At quomodo inter tirones censebatur adhuc miles annorum triginta septem, qui stipendia septem promeruerat, h. e. totidem annos in armis exegerat? quia nondum veteranus, non evocatus, non centurio, non tribunus, non alarum aut cohortium præfectus, non alio in castris honestiore loco. Verum si annos decem supra septem inter milites fuit, ut ex Fabretto et Muratorio, adhuc ne inter tirones? adhuc certe. Eorum enim, qui communi militum nomine censebantur, duo fuerunt veluti genera; tirones, et veterani; horum alterum semper alteri opponitur; qui non veteranus, is, etsi miles non novus, tiro. Erat autem veteranus, qui legitima stipendia vel omnia, vel certe plurima confecerat (42): stipendia hæc, stante republica, fuere viginti quinque. Servius ad illud Virgilii *Æneid.* l. II. v. 157. *Fas mihi Grajorum sacrata resolvere jura*, hæc habet. *Plerumque dicuntur sacramento rogati qui post electionem in rempublicam jurant: et hi sunt, qui habent plenam militiam; nam et viginti quinque annis tenentur*. Fuere postea viginti; eaque contraxit Augustus. Hoc docet Suidas: Βετεράνοιο παρὰ Ρωμαίοιο, ὁ ἀπολυθεὶς τῆς στρατείας. ἐνὶ εἰκοσαετίᾳ δὲ οὗτοι ἐδόλευον h. e. *Veteranus apud Romanos vocatur, qui militia liberatus est: hi autem ad annos viginti militabant*. Hæc demum de veteranis in Romanis legibus (43): *qui in legione, vel vexillatione militantes, post vicesima stipendia honestam vel causariam missionem consecuti erant*. Novi equidem veteranos milites in exercitu, veteranorum legiones sæpe a scriptoribus nominari; at qui honestam vel causariam missionem consecuti erant, militiæ aliquando rursus nomen dabant, rursus legionibus adscribebantur. Vide cetera apud Eq. Sertorium Ursatum (44) Romanæ antiquitatis peritissimum; et in hoc ipso Lexico vocem EVOCATUS § 2. Jam ad id redeo, cujus causa tam multa disserui. Nondum ergo e tironibus excesserat Claudius Carus, qui vicesimum militiæ annum nondum expleverat, qui nondum erat veteranus. Quare, conspirantibus animis, ære conlato, heredes et contirones monumentum illi posuerunt; in quo sane quid tandem est, quod jure displiceat? Sed illud fortasse de re hac tota dici tandem potest; Claudium Carum, qui tot stipendia promeruerat, e tironibus tunc jam excessisse, monumentum tamen illi positum ab iis, qui erant in octava illa cohorte contirones. Atque hæc quidem de voce *Contiro* (h). Ea, uti vidimus, non omnino Maffejo displicet, quod vocem *Concivis* in Museo Veronensi observaverit. Inscriptio est ejusdem Musei pag. LXXXVII. n. 5., ac de ea ita ibi Maffejus. *Dolendum quidem, non inscriptionem, sed miserabile fragmen heic ostendi; magnificiendum tamen, quod Augusteis litteris concivis vocem nobis servarit, qua ante hoc marmor visum aureæ latinitatis cultores uti horruissent*. Hanc tamen vocem minus latinam ait esse FORCELLINUS (45), qui et lapidem vidit (i), et cetera, quæ ad hanc vocem spectant, diligenter collegit. Lapidem hunc, et hanc vocem Latio movit Comes Rezzonico in *Plinianis Disquisitionibus* Parmæ editis ann. 1763. P. I. pag. 208. Est ea vox in hoc ipso Lexici hujus volumine primo. Qui eam legerit, is certe animadvertet, inscriptorum lapidum fidem a FORCELLINO exploratam fuisse; nihilque ab eo omissum, quo illorum auctoritas aut minui posset, aut confirmari. De-

(38) Vid. voc. CONTIRO. (39) *Artis Crit. Lap. lib. III. cap. IV. col. 415.*

(40) Apud Reinesium citata pag. 517. Cl. VIII. n. 19. (f) V. infra adnotata in nota (i).

(*) Sic etiam apud Fabretum; sed apud Reinesium VII. (41) Lib. III. cap. IV. col. 441.

(g) Vide tamen quæ hac de re dixi in Lexico ad NERO §. 2. et ad PAULUS §. 4.

(42) Sigonius de Antiq. Jure Civil. Rom. lib. I. cap. XV. Vide Sertorium Ursatum in Comment. de Notis Romanorum pag. 339. Patavii 1672. fol.

(43) Cod. lib. VII. Tit. 64. leg. 9.

(44) *Discorso sopra una Stanza Sepolcrale* etc. in opere postumo cui titulus, *Marmi Eruditi* etc. Patavii apud J. Cominum 1719. pag. 305. et seqq. 4.

(h) Hanc eandem inscriptionem attulit etiam Orellius in *Collect. Inscr. Lat.* n. 3559., et vocem *Contiro* probavit ex comparatione cum similibus *commanipularis*, *contubernalis*, et *convicanus*.

(45) V. CONCIVIS. (i) At non vidisse arguunt ea, quæ de hoc lapide dixi in V. CONCIVIS.

lectum quoque prudensque iudicium ea indicant, quæ sunt in voce *Patraster*. Vocem hanc latinis Lexicis addendam esse monuerat Maffejus ex quodam lapide (46), quem ipse exscripserat prope Perusiam, ex quo etiam male compositum eum fuisse dicit, quem dederat Muratorius in Novo Thesaurio pag. MDCXXXII. n. 9. At ea vox ex duabus aliis apud eundem Muratorium inscriptionibus sese antea latinis oculis ostenderat, neque Maffei lapidem expectabat. Vidit hæc omnia FORCELLINUS (47); vocem tamen ipsam *minus latinam* esse putat; et eas inscriptiones omnes ad cadentis latinitatis tempora referendas.

XI. Jam ad illud antiquitatis monumentum accedimus, quod omnium primus Eq. Sertorius Ursatus, postea Fabrettus illustravit. Res ipsa, in qua modo versamur, et critica Maffei animadversiones nos etiam huc vocant; idque eo libentius agendum nobis esse ducimus, quod est monumentum ipsum Patavinum. Fuit illud in hac Urbe, in domo Bernardini Scardeonii rerum nostrarum historici, a quo primum est editum (48); illudque Gruterus ex eodem Scardeonio descripsit, ceterisque inseruit (49). Dedit illud Ursatus postea, sed paullo aliter, in *Monumentis Patavinis* (50), et Viceliæ asportatum esse dixit ab Hieronymo Gualdo, et in ea urbe apud eam gentem, una cum aliis antiquitatis exuviis, in domestico Museo æternitati dicatum. Hæc Ursatus anno MDCLII., eo scilicet, quo *Monumenta Patavina* evulgavit. Anno vero MDCLXIX. eamdem inscriptionem ex litterato saxo fideliter exscriptam, atque eam omnino, quæ est apud Scardeonium, Viceliæ accepit idem Ursatus, rursusque dedit, et eruditissima epistola illustravit (51). Per ea tempora saxum hoc cuidam Dianæ signo basis erat. Dixit etiam de hoc lapide Raphael Fabrettus, neque ea probans quæ Ursatus attulerat, nova addidit, ut in eo quædam explicaret (52). Hæc vero a P. Montfauconio commemorata postea sunt (53). Muratorius demum monumentum attulit (54) ex Ursato in *Monumentis Patavinis*; nihil adnotavit. Vides testium nubem; iudicium tamen hic lapis non evasit, et Maffei sententia damnatus est. Liceat iudicium ipsum redintegrare. Lapidem igitur sistimus, uti est a Scardeonio, et in ea epistola ab Ursato descriptus: D. M. | T. CAPELLI . T. F. | VINDICIS | IN . F . P . XXXVII | A . T . COX. S. P. XXVII | INTRA COX. P. XXXVII. Ita vero legendum esse Ursatus docuit: *Dis Manibus Titi Capelli Titi Filii Vindicis In Fronte Pedes Triginta Septem A Tergo Coxæ Selpucrum Pedes Viginti Septem Intra Coxam Pedes Triginta Septem*. Nihil ex hac lectione a Fabretto mutatum: Montfauconius, notam S quæ est in præultimo lapidis versu, non *Sepulcrum*, sed *Supra* significare existimavit (55). Monumentum hoc ob inusitatam vocem *Coxa*, quæ in eo est, novumque sepulcrorum spatia designandi modum ab ea inductum, Ursati ac Fabretti labores postulavit. *Sed operam perdidere viri docti*, inquit Maffejus (56); *commentationes enim suas in fallaci ædificarunt solo. Ea tabula pusilla est, cujusmodi funebres hic loci non occurrunt, nisi e subterraneis Romæ monumentis arcessitæ sint, quas e tam longinquo in has regiones ante me nemo merces advexit: petreæ color et facies velustum ævum non redolent; puncta ad imum litterarum, non ad medium. Singularia S in quinto versu importune posita quid sibi velit, nemo dixit. T pro tergo in lapide quis viderat?* Hæc Maffejus, qui lapidem ipsum antea proposuerat, designatis pedibus in quarto versu XXXVI. tantummodo, in quinto solum XXII. Ego vero ea omnia mihi animadvertenda existimo, quæ ad hunc lapidem illustrandum Ursatus attulit, et ex iis de hoc monumento iudicandum. Eum ergo lapidem Patavii inscriptum, Patavii positum Ursatus existimat: duos ex gente Capellia, Grutero teste, commemorat, eosque ex tribu Sucusana, sive Suburana, proindeque cives Romanos; eam gentem Patavium migrasse putat, ex quo Romani rempublicam cum Patavinis communicarunt (57); Titum Capellium, de quo in eo monumento, sub C. Julio Vindice fuisse eo tempore, quo prætor hic sub ipsum finem imperii Neronis, has etiam regiones, quæ communi tunc Transpadanæ Galliæ nomine censebantur, armato milite excurrit, motus excitavit, interfectus tandem est, vel ipse sibi necem intulit; hinc T. Capellio, ut aliis etiam prætoris huius militibus, cognomen Vindicis; vixisse illum Patavii cum gente sua, neque ideo civium Romanorum jura amisisse. Fuit sane monumentum illud longissimo tempore in domo Scardeonii; cui etiam rerum harum non ignaro petreæ color ac facies velusta visa est duobus abhinc sæculis. Quis porro neget in his quoque regionibus, in quibus multa erant ex romana consuetudine, eas etiam tabulas fuisse, quæ veterum monumenta e subterraneis Romæ locis postea sæpe eruta imitentur? Lapidem porro eruditæ ætatis puncta quidem habent non ad litteræ basim, sed ad latus, medioque ferè in spatio, quod vocabula discriminat, insculpta; at quis verissimæ antiquitatis lapides aliquando non vidit, in quibus puncta ad imum pæne essent litterarum? Ex iis, qui veteres inscriptos lapides collegerunt, quique sunt a nobis in hoc sermone commemorati, unus fuit Raphael Fabrettus, qui, dum suos ederet, puncta, quæ versuum verba, sive litteras, quibus verba contrahuntur, distinguunt, altiora esse et in medio spatio posita voluerit, et hoc et certum antiquitatis indicium esse, et ad omnium temporum antiquitatem omnino pertinere visus sit existimare. Notam S in quinto monumenti huiusce nostri versu positam ab Ursato explicatam esse Maffejus non animadvertit. Singulare monumentum est; potest ergo solitaria littera T verbo *tergo* expli-

(46) Musei Veronensis pag. CCCLX. n. 7. (47) Vide in V. PATRASTER, i. e. vitricus, *patrigno*.

(48) Bernardini Scardeonii Canonici Patavini De Antiquitate Urbis Patavii, pag. 76. Basileæ 1560. fol.

(49) Pag. DCCCCV. n. 11. (50) Monument. Patav. pag. 276. 277. Patavii 1652. in fol.

(51) Undecima et ultima est ejus Operis, cui titulus: *Li Marmi Eruditi, ovvero Lettere sopra alcune antiche Iscrizioni* etc. Padova 1669. 4.º (52) Pag. 180. n. 377.

(53) L'Antiquité expliquée etc. Paris 1722. Tome V. P. I. liv. III. chapit. VI. pag. 112.

(54) In Nov. Thes. Veterum Inscript. pag. MDCLI. n. 14. (55) Cit. loco et pag. 112.

(56) Artis Crit. Lap. lib. III. cap. III. col. 200.

(57) Cicero Philippica XII. cap. IV. *Et ut omittam reliquas partes Galliæ, (nam sunt omnes pares), Patavini alios excluserunt, alios egerunt, missos ab Antonio: pecunia, militibus, et, quod maxime deerat, armis nostros duces adjuverunt. Fecerunt idem reliqui, qui quondam in eadem causa erant, et propter multorum annorum injurias alienati a senatu putabantur. Quos minime mirum est, communicata cum his republica, fideles esse, qui etiam expertes ejus, fidem suam semper præstiterunt.*

cari; res ipsa postulat, postulare videtur certe, ut ita explicetur. Licuit Maffejo antiquariis oculis saxum istud inspicere, nobis videre nostris non licuit; sed cum Vicetiæ adhuc sit, omnia per litteras de eo cognovimus, de quo quidem dicemus postea. Licuit interim nobis ita agere, uti agendum esse Maffejus ipse docuit; qui multa præcipiens in eo lapidum examine, quod oculorum opera peragitur, nihil eorum certum omnino et ubique esse voluit, sed omnia prudenti inquisitioni temperanda aut excipienda commisit. Sunt hæc in ejus Arte Critica (58): *Nec monere prætermittamus, quadratarios veteres puncta intermedia non inferius ad literarum pedem, ut nunc mos est, sed paulo superius, et ad mediam altitudinis literarum imprimere consuevisse, quod multi ex veteratoribus nostris non animadverterunt, neque imitati sunt At illa nunquam nobis excidat consideratio, has observationes omnes, tamquam certos et indubitatos canones, minime usurpandas, sed cum moderamine inculpatæ prudentiæ adhibendas, et cum quibusque discussionibus ceteris conjungendas.* Id certe optime est a Maffejo in Arte Critica constitutum. Quid enim est in re lapidaria tam certum, cui certissimum aliquod exemplum exceptionem non faciat? *Interpungebatur, inquit idem Maffejus (59), ut plurimum verbis singulis in latinis marmoribus: at cum ea puncta dictionibus tantummodo distinguendis inservirent, non solebant ad finem versuum incidi, ubi finis ipse distinguebat.* Quis hoc negel? At marmor Musei Taurinensis puncta habet in fine versuum. Hoc ipse Maffejus voluit animadverteri. *In hoc, inquit (60), pyramidato marmore puncta, ut vides, extremis versibus adjiciuntur.* Sed jam ea, quorum causa de hoc T. Capellii monumento dicere instituimus, persequamur. Aliqua tamen præmittenda, quæ ad veterum sepulcrorum ritus spectant; in iis non evagabor intemperanter.

XII. Ea fuit lex in XII. Tabulis: *Hominem mortuum in Urbe ne sepelito, neve urito.* Qui post hanc legem in Urbe sepulti sunt, fuerunt aut ii, quibus hoc ante hanc legem virtutis causa tributum est, ut Publicolæ, ut Tuderto, quod eorum posteri jure tenuerant; aut ii, si qui hoc, ut C. Fabricius, virtutis causa, soluti legibus, consecuti sunt. Hæc Cicero lib. II. de Legibus c. XXIII. Imperatorum quoque leges in Urbe sepeliri sæpe vetarunt (61). Extra Urbem igitur, prope illam tamen, sepulcris locus erat. Horti, agri, ossa ac cineres excipiebant:

Ante Urbem exsequiæ, tumulique, ignesque, rogique (62).

Suo quisque in agro partem aliquam sepulturæ destinabat. Qui fundum viæ publicæ proximum haberet, in ea parte, quæ viam spectabat, sepulcrum condere jubebatur, ut viatores mortalitatis admonerentur. Est hoc in lege Sempronia: *Sepulcrum extremis finibus circa decumanos et cardines, qui vicem itineris publici teneant, collocantur:* hoc vero in lege Julia, quæ est de Agrorum divisione: *Monumenta, sepulcrave, quæ post hæc in agris hac lege divisim assignatis constituentur, juxta decumanos ei cardines qui centurias terminabunt, vicemque viæ publicæ obtinent, collocantur.* Hinc Appia, Aurelia, Flaminia sepulcris celebres; hinc sæpe viatores in hisce inscriptis lapidibus appellati. Hæc quidem de honestis ac locupletibus viris: pauperes enim, quibus nulla agri pars, proindeque nullum proprium privatumque monumentum, neque satis pecuniæ ad illud comparandum, communi et publico loco sepeliebantur:

Hoc miseræ plebi stabat commune sepulcrum (63).

Quæ terræ pars sepultum, aut humatum acceperat, ea multa religiosa jura complectebatur; ea erat omnino sacra; non eo falx, non arater ibat; non verti, non subigi, non coli poterat. Ne igitur sepulcrorum magnificentia, ne religio totum solum, in quo monumentum erat, occuparet; ne terram, quæ viventibus fruges suppeditare potest, mortui minuerent (64); ne quis demum alterius sepulturæ partem usurparet, definiri plerumque solebat spatium, quod sepulcro destinatum erat, spatium scilicet loci religiosi; ut sua Manibus, Gentibus, Familiis, extinctis hominibus jura intemerata essent; ut etiam sciretur, quid puri loci, h. e. neque sacri, neque religiosi, relinqueretur. Excitatus et impositus lapis, cippus, columella, cui mortui nomen ac laus incisa erat, solemnes idcirco formulas habebat verbis sive notis expressas, *In Fronte Pedes In Agro Pedes* quibus latitudinem longitudinemque soli ad sepulcrum spectantis veteres significabant. Latitudo enim, quæ pars anterior erat, et viam plerumque respiciebat, verbis illis, *In Fronte*, designabatur; longitudo vero, quæ posterior erat, et in campos excurrebat, illis, *In Agro*, sive *Retro*. Piena exemplorum vetustas. Neque tamen *Frontis* nomine latitudinem semper veteres significabant, spatiumque viæ conterminum; neque longitudo ea semper apud eos pars erat, quæ in agro spectabatur. *Aliquando enim, inquit Cl. Montfauconius (65), occurrunt sepulturæ loca, ubi longitudo illa facies esse intelligitur, quæ viam respicit; sic quippe legitur, in agro pedes sex, in longo pedes octo; alibi vero sic, in fronte pedes sexdecim, intrusus pedes decem, ubi intrusus pro introrsus legitur, significatque intra agrum;* optimeque animadversum est a P. Joanne Antonio Ursato (66), majorem spatii partem, sive anterior esset, sive posterior, pro longitudine assignatam fuisse, minorem vero pro latitudine. *Aliqua autem, pergit idem Montfauconius, inscriptio frontis spatium limitesque denotat, per monumenta hinc et inde a lateribus secus viam posita: In Fronte Inter Monumentum Titi Rustici, et Lucii Gellii, In Agro Pedes Duodecim. Hic, qua viam respicit, locus qua sit mensura non notatur, quia sufficiebat hinc et inde terminos adscribere.* Hic igitur veterum mos in designandis sepulcrorum limitibus.

Quid igitur in nostro hoc Titi Capellii monumento, post designatos in fronte pedes, nomen *Coxæ*, *Pedes a Tergo Coxæ*, *Pedes intra Coxam*? Dum Romæ esset Montfauconius anno MDCXCIX., familiæ Casennæ amplissimum monumentum in

(58) Lib. III. cap. II. col. 176. (59) Artis Crit. Lapid. col. 176. (60) In Museo Veronensi pag. CCXXI. n. 4.

(61) Vid. Samuelem Pitiscum in Lex. Rom. Antiq. V. *Sepulcrum*. (62) Ovidius Metam. lib. XIII. v. 688.

(63) Horatius lib. I. Sermonum VIII. v. 10. (64) Cicero ex Platone lib. II. de Legibus cap. XXVII.

(65) Citati Operis pag. 114. T. V. P. I.

(66) Adnotatione c in Epist. XIII. Eq. Sertorii Ursati *Marmi eruditi. Opera Postuma*. Padova 1719. 4.º

Portu Romano detectum est. Miræ antiquitatis exsuviae jussu atque opera Cardinalis de Bouillon luci redditæ. Ad Cæsenniam gentem inscriptiones omnes spectabant. Harum maxima totum loci sepulturæ spatium ostendebat: en postremi versus, qui nobis describendi sunt, ut, quæ ex Montfauconio subjiciemus, optime intelligantur: SEPVLCRM · MACEREIS · CIRCVMCLV · SVM | IN · F · P · CCC · IN · AGRO · P · XCVI | Q · F · IVG. *In Fronte pedes trecentos, in agro pedes nonaginta sex, qui faciunt jugerum* (67). Est hoc maximum totius antiquitatis sepulcrum. Eas inter inscriptiones una fuit, cujus occasione nostram hanc T. Capellii Montfauconius citavit; et alteram altera illustravit. Ea fuit in urna marmorea; ecce illam: D · M · | L · FABRICI · L · F · PAL | CAEENNI · GALLI · EQ · ROM · | PONTIF · L · L · SCRIB · AEDILIC | OMNIBVS · HONOR · IN · COST · F — ITALICVS · P · DIGNISSIMO. Hæc ita legitur, inquit Montfauconius: *Dis Manibus Lucii Fabricii Lucii Filii Palatina* (tribu) *Cæsennii Galli Equitis Romani, Pontificis, Lucii liberti, Scribæ Aedilicii, Omnibus Honorati: In Costa Fecit Italicus Patri dignissimo. Videmus hic*, pergit ille (68), *libertum equitem Romanum, eundemque pontificem, et scribam aedilicium; nescio an uspiam alibi libertus reperiatur tot tantisque honoribus insignitus. Hæc tandem addit. Vox In Costa Fecit significat, ut quidem verisimile est, Italicum hunc sarcophagum posuisse ad latus illius magni loci macereis circumclusi, qui ad gentem Cæsenniam pertinebat: ejus scilicet loci, cujus inscriptionis postrema verba paullo antea descripsimus. Titi Capellii monumentum hic affert Montfauconius, et Fabretti in vocem Coxa interpretationem, de qua nobis postea dicendum erit; ac rursus ad Costam redit, et hæc scribit* (69). *Vox in Costa significat, ut quidem videtur, alterum ex duobus angustioribus lateribus, quæ pedum nonaginta sex erant. Sed quæ spes ex hoc Montfauconii monumento exorta erat, ut illi etiam, de quo nos agimus, auctoritas aliqua accederet, et opportuna explicatio per quamdam similitudinem adhiberi posset, ea omnis evanuit. Eam enim inscriptionem aliter omnino legendam esse verissime docuit Cl. Muratorius* (70); ita scilicet: *Lucii Fabricii Lucii filii Palatina* (tribu) *Cæsennii Galli, Equitis Romani, Pontificis Laurentis Lavinatis, Scribæ Aedilicii, Omnibus Honoribus In Colonia Ostia Functi: Italicus* (Libertus) *Patrono Dignissimo. Cui lectioni hæc addit: Jam alibi monui, quum Laurens Lavinæ occurrit, respicere hoc nomen pontificem, aut sacerdotem, templo celeberrimo addictum, quod in oppido ejus nominis situm describit Virgilius Lib. 7. Æneidos. Denique pro IN COST. lego IN C. OST. idest in colonia Ostia, quæ est in aliis saxis, atque a Plinio colonia nuncupatur, eratque oppido Laurento contermina. Eundem lapidem antea dederat idem Muratorius* (71), et hæc adnotaverat: *Idest Pontifici Laurentum Lavinatium. Pro IN COST. legendum suspicor In Colonia Functi. Sed posteriores cogitationes sapientiores habuit. Jam igitur de Patavino Titi Capellii monumento, quod prorsus singulare est, Ursati sententia afferenda. Is in ea Epistola, quam alias citavimus, voce Coxæ aliquid significari, quod ad agrorum limites pertineret, optime existimavit; cumque limites isti apud veteres, rivis, fossis, arboribus antemissis, tumore terræ, collectione petrarum, naturalibus, et signatis lapidibus, viis, sepulcris, arboribus peregrinis, et aliis signis* (72) *constituerentur, elatam terram, aggerem, Coxæ nomine indicari ex quadam Hadriani Turnebi interpretatione opinari se dixit. Verbum enim Cossigerare, quod apud Accium est, explicuit Turnebus, in Coxam aggerare et attollere. Cossigerare, inquit* (73), *dicit Accius pro in coxam aggerare et attollere; nam cossam etiam pro coxa dicebant; testimonio est cossim pro coxim: Verba Accii; Bene proscissas cossigerare ordine porcas, bidenti ferro rectas* (*) *deruere. Hæc ex Turnebo Ursatus, qui cetera deinde persequitur, quibus notatæ in eo monumento dimensiones explicentur. Aggerem hunc planæ, atque uniusmodi superficiei mensuræ veluti per machinam dureque admodum accommodari, dixit Fabrettus* (74); *cujus interpretationem antequam demus, in eam, quam Ursatus attulit, aliquid animadvertimus. Verba Accii, bene proscissas cossigerare ordine porcas, sunt apud Nonium Marcellum c. 4. n. 305. in voce Porcæ. At lectio est valde dubia; nam manu exarati Codices habent Possigerare; alii ita legunt, prosit aggerare; alii etiam Cossimigirare* (75). Vocem cossigerare recensuit FORCELLINUS, ac Turnebi interpretationem adjecit; de lectionis tamen varietate monuit. At, sit certa lectio cossigerare; certa ne Turnebi interpretatio? Vereor equidem: in agro enim porca est quod in arando exstat, seu terra elata inter duos sulcos, ut ex Varrone et Columella didicimus (76), *cujus postremi auctoris hæc verba damus ex lib. II. c. IV. Liras rustici vocant easdem porcas, cum sic aratum est, ut inter duos latius distantes sulcos medius cumulus siccam sedem frumentis præbeant. Cum igitur terræ elatio, terræ cumulus porcæ nomine denotetur, vix crediderim vocem aliam fuisse in eo Accii loco, quæ idem omnino significaret; iisque libenter accederem, qui ibi legunt prosit aggerare; hoc enim verbo satis monemur, ut porcæ bene attollantur; vocem demum illam Cossigerare ex hoc ipso Lexico expungerem. Sed illud etiam est, quod apud Varios Auctores de Limitibus, quos Wilhelmus Goesius edidit et illustravit, in hanc rem legimus. Fautus et Valerius VV. PP. per Gallias, et per Africam limites assignarunt; hoc inter cetera se fecisse dicunt: Trifinium* (77) *quam maxime aliquando constituimus cum signis, id est cineribus aut carbonibus, et calce ibidem construximus, et superduximus, et super Coxani monticellum constituimus. Hinc scilicet suspicio oritur, elatam terram, aggerem, Coxæ nomine minime significari; non enim agger aggeri ab iis, qui limites constituerunt, fuit imponendus. His moveor, ut de Ursati aggere vehementer dubitem; quem ille ejusmodi fuisse in ea Epistola conjecit, ut non modo T. Capellii sepulcrum clauderet ac tueretur, sed a conterminis etiam agris immoderatam aquarum violentiam prohiberet. Sed jam ad alteram Fabretti interpreta-*

(67) V. Montfauconium in toto Capite VI. lib. III. Primæ partis ejus voluminis atque operis, quod alias citavimus.

(68) Pag. 112. (69) Pag. 114. (70) In Novo Thesaurio pag. DCXCIX. n. 8.

(71) Pag. CLIV. n. 4. (72) Var. Auct. de Limitibus Agrorum. (73) Adversariorum Turnebi lib. XXIX. c. XIX.

(*) Aliis tecta. (74) Pag. 180.

(75) Vide Notas in Nonium pag. 1840. Auctorum Latine Lingue cum notis Gothofredi. Colonie Allobrogum 1622.

(76) Vide in hoc Lexico V. PORCA §. 6., et V. LIRA §. 1.

(77) Rei Agrariæ Auctores Legesque Variæ cura Wilhelmi Goesii. Amstelredami 1674. 4.º pag. 306.

loquitur, non servat, sed flexis lineis circumscribitur. In versuris enim termini ponebantur. Figura Græcæ litteræ Γ versuram exhibet. *Hinc illa*, inquit Rigaltius (85), *apud hosce scriptores (Rei Agrariæ) terminus in Gamma jacet. Et termini transversim Gammam faciunt; et similia.* Coxam vero flexam versuram esse idem Rigaltius existimat, et in iis ejusdem Flacci verbis, *Alii (86) tantummodo inflexis versuris etc.* legi vult ac retineri, *Coxis (87).* Id quidem nulla necessitate ab eo factum esse dicit Maffejus; at fecit id Rigaltius auctoritate pervetusti codicis Joannis Arcerii; ex quo codice Josephus Scaliger libellum Siculi Flacci *De Conditionibus Agrorum* describi antea curaverat. Nicolai Rigaltii adnotationem integram subjicio. *IN FLEXIS VERSURIS) Liber Arc. In coxis vel in rivis. Omnino retinenda vox, coxis. Quod autem sequitur, vel in rivis, irrepsit in aurem describentis, pro, versuris, quod est glossema præcedentis vocabuli, coxis. Nam in arte ista mensoria Coxæ dicuntur flexus et versuræ terminorum: quando scilicet rigores sive recturas et rectos linearum cursus non sercant.* Hujus vero significationis prompta et aperta ratio est. Rotundi enim coxæ sinus, quibus capita ossis femorum inserta sunt, totius humani corporis flexionibus et conversionibus inserviunt (88). Ita ergo in hoc Lexico ad hujus vocis significationem scribendum esset: «Quemadmodum circa coxas præcipue humani corporis flexiones conversionesque fiunt, ita in re Agraria flexus et versuræ camporum dicuntur Coxæ». Redeo jam ad Patavinum Titi Capellii monumentum. Si quid ego possem conicere, si quid ex Ursati lectione mutare, quintum ejus Tituli versum ita legerem, *A Termino Coxæ Sepulcrum Pedes XXVII.* In versuris enim, quod jam vidimus, termini ponebantur, ideoque et in coxis; *necesse enim est*, ut aiebat Maffejus, *non extremos angulos tantum, sed locos etiam, ubi inflectitur fundus et procurrit, terminis designare.* Voluit ergo Titus Capellius sepulcri sui latitudinem esse pedum triginta septem, qui in anteriore parte per solemnia verba *In Fronte* designatur. Antequam vero religiosi loci longitudinem præscriberet, notari voluit distantiam a termino coxæ, pedes nimirum viginti septem, quos puros reliquit, post quos religiosi loci sive sepulcri longitudinem voluit incipere; quam demum longitudinem esse jussit pedum triginta septem intra coxam, hoc est citra coxam. Distantiam vero a termino coxæ ideo definitam fuisse existimo, ut extra fundi flexionem atque versuram commodius designari posset sepulcri longitudo, quæ et æquabiliter excurreret, et ad pedes septem supra triginta sese extenderet. Hæc certe probabiliter admodum videntur dici; in quibus tamen afferendis et explicandis adjutum me fateor ab iis, quæ Ursatus scripsit in postrema ejus Epistolæ parte, qua monumentum hoc illustravit. Aliam quoque explicationem subjiciam, neque illi deerit auctoritas. Dicam igitur, Titi Capellii fundum in trifinio fuisse, hoc est, in loco quem tres possessores attingebant (89); solitariam litteram T fuisse litteram limitaneam; per eam litteram trifinium significari consuevisse. Quintus igitur Tituli hujusce versus ita fortasse legendus; *A Trifinio Coxæ Sepulcrum Pedes viginti septem.* Apud *Varios Auctores de Limitibus* a Goesio collectos pag. 269. est grandissima littera T, in cujus capite notatum est *τ sola*: pagina vero 272. ita explicatur; *T. si in termino inveneris, trifinium ostendit.* Hanc quoque lectionem subjeci, quam si quis probat, explicationem quinti ejus versus eandem esse sciat, quam antea dedi. Quæ spectant ad agros eorumque limites, varia fuerunt apud veteres ac diversis in locis omnino diversa; ac si quid insolens hæc in re occurrit, quod tamen idoneo antiquitatis testimonio comprobetur, suspicionem movere criticis minime debet. Quare, si *coxa* legitima rei agrariæ vox est; si in *coxis* fuere limites, cur non dici potuit, *A Tergo, a Termino, a Trifinio Coxæ, et intra Coxam?* Dixi igitur de iis, ex quibus præcipue monumenti hujus falsitatem probare Cl. Maffejus conatus est. Hoc unum de hujus sepulcri titulo jure dici potest; singularem illum esse, et quamdam habere veluti Patavitatem. Ego ejus exemplar postremis hisce diebus Vicetia accepi; ac de eo, ut dixi, omnia per litteras cognovi. Saxum hoc dominum, non locum, mutavit. In horto conspicietur ad ædem D. Francisci; isque locus ad Gualdios primum, tum ad Zoppios pertinuit; nunc honesti cujusdam viri possessio est. Cæmentis ac lateribus adjunctis, signum sustinet ex Etrusco marmore; signum est nudi juvenis, cujus dextera leonis, ut videtur, caput habet; læva, uvæ racemo innititur. Exurgit lapis ad duos pedes et plusquam tertiam pedis partem, ejus latitudo vix ab unius pedis mensura deficit; crassitudo, semissis est. Veteris monumenti formam possis agnoscere. Lapidis genus certe non durissimum; at molliores quoque lapides, in hisce nostris præsertim regionibus, adhibitos a veteribus omnino scimus; duos certe, quos nos vulgo dicimus *di Nanto*, paucis abhinc annis in agro Patavino repertos testari possum: habent ambo sepulcrorum titulos: spectant ambo ad gentem Liviam. De hoc saxo, ita, ut vidimus, Maffejus; *Petræ color et facies vetustum æcum non redolent.* Petræ color, inquam ego, plumbum refert; qui certe color in lapide non durissimo, utrum vetustatis larva, an vetustatis indicium sit, non ita facile dici potest. De punctis ad litterarum pedes notatis jam diximus. Puncta quæ verba litterasque distinguunt, non ita quidem in Romanis inscriptionibus notabantur; erant tamen aliquando modo in imo pæne spatii loco, modo etiam in eo, in quo a nobis poni solent. Dicam demum, in secundo inscriptionis hujusce versu duas illas notas T. F. amplius non extare, et *Capelli* inscriptum esse, non *Capeli*, ut edidit Maffejus; in quarto versu pedes esse XXXVII., a quibus unum idem Maffejus detraxit; in quinto demum, pedes modo legi XXII., ut descripsit Maffejus, sed alteram denarii numeri notam vix conspici, primosque tantum duarum unitatum ductus apparere, qui profecto vestigia sunt notæ numeri quinararii, cum Scardeonii et Ursati temporibus pedes essent in hoc versu XXVII. Hæc ego dubitanter respondi viro celeberrimo; cujus tamen non modo ingenio, sed oculis etiam *insculptis antiquo scalp pro litteris diutissime assuetis* permitto omnia atque concedo. Scripseram hæc et jam seposueram, cum *Specimen* quoddam allatum est *Observationum in Insulam Crexæ et Auxeri.* Recens opus cum evolverem, quasdam etiam inscriptiones animadverti, quarum undecima atque postrema hæc est: SEX. IYLIVS . C. F. NIGER. | AED . IIVIR . V. F. SIBI . | ET . IVL ET. FR. | IN . FR. A. | TERGO M. Sepulcri titulum habet, et in parva quadam Adriatici maris insula, cui nomen

(85) Pag. 216. secundæ numerationis apud Goesium.

(86) Pag. 4. Goesii.

(87) Cit. pag. 216. secundæ numerationis.

(88) Helsterus in Compendio Anatomico, n. 164.

(89) Siculus Flaccus pag. 6. apud Goesium.

Sansego, detecta est (90). In quarto versu religiosi loci dimensiones notari incipiunt; legitur enim *In Fronte*, quæ igitur sequuntur, ad easdem dimensiones spectant. Omnia fere evanuerunt; relicta est integra vox *Tergo*, quæ certe videtur a postrema quarti versus littera pendere. Verba igitur *A Tergo* ad sepulcri spatium designandum adhibentur. Quænam vox in quinto hujusce tituli versu vocem *Tergo* sequeretur, ne divinando quidem dicere possumus; sed jam est aliquid in hoc lapide, quod ejus, de quo antea diximus, novitatem et insolentiam minuit; aliquid etiam, quod Ursato, qui notam T. in Capellii monumento pro *Tergo* explicuit, fortasse favet. Hic demum consistimus (k).

XIII. Rem aliam aggredimur ab eruditis viris varie jactatam. Spectat illa ad vocem *Iduaria*. Est apud Gruterum (91) inscriptus lapis, quem FORCELLINUS in V. CALENDARIS §. 2. descripsit. Hunc ego primum legentium oculis subjiciam; ea deinceps addam, quæ de illo sunt apud Maffejum; dicam demum ipse aliquid, remque edisseram, ut potero. Ecce lapidem Æsonæ in Catalaunia: L · VAL · L · FIL · | GAL · FAVENTINO | II · VIRALI | QVI · ANNONA | FRUMENTARIA | EMPTA · PLEBEM | ADIVVIT · ET · OB | ALIA · MERITA · EIVS | COLLEGIA · KA | LENDARIUM · ET · IDUARIA · DVO | CIVI · GRATIS · SIMO | POSVERVNT. Prima lapidis hujusce verba ita legenda: *Lucio Valerio Lucii Filio Galeria (tribu) Faventino Duovirali* etc. *Faventiam* hanc ad ulteriorem Hispaniam pertinere, ac *Barcinonem* coloniam fuisse *juris Italici*, dictamque esse *coloniam Barcinonem Faventiam* egregie (l) probat Ursatus (92). Nobis alia sunt modo agenda. Quoniam igitur Calendis ejusque mensis pecunia fenebris apud Romanos collocari solebat, et Calendis itidem ejus usura solvi, idcirco eum librum, in quo feneratores eorum nomina perscribebant, quibus pecuniam fenori dabant, ac solvendæ etiam pensionis quantitatem, Calendarium dicebant: *Libro de' crediti, Registro de' censi*. Id jam antiquæ leges, Latini auctores non pauci, lapides etiam testantur (93). Qui has tabulas servabat, is dicebatur *Calendaris Curator*, vel *Curator Calendarii*. Horum curatorum collegia etiam fuisse ex descripti lapidis auctoritate existimat FORCELLINUS. At quod Calendis cujusque mensis fieri solebat, id quoque Idibus factum esse, nonnulli existimant; ut nempe is quoque dies pro usurarum solutione definiretur: hinc eas tabulas, in quibus fenori locatas pecunias et Idibus receptas vel recipiendas Romani perscribebant, vel in quibus apochæ receptæ pecuniæ condebantur, *Iduarias* dictas fuisse; qui eas scribebant, *Iduarios*. Rem probant eodem Gruteri lapide, ejusque testimonio eam vocem Latinitate donant (94). Hanc itaque sententiam, hanc vocem, hunc lapidem damnat Maffejus. Ecce illum (95). *In hac charta est, quæ sic loquitur. Collegia Kalendarium Et Iduaria Duo Civi Gratissimo posuerunt: in Iduariis explicandis viri docti disputant, et ex hoc titulo Lexicographi vocem recensent: at civitatum Kalendaria cum marmora, tum antiquæ leges nobis ostendunt, Iduaria monumento comprobantur nullo. Kalendarium quid esset, facile intelligimus, tabulæ scilicet rationum publicarum et proventuum ex pecunia fenori data, cujus usuræ cum antiquitus singulis mensibus penderentur, et quidem ineuntibus,*

quum tristes misero venere Kalendæ (96),

Kalendarium nomen ejusmodi codicibus inditum: at Iduarium quid esset, non intelligimus; neque enim Idibus usuræ colligebantur, ut Pithæus cogitavit (97) neque ex Horatii joco (98),

Omnem relegit Idibus pecuniam:

Quærit Kalendis ponere

Iduaria confestim eruuntur. Anxium feneratorem eo loco a poeta vellicari puto, quod ante diem exigere conaretur, et rursus statim collocare; ceteroquin ipsis tantum Kalendis Mercedem, aut nummos unde unde extricasse æris debitores ipsemet Horatius docet loco citato (99), itemque Ovidius (100),

(90) *Saggio d'Osservazioni sopra l'Isola di Cherso ed Ossero d'Alberto Fortis* etc. Venezia 1771. Pag. 242.

Pag. 121. *Sansego è un'isoletta lontana da Lossin picciolo sette in otto miglia all'Ovest, quindici da Ossero, trentacinque da Cherso, e poco più dalle foci dell'Arzia, alle quali giace dirimpetto.*

Pag. 122. *Quest'isola, a cui non trovo che alcuno scrittore abbia determinato un particolar nome antico, fu però anticamente abitata da gente riguardevole, e forse fu luogo di delizia di qualche ricco Romano stabilitosi nelle colonie del continente e dell'isole vicine. Alcune tavole di marmo Greco, e qualche lavoro di scalpello non affatto rude vi si vedono ancora. L'iscrizione accennata più sopra (pag. 121.) e che sarà riferita più sotto (pag. 242.), appartiene a non del tutto ignobile famiglia; e sarebbe una stravaganza il credere, che d'altronde vi fosse stata portata. Quel povero contadino che ha fabbricata la capanna, in cui ella si ritrova, l'ha scoperta nello scavare il terreno per prepararlo ad uso di meschina abitazione; e non si è nemmeno dato il pensiero di disotterrarla del tutto.*

(k) Post tot Cognolati verba de hoc lapide, qui olim Patavii, nunc Vicetiæ adhuc extat in domo Com. Turnieri, non incongruum videtur illum iterum adamussim lectorum oculis repræsentare, qualis reapse nunc ibidem legitur: D · M · | T · CAPELLI | VINDICIS | IN · F · P · xxxvii | A · T · COX · S · P · xxi | INTRA · COX · P · xxxvii. In secundo itaque versu nunc non apparent vestigia litterarum T. et F., sed spatium tamen iisdem continendis remanet; in quinto nec XXII, nec XXVII, sed XXI tantummodo, quin immo ibique, lapide attentius inspecto, nullum aliud notarum vestigium apparet, quibus ob lapidis angustiam spatium præterea deest. Illud denique notandum etiam est, litteras initiales aliis longiores esse, nempe T., CAPELLI, VINDICIS, IN, F., P., A., T., COX., S., P., INTRA, COX., P., quod quidem fraudis alicujus suspitionem inducit. Quidquid tamen sit, Orellius in *Collect. Inscr. Lat.* n. 4564. hunc lapidem partim ex Grutero, partim ex Fabretto, partim etiam ex Ursato retulit, et Scip. Maffei opinionem secutus est, qui spurium et ad eludendos viros doctos confictum pronunciat, cui quidem sententiæ me quoque subscripturum esse, iugene fateor. (91) Pag. CCCCLXXVIII. n. 9.

(l) Immo perperam; nam Barcino quidem etiam Faventia colonia dicta fuit, ut habet Plin. 3. 3. 4., minime vero absolute Faventia appellatur: adde quod Æsonenses, qui hunc lapidem posuerunt, civem suum gratissimum vocant ob ejus merita, ita ut vel ex ipso lapide manifestum sit, illum non Barcinonensem fuisse, sed Æsonensem civem: restat igitur, ut Faventino cognomen sit L. Valerii, cum certissime constet, sæpe veteres Latinos cognomina sibi adscivisse ex urbibus, aut provinciis, unde iidem, vel eorumdem progenitores oriundi fuerant. V. CALENUS §. 6., COLLATINUS §. 3., ROMANUS §. 7., SABINUS §. 2. (*In hac edit. omnia in ONOM.*). (92) Epistola VII. pag. 135. *Marmi Eruditi*. Padova 1669.

(93) Vid. VV. CALENUS, CALENDARIS, CALENDARIUM in hoc Lexico. (94) Vid. V. IDUARIUS.

(95) *Artis Crit. Lapid.* lib. III. cap. IV. col. 342. et seq. (96) Horatius *Serm.* lib. I. Sat. III. v. 87.

(97) *Advers.* II. 4. (98) *Epod.* II. v. 67. (99) *Serm.* lib. I. Sat. III. v. 87. (100) *De Remed. Amor.* v. 564.

Qui puteal, Janumque timet, celeresque Kalendas.

Scaliger Curatorem Iduarii excudit ex G. ID. in Laziana (101) nullius frugis, quæ ubi primum affertur (102), habet IV. Verum fuerint Iduaria: posuerunt Collegia: quænam? Apianus, et ex eo in *Hispanicarum collectione* Occo, ut aliquid dicere viderentur, Collegia Kalendariorum scripsere. Quid autem Posuerunt Civi Gratissimo? Kalendarium Et Iduaria Duo: mirum plane est, ex novo hujusmodi honorificentiae genere commentum quibuscumque non patefactum. Kalendarias siquidem et Iduarias tabulas honesto probatoque civi tradi par erat quidem, ut eas diligenter curaret atque integre; at in ejus honorem tamquam marmorea signa, vel monumentum perpetuum quoddam, publice statui certe illæ non poterant. Ego vero exigendarum usurarum duo maxime fuisse tempora, Kalendas et Idus, prout in contractu convenisset, omnino existimo; et quæ de Alphio fenerator a Maffejo dicuntur, certe non probo. Hæc enim apud Ciceronem lego Orat. I. in Catiliam c. VI. *Prætermitto ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis Idibus senties*: neque unquam existimaverim, hæc ideo a Cicerone dicta, quod Catilina, qui multa tam multis debebat, ita cum singulis simili prorsus ratione privatim convenisset, ut dies pecuniæ et usuræ essent Idus. Hæc etiam apud eundem Ciceronem lib. XIV. Epist. ad Atticum ep. XX. *Jam vel sibi habeat nummos, modo numeret Idibus*. Hisce testibus rem agit FORCELLINUS (103): huc certe spectat Horatii locus, ita eum locum probatissimi interpretes acceperunt: neque profecto is esset in jocando lepos, qui in Horatio esse solet, si Calendæ atque Idus communem feneratorum consuetudinem statim non objicerent. Hisce vero testimoniis Ciceronis locum Epist. ad Attic. lib. X. ep. V. addiderunt nonnulli: *Rogavi, ut, si quid posset, ex ea summa detraheret: promisit: ad me nuper, H-S XXXX emisse: ut scriberem, cui vellem addici: diem pecuniæ Id. Novemb. esse*. Sed alienum hoc ab eo quod agitur. Cicero de emptione loquitur diversorii cujusdam; nihil de usuris. Iis porro qui ære alieno premebantur, tristes fuisse Kalendas alibi ait Horatius, celeres vero Ovidius; at quod Kalendas nominent, de Idibus vero taceant, has quoque tristes celeresque non fuisse pecuniam soluturis dicendum est? Quare, si Calendis cujusque mensis accipi pecunia fenebris, Calendis vero atque Idibus usuræ solvi solebant, quemadmodum libri erant, qui ad Kalendas spectabant, ita etiam fuisse tabulas, quæ ad Idus pertinerent, *Kalendaria* scilicet et *Iduaria*, eruditi viri opinati sunt; et quemadmodum curatores Calendares, seu Kalendariorum curatores fuisse certum est, ita Iduarios quoque, seu curatores Iduarii aut Iduariorum fuisse existimarunt. In iis quæ Lazijs habet libro 12. capite 9., quæ sunt apud Gruterum p. DXVII. n. 4. v. 6., DEC. G. ID. COLONIAE. |

AQVILEIENSIS, Scaliger legit *Curator Iduarii*; id quidem ex conjecturis, sed quæ probari possint: nam ubi apud eundem Gruterum pag. scilicet CCCXLV. n. 10. v. 6. ejusdem lapidis verba ita sunt, DECC. IV, legunturque, *Decurionibus Junioribus*, magis certe arbitrium valuit, quam ratio. Scaligeri explicationem attulit etiam rerum harum doctissimus Eq. Ursatus in suo *de Notis Romanorum Commentario*; illudque addidit; *erant namque Iduarii, ut ex Bulengero, in sua Amalthea Onomastica observat Laurentius, qui pecuniam fenebrem Idibus relegabant*. In *Breviario* vero et *Mantissa* ejusdem Commentarii notam ID. Idibus. Iduariis. Idus. explicuit. Porro cum harum tabularum curatores publico munere fungerentur, idque agerent in coloniis etiam et municipiis, et proquæstoribus coloniarum fortasse successerint; cum de his titulus extet in Codice Theodosiano; cum demum inter Officia Domus Augustæ censerentur, quis unquam horum curatorum collegia fuisse negaverit? *Jus nomenque collegii*, inquit Joannes de Vita (104), *in omni personarum statu, omnique de re, qua Resp. privatim publiceque componebatur, olim obtinuit*. Lege cetera apud eundem in ea de veteribus collegiis Beneventanorum Dissertatione; aut saltem quæstorum collegia a Suetonio (105) commemorata animadvertite. Hinc quemadmodum Kalendarium curatorum collegia apud veteres, ita etiam collegia Iduariorum sive Iduaria; et hoc demum responderi Maffejo potest a nobis seiscitanti, Quodnam hoc tandem honoris genus? Kalendarium et Iduaria Duo Civi Gratissimo posita? hæc ne marmorea signa? hæc ne monumenta? Iratus equidem huic lapidi vehementer essem, si ejus verba hoc modo composita vellem interpretari. Ita potius; Collegia Kalendarium, curatorum scilicet, et Collegia Iduaria Duo L. Valerio Faventino Posuerunt. Ita lapidis hujusce fides ex toto constat; optimeque factum video, ut collegia eorum, qui publicas rationes, coloniarum et municipiorum expensas redditusque in tabulis descriptos custodiebant, titulum Faventino posuerint, qui annona frumentaria in pta plebem adjuverat. Vide enim quæ de curatoribus Kalendarii sunt apud Norisium in Cenotaph. Pisanis Dissert. I. c. III., apud Gruterum pag. CCCXLIV. n. 5. et alibi; et hujusmodi curatorum officium valde simile, idem etiam fortasse, ut ait FORCELLINUS (106), fuisse invenies cum officio proquæstorum coloniarum. Ubi vero Kalendarium curatorum collegia fuerunt, ibi Iduariorum quoque fuisse, *Collegia* scilicet *Iduaria*, sive unum, sive uno plura, ex iis quæ hactenus disseruimus, unusquisque conjiciet. Samuel Pitiseus in suo *Antiquitatum Romanarum Lexico* in V. *Collegium* citat hunc lapidem, et in eo mutat aliquid: *Collegia Kalendariorum, et Iduaria suo Civi Gratissimo Posuerunt*: hoc ne recte, alii dixerint; explicationem ibi allalam ego certe rejicio. Idem tamen eruditissimus auctor in V. *Idus* eundem lapidem rursus describit, neque a Grutero quidquam discedit: hæc tandem addit: *Quæ sunt duo collegia Iduaria, nec ipse intelligo. Quod si suspicioni locus sit in re obscura, quia laudatur Faventinus præsertim, quod annona frumentaria plebem adjuvit, forsitan videri possint ea collegia esse eorum, qui in municipio habebant curam pecuniæ alimentorum infirmæ ætatis ex plebe, aut annonæ populo præbitæ: quorum munerum meminit inscriptio apud Gruterum pag. 386. n. 4. . . . Illa tamen collegia Iduaria dici non liquet*: neque vero possunt, inquam ego. Nos igitur probabilia secuti sumus; FORCELLINUM certe defendimus, qui diem quoque Iduum exigendis usuris communi Romanorum more statutam fuisse dixit; qui primum hoc lapide est usus, ut curatorum Kalendarium, seu Kalendarii, collegia fuisse ostenderet; tum ejus testimonium voci *Iduarius, a, um*, apposuit: in eaque expli-

(101) Gruterus pag. DXVII. n. 1.

(102) Apud eundem pag. CCCXLV. n. 10. v. 6.

(103) Vid. V. IDUS.

(104) Dissert. V. in Thesaur. Antiquit. Benevent. pag. 159.

(105) In Claudio cap. XXIV.

(106) In V. CALENDARIUM.

cuit quid *Iduaria* fuisse putentur, quid *Iduarii, orum*. Verbum igitur *Iduaria* ad *Collegia* referri ipse etiam existimavit (m). Nova itaque collegia in Romanam antiquitatem induximus; idque unius lapidis testimonio, cui tamen si satis fidei per ea quæ diximus, conciliavimus, severe nimium is aget, qui de re ipsa dubitet, et lapidem e chartaceis fodinis erutum putet. Plura quidem antiquitatis exempla rem hanc testari nobis deberent; at, quod unum superest, quod unum proferri potest, ideo ne legitimum illud esse quisquam negabit? Templorum omnium, Deorum, Dearumque omnium sacerdotes in antiquis monumentis sæpissime memorantur; fuisse vero *sacerdotes iustitiæ* ex uno quidem, sed tamen verissimæ antiquitatis lapide cognoscimus. Dedit illum Muratorius (107), et hæc adnotavit, quæ libenter transcribimus. *Rara Inscriptio, utpote quæ nobis exhibet nusquam antea visum sacerdotem iustitiæ, sive Astreæ. Si hanc protulisset Ligorius, eam protinus rigidus quisquam censor ad imposturas amandasset. Atqui marmor antiquum, vividum, Romæ apud clarissimum Ficoronium adhuc spectandum se præbet* (n). Sed jam ad alia properamus.

XIV. Marmoream tabulam in agro Puteolano repertam, quæque Neapoli esse dicitur a Grutero (108) in domo *Hadriani Guilielmi*; quæ legem continet *parieti faciundo* a II. Viris Puteolanæ coloniae latam; quam Morillonius et Pighius, alique non pauci oculata manu exerpserunt, Capaccius vero, Fabricius, Smetius, Brissonius, Scaliger (109), Salmasius, Gudius probarunt; hanc, inquam, tabulam antiquitatis consultissimus Maffejus, antiquitati abjudicat, valde certe suspectam habet (110). Aeneis quippe tabulis leges et acta consignari solebant; hanc vero marmoream videt; hinc illi primum suspicio. Ego vero cupreas laminae egregie perscriptas, aptissima litterarum figuratione, lato profundoque vestigio, certum fere antiquitatis argumentum esse, in iisque acta et minantia legum verba exarari et ligari consuevisse, iamdudum didici, et ab ipso Maffejo (111) intellexi; at vero nunquam in provinciis marmoreas tabulas fuisse adhibitas ad eas præsertim leges, quæ neque agrariæ essent, neque finium regundorum, sed minorum veluti operum, hoc, inquam, nemo certe me docuit. Quamquam in ea tabula legis nomine, conditionem, pactum, normam, regulam significari libentius dixerim. Continet enim descriptionem faciendi operis; est, ut ipse Maffejus ait, instrumentum pacta, quibus standum erat, constituens. Ita *Lex dedicationis aræ* est in quodam lapide, quem refert Ursatus in *Monumentis Patavinis* pag. 222. Ea enim marmorea tabula Salonæ in Dalmatia inventa fuit, Patavium postea asportata, ibique sita in *pariete fornicis prope pontem Duci Benedicti*. Ejus pars plus quam dimidia recens lucubratio est; Maffejus tamen optime editam ab Ursato fatetur (112), qui nova a veteribus sejunxit. Hoc in ea et certum et vetus: *Cn. Domitius Valens II. Vir. I. D. (coloniæ Martiæ Juliæ Salonæ) Legem Dixit In Ea Verba* etc. Decreti etiam ab Æsculapii Hygiæque sodalibus olim lati initium hoc est, (113) *Lex Collegi Æsculapi et Hygiæ*. Multarum rerum series *Lex* appellatur, quod has sibi partes collegium imponeret, ne quid in posterum negligeretur.

Sed cetera jam de hac tabula Puteolana dicamus. Auget enim Maffejo suspicionem *epocha quæ præfigitur omnino insueta* Ab Colonia Deducta Anno XC (114). *Nihil frequentius canerent monumenta municipalia, ubi deductis coloniis epochas condendi mos in Italia viguisset. Alia etiam quæ superadditur temporis nota mire prolata, nempe a Romanis consulibus, simulque a duoviris municipalibus, et his quidem primo loco positis*. At vero cum natales coloniarum dies celebrari antiquitus consueverint, quod certe de Brundusina colonia apud Ciceronem legimus (115); cumque natalis sui diem publicis etiam monumentis coloniarum inscriberent, quod certe antiquus lapis Beneventanus testari potest (116), nemo unquam mirari debet, si quando in ipsis publicis tabulis annos ab colonia deducta numerarent. Duumviri porro Romanorum consulum imaginem præ se ferebant; eligebantur ex decurionum ordine; bini ad consulum exemplum creabantur; summus utrisque magistratus erat; ipsi quoque ad annum plerumque illum obtinebant, iisdemque fere insignibus, quibus Romani consules, utebantur, toga prætexta (117), bacillis primum, tum fascibus, licet non eodem numero, lictoribus, virgarum jure (118). Magna horum magistratuum in coloniis municipiisque arrogantia fuit atque superbia, non semel ab urbe principe castigata, quam tamen fere nunquam abjecerunt: efferebantur enim coloni, ubi paullum assumpserant velustatis ac roboris. Vide quæ sunt apud Ciceronem *Orat. II. de Lege Agraria* cap. XXXIV. ac passim alibi. Hinc factum arbitror, ut consulum etiam nominibus in publicis monumentis aliquando signatis, duumvirum nomina illis præscriberentur. Duumviri enim consulum quoque nomen

(m) Vide, quæ ipse in V. IDUARIUS de hujus vocabuli interpretatione attuli; ex quibus patet, eam Hispaniæ urbem, cui olim Æsona fuit, nunc Isona nomen est, opulentam fuisse, et negotiationi apprime deditam, utpote quæ duo habuisset collegia feneratorum, unum Celendis, alterum Idibus fenebrem pecuniam exercere solitum. *Iduarius* autem vox Latina fuisse etiam arguitur ex cognomine Romano in veteri inscriptione, quæ in eadem voce citatur ex collectione Seb. Donati, quamque ipse ex Museo Bened. Passionei transcripsit. Hæc omnia si animadvertisset Jo. Casp. Orellius, fortasse in sua *Collect. Inscr. Lat. n. 4033*. pro sincero antiquitatis monumento eam inscriptionem habuisset, et Maffejo, qui eam primus improbavit, minime obsecutus esset.

(107) Pag. CLIV. n. 1.

(n) Hunc eundem lapidem, qui talis est: P · AELIO · TIMÆO — SACERDOTI · IUSTITIÆ — P · AELIVS · STRATONICVS — PATER · DVLCISS attulit etiam Orellius in *Collect. Inscr. Lat. n. 2164*, nihilque ibi adnotavit, quo ejusdem fidem et auctoritatem infirmaret.

(108) Pag. CCVII. in tres paginas divisa, littera satis bona, sed alicubi incorrecta.

(109) Vide Notas apud Gruterum. (110) *Artis Crit. Lapid. lib. III. cap. IV. col. 304*.

(111) *Artis Crit. Lapid. col. 159. et Tomo V. Osservazioni Letterarie pag. 333. Mi persuadeva bensì da una parte, che fosser vere (Tabulæ Eugubianæ) il non aver mai trovato iscrizioni false di metallo se non in pezzi piccioli etc.*, et in Museo Veronensi pag. CLXXV. *ementitas arneas non reperisse me aliquando dixi, sed addidi, nisi exiguis tabulis*: vide Oss. Lett. t. 5. pag. 333.; *quod si alicubi non addidi, incaute egi*.

(112) Col. 208. *Artis Criticæ Lapidariæ. Morcellus De stilo Inscript. Latin. pag. 46. 47.* (in edit. P. av. T. 1. pag. 62-64.) integram tabulam describit, ac per singulas ejus partes optime explicat.

(113) Apud Fabretum *Inscript. pag. 724. n. 443.* (114) In tab. cit. v. 1. (115) *Epist. ad Attic. l. IV. ep. I.*

(116) Apud Joannem De Vita *Dissert. I. pag. 31.* (117) Livius lib. XXXIV. c. VII.

(118) Vide notam a apud Joannem de Vita *Dissert. IV. pag. 129. Norisium in Cenotaph. Pisenis Dissert. I. c. III. pag. 67.*

affectarunt (119); quod jam Cicero, in ea, quam citavimus, oratione, de Capuæ duumviris loquens, fore aliquando prædixerat. *Nonne arbitramini paucis annis fuisse nomen consulis appetituros* (o)? At quæ nobis supersunt antiquarum legum actorumque veluti ex naufragio tabulæ, non omnia nos docere possunt; ac si quid insolens in earum aliqua occurrit, cum in tanta monumentorum paucitate conferri cum aliis non possit, non idcirco antiquitati abjudicanda; sed ea potius, quæ peculiaria habet, diligentius animadvertenda. Neque hoc exemplis indiget atque testibus. Suspiciones ceteras demum congerit Maffejus. Tabulam hanc Rutilio et Mallio Coss. inscriptam, anno scilicet ab U. C. DCXLIX., diversam esse ait ab iis, quas paullo ante ex Sigonio Gruterus (120) attulit; alium in ea esse loquendi scribendique modum, qui certe florentissimis illis Romanorum temporibus nequaquam respondet. At nemo unquam in tanta Romanarum provinciarum diversitate parem ubique loquendi scribendique modum quæsit; nemo in antiquis ejusdem temporis monumentis diversum aliquid non animadvertit. Sunt in ea tabula rata verba, solemnes formulæ; est Romanæ consuetudinis, legumque vox: qui eam legerit, hunc aliæ, quas prætereo, Maffei suspensiones nequaquam movebunt. SerapI, inquit ille (121), *in lapidibus pro Serapidi est, numquam pro Serapidis*: Duovirates quis unquam audiit? non magis certe quam verbum inasserare, quod ab hoc titulo recens Calepini editio sibi sumpsit. Verba legis hæc sunt. *Lex . Parieti . Faciundo . In . Area . Quæ . Est . Ante . Aedem . SerapI . Trans . Viam . etc.* Lege *Serapidi*, si placet; intellige dicatam; eam intellige, cui titulus inscriptus, *Serapidi*. Quamquam, quid vetat per contractam vocem *SerapI* significari *Serapidis*? Tria sunt quatuorve marmora, in quibus est pro *Serapidi*; in hoc vero pro *Serapidis*. *Duovirates* quis unquam audiit? In ea vero tabula pag. 3. v. 8. alii duoviralium legunt, alii duoviratum a recto *duovirates*. FORCELLINUS (122) duoviralium retinuit; de lectionis tamen varietate monuit. Est in antiquis monumentis et duovir et duoviri pro duumvir et duumviri; vide exempla neque pauca, neque dubia in hoc ipso Lexico (123): quis non igitur et duoviralis probet pro duumviralis (p)? Id scilicet tabulæ hujusce testimonio probavit FORCELLINUS; eodemque vocem etiam *inassero* (124) Latinitate donavit, quod et in veteri Calepino factum erat; explicuit demum quid in ea tabula significet *antas projicere* (125); et alia etiam quæ in ea sunt, quæque certe Latii jure carere minime debent. Quod vero in aversa marmoræ hujusce tabulæ parte legebatur (126), de *M. Conjuncto*, qui *Iter Textit Et Tectum*, id, inquit Maffejus, *meras nugas agi confirmat* (127); mihi vero indicio est, aut eam tabulam primo adhibitam ut aliquid aliud inscriberetur, quod minime perfectum est; aut postquam illa inscripta jam fuit, scalpro aliquando luisse rerum harum artifices, litteris verbisque ex arbitrio compositis (q). Quæ in altera marmoris hujusce parte leguntur, ea non omnia Maffejus retulit: sunt enim hæc: *M · AVIANVS · M · F · | CONIVNCTVS · II · | VIR · ITER · TE · | XIT · ET · TECTVM (dedit) S · P · (r)*.

XV. Vocem *Officialis* absolute positam, ut grammatici ajunt, pro ministro magistratus vetus Calepini Lexicon explicuit. Exemplum dedit Gruteri lapis (128), qui ita allatus est; *Officiales Ejus (consulis) Provinciæ Aquitaniæ*. Male hunc lapidem explicatum esse animadvertit Maffejus (129): *Index Gruterianus* (130), *et ex eo recens Calepini editio* *Officiales Consulis memorant, sed inscriptione male accepta, quam non consulis, sed Provinciæ Præsidis Officiales ponunt*. Vidi ego optimæ notæ lapidem apud Gruterum; erratumque esse fateor in Indice ejusdem Gruteri, in quo *Officiales Consulis Provinciæ Aquitaniæ* memorantur; erratum etiam in nostro Calepini Lexico, erratum demum in hoc a FORCELLINO: *Officiales* enim præsidis provinciæ, non consulis, titulum posuerunt (*). Quæ huc spectant, ex eo epigrammate attulit Sebastianus Donatus in adnotationibus: sunt autem hæc: *L · IVLIO · etc. | v. 10. PRO · PR · PROVINCI | AE · AQUITANIAE · CON · | SVLI · OFFICIALES | EIVS · PROVINCIÆ · AQVITA | NIAE · OPTIMO · PRAESIDI | HOMINI · BONO* Ceterum in ipsa vocis significatione nihil erratum est; magistratus enim ministri officiales dicebantur. Ulpianus Dig. lib. 36. tit. 4. leg. 5. *Aut per viatorem, aut per Officalem præfecti introducendus est in possessionem* (131). Neque hoc sane Maffejus improbat:

(119) Rei hujus exempla plurima ex antiquis lapidibus ac scriptoribus desumpta vide in opere per hos dies edito, cui titulus: *Discorso Accademico sopra un'antica iscrizione trovata nell'antico Teatro della Città di Catania, recitato dal Principe di Bischari etc. In Catania 1771. fol.*

(o) Ita quidem olim putarunt viri ceteroquin doctissimi, at *Cojet. Marinus* in *Frat. Arv.* p. 278. et 430. probavit, eos, qui in antiquis monumentis consulum nomine appellantur, non duumviros coloniarum, sed reapse Romæ consules fuisse, eosque præterea suffectos, quorum quia ignotus quondam fuerat viris eruditus consulatus annus, ideo eos consules appellatos esse pro duumviris iidem arbitrabantur.

(120) Pag. CCII. CCIII. (121) Col. 305. Art. Crit. Lap. (122) In V. DUUMVIRALIS.

(123) In V. DUUMVIR.

(p) At cum lapidem hunc *R. Guarinius* et *J. B. Zannonius* attente inspexerint, diligenter transcripserint, et alter Neapoli ann. 1824., alter Florentiæ ann. 1826. editis opusculis docte illustraverint, *duoviratum*, minime vero *duoviralium* ibidem legendum esse perspexere, quos ego secutus novam vocem *duovirates* Lexico addendam potavi.

(124) Est in pag. 2. v. 1. hujus tabulæ. (125) Vid. V. ANTÆ. (126) In notis ad hanc tabulam apud Gruterum loc. cit.

(127) Col. 305.

(q) De hoc eximio lapide Puteolano, præter *R. Guarinium* et *J. B. Zannonium*, de quibus dixi in nota præcedenti (q), etiam *Hieron. Amatus* accurate postea disseruit in *Giorn. Arcad. T.* 33. p. 323-343, ubi nonnulla addidit, quibus ejus monumenti *αὐθεντία* evinceret, et quædam ejusdem verba recte interpretatus est. Hoc cum faceret, licet in quibusdam cum *Cognolato* sentiat, illius tamen sententiam in aliis improbat, his enim duriusculis quidem usus est verbis p. 341. *Il Cognolato, che ammise in questa lapida ed altre non sostenibili supposizioni, preonizza e contesta esuberantemente la sua non intelligenza in queste cose.*

(r) Hanc inscriptionem olim in aversa lapidis parte extitisse, idem *J. B. Zannonius* autumat, cum vestigia serræ, quæ eandem secuerit, aperte appareant. *Hier.* vero *Amatus* putat, pro *Avianus* in lapide insculptum fuisse *Avianius*, altius nempe producta litteræ N postrema linea, ut sæpe in antiquis monumentis factitatum fuisse, norunt eruditi; etenim apud *Mazochium* in *Tab. Heracl.* p. 259. habetur inscriptio prope Neapolin reperta his verbis: *D. Avianus Sp. F. Rufus*; unde patet, gentem *Avianiam* ibidem natales sedesque suas habuisse.

(128) Pag. CCCXXII. n. 7. (129) Artis Crit. Lapid. lib. III. c. IV. col. 412. 413. (130) Pag. XX.

(*) Cum *Maffei* correctionem, utpote non improbabilem, admiserit *Cognolatus*, ideo in V. OFFICIALIS, ubi citatur eadem inscriptio, locum ita interpuxi, ut nihil futuris criticis emendandum hic reliquerim.

(131) Vid. V. OFFICIALIS in hoc Lexico.

Officiales enim, inquit, pro apparitoribus habeo (132): quo certe nomine ii omnes significabantur, qui alicui magistratui apparere ejusque imperio præsto esse apud Romanos solebant. *Apparitores* dicebantur etiam *viatores*. Lapis est apud Muratorium pag. DCC. n. 2. *Prosdecio Viatori Qui Cos. Et Prætoribus Apparuit* etc., quem ita illustrat idem Muratorius. *Quamquam Viatores et Apparitores diversa fuisse officia credantur, ex ista inscriptione tamen deduci posse videtur, unum idemque sub duobus nominibus fuisse. Tam isti, quam illi magistratibus præsto erant ad eorum officia exequenda. Adhibebantur etiam ad reos capiendos et in custodiam mittendos.* Prosdecius iste eo nomine *Officialis et minister fuit consulum et prætorum Urbis*. Hæc iis addenda esse ducimus, quæ docte admodum scripsit FORCELLINUS in V. VIATOR. Qui ea legit, hæc quoque non importune a nobis addita existimabit.

XVI. Duo sunt apud Gruterum litterata marmora, in quibus insolens quædam occurrit vox, qua sepulcrum, in quo vita functi quiescunt, significatur. Ea est *Quietorium*. Recensuit hanc vocem vetus Calepini Lexicon: citati ab eo testes duo, scilicet inscripti lapides; at cujus notæ essent, minime animadversum. FORCELLINUS vocem non omisit; easdem inscriptiones adhibuit; esse illas notæ non quidem optimæ, sed probabilis admonuit. Ecce primam (133). M · AVRELIVS · MVTIVS · NO · LANVS | ANN · NAT · LXVI · FATVM | COMMVNE | PRAEVENIENS · QVIETORI | VM · HOC · SIBI · VIVENS · PA | RAVIT · etc. Alteram, quæ lato lapide quadratæ formæ continetur, integram dabo (134). D · M · | QVIETORIVM | CLYME · NES | ET | LIBERTORVM | ET | RAPHIS De his vero ita Cl. Maffejus (135): *Vocabulo Quietorium Christianismum sonanti civitatem dedit recens Calepini editio ex duum Gruterianorum lapidum auctoritate, quæ apud me nulla est; nam utrumque Boissardus protulit, et priorem Mutii cognomentum, Nolani additio, annorum profitendorum modus, locutio nequaquam lapidaria Fatum Commune Præveniens, accusant; posteriorem incongrua forma et servili capiti liberti attributi dehonestant.* Neutrum Boissardus protulit, neutrum scilicet dedit omnium primus: alterum enim ex inscriptionibus sumpsit Julii Roscii (136); alterum Romæ fuisse scimus in vinea Cæsari (137). Sepulcri hujus, seu potius urnæ optimam formam ære expressam vide apud Montfauconium, qui eam ita describit (138). *Quæ hunc excipit urna, quietorium Clymenes et libertorum et Raphis appellatur. Clymene in latere urnæ stat, manumque capiti imponit, quod est securitatis signum, ut diximus Tomo primo, et hic cum illa voce quietorium consentit. In latere opposito est Genius facem contra terram extinguens, symbolum frequentissimum in urnis sepulcralibus.* Satis hæc contra Maffejum, cujus verba, posteriorem incongrua forma et servili capiti liberti attributi dehonestant, etiamsi vellem reprehendere, certe non possem; vix enim intelligo. Sed Raphin servi fortasse nomen existimat; ac turpe esse ait, servum cum domino ejusque libertis fuisse compositum. At liberti, quos patronus testamento honoraverat, eo inferebantur, quo idem patronus; servi etiam aliquando quo dominus ejusque liberti. Docuit hoc ipse etiam Maffejus (139). Quæ vero de primo illo lapide ab eo dicuntur, ea probant, optimis R. rei publicæ temporibus inscriptum illum non fuisse; pertinere illum ad posteriora tempora, ad ea scilicet, quibus divina Cæsaris religio sese extulerat, quibus tamen Latina lingua non interierat. Veteres quidem dixere aliquando eos, qui jam obiissent, quiescere: sunt illa apud Ciceronem (140) ex veteri quodam poeta:

Neque sepulcrum, quo recipiat, habeat, portum corporis:

Ubi, remissa humana vita, corpus requiescat malis:

Vides, inquit ille, qui apud Ciceronem loquitur, quanto hæc in errore versentur. *Portum esse corporis, et requiescere in sepulcro putat mortuum.* Magna culpa Pelopis, qui non erudierit filium, nec docuerit, quatenus esset quidque curandum: Veteres, inquam, dixere hoc aliquando; Christiani vero sublimioribus eruditi principiis quietis vocem, ubi de mortuis ageretur, frequentissime usurparunt. Dicuntur illi a Christianis scriptoribus modo *Quieti*, modo *Quiescentes*; *Sacra Defunctorum Quies* sæpe commemoratur. Vide Carolum Du Fresne in Glossario Mediæ et Infimæ Latinitatis V. *Quietorium*; Salmuellem Pitiscum in Lexico Romanarum Antiquitatum V. *Requietorium*. Per ea igitur tempora vocem *Quietorium* in Latium adscitam existimo; et ex iis, quæ antea dixi, fluxisse postea solemnia verba sepulcorum titulis inscripta, *Heic adquiescit*. Recte demum de duabus hisce inscriptionibus judicatum est a FORCELLINO, qui eas esse dixit notæ non optimæ quidem, sed probabilis. Est apud Gruterum pag. CMLIV. n. 1., et pag. MXXX. n. 8. vox *Requietorium*; his tamen lapidibus, et huic voci Maffejus pepercit.

XVII. Græcam vocem Σωτήρα uno Latino verbo exprimi non posse ipse Cicero docuit (141); vertit itaque, qui salutem dedit. Probati Latini scriptores voce *Salvator* numquam usi sunt. Id in postremis Calepiniani Lexici editionibus notatum est. Quæ septima fuit anno MDCCLII., id certe habet: ea utimur, dum hæc scribimus. Antiquiorem profecto adhibuit Maffejus, cum illa scripsit (142): *cujus novitatem vincit Lazius Quirino Salvatori aliam dedicans* (143): hanc vocem hujus tabulæ fide recenset inter Romanas Patavina Calepini editio, et adsciscit; sed quæ Lazius mittit, non id habent auctoritatis epigrammata. In adnotationibus Sebastiani Donati editionem anni 1736 citatam video: sola fortasse ejus epigrammatis auctoritas voci *Salvator* tunc apponebatur. Ea igitur vox a probatis Latinæ linguæ auctoribus non usurpata, adhiberi postea cœpit a Christianis scriptoribus; a quibus eam sibi fortasse sumpsit, qui lapidi inscripsit, *Quirino Salvatori*: is quippe titulus pro

(132) Col. cit. (133) Apud Gruterum pag. DCCCX. n. 2. (134) Pag. MCXXXI. n. 11.

(135) Artis Crit. Lapid. lib. III. c. IV. col. 367. (136) In nota apud Gruterum.

(137) V. Gruterum pag. ad hunc Lap. citata.

(138) Antiquitas explanatione et schematibus illustrata. Tom. V. P. I. lib. II. c. IX. pag. 67.

(139) Art. Crit. Lap. col. 218. Vide infra quæ a nobis dicuntur ad V. *Tabernaclarius*.

(140) Tuscul. QQ. lib. I. c. XLIV. (141) Verr. IV. c. LXIII. (142) Artis Crit. Lapid. lib. III. c. IV. col. 273.

(143) Est apud Gruterum pag. XIX. n. 5.

salute Cæsaris Nervæ Trajani Aug. est positus; neque est sane probabilis. Plura dabit de hac voce FORCELLINUS; remque omnem satis illustrant, quæ ipse affert ex D. Augustino lib. XIII. de Trinit. c. X. sub fin. *Qui Hebraice Iesus, Græce Σωτήρ, nostra autem locutione Salvator. Quod verbum Latina lingua antea non habebat, sed habere poterat; sicut potuit, quando voluit.* De duabus vero vocibus *Servator* et *Salvator* docte admodum et erudite disserit V. C. Joannes Lamius in libro *De eruditione Apostolorum* pag. 101. et seq. editionis anni 1766., qui locus omnino consulendus.

XVIII. Vox etiam *Sodalitarius* vel *Sodaliciarius* visa est FORCELLINO ex illo barbararum vocum sodalilio posse emergere, nixa lapide, quem Sponius (144) ac Fabrettus (145) attulerunt. Id illi visum cum vetus Calepini Lexicon interpolaret, visum etiam cum suum contexeret. Inscriptionem primum dabo: IVLIVS · BALERIANVS | QVI · VIXIT · ANNIS · N · XX | NATALI · SVO · D | SODALICIARIVS | BONVS · AMORATVS | FILETIVS · VSQVE · AT FOTSA Ea nunc subjiciam quæ de illa sunt apud Cl. Maffejum (146), qui eandem Florentiam apud Riccardios per somnium transtulit. *Vocabulum Sodalitarius nulli aut scriptori, aut veteri monumento adhibitum recens et accurata Calepini editio consecravit Fabrettianæ inscriptionis testimonio, quæ itidem apud Sponium est* Ipsum lapidem postea describit; hæc tandem addit. *Summam mihi admirationem incuteret, viros doctissimos id genus nugæ amplecti potuisse, nisi jam omnino comperissem, et in dies ulterius comperirem, in re lapidaria fascino, ut ita dicam, et incantatione quadam rempublicam litterariam universam alligatam hactenus et detentam. Ut fidem liberem, en tibi Balerianus ab eodem scalpro, quod Bolumnius, Seberus, Flabio, Bela, Inbiato in his lapidibus protulit: en Annis Numero XX. ab eadem manu, quæ nuper Vela Numero IIII. et Cippos Numero IIII. edidit: en FOTSA ab eodem stylo, quo antea COITBERTO et CARISSTMO. Eundem ænigmaticum Genium adhuc certius ea demonstrant, Amorus Filetius Usque At Fotsa, ex quibus tantumdem significationis eruas, quantum ex illis, QVINQVE PEROVATVOR ETSICINT, et ex Aria Farascinta. Amorus cum Filetio (inscite pro Philætio) jocosè junctus, ut e contraria significatione mirum quid eliceretur, et cum Latina perverterentur verba, tum Græca ex eadem cognatione judico, qua Latterninus, Minna, Italicenes, Buccio, Suffenatia Sancta a Fabretto (147) perhumaniter excepta, aliaque plura ejusdem novitatis nomina in hæc saxa prodire. Quovis pignore contenderem, Amorus usque ad fossam ex vernaculo sino alle ceneri prodiisse. Illa, Die natali suo decessit e genuina alia decerpta sunt, sed perperam expressa; neque enim D pro decessit Romana est nota. Ipsissimum denique auctorem singularis vox Sodaliciarius prodit, de qua sermo erat, et quam alibi nequaquam reperias. Vidi ego inscriptos lapides, quos antea Maffejus rejecerat, et quibuscum eum contulit, quem ego antea descripsi; me quoque ejus suspiciones nonnihil movent; nihil modo habeo, quo huic lapidi succurram; Oedipum conjectorem exspecto, qui postremum ejus versum mihi ceterisque explicet: erratum in eo fortasse a quadratariis ac lapidariis; verum de integro esset, conjecturis adhibitis, reficiendus: divinandi artem aliis relinquo. Quare donec litterato huic saxo melius beneficio temporis doctorumque hominum labore consulatur, vocem Sodaliciarius inter dubias rejicio. Videant eruditi viri, quid lapidis hujus interpolatoribus tribuere possint. Eam certe, inter ceteras, artis criticæ legem Maffejus dedit (148): *Quid de interpolationibus dicam? quanto nobis studio ab ea fraude prospiciendum est, qua, legitimæ quidem, sed, versu, verbo, numero, intruso, dempto, vitiato, productæ sunt inscriptiones haud infrequenter!* Sed ex ea etiam marmorea tabula, quæ olim Romæ erat apud Colotios, postea vero Florentiam deportata est, spes aliqua voci Sodaliciarius potest esse, fore ut inter Latinas aliquando recenseatur. Legitur ea tabula apud Gruterum pag. DCII. n. 5. Extat Florentiæ apud Riccardios. Ejus auctoritate minime est usus FORCELLINUS, quod aut non viderit, aut Fabretti lapidem maluerit. Vidit illam Smetius, edidit Mazochius, emendavit Gudius. Sed quædam adhuc in eo marmore corrigenda, illustranda omnia, ea demum refellenda, quæ Maffejus objecit. Neque hic fortasse labor inanis esset; quem ideo nos non suscipimus, quod in FORCELLINI Lexico tabulæ hujus testimonium minime legimus. Tabulam tamen ipsam, et Maffei animadversiones describimus; sunt enim ex arte critica: C · F | D S M | C · VERGILIUS · MARTA | NVS · COLONVS · AGRI · CAE- | LI · AENEI · (t) ANVLENAE · CER | TAE · COLONAE · AGRI · SS · ANO | RVM · XXII · COIVGI · COIVGALI · | CASTAE · CARAE · BONE · PIAE · | FIDELI · DVLCI · CARE · AMAN | TISSIMAE · DESIDERATISSIME | SODALICIARIA · CONSILI · BONI · B · M · | C · F Ad eam ita Maffejus (149). C. Vergilium Martanum ducentis abhinc annis Mazochius edidit, comprobavit exinde Smetius. Ab inspectione non arguitur, sed a conceptis verbis. C. F. præfiguntur, hoc est Cajus Fecit; nove et inconsiderate; nam recepta formula, Vivens Fecit. Miri nominis Ager Caeli Aenei fuerit, quem Martanus coleret; idcirco conjux ejusdem agri Colona diceretur? nostralis linguæ mos apud Latinos non oblinebat, ut fabri conjux fabra, et coloni colona vocaretur. Ecquid sibi vult cojugi cojugali? hæccine vetus locutio? Nænia sequitur inficeta, Castæ Caræ Bone Piæ Fideli Dulci Care Amantissimæ Desideratissime; at non ita ineptiunt prisci lapides, neque ita desipiunt. Post undecies dandi casu enunciata, Colona nostra casu recto Sodaliciaria prædicatur, et additur eodem lepore Consili Boni. Addam ego, illud etiam ab Eduardo Hotheno (150) observatum esse, postremam epigrammatis hujusce lineam ita esse in Codice Palatino; CONSILI · BONVM, cetera desiderari. Vox igitur Sodaliciaria non legitur in eo Codice. Multa igitur apud Romanos sodalitatum et sodalitii genera animadverti, multa sodalium nomina, collegia multa; at, qui ejusdem collegii erant, ii sodales dicebantur, qui in aliquo sodalilio, ii etiam sodales: ii demum sodales, qui imperatoribus in Divos relatis sac-*

(144) Miscellan. Erud. Antiquit. pag. 296. (145) Pag. 329. n. 481.

(146) Artis Crit. Lapid. lib. III. c. III. col. 242. et seqq. (147) Pag. 649. n. 422.

(148) Artis Crit. Lapid. lib. III. c. II. col. 182.

(t) Pro CAELI legendum videtur C. AELI, ita ut C. Vergilius Martanus colonus fuerit agri C. Aeli Aenei.

(149) Col. 242. (150) Variorum Corrigenda et Animadvertenda, pag. CCCXLI. P. II. T. II. ejusdem Gruteri.

faciebant. Ne ego quidem vocem *Sodaliciarius* unquam offendi: Romana nota est SOD., ea sodalis explicatur; uti illa SOD. HADRIA. Sodalis Hadrianalis. Vide Ursatum in Notis Romanorum (u).

XIX. *Bononiæ*, inquit Maffejus (151), *quæ multis veteribus laudibus Marsilianum Institutum in summum scientiarum bonum nuper adjecit, apocryphas inscriptiones nequaquam offendi: sed in eximia Marchionum Bevilacqua, tertio ab ea urbe lapide, Tusculana Villa plures inspexi nitidissimas, quarum, etiamsi in Felsineis (152) valde ostententur et probentur communiter, paucis admodum fidendum arbitror. Ex his ea mihi seligenda est, quam Gruterus (153) exhibuit, et ipse etiam Felsineorum marmorum descriptor dedit (154). Ea parva tabella est: EX · DOMO · CAESARVM | LIBERTOR · ET · SERVOR | QVOD · EST · COLLEG | TABERNACLARIORVM. Vocem Tabernacularius hinc sibi sumpsit Calepini Lexicon; significari dixit eum qui tabernas conficit. Maffejus hæc contra (155). Collegium nugatorium et imaginarium; quis enim Tabernacularios audivit? p. o. iis, qui tabernas conficiebant, doctus ac recens Calepiniani Lexici editor accipit, qui hujus lapidis testimonio eam vocem Romana civitate donat: ego potius pro artificibus tabernaculorum acciperem, quam artem D. Paulus ἀρχιποιός nobilitat, etc. At si fabros a tabernaculis ea voce intelligi Maffejus velit dicat oportet contractam eam esse a voce tabernacularius, aut legat in eo lapide tabernaculorum. Neque lectio auctoritate caret. Nam apud Gruterum eadem tabella eodem in loco est aliter a Pighio citata atque descripta: ita scilicet: EX · DOMO · CAESARVM · | LIBERTORVM · ET · | SERVORVM · COT · (sic) EST · | COLLEGI · | TABERNACVLARIORVM. Hujus lectionis varietas omissa est in veteri Calepini Lexico; de ea monuit FORCELLINUS, qui tamen vocem Tabernacularius ejusque explicationem ex Calepino retinuit. Ego igitur Tabernaculorum legi malim; vocem Tabernacularius ab hoc lapide minime accipio. Tabernarios (cujus quidem vocis alia est significatio) legi aliquando apud principes Latine linguæ auctores; vidi etiam in quodam lapide apud Muratorium pag. CMLXV. n. 7., Tabernacularios vero ne ipse quidem unquam audivi. Collegia quidem Tabernaculorum a viris Romanarum antiquitatum eruditis memorantur. Samuel Pitiscus in V. Collegium, Passim, inquit, in antiquis lapidibus leguntur collegia fabrorum ferrariorum, tignariorum, dendrophororum, centonariorum, sagariorum, tabernaculorum, tabulariorum, fœnariorum. In ea vero, de qua agimus, tabella, ita omnino videtur legendum. Nam inter Officia Domus Augustæ fabros a tabernaculis invenio, a tabernis numquam. Montfauconius (156) enim columbaria duo Romæ ad Portam Capenam reperta exhibet atque describit. Plerique eorum, quorum nomina cinerariis illis ollis inscripta sunt, Augustales artifices atque ministri videntur esse; unus venator Cæsaris esse dicitur; alius tonsor, qui comæ ejus curam haberet, alius unctor, qui corpus ejus ungeret. Hic duo oculares medici occurrunt, quorum alter medicus ocularis, alter medicus ab oculis esse dicitur. C. Julius Phronimus custos bibliothecæ Græcæ vocatur a bibliotheca Græca. Est quidam scribe ab epistulis Latinis; alter ab epistulis Græcis Alius dicitur esse Augusti faber a tabernaculis, qui scilicet tabernacula, sive tentoria ejus fabricaret. Ecce titulum ex ære ejusdem Montfauconii (157). Ti. Claudius . Amianthus . Aug. Faber . A . Tabernac. Hunc ipsum ceterosque titulos vide etiam apud Cl. Muratorium pag. CMXXVI. n. 45. Utrum vero Tabernacularii eam omnino artem exercuerint, quam D. Paulus nobilitavit, id ex ipsius vocis ἀρχιποιός (158), quæ habetur in Actis Apostolorum cap. XVIII. v. 3., explicatione peti debet. Ego interpretem optimum D. Joannem Chrysostomum existimo. At, inquit (159), tabernaculorum texendorum artifex hic (D. Paulus) non Siciliam modo atque Italiam, verum universum terrarum orbem verbum Dei prædicans peragravit, cum interim artem non intermitteret, sed vel tum quoque pelles consueret, officinæque suæ præset. Ego vero quæcumque subitaria tecta sive ex pellibus, sive ex stragulis, sive etiam ex frondibus, sive ex velis modo in castris, modo in via, modo in domesticis hortis, modo alibi excitabantur, ea ad artem tabernaculorum apud veteres Romanos pertinuisse dixerim; quicumque vero ea parabant, ex quibus fieri tabernacula consueverant, eos fuisse fabros a tabernaculis. Horum collegia certe Romæ fuerunt; fuerunt enim artium pæne omnium quæ manu exercentur; tabernacularii vero eam profitebantur, quæ et antiquissima erat, et insignes habebat usus. Veteres enim et voluptatis causa in tabernaculis sæpe habitabant, et iis in itinere utebantur, ut, ubi diversorium non esset, aut urbs attingi non posset, in illis noctu manerent. Multis locis ne tectum quidem accipio, et in tabernaculo maneo plerumque (160). Dabantur publice tabernacula legis ac magistratibus in provincias ituris, imperatoribus etiam ad castra proficiscentibus: ipso demum comitiorum die, is qui comitiis præerat, tabernaculum extra Urbem rite capiebat. Ego igitur a tabernaculariis non discedo; lapidem illum, de quo agimus, ita lego, uti est a Pighio citatus; lectionemque hanc ipsius etiam Maffejus explicatio probat. Lapidem præterea quos in ea villa, quæ prope Bononiam est, Maffejus vidit (quos inter is etiam est, quem nos primo loco descripsimus) negotium illi facessere cæperunt statim ac tam bene sibi invicem respondere vidit, et idem ferme petrae genus, coronas, seu parerga propemodum eadem, litteras eadem mensura, verbaque in variis uniformiter exarata, ut ab eodem marmorario videri possint; eandem denique ubique fere incorruptionem atque elegantiam, qua renident candidi isti lapides usquequaque (161). Quare, si qua illi ex ea re suspicio fuit, ac de tam puleris ve-*

(u) Nimis liberaliter hic Maffejo concessisse videtur Cognolatus, ut nihili facienda sit auctoritas utriusque hujus lapidis, in quo *sodaliciaria* et *sodaliciarius* legitur, quasi vero istud a Latina lingua adjectivum repudiandum esset omnino; nam utrumque lapidem in suam *Collect. Inscr. Lat.* n. 4644. et 4794. nuper recepit Jo. Casp. Orellius, cum ipse viderit a Petr. Laur. Del-Signore in *Marmi Riccardiani* p. 268-280. satis superque utrumque lapidem a censura Maffejana vindicatum fuisse.

(151) *Artis Crit. Lap. lib. III. cap. III. col. 216.*

(152) Vid. Malvasiam *Marmora Felsinea* etc. Bononiæ 1690. 4.* (153) Pag. DCXLII. n. 8. (154) Malvasia, pag. 616.

(155) Col. 217. (156) In Opere al. citato Tom. V. P. I. lib. II. c. V. pag. 54. 55.

(157) Tome V. P. I. Planche XVII. à la pag. 54. (158) In Vulgata. *Scenofactoriæ artis.*

(159) In Epist. ad Rom. Hom. II.

(160) Cic. lib. V. ad Attic. epist. XVI. (161) Loc. cit. in *Art. Crit. Lapid. col. 216.*

tustalis exsuvilis dubitavit, tabellam hanc ita legere Maffejus debuerat, non ut est apud Gruterum primo loco descripta, non ut in Bononiensi villa inscripta est; sed ut est a Pighio citata, allata vero apud Gruterum secundo loco. Utamque ejus formam nos attulimus; dedimus illam utroque modo: tam varie a Pighio citata est, ut certe ab ea, quæ prope Bononiam nunc legitur, descripta minime videatur. Sed jam tabellam hanc totam, quocumque demum legatur modo, Maffejus damnat. Quare nec *tabernaclariis*, neque *tabernaculariis*, quos ego malo, ullus per Maffejum in Latina civitate locus. Fabretto irascitur quodammodo Maffejus, quod hanc inter ceteras e Grutero inscriptionem protulerit, ut probaret servilia capita dominorum sepulcris aliquando illata (162). Hanc ego causam minime attingo, quam jamdudum viri antiquitatum peritissimi ex Fabretti sententia judicaverunt (163): ipse demum Maffejus, quod jam diximus, comprobavit. Lapidem ipsum defendo. *Idne sibi persuaderi* (inquit Maffejus) (164) *vir doctus* (Fabrettus) *potuit, antiquum titulum fuisse, cujus sententia nulla? . . . Quod si etiam verba coalescerent, qui fieri poterat. ut monumentum libertorum et servorum Cæsareæ domus externo item collegio pateret?* Mihi vero ejus tituli verba ita videntur explicanda: *Ex domo Cæsarem Libertorum Et Servorum Quod Est Collegii Tabernaculariorum*, h. e. ex numero libertorum ac servorum Cæsareæ domus, ii, qui sunt ex collegio *tabernaculariorum*, qui spectant ad illud collegium, qui collegium illud constituunt: quæ quidem explicatio et Latine consuetudini, et veterum lapidum stilo optime nobis videtur convenire. Non unus aut alter ex libertis ac servis fuit in Cæsarea domo faber a tabernaculis; plures certe huic muneri atque artificio addictos fuisse omnino dicendum est: ii corpus, collegium quoddam, ex eorum quæ in Urbe fuisse diximus similitudine, constituiebant. Servus aliquis a lectica, quoniam plures erant, qui hoc servitii genus præstabant, dicebatur ex corpore lecticariorum, quorum *decurio* legitur apud Gruterum pag. DC. n. 4. Pulcherri- mæ antiquitatis lapis apud eundem Gruterum (165): *DIS · M | TI · CLAUDIO | AVG · LIB | TIGRANO | EX · CORPORE | LECTICARIORVM | CAESARIS | VIXIT · ANNIS | LXXXV etc.* Cum vero lecticarii vilissimum essent hominum genus, in Cæsarea tamen domo libertos etiam a lectica fuisse ex hoc monumento intelligimus: quod tamen illi domui peculiare mi- nime fuit: verum hoc ideo animadvertimus, ne quis unquam miretur, ejus domus libertos fuisse etiam tabernaculorum arti- fices. Cum vero plures ex libertis ac servis Augustanæ domus idem munus atque artificium exercerent, unus erat qui ceteris præset; is dicebatur *præfectus*, sive, ut alii malunt, *præpositus*: ex quo sane corporis seu privati collegii formam agnoscis. Collegia hæc in decurias dividebantur; ac *Magister in Familia* (fabrorum) *Præfectus Decuriæ* occurrit in quodam lapide Mu- sei Kirkeriani (166). Est etiam apud Suetonium in Domit. cap. XVII. *Decurio cubiculariorum*; sed ecce tibi aliam ex Gru- tero tabulam (167): *D · M | TI · CL · | THALLVS | PRÆPOSITVS · VELARIORVM | DOMVS · AVGVSTANÆ* (168) etc. | *Cubiculariorum etiam collegium videtur fuisse in domo Cæsarea.* Apud Gruterum enim titulum legimus (169): *D · | ZMARAGDI | L · DOMITIA · POLLIN | CVBICVLAR | EX · COLLEG | CVRANTE · NICOSTRATO | AMICO | B & M |*. Sed rem hanc turbat Index Gruterianus, qui ad vocem *Cubicular. ex colleg.* Fabrettum citat pag. 484. in Columna Trajana; addam ego antiquas ejusdem Fabretti inscriptiones pag. 440., ex quibus locis intelligimus, collegium Concordiæ, cui servilis turba Au- gustanæ domus adscripta erat, in eo lapide, quem modo descripsimus, posse significari. *Collegium Quod Est In Domu Ser- gie Paulinæ* legitur in Museo Veronensi pag. CCLVI. 4. Verum hoc prætermitto; ad Maffejum redeo; cujus mihi suspiciones omnes evellendæ sunt. Illud igitur *Tabernaculariorum* collegium eorum erat solummodo, qui in domo Cæsarem fabri erant a tabernaculis: non ergo monumentum *Externo Collegio* patebat; neque tam multi in illud inferebantur, ut non jam *parva tabella*, sed *magnus lapis*, quod Maffejus ait, ejus titulum præ se ferre debuerit. Alia est inscriptio apud Gruterum (170), quæ ad nostram hanc proxime accedit: *Ex Domo Cæsarem Et Livie Libertorum Et Servorum*; sed ne hæc quidem Maffejo placeat. Ego id primum animadverto, ex ipsa linearum positione atque figura suspicionem facile oriri posse, verba quædam in hoc lapide desiderari. Vacua linearum spatia nullis quidem apud Gruterum punctis notantur; lineæ tamen ita exhibentur, uti certe in integro lapide, quamvis parva tabella fuerit et oblonga, minime esse debuerunt. Ecce illas, uti sunt apud Gruterum; nam Fabrettus (171), qui lapidem certe non vidit, sed ex eodem Grutero descripsit, eas quidem retinuit, sed ex arbitrario melius concinnavit. *EX · DOMO | CAESARVM ET | LIVIAE | LIBERTORVM ET SERVORVM* | Ceteris deinceps respondeo quæ Maffejus objecit, quæ sunt utrique harum inscriptionum communia. *Quenam, inquit (172), hæc obscura et detruncata funerarii tituli formula? . . . Dis Manibus non prælaudatis, nec ullo nomine, quo sententia constet, et verba regan- tur, proposito?* Ego Deos Manes, ac solemnes notas, quibus illi significabantur, in sepulcrorum titulis neque vidi, neque le- gi aliquando; idque etiam testari poterit quicumque veterum monumenta sive inquirat, sive tractat. Ludet operam quisquis exemplis uti voluerit (173). Neque vero præponi quidpiam duobus hisce titulis necesse erat quo sententia constaret, ac verba regerentur: cum enim tituli eo modo inscribuntur, duo illa verba *Locus Monumenti*, seu *Locus Sepulturæ*, *Monimentum*, *Memoriæ*, *Bonæ memoriæ*, adesse semper intelligimus. Inscriptionem hanc dedit etiam Gorius, attulit, probavit, explicuit, integram existimavit Morcellus *de Stilo Lat. Inscript.* pag. 425. Ita denique Maffejus: *Servos ex domo audivimus, non ita libertos ex domo: formula, qua servis et libertis monumentum parabatur, hæc est: Libertorum Et Familiæ, domini et pa-*

(162) Vid. Fabretti Inscriptiones, pag. 42. n. 231. (163) Vid. Montfauconium T. V. P. I. Antiq. explan. et schem. illustratæ, pag. 55.

(164) Artis Crit. Lapid. col. 217. (165) Pag. DXCIX. n. 11. (166) Apud Murator. pag. CMXXXVI. n. 9.

(167) Pag. DXCIX. n. 7. (168) Varior. Lectiones vide in notis apud eundem Gruterum.

(169) Pag. DLXXVI. n. 5. Variorum Corrigenda et Animadvertenda. quæ collegit Eduardus Holthenus pag. CCCXL. Part. II. Tom. II. ejusdem Gruteri *Fidetur ead. Inscript. quæ sic mutila aut decurtata apud Pier. Valer. in notis ad Virg. Æneid. lib. VII. pag. 137. DIS · MANIBVS · OSSVIS · ZMARAGDI.* (170) Pag. CMXXXIV. n. 12. (171) Pag. 42. n. 232. (172) Col. 217. 218.

(173) *Forse alcune iscrizioni, che pur cominciano dal nome del defunto in genitivo, ne sono senza, perchè quando furono ricopiate, la cor- nice, ove quelle sigle (D. M.) erano incise, trovavasi rotta e mancante.* P. Zaccaria, *Istituzione Antiquario-lapidaria.* pag. 249.

troni nomine statim adjecto. Ego hæc contra: Qui *libertos ex domo* numquam audivit, audiat primum ex hisce, de quibus agimus, inscriptis titulis; nihil enim audiet, quod Latinæ aures fastidiant. Illud etiam rei insolentiam minuet, quod liberti servis adjungantur, qui certe *ex domo* dici solent. Libertis quidem ac servis ita monumentum inscribatur, *Libertorum et Familiæ* (174); at rata verba solemnesque formulæ in omni ferme monumentorum genere varietatem aliquam exceptionemque habuerunt; ac si lapidem proferre licet, qui ad sepulcrales minime spectat, ipsos tum libertos, tum servos communi familiæ nomine comprehensos intelligemus. Dedit illum ex Donio Muratorius (175). A OSTIENSIS | ASCLEPIADES | AEDITVS CAPI- TOLI | SIGNVM MARTIS | CORPORI FAMILIÆ | PVBLICE LIBERTORVM | ET SERVORVM | D D | Quicumque in veteris eruditionis linguarumque studio versamur, non id semper aut emendandum aut rejiciendum esse credimus, quod in aliquo monumento, sive scriptoris loco occurrit, et insolens est. Quantas id elades ederet! Diligentius illud animadvertimus, nova extundimus, multa illustramus; seponimus illud aliquando, lucem ac testes expectamus. *Tam rara est*, inquit Cl. Muratorius (176), *apud Latinos prærogativa Sacerdotum Coronatorum, ut hoc unum exemplum hactenus emergerit*; lapidis scilicet, quem illi integrum emendatumque misit Vir Cl. Apostolus Zeno; quem postea dedit etiam Maffejus in Museo Veronensi pag. CCXLVIII. Eadem tamen vox est etiam in Hispellate marmore (177), quod sane legitimum est; at cum illud protulisset Fabrettus (178), miratus fortasse vocis insolentiam, viliatumque nomen suspicatus, pro *Coronato* posuit *Correctori*. *Attamen certum certissimumque deinceps futurum est*, inquit rursus Muratorius (179), *in Hispellate marmore, quod sine dubitatione legitimum est, scriptum fuisse Coronatus; uti præter exemplum accuratissimi Abbatis Ferdinandi Passerini Hispellatis ad me missum, monuit me Cl. Vir Hyacinthus Viciolus, qui inscriptionem hanc ex autographo describendam, me rogante, curavit. Itaque Coronatus, tum Daciæ, ut supra vidimus (180), tum hic Tusciæ et Umbriæ, nihil aliud mihi creditur fuisse, nisi Stephanephorus Græcorum, in eorum monumentis sæpe recurrens. Non ii vulgares sacerdotes, neque in uno templo conclusa eorum auctoritas, sed per universam provinciam extendebatur. Non in sacrificiis tantum sacrisque adibus coronam deferabant (quod cuncti, aut plerique sacerdotes facere consueverunt), sed etiam extra templa, et in reliquis publicis actibus. Eorum quoque, ut opinor, fuit, solennibus provinciæ ludis præesse. Eorundem ludorum mentionem habes in hac ipsa inscriptione. Hæc itaque attulimus, non ideo tantum, ut ejus veluti criticæ legis, quam antea proposuimus, exemplum esset, verum ut idem animadverteremus, quod de Sacerdotibus Coronatis Maffejus dixit (181), et ex Maffejo in hoc ipso Lexico FORCELLINUS (182); intelligi scilicet sacerdotes quosdam *sacrorum privatorum*, quibus mos esset coronatos incedere; Græce dictos *σπαρτηφόρους*. Ego Muratorii explicationem potiore habeo, neque *Coronatos* privatorum sacrorum sacerdotes fuisse umquam existimaverim: qui enim coronati ubique incedebant, ac totius provinciæ, uti vidimus, sacerdotes dicebantur, ii privata tantummodo sacra facere et curare minime debuerunt. Sed in Museo Veronensi, ea lapidis verba, *Ter coronatus Daciæ* explicuit Maffejus, *hoc est, præcipuo sacerdotio ter in Dacia functus* (x). Non hæc sane iis respondent, quæ in Epistola ad Cardinalem de Polignac (183) Parisiensem anaglypticam tabulam illustrans ex Dionysio Halicarnasseo docuerat, quæque nos antea exposuimus. In aliam ergo opinionem postea venit, ac Muratorio accessit. Rem tandem rursus turbavit Musci Veronensis pag. CCCXXI.; eandem enim Parisiensem tabulam exhibens, coronas communia sacerdotum insignia visus est existimare: *Tres, inquit, togatos vides coronam sacerdotalem gestantes; Deorum enim ministri et sacerdotes coronantur, inquit Tertullianus, De Cor. Milit. c. 10. Nimis multa jam diximus, neque ea sane omnia, ut uni voculæ tabernacularius consuleremus. Tabernacularius id ipsum fortasse est quod Tabernacularius; quemadmodum servus a cubiculo Cubicularius absolute dicebatur, apud Donium vero Class. VII. n. 119. legitur per syncopen in quodam lapide Cubicularius; et Vasclarius apud Reinesium et Gruterum, Vasclarius est apud Muratorium pag. DCCCXIV. Numquam tamen ea vox illum significat, qui tabernas conficit; explicationem ipsi dedimus. Neque id probo, quod a Carolo Du Fresne dictum est (184), *tabernacularios* eos fuisse *qui tabernacula curabant in castris: Gall. fourriers*. Exemplum attulit ex Epist. XIV. Petri Blesensis; scripsit ille sæculo a Christo nato undecimo. *Curritur ad meretrices et tabernacularios curiales, ut inquiratur ab eis, quo princeps profecturus sit.* Ego eos ipsos intelligi puto, qui principi tabernacula conficiebant, et excitabant, sive in castris, sive in litore, sive in agro, sive alio demum quocumque in loco; neque eos esse existimo, quos Galli dicunt *fourriers*, sed quos ego Italice, si liceret, libenter dicerem *padiglioniari*.**

XX. Licet jam e sepulcris, in quibus hactenus commemorati sumus, efferre pedem, ac lucem aspicere. Quin immo, cum eorum quæ in hoc opere FORCELLINUS præstitit, multa a nobis sermonis hujus initio dicta sint, cetera vero sit ipse dicturus in suo, licet etiam præfandi sinem aliquando facere. Huic igitur operi in lucem prodeunti felicia omnia tanta nunc voluntate precamur, quanto olim studio ejus auctorem coluimus, quanta ille benevolentia nos ipsos est prosecutus. Eos omnes appello, in quibus est Latinarum litterarum amor, qui Romanæ linguæ et eloquentiæ ingenium intelligunt, qui ejus difficultates legendo scribendoque experti sunt, qui non modo optimorum temporum, sed mediæ quoque et infimæ Latinitatis auctores tractant: nemo certe Lexici hujus volumina tamquam frigida adjumenta contemnet, nemo sibi aliquando saltem consulenda esse non existimabit. *Ita enim sumus omnes, ajebat olim Muretus (185), etiam qui paullo melius Latine loqui putamur, quam*

(174) Vid. Fabrettum p. 42. 43. (175) Pag. CLXXVII. n. 7. (176) In Novo Thes. Veterum Inscript. pag. CLV. n. 2.
 (177) Apud eundem Muratorium pag. eadem n. 3. (178) Pag. 105. n. 250. (179) In nota ad hoc marmor, pag. cit. CLV. n. 3.
 (180) In Lapide, de quo diximus, quemque Muratorio misit Apostolus Zeno. (181) Osservazioni Letterarie Tom. I. Artic. IX. pag. 233.
 (182) In V. CORONATUS. (x) Immo potius in tribus Daciis præcipuo sacerdotio functus. V. DACIA in ONOM.
 (183) Citato Artic. Osservazioni Letterarie. (184) In Gloss. Mediæ et Infimæ Latinitatis. V. TABERNACULARII.
 (185) Lib. II. Epist. XXXVI.

vulgus solet. Dum confidimus, nos jam eam facultatem consecutos, ut vel aliud agentes emendate loquamur, multa inepta, et ne in pueris quidem ferenda, effundimus. Isti præcipue delicati, qui omnia sibi præter Ciceronem putere ajunt; qui, si sine Nizolio possint unam aut alteram epistolam scribere, germanos se esse Cicerones putant; qui Senecam contemnunt, Plinium irrident, Tacitum damnant, ad inferiorum vero temporum scriptores etiam nauseant; qui me aut mirantur, aut miserantur, aut irrident, quod ex Apulejo ipso aut Sidonio quædam petenda esse dicam ad usum Latini sermonis: illi igitur ipsi sæpe ita et loquuntur, et scribunt, ut non eos modo, quos ipsi tantopere abjiciunt, quos præ se contemnunt, sed eorum pistores ac coquos multo Latinius locutos fuisse constet. Quandoquidem vero nullum opus est, cui melius beneficio temporis consuli ab hominibus non possit, et hæc ipsa verborum cura numquam fortasse ita erit consummata, ut nihil sit reliquum: ideo nos, de hoc Lexico in posterum etiam cogitantes, ea seponemus, quibus aut ipsum ditescere, aut ejus pars aliqua emendari possit; neque eorum, ad quos volumina ista pervenient, monitiones effugiemus, modo ne sapientia careant atque benevolentia. Atque hanc quidem ab honestis viris facile nobis pollicemur, minimeque ab iis fuisse præstitam, qui leve aliquid, neque ad Latina pertinens, in veteri Calepini Lexico notarunt, jure conquerimur: nisi forte liberaliter nobiscum egisse sibi videntur, cum opus illud octies tantum ad hæc usque tempora nobis editum, tricies vulgatum fuisse crediderunt. Æquiores illi nobiscum erunt, dum ea ipsa quæ tam severe sunt in veteri Lexico animadversa, expulsa modo et emendata a FORCELLINO intelligent; nos vero nemini umquam molesti erimus, quod Lucani versum, qui est libro tertio Pharsaliæ (v. 190), in quintum transtulerit. Si quis vero Latine linguæ fatum nostris hisce temporibus animo volvens, opus hoc, quod nunc ratione et consilio vulgamus, serius quam oporteat, in lucem prodire existimaverit, hujus ego vocibus tantum profecto tribuam, quantum illistribuendum est, qui ea tantummodo Latina studia attigerunt, quæ prima illa puerili institutione continentur. Eos porro ex nostris Italis qui vernaculam linguam unice amant et colunt, Latinam vero in hoc solo natam, et commune olim nationum vinculum, nostrorum hominum ingeniis excitatam postea et excultam, vel intermittendam vel ablegandam esse putant, eos, inquam, admoneo, ne ita popularis sermonis amore ac studio detineri velint, ut eum negligent, sine quo Italica lingua retineri, augeri, ornari, restitui numquam poluisset. Iis tandem, qui fasces jamdiu Transalpinis hominibus submittendos esse ajunt, et quemdam ex eorum linguis eruditionis universæ campum aperire existimant, multa quidem responderem, si, quam facile error ipse ostendi posset, possent etiam judicia hominum ad nova sæculi exempla in omnibus viventium Latinis verbis emendari. Verum, non præfabor rursus; præfandi potius, ut antea ajebam, finem faciam, auctoremque hujus operis prodire sinam. Ipsam igitur optimi senis modestiæ plenissimam vocem excipite.

III.

CLERICIS

SEMINARII PATAVINI

LATINÆ CONSUETUDINIS ADSEQUENDÆ CUPIDIS

ÆGIDIUS FORCELLINUS

I. **J**acobus Facciolatus magister meus, in litteraria republica illustre nomen, cum studiis vestris in hoc Seminario præesset, et, ut quam rectissime procederent, sedula cogitatione atque ope niteretur, inter alia, quæ utiliter suscepit, Latinum et Græcum *Λεξικόν* in manus sumpsit, et de utroque purgando et amplificando deliberavit. Et Græcum quidem, aliqua mea opera usus, plurima vero aliorum, quos longe major doctrina commendabat, ita auxit et adornavit, ut quanto vobis adjumento sit, qui in ejus linguæ studio versamini, testes locupletissimi esse possitis. Latinum vero, quod majore cura indigere videbatur, uni mihi reficiendum imposuit, non quidem id secutus, quod satis in me ingenii esse putaret (novit enim ipse, et ego plane sentio, esse perexiguum), sed quod videret satis firmam meam valetudinem, et longissimi laboris patientem arbitraretur. Itaque me præbente manum, illo consilium atque opem, tandem post annos prope quadraginta, finis operi pane immenso impositus est. Nunc restat, ut doceamini, quid illo duce et auctore præstiterim, et quam rationem novi Latini *Dictionary* conficiendi, post tot hujusmodi syntagmata toties edita, secutus sim.

II. Prima cura fuit omnes Latinas voces diligenter describere, et exacte disponere per usitatam litterarum seriem, ut quærentibus facile occurrerent. Nec satis habui descriptas ab aliis sumere, quin auctores Latinos non paucos, qui indicibus verborum curebant, attente percurri, et præterea veteres grammaticos, et sex aut septem inscriptorum lapidum collectiones, et numismata vetera, ex quibus plura decerpsi vocabula, quæ in aliis *Λεξικοῖς* non habentur. Orthographiæ accuratam rationem habui, secutus auctores probatissimos, qui de ea professi scripserunt, et probæ notæ lapides, et numismata: et quotiescunque ea duplex esset, priore loco proposita est, quæ probatior videbatur: et causas, cur ita videretur, in fine cujusque vocis semper adjunxi. Subjeci fere omnibus tum Græcam, tum Italicam interpretationem: alias enim linguas, quæ hucusque addi consueverunt, ut speciosus titulus *Septem linguarum* inscriberetur, omnino neglexi. Notationem vocis, seu etymologiam non omisi, modo esset probabilis, et nimis longe petita non videretur: qua in re sæpe Varronem ipsum peccasse, jampridem eruditi animadverterunt. Quod ad Italicæ voces attinet, nulla mihi religio fuit iis etiam uti, quæ ab Etruscis non probantur, sed unice spectans, ut Latinam sententiam nostris luculenter exprimerent.

III. Sequebatur potissima cura et maxime necessarius labor illa duo persequendi, quorum causa hujus generis libri sumuntur in manus, Latinarum vocum vim, et usum. Cum enim duo sint studiosorum genera, qui hoc opere indigent, et qui Latina intelligere, et qui Latine scribere volunt; illis satisfit, cum apte et plane sensus verbi exponitur tum proprius, et, ut ita dicam, nativus, tum figuratus, qui ab illo descendit. Ego id fere semper servavi, ut primo loco indicarem, quæ sententia cuique vocabulo proprie accepto subesset: cui rei maxime servit notatio, cum aperta et conveniens est: deinde figuratas significationes subiecti tum solutæ, tum ligatæ orationis, quod sufficere existimavi intelligere cupientibus: neque tamen omisi singularia multa edisserere, quæ peculiarem animadversionem requirere visa sunt. Habenda fuit etiam ratio quantitatis syllabarum, quam prosodiam dicitis; ne qui legunt, aut recitant, voces perperam enuntient, et dum in eo peccant, ne intelligere quidem videantur. Hac de causa, ubicumque licuit, et opus fuit, versum aliquem Latini Poetæ inserere optimum duxi, et initio vocum accentus notam appingere. Multo plura postulant ii, qui scribendo verba componere et sensa sua Latine explicare aggrediuntur. Docendi sunt enim, cuique voci quis sit locus in prorsa aut vorsa oratione, ut Apuleji verbis utar; qua ratione unumquodque verbum aut nomen inflectatur; quæ antiqua vel obsoleta sint, quæ usitata; quæ nomina aut verba plena sint, quæ deficientia; qui casus verbis tribuendi sint, quæ nominibus genera. Ut prisca ab usitatis discernere per se quis vestrum possit, consulat seriem scriptorum, quam a magistro meo mox dabo (a).

IV. Confirmanda erant hæc omnia afferendis scriptorum locis, quæ exemplo et auctoritati essent lucubrantibus: qua in re præstanda nimius fortasse alicui videbor, et multa in eandem sententiam congesta omittere potuisse. Sed non una me ratio movit, ut copiam affectarem. Quidam enim dicendi modi rariores non unius auctoritate contenti sunt, ut libere adhibeantur: quædam obscura, pluribus firmata exemplis planiora sunt: quædam vulgo male accepta, pluribus indigent, ut de vera ipsorum sententia, qui prave acceperant, persuadeantur. Illud vero me maxime impulit, ut copiosus essem, quod vobis adolescentibus laborabam, qui cum in scribendo sæpe inopiam queramini, nihil impensius quæritis, quam abundantiam. Itaque in animo habui tale vobis opus conficere, quo in uno haberetis quæ in Calepino, Doletto, Nizolio, Scoto, Manutio, aliisque multis phrasium atque elegantiarum collectoribus continentur. Utinam vero faxit Deus, ut, si in hac re peccavi, nihil aliud præterea mihi obijcere possint docti homines: unum hoc libenter agnovero, si in aliis longe gravioribus mihi parsum iri confidam.

V. In laudandis designandisque auctorum locis hanc legem mihi imposui, ut nullum admodum asferrem testimonium, quod non prius ipse meis oculis in ipso auctore vidissem: ac si fragmenta veterum afferenda essent, quorum libri perierunt, indicarem sollicitè, unde hausissem; appellaremque fideliter veteres grammaticos, qui ea nobis servata tradiderunt. Eaque lege adeo me obstrinxisse profiteor, ut maluerim omittere exemplum aliquod, etsi maxime ad rem faceret, quam incerta pro certis venditare. Indicavi autem per libros, capita, sectiones, et in poetis per poematum et versuum numerum; in quibusdam etiam per paginas, ut in Arnobio, Apulejo, Grammaticis Eliæ Putschii, Capella, et Inscriptionum collectoribus. Sed quia non omnes editiones iisdem divisionibus scriptorum opera secuerunt, post seriem scriptorum, de qua supra dixi, habebitis catalogum editionum, quibus usus sum (b): ut non statim mihi culpæ vertatis, si quis locus in libro dissimili, quem vos versatis, indicationi meæ non responderit. Non ideo tamen in designando non erravi, cum longa experientia didicerim, sæpe in opere longo menti somnum obrepere, et manum aliud scribere, aliud in cogitatione fuisse.

VI. Id etiam fere semper custodivi, ut primo loco auctores asferrem aureæ, aut argentæ ætatis: antiquiores quoque adderem, qui ostenderent, vocem illam de qua agitur, jamdiu esse in possessione civitatis Romanæ: post hos ad ferreos descenderem, quando meliores non occurrebant. Fatcor equidem quosdam citasse, qui ad luteam ætatem pertinent et cadente Latinitate vixerunt: sed hoc ideo feci, quod facilitatem videram a doctissimis illis viris, qui in Germania in Thesaurio Basilii Fabri summa cum laude laborarunt. Movit me horum auctoritas: movit etiam illa ratio, ne in meo opere deesset aliquid, quod in editis aliorum hoc genus operibus legeretur. Neque tamen hoc vobis, puram atque emendatam orationem sectantibus, officere quidquam poterit, qui et auctoris ætatem ac stilum indidem (hoc est ex hoc ipso opere) cognoscere potestis; et verbum, quod usurpare vultis, ipsum per sese prodet, qua nota sit, et sæpe etiam me monente innotescet. Hoc idem eo facilius assequemini, quo libentius habitabit in lectione optimorum scriptorum, Caesaris, Ciceronis, Nepotis, Livii, Virgilii, Horatii, Phædri, Ovidii, qui in scholis nostris ponuntur: quorum nitor loquendi ac puritas aures vestras ita inibuet, ut insolens verbum et inurbanam dictionem, nullo monstrante, deprehendatis. Quæretis ex me fortasse, cur geographica vocabula urbium, fluminum, montium, aliorumque locorum magnam partem omiserim. Ego vero admisi ea omnia, ex quibus adjectiva formantur, ut *Tiburtinus*, *Brixianus*, *Fertinus*, *Ætnæus*, *Erymanthæus*, *Pactolis*, *Padanus*, et sexcenta hujusmodi, quæ non intelligerentur non explicatis iis vocibus, unde ducuntur. Cetera si requiratis, vos remitto ad geographos, quorum res si

(a) *Forcellinus* post hanc epistolam, et sequentem ipsius adnotationem de suscepti perfectique operis sui tempore, addiderat *Indicem scriptorum Latinorum per ætates, ex commentario Jac. Facciolati de ortu, interitu et instauratione linguæ Latinæ*, quod una cum oratione habita in Seminario Patav. pro studiorum instauratione editum Patavii fuit ann. MDCCXIII. Sed cum ille Index vix quartam scriptorum partem contineret, quorum auctoritate prius *Forcellinus*, deinceps ego uti fuerimus in Latinis vocibus confirmandis, ideo alium, illo prætermisso, et pleniorum meliorumque ordine digestum subjungendum putavi.

(b) Hunc editionum catalogum ideo omisi, quia post *FORCELLINI* a Seminario Patavino discessionem, ejusdemque obitum, *Facciolatus* et *Connotatus* plura Lexico, quod ineditum per plures annos in bibliotheca ejusdem Seminarii jacuit, addiderant scriptorum loca ex recentissimis editionibus quas *FORCELLINUS* nec viderat, nec consuluerat, qua de re *V. Leon. Targæ* verba in adnot. 2. pag. 80. ad Cornelii Celsi editionem Veronensem ann. MDCCCX. ab eodem curatam. Attamen præcipuam editionem, qua *FORCELLINUS*, aut ego uti sumus, post brevissimam auctoris vitam in Indice auctorum eorumque operum citandam curavi, ut varietatis lectionum diversæque capitum divisionis ratio lectoribus constaret.

meo operi inseruisssem, crevisset profecto in duplum, et sua mole ab utendo deterruisset. Vidi ego, et quis non? Græca Ἀεξικά, Etrusca, Gallica, Hispanica, etc., in quibus aut prorsus nulla, aut permodica geographiæ ratio habita est. Latina sum persecutus quanta maxima diligentia potui: in hoc unum industriam, vires, tempus collocavi: adolescens manum admovi, senex, dum perficerem, factus sum, ut videtis. Utrum nihil aliud, quam ab aliis descripserim, conferendo cum aliis intelligetis. Macti igitur animis, studiosi Clerici: Romanam eloquentiam amate, quæ vobis olim sanctæ Ecclesiæ inservientibus magnopere est futura: et præter assiduam curam, qua bene merentur de studiis vestris magistri seduli, hæc etiam a me subsidia habete.

IV.

EPISTOLA EDITA

VENETIIS ANNO MDCCLVI.

INTER MENSTRUAS HISTORIÆ LITTERARIÆ MEMORIAS

APUD PETRUM VALVASENSEM T. VII. P. II. ARTIC. X.

JACOBUS FACCIOLATUS

JOSEPHO LASTÆ

VENETÆ PISANORUM BIBLIOTHECÆ PRÆFECTO

S. D.

Quid ais, o bone? Me ne Calepini Lexicum fecisse? Ego vero nec feci, nec fecisse velim. Hujus libri auctor Fr. Ambrosius est, patria Calepinus, instituto cœnobita Eremitanus; qui tantum operæ in eum contulit, quantum industrii cœnobitæ vires et tempora patiebantur. Laudandus hominis conatus, qui omnium ante se famam obscuravit, solusque grammaticas scholas diutissime tenuit. Auctus subinde a multis est, iterumque ac sæpius editus; jamque ita creverat, præsertim Passeratii sive opera, sive nomine, ut vix quippiam ad hoc studii genus addi posse videretur. Itaque cum ego Patavini Seminarii scholis præfectus excutere illum cœpi, et palam profiteri, velle me millia multa expellere, quæ barbara essent, atque alia sufficere, crabrones excitavi, a quorum aculeis vix me servavit Apollo: Georgium dico Card. Cornelium, Episcopum Patavinum, qui mihi uni credere maluit, totiusque rei arbitrium concessit. Illud quoque permisit, ut unum aliquem ex meis discipulis (nam eodem tempore Academiæ scholam regebam) deligerem ingenio moribusque spectatum, isque ÆGIDIUS FORCELLINUS fuit, qui zotheca mea inclusus mihi uni auscultaret, operamque fideliter præberet. Sed cui hæc? Tu ipse circa tempora illa alumnus Seminarii eras, et omnia recte nosti. Quatuor admodum annis expurgatus, auctus et perpolitus liber est, non quidem ut debuit, sed ut potuit, urgente quotidie typographo. Placuit Latinitatis studiosis, et invidiam extinxit. Hinc crevit audacia, et majus aliquid cogitare cœpi. Scilicet ne ipse quidem mihi Caroli Stephani Thesaurus probabatur. Quid queris? Novum concedere Latinæ linguæ Lexicum aggressus sum, quod voces omnes, variosque earum usus complecteretur. ejusdem adhibita FORCELLINI opera, huic studiorum generi jam assueti planeque dicati. Vix se volumina apud me scripserat, cum Card. Cornelius fato cessit, percussoque pastore dispersæ sunt oves usque ad annum sæculi tricesimum. Tunc ego Seminarii curam denuo suscipere jussus, quantum publicæ Universitatis ratio pateretur, pristini operis cogitationem revocavi. eundemque adiutorem accivi, qui jam satis superque instructus, ipse per se, acceptis præsiidiis, lucubraret. Tandem per varios casus, quos nihil attinet commemorare, ad calcem ventum est, vixque ego in plerasque litteras quippiam contuli præter consilium. Princeps hujus operis conditor atque adeo unus, FORCELLINUS est (1).

Jam habes de toto Calepini negotio, quo pertinet pars litterarum tuarum prima, etc.

Patavio Idib. Januar. ann. MDCCLVI.

(1) Edidit iterum hanc epistolam Facciolatus an. MDCCLIX. in calce libri, cui titulus: *Animadversiones Criticæ in magnum Petri Dacii Dictionarium*. Locum hunc ita mutavit: *Tandem per varios casus, quos nihil attinet commemorare, ad calcem ventum est; vixque ego in plerasque voces quippiam contuli præter consilium, in multas autem ne consilium quidem. Jam habes de toto Calepini negotio etc.* Eandem epistolam tertio edidit, anno scilicet MDCCLXV., et est CLXX. inter ejus Epistolas Latinas (pag. 296). Locum hunc ita mutavit: *Tandem per varios casus, quos nihil attinet commemorare, ad calcem ventum est; nondum tamen ad typographum, qui latet in fatiis. Jam habes de toto Calepini negotio etc.* Erat ille adhuc in vivis, cum typographus in hoc opere laborare jam cœperat. Hæc itaque in scriptis reliquit, quæ huic epistolæ post ea verba, *latet in fatiis*, adderentur. *Tandem fata cessere Marino Card. Priolo Episcopo Patavino, qui pro animi sui magnitudine et litterarum amore diutius ferre non potuit scholarum Latinarum voces jure querentium deesse sibi adhuc satis copiosum Latinitatis Lexicum. Superi favint, ut omnia illi bene vertant, quæ ad typographiæ hujus totiusque Seminarii felicitatem summo consilio et providentia jam instituit.*

V.

IX. CAL. MART. ANN. MDCCCLIII.

ÆGIDIUS FORCELLINUS

BERNARDINI FILIUS

SEMINARII ALUMNUS ET SACERDOS

ANNOS NATUS LXIV. M. V. D. XXVI.

Phæbus utrumque polum decies quater axe revisit,
Hoc nostra immensum dum manus urget opus.

Veteri Calepino interpolando manus admovi ann. MDCCXV. prid. Id. April. Quæ interpolatio et quatuor fere annos absumpsit; et illud simul docuit, tot ac tanta esse in toto illo opere corrigenda, mutanda et addenda, ut nihil probabile emitti posset, nisi de integro recuderetur. Itaque sub finem ann. MDCCXVIII. jussu Card. Cornelii Episc. Pat., et ductu Jacobi Faciolati Studiorum Præfecti animose aggressus tam vastum opus, tres annos cum dimidio in prima A littera insumpsi. Dumque pergerem alacriter, accidit ut a. MDCCXXIV. Seminarium relinquere cogerer, et opus omnino intermittere. Sed revocatus post annos fere septem illud resumpsi Idib. April. ann. MDCCXXXI. strenue progrediens usque ad ann. MDCCXLII. Quo anno cum esset novum mihi onus impositum Confessarii Clericorum, lente admodum necesse fuit progredi, cum fere quotidie ab opere ad alia agenda avocarer. Novem ferme annos, quasi claudus, et subinde insistens, processit tandemque ann. MDCCCLI. gravissimo illo munere liberatus, jubente Card. Rezzonico Episc. Pat., ad qualemcumque finem, Deo favente, perveni IX. Cal. Mart. ann. MDCCCLIII. Reliquum est, ut relegam, si vita suppetet, et alia manu describendum tradam.

Relegere incæpi prid. Non. Junii ann. MDCCCLIII.: finem imposui V. Id. April. Ann. MDCCCLV.

Descriptio inchoata est III. Non. Decembr. ejusdem anni MDCCCLIII. a Ludovico Violato: confecta Idib. Novembr. ann. MDCCCLXI.

Hæc ex autographo ipsius FORCELLINI; qui tandem obiit Prid. Non. April. ann. MDCCCLXVIII. Eritque bonis doctisque viris illustre nomen.

Eidem autographo hæc manu propria ipse Forcellinus præmiserat, quæ nunc primum adduntur:

Hæc collegi quomodo scivi, quomodo potui. Nemo enim omnia potest scire, inquit *Varr. lib. 2. R. R. cap. 1.*

Id viro bono satis est, docuisse quod scierit. *Quintil. lib. 12. c. ult.*

Non solum scientibus ista, sed etiam discentibus tradimus: ideoque paullo pluribus verbis debet haberi venia. *Idem lib. 11. cap. 1.*

Nemini umquam contigit non errare: et majus est quam ut convenire in humanam infirmitatem possit. *Dacer. in præfat. Festi.*

Omnium habere memoriam et penitus in nullo peccare, divinitatis magis, quam mortalitatis est. *Imp. Justinian. ad senat. et omn. populos initio Digestor.*

Χαλεπὸν γὰρ ἄνθρωπον ὄντα μὴ διαμαρτάνειν ἐν πολλοῖς, τὰ μὲν ὁλως ἀγνοήσαντα, τὰ δὲ κακῶς κρίναντα, τὰ δὲ ἀμελέστερον γράψαντα. — Γαλην. περὶ συνθέσεως φαρμάκων τῶν κατὰ τέπους, βιβλ. β. κεφ. α. περὶ τῶν ὑπ' Ἀρχιγένοους γεγραμμένων.

Jos. Scaliger.

Si quem dura manet sententia judicis olim,
Damnatum ærumnis suppliciumque caput;
Hunc neque fabrili lassent ergastula massa,
Nec rigidas vexent fossa metalla manus.
Lexica contextat: nam cetera quid moror? omnes
Pœnarum facies hic labor unus habet.

Omnes ego, qui magnum aliquid memorandumque fecerunt, non modo venia, verum etiam laude dignissimos judico, si immortalitatem, quam meruere, sectantur, victurique nominis famam supremis etiam titulis prorogare nituntur. *Plin. lib. 9. epist. 19.*

Quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur. *Idem lib. 3. epist. 7.*

Nihil turpius est, quam grandis natu senex, qui nullum aliud habet argumentum quo se probet diu vixisse, præter ætatem. *Seneca de Tranquill. cap. 9.*

VI.
LECTORI BENIGNO
JOSEPHUS FURLANETTUS

S. (1)

Alius alio plura invenire potest, nemo omnia.

Ausonius.

1. Cum Appendicem ad hoc Lexicon, typis hujus Seminarii ann. MDCCCXVI. evulgarem, in fine ejusdem præfationis pollicitus sum, si liberum mihi fuisset et vacuum tempus, multa alia me inposterum adjecturum fore novæ hujus Lexici editioni, quæ quidem præstare me posse sperabam et citius et cumulatius, quam modo concessum tandem mihi est. Sed tum gravissima onera mihi imposita, tum minime quæsiti honores attributi, tum frequentes invaletudines in causa fuerunt, cur vel invitus ab hujusmodi studiis avocarer. Unusquisque porro per se videt, tantum laboris exantlandum illi esse, qui totius Latinæ linguæ Lexici corrigendi augendique curam suscepit, ut, nisi is pluribus auxiliis fretus, virorum principum hortamentis incitatus, et spe præmiorum illectus fuerit, nihil, aut parum admodum in re tam ardua sibi proficiendum esse speret. Hæc cum mihi defuerint, iis, quæ unius ingenii mei, quod quam debile et infirmum sit optime sentio, vires suppeditarunt, contentus ut sis, benigne Lector, oro obtestorque. Quare illud nunc tantummodo manifestandum tibi censeo, quid præstitum a me fuerit in hac tertia Lexici editione, ut eadem, licet adhuc imperfecta, saltem duabus prioribus aliquantisper emendatior et locupletior prodiret.

2. Novi enimvero, quid in tanta sæculi nostri luce, tamque propagato antiquitatum Latinarum studio, tum ab Italis, tum ab exteris eruditissimis viris harum disciplinarum cultoribus actum fuerit. Veterum nempe auctorum opera, quæ jam edita fuerant, accuratiore interpretandi ratione illustrata sunt; alia etiam eorumdem scripta, quæ præcipue in palimpsestis codicibus obsita et prorsus incognita jacebant, opes artis chemicæ, et industria doctissimi cujusdam viri (2), e tenebris emergere; veneranda denique Romanæ vetustatis monumenta marmore exarata, metallisque flata vel insculpta, quæ negligentius, quam oportebat, vulgata fuerant, iterum fidelioribus oculis subjecta sunt, quæque ex terræ visceribus recens effossa bonus eventus in dias luminis oras emiserat, doctis commentariis instructa scriptorum veterum locis explicandis mirificam lucem attulerunt. Hæc omnia, quantum homini privato, et necessariis auxiliis opibusque destituto licuit, mihi comparavi, ex iisque vel nova vocabula improbo labore excerpta, Lexico addenda, vel, quæ ab aliis fuerant jam recensita, dubiæ tamen adhuc significationis, confirmanda curavi.

3. Nolim tamen, quemquam arbitrari, me ideo nimis confidenter affirmasse, ea omnia, quibus emendandum augendumve Lexicon esset, mihi explorata, collecta atque in ordinem digesta suis quæque locis reposita fuisse. Quod ut omnibus magis innotescat, inquirendum mihi esse existimo, quænam Lexicographi officia sint, ut Latinæ linguæ Lexicon omni ex parte perfectum, quantum quidem humana patitur conditio, exornet, cumque orbe erudito communiect.

4. Primum itaque Lexicographi officium est, omnes voces, quæ apud quoscumque scriptores, et in omnigenis monumentis, a pueritia Latinæ linguæ ad ultimam ejusdem senectutem, reperiuntur, colligere; deinde earum originem, sive etymologiam vel ab eadem lingua, vel ab aliis quibuscumque derivandam ostendere; tertio denique earundem notiones, non quidem per tempora, sed ex diversa significatione, quæ vel propria et primaria, vel translata et derivata esse solet, ita apte disponere, et idoneis auctorum locis allatis confirmare, ut uniuscujusque vocabuli quasi quædam historia legentium oculis representetur. Omnes vero voces cum dico, ea etiam nomina intelligo tum propria virorum seminarumque, et geographica urbium, fluminum, montium hisque similia, tum ab utrisque derivata adjectiva, quæ in veterum auctorum operibus plurima quidem extant, et negotium sæpe facessunt lectoribus, nisi breviter quidem, sed uno tenore explicata reperiantur in Lexico, quin iidem ad historicos vel geographos, qui nullibi opportune eadem nomina quærentibus occurrunt, frustra amandentur. Minus autem recte asserit *Forcellinus* in sua præfatione § IV., se ea omnia geographica vocabula urbium, fluminum, montium, aliorumque locorum admisisse, ex quibus adjectiva formantur, ut *Tiburtinus*, *Brixianus*, et sexcenta hujusmodi, quæ non intelligerentur non explicatis iis vocibus, unde ducuntur; experientia enim didici, non modo pleraque ex propriis, sed etiam sexcenta ex adjectivis inde formata illum omisisse, quorum maximum numerum de industria a me adjectum fuisse, passim reperies.

5. Quæ vero tria proxime proposui, an in *Forcellini* Lexico reapse extent, quarendum in præsentia mihi est. Quoad primum, tam procul a vero est, quod *Cognolatus* in sua præfatione § I. affirmat, illum « id operis, in quo Latinæ voces

(1) Hæc Præfatio pertinet ad tertiam *Forcelliniani* Lexici editionem a. 1827.

(2) Scilicet *A. Maii*, philologi eximii, et ad prolatandas totius antiquitatis litteras tum Græcas, tum Latinas apprime nati, cujus quidem insigni fortunæ et strenuæ sedulitati gratuletur tota eruditorum natio, necesse est. Tot enim ille novis operibus ex Ambrosianæ, Vaticanæ, Neapolitanæ et Veronensis Canonice bibliothecæ codicibus ipsius opera editis hæcenus orbi litterato inclaruit, ut vix ullus ad illius gloriam curulus accedere queat. Ejus itaque mentio plurima est in novis vocabulis huic Lexico insertis, et in Indice alphabetico scriptorum Latinorum, quem alteri a *Forcellino* per ætates digesto præmisimus.

» omnes, ac multiplices earum significationes atque usus continentur, lucubrasse », ut arbitrer, perperam omnino præmissum eidem fuisse hujusmodi titulum, *Lexicon totius Latinitatis*, cum plures auctores Latini levi quadam manu fuerint haecenus expensi, quidam alii inexplorati omnino sint, nec ii tantum ex infima, sed ex aurea et argentea Latinitate; ita ut quædam vocabula ex *Plauto*, *Terentio*, *Cicerone*, *Varrone*, aliisque hujus ætatis scriptoribus a me fuerint in civitatem Romanam primum recepta, nonnulla etiam supersint, quæ *Appendici* propediem evulgandæ inserenda esse profiteor. Adde, ex scriptoribus inferioris Latinitatis adeo multa prætermissa esse vocabula, ut pro certo affirmare minime dubitem, si omnes omnino scriptores ab ortu Latinæ linguæ ad finem sæculi octavi a Christi nativitate, quos *Forcellinus* se admisisse in suo *Indice auctorum per ætates digesto* confessus est, iterum attenteque a perito aliquo lectore percurrantur, decem et amplius vocabulorum millia, præter nomina propria ad geographiam et historiam pertinentia, et adjectiva inde derivata, haecenus non recensita reperitum. Quod ne jactantius æquo quibusdam dictum esse videatur, testor, decies circiter centenas novas voces suis quasque locis in meo exemplari hujusce editionis marginibus adscriptas a me jam extare, quæ ideo in Lexico omissæ sunt, quia aliis incomptæ, et mihi veterum auctorum opera pervolventi sero nimis et extra alphabeti ordinem fortuito occurrerunt.

6. Quoad vero etymologiam, perfunctorie quidem *Forcellinus* illi operam suam adhibuit, et magnam vocabulorum partem hoc adminiculo destitutam reliquit, suosque lectores ad etymologos sæpenumero remisit; aut, quemadmodum *E. Kærcherus* (1) affirmat: « Sic et *Forcellinus*, qui vir, Herculis instar, laborem vere stupendum adiit, in eruendo singularum vocum ætymologia præter Græcam linguam, raro quidquam curavit; nisi quod miros Varronum, Festorum et aliorum errores nobis justo sæpius obtrudit ». Ego equidem cum id ipsum facilius a nostro Lexicographo viderem, sæpe novas vel ex Latina, vel ex Græca, vel pauculas quasdam etiam ex Hebraica et Syriaca et Arabica lingua petitas iis vocibus adjecti etymologias, quæ iisdem carebant, plures adjecturus, si ob causas initio statim hujus præfationis a me expositas id mihi perficere licuisset.

7. Quod autem ad postremam muneris partem a Lexicographo præstandam pertinet, jam vetus querela est, in Lexicis plerumque primas vocabulorum notiones minime suo loco positas fuisse, nec proprias inde derivatas significationes, nec proxime translata eis esse subjunctas, et scriptorum multis quidem, sed non semper necessariis aut idoneis auctoritatibus confirmatas. Videtur enim, mathematicorum more nihil, quod præponendum fuerat, posterius adducendum, omnesque vocum notiones ita secum invicem conjungendæ, ut nihil admittant, nisi quod certum et rationum legibus confirmatum antea fuerit. Quapropter ut quid adhuc hac super re in Lexico Latino perficiendum supersit, probe noscas, benigne Lector, quid sentiat jam supra citatus auctor, ipsissimis ejus verbis hic tibi legendum propono (2).

8. Donec igitur omnia veterum Latinorum auctorum scripta iterum perlecta et excussa, atque inde reperta vocabula in ordinem digesta atque illustrata non fuerint, maneam et imperfectum sit Latinum Lexicon, necesse est: sed hoc opus, hic labor est, quem unus homo, licet hujusmodi studiis idoneus assiduam operam dederit, perficere plene ac cumulate numquam per se poterit. Quæ cum ita sint, quæso, benigne Lector, ne mihi culpæ veritas, si plura et meliora iis, quæ tibi nunc offero, præstare minime potui. Restat igitur, ut, qua cura collegerim, et qua ratione digesserim ea, quæ huic Lexico opportuna mihi videbantur, nunc breviter tibi ob oculos ponam.

9. Cum veterum Latinorum scriptorum opera haecenus inedita, et eruditorum virorum cura publici juris facta mihi undecumque comparavissem, ac sedulo perlegissem; aliaque etiam plurimorum auctorum scripta jam edita attentis oculis perlustrassem, nova inde mihi inventa vocabula, quæ *Forcellini* diligentiam effugerant, suis quæque locis, hoc signo * præposito, collocavi: sæpius etiam accidit, ut novi vocabulorum significatus mihi legenti sese offerrent, quos item suis locis inserendos curavi, nullo tamen signo prænotato.

10. Quoniam vero exploratum inter eruditos tandem est, Italiam linguam, qua modo nos utimur, derivandam maxima ex parte esse a vulgari sermone, quem olim Romani passim vulgo usurpabant, nemo eat infiliis, homini Italo non modo eas Latinas voces, quæ aureæ et argenteæ dicuntur ætatis, sed ferreæ etiam atque luteæ esse plurimi habendas, ut nempe recentioris Italici idiomatis originem et vim probe noscat et calleat. Hinc nulla mihi fuit religio, ea etiam vocabula recensere, quibus labentis Latinitatis tempore auctores in scriptis suis usi sunt, præcipue cum multa eorum, quæ aut nullius aut obscuræ antiquitatis ab eruditis diu habita, quæque infirmæ et barbaræ ætati adscripta fuerant, diligenti inquisitione in antiquissimorum libris semel atque iterum inventa sint.

11. Sed cum *Forcellinus* in præfatione sua § III. professus fuerit, se duobus studiosorum generibus satisfacisse, Latine scilicet et intelligere, et scribere volentibus; ego autem satisfaciendum esse ratus etiam Latinorum scripta in Italicam linguam vertere cupientibus, sæpiissime Italicam vocibus Latinis interpretationem, quoties hæc deesset, adjecti, aut, si ea mihi præsto non fuerat, saltem vernaculam nostratium indicavi, quo facilius quispiam me doctior Italicam aliquando posset extundere. Cumque itidem ille, ubi sæpe vernaculam aliquam vocem recentiorum Venetorum retulisset, quos minus recte aliquoties meo quidem judicio Langobardos vocat, minime curasset admonere, num ea ab Etruscis, hoc est ab omnibus recentiori-

(1) In opusculo cui titulus: De optima Latini Lexici conficiendi ratione disputat E. KÆRCHER Badensis, Lycei Carollsruhensis professor. Carollsruhæ, typis Müllerianis, MDCCCXXVI. 8.º pag. 6.

(2) In opusc. superius citato pag. 32. (not.) 44. Novissimo tempore a *Furlanetto* Lexicon *Forcellini* denuo edendum curari, comperimus. Cui idem præsertim agendum erit, non ut novam et phrasium et animadvorsionum vim undique congestam in istum librum inferciat, sed ut et etymologiæ, sæpius quam par est, jacenti medeatur, et in adumbrandis singularum vocum notionibus veras vel logices, vel omnino linguæ leges religiosius observet, quam *Forcellinus*, qui nonnumquam, tamquam alter Typhæus, ingenti mole oppressus fuisse videtur.

bus Italis jure communi usurpetur, an vernacula tantummodo Venetorum esset; ipse e contrario, quoties id mihi distinguendum fuerat, curavi addendum, illam quidem ab Italis, hanc a nostratibus vulgo adhiberi.

12. Plurima etiam 1.º auctorum testimonia perperam citata, quo reapse loco essent quærenda, indicavi; 2.º Verborum participia tum activæ, tum passivæ significationis atque formæ, et gradus tum nominum, tum adverbiorum sæpissime adjunxi, et in calce vocabuli, lectorum commodo consulens, iterum indicandos putavi, propterea quod experientia cognoveram, eos, qui apud nos Latine scribunt, ab iis participiis, et gradibus nominum atque adverbiorum cauto abstinere, quorum nulla apud idoneum scriptorem ipsis suppetit auctoritas; quamvis nemo non putet, cuilibet usitato verbo sua participia, cuilibet nomini et adverbio suos gradus minime denegandos esse, præcipuè cum non omnia omnium Latinorum scriptorum vocabula, ut antea dixi, conquisita hactenus et in censu habita fuerint. 3.º Eadem de causa quoties vocabulorum exempla tum ex soluta, tum ex ligata numeris oratione deessent, toties addere non dubitavi, ubi eorum reperiendorum occasio se mihi obtulisset. 4.º Incertæ auctoritatis voces notavi, ut ab iis usurpandis, qui vellet Latine scribere, caveret; atque contra nonnullas, quas *Forcellinus* aut dubiæ aut nullius esse affirmaverat auctoritatis, cum nova mihi occurrerent loca, ipsi minus cognita, nullamque dubitationem admittentia, his adductis, earum *avθeritav* probavi: ita sæpe accidit, ut ea vocabula, quæ ille inter barbara amandaverat, ego inter Latina recensuerim; aliaque non pauca ab eodem et in barbaris, simulque in Lexico inserta, ex barbarorum numero eximenda curaverim. 5.º Ejus quantitatis syllabarum ratio, qua tantummodo vocum pronuntiationi consulitur, a *Forcellino* habita fuerat; ego vero non modo pænultimæ aut antepænultimæ, a quibus apud Latinos pendet vocum pronuntiationis, sed omnium omnino syllabarum quantitatem mihi indicandam improbo ac pertinaci labore proposui; ita ut, usitato quantitatis vel longæ, vel brevis, vel ancipitis apice vocabulis quibusque superposito, Lexicon nostrum esset loco etiam libri illius, qui in scholis *Gradus ad Parnassum*, vel *Regia Parnassi* vulgo appellatur. Fateor tamen, in quibusdam vocabulis non omnium syllabarum quantitatem mihi innotuisse, cum eorum plura aut a poetis Latinis non fuerint usurpata, aut eorumdem etymon incognitum adhuc sit, aut eadem a Græca lingua, in qua quædam vocales ancipiti gaudent quantitate, deriventur: quoties id mihi contigit, toties vocales sine apice reliqui, ut alius me experientior, qua tandem quantitate eadem notandæ sint, nobis imposterum ostendat.

13. Cognominum etiam rationem sæpissime habui, ea nimirum de causa, quod vidissem, *Forcellinum* quidem eorum nonnulla sigillatim memorasse, quoties illorum vocabulorum nulla alia apud Latinos auctores illi suppeteret auctoritas; alia vero plura, quæ sunt nomina jam usitata vel substantiva, vel adjectiva, in fine eorum nominum subjungenda curasse. Sed cum ille eorum pleraque omisisset, quæ quidem apud Romanos vel a dote quapiam, vel ab aliquo vitio animi corporisve, vel a cujusque patria et natione, vel ab arte præcipue rustica, vel a bestiis plerisque, vel a devictis gentibus et urbibus, vel denique a fortuitis quibuscumque causis derivantur, quæque aliquam semper habent significationem, atque interdum singularia ac nova vocabula Latine scribentibus suppeditant, quædam vero aliis dubiæ aut significationis aut lectionis confirmandis valde inserviunt; quanta potui diligentia colligenda ea esse putavi, præcipue cum modo eruditæ antiquitatis cultores maximam in iisdem interpretandis curam ponere perviderem, quia nimirum plura vocabula, quæ nunc ab Italis usurpantur, nec in veterum auctorum scriptis leguntur, ope cognominum apud Romanos a primis usque reipublicæ temporibus jam usitata fuisse tandem cognoverint.

14. In his porro colligendis aut interpretandis, et in aliis etiam vocabulis aut novis huic Lexico addendis, aut jam editis, dubiis tamen, confirmandis, vel obscuris accuratius illustrandis sæpissime usus sum opera et consilio viri præclarissimi, mihiq; amicissimi, *Barpt. Borghesii*, ejus doctrinam et eruditionem, an urbanitatem et unius veritatis cognoscendæ amorem magis suspiciam, prorsus ignoro. Etiam *Jo. Labusius*, ejus familiaritate a plurimis aonibus utor plenissima, multa mecum communicasset pro sua, qua pollet in veterum monumentis explicandis, vi mentis et ingenii acumine, maximi facienda, nisi pluribus distentis litterariis occupationibus id reliquum mihi fere tantum fecerit, ut tot ab eodem editis operibus, ad Romanam antiquitatem penitus illustrandam opportunis, uter in locis quamplurimis; ejus etiam in quibusdam auctoritatem mihi citandam putavi. Sunt quoque non pauca, quæ *Jos. Trivellati* diligentia me debere profiteor, qui, cum in hoc Seminario adolescentes sublimioris Latinæ eruditionis studiis deditos doceat, et ideo Latinos præcipue poetas diurna nocturna manu verset, horum quædam loca immerito antea omissa, vel quorundam verborum et locutionum vim solertius explicandam mihi perhumaniter indicavit.

15. Curavi denique, ut Lexicon, quam fieri posset, emendatissimum prodiret, ac propterea molestum sane ac prope illiberalem plagulas a typothetarum erroribus corrigendi laborem ultro suscepi. Qui autem eo usuri sunt, si alicujus per me utilitatis adjectione gavisi fuerint, amplissimum me multi sudoris fructum retulisse gloriabor. Nihil enim optabilius homini duco, quam ut ingenii, si quas habet, et industriæ suæ vires ad aliorum commoda convertat.

16. Nunc restat, ut quid scriptor quidam Florentiæ paucis abhinc annis a me peragendum postulaverit, ex ipsius verbis infra afferendis (1), benigne Lector, cognoscas; cur vero ejusdem postulatis minime satisfecerim, ex iis, quæ supe-

(1) *Ex* Antologia, Giornale di Firenze, ann. 1831, Gennaio p. 57.-69.

* Totius Latinitatis Lexicon consilio et cura *Jacobi Facciolati*, opera et studio *Egidii Forcellini* Semin. Patav. alumni lucubratum, in hac tertia editione auctum et emendatum a *Josepho Furlanetto* alumno ejusd. Seminar. Patavii 1831, 4.º

Nelle più felici e sudate, nelle più belle e mirabili opere dell'ingegno, basta volersi attaccare a' difetti, e i pregi tacere, per toglier loro quel lode, per ricoprirle di derisione e di dispregio nell'opinione degl'inconsiderati e degl'inesperti: molto più ove si tratti di dizionarij e di opere filologiche, dove le omissioni o le superfluità, gli sbagli di dichiarazione o di citazione, i falli d'ordine e di metodo sono inevitabili e più solida scienza, alla diligenza più sollecita e più sofferente. Ma e ne' dizionarij e in tutte le opere dell'ingegno e della mano il men falla-

rius dixi de difficultatibus, quibus oblectandum mihi fuit, cuilibet perspicuum esse existimo. Quæ autem satis acerbe mihi exprobrarunt nuperi editores Germani, hic illidem inferius (1) relata habeas, velim. Illi siquidem verbis homine liberaliter educato plane indignis, quibusque uti solent ii tantummodo qui causæ suæ viribus diffusi, adversarii, nomine tantum sibi cogniti, existimationem elevare student, contumeliis me lacerare, quasi vero ego omnia, quæ huic Lexico deerant, addere, et emendanda corrigere pollicitus essem, et promissis non steterim. Sed ut tibi, benigne Lector, constet, ipsos maria et montes promittendo, solito editorum more emptorem suum magnificis verbis invitasse, non eos quidem mordicus reprehendam; mortaliū enim nemo irreprehensus vivit: sed quædam tantummodo, quæ illi censores hæc illac peccaverint, paucis habeto.

17. Quid *Forcellinus*, quid *Jac. Baileyus* (2), quid ego, quid ipsi tandem, ab eruditorum cohorte adjuti, in Lexico augendo et emendando præstiterint, quibusdam signis aut initialibus litteris distinguendum sibi proposuerunt: quam vero oscitanter id illi fecerint, paucis contentus exemplis ex innumeris, quæ tibi possem exhibere, hæc sunt. Verbo CATOMIDIO, cujus interpretatio a me allata ab ea, quam dederat *Forcellinus*, toto cælo distat, et multis præterea auctorum locis, ab eodem omissis, et a me adductis, est confirmata, cum nullum Germani editores signum apposuerint, in eum errorem lectores suos inducent, ut credant, ita illud extare etiam in priore *Forcellini* editione. Cum in V. CLARUS ego § 3. 4. et 5., in PUTEUS § 2. et 3. addiderim, cum voces IDUARIUS, et PYCTA, et RUDUS aliasque permultas novis significationibus, novisque exemplis ampliaverim, nihil hujusmodi indicarunt illi Aristarchi. Hinc factum est, ut lectores, quid cuique tribuendum sit, minime dignoscant, et unius esse existiment, quod alterius reapse labor extuderat.

18. Duo tamen præcipue sunt, quæ ego a Germanis editoribus expostulem, necesse est: *primum* nempe, cur, in toto

ce criterio a misurare l'intrinseco pregio consiste nel porre in bilancia le bellezze e le utilità dall'una parte, dall'altra i danni e i difetti. Se quelle prevalgono, la questione è decisa. Sarà lecito sempre, anzi dovere, notar nel lavoro le parti manchevoli e additare il rimedio; ma ciò senza spregio, senz'ira, con riverenza e con gratitudine. E infatti perchè mai dovrò io inalberarmi, irritarmi contro chi mi porge un bel dono per la sola ragione ch'egli potea porgermelo ancora più ricco? Questa pretensione tiranna basterebbe a togliere ogni riconoscenza, ogni vincolo d'obbligazione dal mondo.

Con questa penna considerato il lavoro del sig. *Furlanetto* non può meritare che i ringraziamenti e le lodi de' dotti e degli eruditi. In questa terza edizione del lessico *Forcelliniano* egli ci porge un'aggiunta di 5000 vocaboli nuovi, e di 10000 correzioni almeno: e il valore di questa novella ricchezza non è punto scemata da quante rimangono ancora cose da aggiungere e da emendare. *Omissis*.

E perciò ci fa meraviglia insieme e dispiacere il sentire i nuovi editori del lessico latino in Germania, con sì dure parole avvilire e l'opera del buon *Padovano*, e le giunte di cui l'ha arricchito il ch. *Furlanetto*. (*V. infra adnotationem sequentem*).

Per criticare il miglior dizionario che cura umana dar possa, basta volerlo. Potevano que' dotti Tedeschi compiere l'ufficio loro con dignità, senz'abbassare l'opera altrui: potevan anco notare i difetti dell'Italiano lavoro, ma con parole men dure.

Innanzi di finire rendiamo al sig. *Furlanetto* sincere le lodi e i ringraziamenti che merita il suo bel dono. Ma non tacciamo, che un mezzo facile a lui rimaneva di grandemente arricchire il suo *Forcellini*, approfittando dell'opera non solo di que' tanti maestri del Seminario, dov'egli vive, molti de' quali d'altro non s'occupano se non di Latino, ma e de' più maturi ed intelligenti tra gli alunni, i quali, o con lievissima ricompensa, o pel solo premio dell'onore, o meglio per esercizio scolastico potevano essere chiamati a parte degli spogli de' classici, e potevano, quanto a frasi degli aurei, porgere una serie incredibile di belle ed utili giunte. Che se i lavori di codesti giovani fossero riusciti troppo meccanici, e bisognosi di correzioni e di ordinazione migliore, tali difetti potevano poi facilmente, raccolti i materiali, essere dall'editore medesimo riparati. Bastava dare agli alunni un libro intero da spogliare, da notar tutto quello che mancava nel *Forcellini*; le aggiunte inutili era ben facile di poi rigettarle. Ordinar poi questi spogli, scegliere, dichiarare, mostrare il vincolo delle idee, e la relazione delle idee colle voci, è opera propria solo d'un lessicista filosofo, o d'uomo almeno dalla natura dotato di più che mediocre accorgimento e criterio.

(1) *Ex programme* « Aug. Voigtlander et Godofr. Herteli de Lexico totius Latinitatis *Ægidii Forcellini* secundum tertiam editionem, » cujus curam gessit Jos. Furlanettus, correcto et aucto labore variorum. Schneeburgæ 1831. et seqq. T. 4. fol. »

Interim cupide expectamus tertiam editionem Patavinam, curæ *Furlanetti* mandatam, quam locupletissimam fore expectare et debebamus et jubebamur. Affertur tandem libri particula prima; inspicimus, legimus, relegimus, singula accurate consideramus; quid putas, nihil usquam reperimus. quo nostra inutilis reddatur opera: verba quidem videmus addita permulta, maximam partem non nimis bonæ notæ, locos scriptorum additos paucos, nonnulla suo loco mota, correctæ pauca. Quod maxime querendum esse putaveramus, ut quæ de verborum significationibus non semper accurate, sæpius minus dilucide, sæpe sine ullo ordine *Forcellinus* tradidisset, quas verborum significationes omisisset, quos insignes locos neglexisset, quos minus recte intellexisset, aut ubi minus rectam scripturam secutus esset, quæ in particularum maxime doctrina confuse atque adeo inepte fere ubique proposuisset, ea auctiora, accuratiora, clariora, emendatiora prodirent, in his tantum abest, ut ad spem nostram accessit Italus editor, ut gravissimam et difficillimam operis partem intactam, et rem integram esse facile intelligeremus. Verum hæc non ita dixi, ac si aut ille nihil, quod frugi esset, attulisset (neque enim aliorum bonis spernendis gloriam quarimus), aut nos omnes illas officii partes expleturos, omnibusque satisfacturos putarem, quod scio quam sit difficile et arduum; sed tamen speramus, fore, ut æqui judices de iis, quæ supersunt in hoc opere addenda et eliminanda, assentiantur, nostramque in hac re industriam non defuisse, concedant. *Omissis*.

Non incongruum videtur, his subungere, quæ eisdem adversari maxime videntur, quæque leguntur in Bibliothèque universelle des sciences, belles lettres et arts dirigée à Genève. Novembr. 1833. p. 248.

C'est ce lexicon de *Forcellini*, dont on publie actuellement deux nouvelles éditions, l'une en Italie, sous la direction et avec les additions et les corrections de M. Joseph Furlanetto; l'autre en Allemagne par les soins de MM. Voigtlander et Hertel, et avec des additions nombreuses, empruntées aux commentaires les plus estimables des auteurs classiques latins, ou fournies par les philologues, qui s'intéressent à cette entreprise. Nous n'avons eu sous les yeux, que quelques livraisons de l'édition italienne, et elles nous ont pleinement satisfait par la netteté de l'impression, l'heureuse disposition des matériaux, et la facilité des recherches. Quant à la seconde, nous ne la connaissons que par les critiques qui en ont été faites dans quelques journaux, et desquelles il résulte, que les matériaux recueillis n'ont pas toujours été choisis avec soin, ni coordonnés entre eux de manière à concourir au même but dans les questions controversées, et qu'on pourrait désirer une correction plus complète des passages qui font autorité: toutefois on rend justice à l'utilité de l'entreprise, aux peines que prennent les éditeurs pour mettre ce lexicon à la hauteur de la science en Allemagne, et aux efforts qu'ils ont déjà faits pour éviter quelques-uns des écueils qu'on leur a signalés.

(2) *En titulus novæ editionis Londinensis*: Totius Latinitatis Lexicon consilio et cura *Jacobi Facciolati*, opera et studio *Ægidii Forcellini* alumni Seminarii Patavini lucubratum edidit, Anglicam interpretationem in locum Italicæ substituit, Appendicem Patavinam Lexico passim intertextuit, pauca de suo, distinctione per obelos facta, hæc atque illuc sparsit; Auctarium denique adjecit *Jacobus Bailey* A. M. Regiæ societatis litterarum socius. Londini, 1826. T. 2. 4.°

Lexico omiserint in vocabulorum paraphrasis, uti vocant grammatici, numeros apponere, quod et *Jo. Matth. Gesnerus* in suo *Thesouro linguæ et eruditionis Romanæ* fecerat, et *Emm. Jo. Schellerus* in *Lateinisch-Deutsch Lexico* retinuerat (1), quodque ad varias vocabulorum significationes distinguendas et facillime quærentibus inveniendas multum prodesse, ego equidem, cui sæpissime hujusmodi paragraphi in prioribus *Forcellini* editionibus maximo cum labore temporisque dispendio quærendi fuerunt, experientia doctus didiceram: ideoque in tertia hac editione admittendum existimavi. Hoc enimvero mihi videtur esse, *inventis frugibus, glande vesci*, quod veteri proverbio usurpatum fuit. Alterum est, cur, cum præcipua quædam præsto sit utilitas *Forcellini* Lexico utentibus, ut non modo cuilibet pæne vocabulo, sed cujuscumque fere locutioni imprimis notandæ, Italicam ipse brevem quidem, propriam tamen, interpretationem adjecerit, quod *Jac. Baileyus* adeo probavit, ut non modo omnibus Italicis *Forcellini* interpretationibus Anglicas ipse suffecerit, sed longe etiam plures de proprio addiderit, quo nempe Anglis suis, ut Italis *Forcellinus*, inserviret; e contrario Germani editores, ne gravem quidem illam ferrent molestiam, quæ toleranda est cuicumque propriam suæ gentis interpretationem Latinis vocibus apponere conanti, quod ipse quoque sexcenties verum esse comperi, in re perdifficili more Alexandri M., qui Gordii nodum cum solvere nequiverit, illum gladio incidisse perhibetur, Italicis quidem interpretationes veluti Germanis inutiles omittere, Germanicas vero nullas addere, suis viribus parum fortasse confisi, satius esse existimarint: qua quidem in re cum triplex dos sit, ut vidimus, Lexicorum, ut ea aliquam veterem linguam intelligere, et scribere, et in propriam vertere cupientibus opem ferant, hanc postremam, nec facile cuivis contemnendam, iidem ipsi omnino neglexerunt.

19. Sunt tamen, ingenue fateor, quædam ex iis, quæ Germani editores hac illac Lexico adjecerunt, non vulgaria, et alicujus etiam momenti habenda, non vero tanti, quanti ex ipsorum programme eruditis fuerant expectanda. Hinc illud quoque tibi, benigne Lector, fatear, necesse est, cum Germanorum editorum programma perlegissem, mecum reputasse, milles me in Lexico ab iisdem edendo objurgandum esse in iis, quæ ego addideram aut emendaveram, eisque me propterea gratias acturum habiturumque fore, ubi tot me tantisque lapsus erroribus iidem liberassent; sed Germanica Lexici Latini editione attentius perlustrata, ne millesimam quidem mearum additionum aut emendationum partem in dubium revocatam ab iis fuisse cognovi: ita ut, cum toties ipsissimis quidem verbis iidem, quæ ego edideram, retulerint, laudatorum potius mei, quam censorum personam egisse existimandi sint.

20. Liceat itaque mihi nostro Seminario atque adeo huic urbi, et Italiæ vehementer gratulari quod, licet modo Latinarum disciplinarum studia, et Romanæ eruditionis monumenta apud Transalpinos homines tanto sint in honore, ut infinita propemodum opera hac spectantia in Germaniæ finibus elaborentur, et typis assidue edantur, optimum tamen Latini Lexici conficiendi exemplum a nostro *Forcellino* mutuati fuerint paucis abhinc annis et *Ruhnkenius* apud Batavos (2), et *Schellerus* apud Germanos (3), et nuperrime *Baileyus* apud Anglos, atque iterum apud Germanos *Aug. Voigtlanderus* et *Godofr. Hertelius*, qui idem ipsum a me novissime auctum emendatumque edendum curarunt. Sed potissimum laudes maximæ sint, et grates immortales habeantur *Gregorio Barbado* S. R. E. Cardinali, Episcopo olim Patavino, et munificentissimo hujusce Seminarii Institutore ac Patri, qui præter assiduum litterarum scientiarumque omnium studium Latinam præcipue linguam ab alumnis excoli voluit, ut inde ejusdem cognitio et usus latissime propagaretur. Volis tanti Viri res optime cessit. Inter plures enim germanæ Latinitatis cultores scriptoresque elegantes *Ægidius Forcellinus*, duce *Facciolato*, illud tam laboriosum, tam difficile, tam utile opus confecit, cujus laudem neque injuria temporum, neque invidorum obtrectatio umquam imminuet.

VII.

LECTORI BENIGNO

JOSEPHUS FURLANETTUS

S.

PRÆFATIO IN APPENDICES (4).

Octo circiter abhinc annis in præfatione tertiæ editionis *Lexici totius Latinitatis* ab *Ægidio Forcellino* elucubrat, et a me aucti et emendati, pollicitus sum, me propediem *Appendicem* hujus Lexici evulgaturum esse, quæ mille et amplius novarum

1 Imm. Joh. G. Scheller's ausführliches und möglichst vollständiges Lateinisch-Deutsches Lexicon oder Wörterbuch zum Behufe der Erweiterung der Alten und Uebung in der Lateinischen Sprache, in fünf Bänden; dritte von neuem verbesserte und sehr vermehrte Auflage. (h. e. Schelleri copiosum et in quantum fieri potuit plenissimum Latino-Germanicum Lexicon, explicandis veteribus auctoribus, et exercitationibus Latine Linguae inserviens; tertia emendatio multoque auctior editio) Lipsiæ 1804. T. 5. 8.º

2 Totius Latinitatis Lexicon *Ægidii Forcellini* adhibuit quidem in suos usus, quemquam nusquam laudatum, verum non ita, quin multa omiserit ex eo utiliter repetenda.

Ita legitur in Act. Semin. et Soc. philolog. Lipsiensis. T. 1. p. 173.

3 Lexicon Latinum auctorum classicorum, curante *D. Ruhnkenio*, Lugd. Bat. 1799. T. 2. 4.º

4 *V. supra* in hac eadem pag. adnotat. (†).

5 Duæ *Lexici Appendices* ab *Jos. Furlanetto* elaboratæ in lucem prodierunt Patavii ex Officina Sociorum titulo *Minerva* a. MDCCCXLI., et a textum hujus Editionis receptæ sunt.

vocum contineret. Sed anno MDCCCXXXVII cum typographo opus tradere incepissem, et fere ex parte dimidia typis impressum fuisset, inopina mors viri mihi amicissimi, qui totum editionis negotium in se receperat, impedimento fuit, quominus eidem finis tunc imponeretur. Hinc factum est, ut, dum dies de die differtur, et Latinorum auctorum scripta assidua cura, ut meus est mos, versarer, nova itidem vocabula, aliasque plures additiones et emendationes colligerem, quæ partim priori, partim etiam alteri *Appendici*, inserendæ essent, earumque omnium numerus triplo major, quam antea erat, fieret.

Plurimas vero voces ex labentis etiam Latinitatis Scriptoribus hinc inde collectas, et a me nunc primum Romana civitate donatas, *Lexico totius Latinitatis* addendas curavi, ut huic titulo opus ipsum magis responderet; et non modo classicorum, hoc est primi ordinis, sed cujuscumque etiam ætatis auctorum vocabula comprehendenda esse putavi, præcipue cum viderem, Lexicographos immerito ea plerumque omisisse, quæ ad scientias pertinent, iisque fere colligendis sedulam operam dedisse, quæ ad artem oratoriam, historiam ac poesin spectant. Hinc *Cælii Aureliani* opera medica, et *Anicii Boethii* philosophica compilare aggressus sum, cum deprehenderem illius quidem paucas tantummodo voces, hujus autem eas solum, quæ in opere *De consolatione philosophiæ* habentur, Latino Lexico additas fuisse. Versio quoque *Vet. Testamenti* ex textu Hebraico, et Novi ex Græco, quæ *Vulgata* nuncupatur, quæque partim ex pervetusta versione Italica, partim ex interpretatione *D. Hieronymi* est concinnata, minime negligenda mihi visa est; ideoque ex ea aliquot vocabula Lexico adjeci. Fateor equidem, quæ a *Cælio Aureliano*, ab *Anicio Boethio*, et a *Vulgato interprete* usurpata sunt, ad sequiorem Latinitatem pertinere; sed quis poterit certo affirmare, quæ in posterioribus scriptis reperiuntur, adhibita non fuisse etiam in vetustioribus? Satis itaque fuerit, adnotasse vocabulorum auctorem, cujus ætas et ratio scribendi jam innotescit, ut cuicumque liberum sit eadem omittere, si meliora occurrant.

Quamvis autem sextum et sexagesimum ætatis annum pæne compleverim, nec firma sim valetudine præditus, tanta adhuc mihi est animi vis et alacritas, ut ab incepto labore, dum vita suppetat, numquam desistam; nunc vero tranquillo quasi in portu collocatus, et beneficio FERDINANDI I Augustissimi Imperatoris nostri, inexpectato decoratus honore, ac etiam pensione auctus, non abjiciam spem elucubrandi aliquid, quod nec mihi dedecori, et aliis utilitati esse possit. Huic itaque *Appendici* non ita multo post tempore duo alia maxime profutura a me esse adjicienda profiteor. Horum alterum est *Index etymologicus* secundum radices digestus Latinorum omnium vocabulorum, quæ alphabetico ordine in Lexico Latino exposita sunt. Index hic illo valde locupletior erit, qui in *Jo. Matthiæ Gesneri Thesouro linguæ et eruditionis Romanæ*, edito Lipsiæ anno MDCCXLIX., a *Jo. Casim. Happachio*, industrio et erudito adolescente confectus habetur, quia non solum vocabula omnia complectetur, quæ Latinæ sunt originis, quorum tamen plurima in illo desiderantur, sed ea insuper, quæ a Græca atque ab Orientalibus linguis derivantur, ab eodem Happachio consulto prætermissa. Alterum vero est *Elenchus alphabeticus* terminationum verborum, nominum, adverbiorum etc., in quo indicabitur eorum origo num Græca, num Latina, num Orientalis, vel incerta ea sit, eorumque significatio propria et primitiva exponetur. Hinc, quemadmodum alphabetica methodus in Latinis Lexicis usurpata uniuscujusque vocabuli initium reperiendi facilem cuilibet modum sufficit; ita *Elenchus* noster, terminatione jam cognita, ad integras Latinas voces non multo labore deprehendendas valde conducet. Quod quidem percommodum erit tum ad vocabula illa supplenda, quæ aut injuria temporum, aut hominum incuria in lapidibus, æneis tabulis, numismatibus, palimpsestis aliisque antiquis monumentis detrita aut mutila sunt, tum ad veram ac propriam eorum significationem ex ipsis terminationibus, facta harum comparatione, internoscendam.

Quod pro viribus ingenii dare potui, boni consulas, rogo, Lector benigne; quæque me daturum fore spero, paullisper expecta. Vale.

VIII.

INDEX

SCRIPTORUM LATINORUM

EORUMDEMQUE OPERUM

QUORUM AUCTORITATE VOCABULA EORUMQUE SIGNIFICATIONES
IN HOC LEXICO ADDUCUNTUR ET EXPLICANTUR (1).

A

ACCIIUS (L. Accius sive Attius) Pisarenis, historicus, poeta tragicus, L. Accii hominis libertini et poetæ comici filius, Ciceroni adolescenti jam senior notus et familiaris. Natus est ann. U. C. 584., mortuus ann. 671 (2). Illum animosioris Ovid. 1. *Amor.* 15. 19., *Horat.* vero 2. *Ep.* 1. 56. altum appellat. Scripsit versibus hexametris Annales, quorum fragmenta referunt *Macrob.* 1. *Saturn.* 7. extr., *Priscian.* 5. p. 692. *Putsch.* et 6. p. 709. (corrige 710.) et 718. et *Festus* in *Metelli* (3). Alia etiam scripsit, ejus enim *Parergorum librum I.* citat *Non.* 1. 305. (4). *V. ACCIUS* in ONOM.

Plerumque utimur editione *Frid. Henr. Bothis*, qui omnium accuratissime edidit *Poetarum Latii sceniconum fragmenta*, nempe *tragicorum et comicorum*, Halberstadii ann. 1823. et 1824. T. 2. 8.º, et docte admodum ea est interpretatus.

Tragediarum ejus fragmenta passim citantur a *Cic.*, *Gell.*, *Non.*, *Macrob.* aliisque, quarum hi sunt tituli:

1. Achilles,	30. Eurysaces,
2. Egisthus,	(Fidicinx rectrix Phinidæ.)
3. Eneadæ seu Decius (5),	31. Hecuba,
4. Agamemnonidæ,	32. Hellenes,
5. Alcestis,	33. Iliona,
6. Alcæon,	34. Io seu Minotaurus,
7. Alpheisibæa,	(Medea <i>V. Argonautæ.</i>)
8. Amphitruo,	35. Melanippa seu Menalippus,
9. Andromacha,	36. Meleager,
10. Andromeda,	(Menalippus <i>V. Melanippa.</i>)
11. Antenoridæ,	(Minotaurus <i>V. Io.</i>)
12. Antigona,	37. Myrmidones,
13. Argonautæ seu Medea,	38. Neoptolemus,
14. Armorum judicium,	39. Nyctegresia (corrige Nyctegresia),
15. Asytanar,	40. Cœnomaus,
16. Athamas,	41. Paris,
17. Atreus,	42. Pelopidæ,
18. Autoimedia,	43. Persidæ,
19. Bacchæ,	44. Philoctetes,
20. Brutus (6),	45. Phinidæ seu Fidicinx,
21. Chrysippus,	46. Phœnissæ,
22. Clytæmnestra,	47. Prometheus,
(Decius <i>V. Eneadæ.</i>)	(Stasistæ <i>V. Tropæum.</i>)
23. Deiphobus,	48. Telephus,
24. Diomedes,	49. Tereus,
25. Electra,	50. Thebals,
26. Epigoni,	51. Trachiniæ,
27. Epinausimache,	52. Troades,
28. Erigona,	53. Tropæum seu Stasiastæ (7).
29. Eriphyla,	

(1) Hunc Indicem ex Patavina editione a. 1897. hic integrum exhibemus cum suis etiam adnotationibus, quas tamen, uncis inclusas aliisque litteris distinctas, suis quasque locis in textum inseruimus: in fine vero cujusque paginæ ea tantum adnotavimus, quæ in hac nova editione nobis visa sunt aut addenda aut corrigenda. — Ne de singulis vero idem a nobis dicatur, hic satis est admonere, ex omnibus ferme Scriptioribus, qui hoc in Indice recensentur, nova plura cum vocabula, tum præcipue loca excerpta fuisse atque huic addita editioni.

(2) Aut certe vixit adhuc anno 687.

(3) Hæc Annalium fragmenta collegit *Augustus Krause* in opere, cui titulus: *Vita et Fragmenta veterum Historicorum Romanorum*, Berolini 1855. 8.º, p. 176-178.

(4) Scripsit et opus, quod *Præsidium* dicitur a *Plin.* 16. *Hist. nat.* 24. 55. (200.), et *Præsidia* a *Gell.* 10. 1.

(5) Hujusce fabulæ, itemque alius, cui titulus *Brutus* (*V. infra* n. 30.), reliquias collegit atque illustravit etiam *Jo. Henr. Neukirch* in opere, quod inscribitur *De Fabula Togata Romanorum. Accedunt Fabularum Togatarum reliquæ*. Lipsiæ 1855. 8.º p. 16.-39.

(6) Vide quæ dicta sunt in nota n. 5.

(7) Apud *Non.* 3. 486. edit. vet. in v. *Latibulet* ejusdem Accii citatur etiam fabula, cui titulus *Putatores*.

ACRON (Helenius Acron seu Acro) scholiastes Horatii, Porphyrio antiquior, et Servio recentior. Nihil præterea certi de ejus patria, ætate et conditione statui potest (8). *V. ACRON* in ONOM.

Extant ejus

1. Scholia in Horatii opera.

ÆDITUUS. *V. VAL. ÆDIT.*

ÆLIUS (Q.) **TUBERO** (9).

ÆMIL. MACER. *V. MACER* Jctus, vel medicus.

ÆMILIUS PAULLUS (Lucius Æmilius Paullus) (10).

AFRAN. (L. Afranius) poeta comicus, togatarum fabularum scriptor, Menandri, Græci poetæ, præcipuus imitator (11), iisdem ferme temporibus Romæ floruit, quibus Terentius et Statius Cæcilius in senium vergebant, nempe circa ann. U. C. 660. Is a *Cic. Brut.* 45. 167. dicitur homo perargutus, et in fabulis etiam disertus. *V. AFRANIUS* in ONOM.

Fragmenta ejus plura extant, quæ collegit et illustravit *Frid. Henr. Bothis*, cujus editionem vide supra in **ACCIIUS** (12).

Comædiarum ejus fragmenta passim citantur a *Gell.*, *Non.*, *Macrob.* aliisque, quarum hi sunt tituli:

1. Abducta,	25. Matertera seu Materteræ,
2. Equales,	26. Megalensia,
3. Auctio,	(Næra <i>V. Omen.</i>)
4. Augur seu Augures,	27. Omen, al. Homo, al. Næra,
5. Brundusina seu Brundusini,	28. Pantaleus,
6. Bucco adoptatus,	29. Patella,
7. Cinerarium seu Cinerarius,	30. Pompe,
8. Compitalia,	31. Privignus,
9. Consobrinus,	32. Prodigus,
10. Crimen,	33. Proditus,
11. Deditio,	34. Promus,
12. Depositum,	35. Prosa, al. Rosa,
13. Divortium,	36. Purgamentum,
14. Emancipatus,	37. Repudiatus,
15. Epistola,	(Rosa <i>V. Prosa.</i>)
16. Exceptus,	38. Sella,
17. Fratres,	39. Simulans,
18. Fratræ,	40. Sorores,
(Homo <i>V. Omen.</i>)	41. Suspecta,
19. Ida,	42. Talio,
20. Ima seu Imi,	43. Temerarius,
21. Incendium,	44. Thals,
22. Inimici,	45. Titulus,
23. Libertus,	46. Virgo,
24. Mariti,	47. Vopiscus.

AFRICAN. (Sex. Cæcilius Africanus) Jctus, sub Hadriano et Antonino Augg., qui ab ann. a Chr. n. 117. ad ann. 161. imperarunt, vixit. *V. AFRICANUS* in ONOM.

(8) Illud tamen certi statui potest, Aconem sub finem sæculi a Christo tertii vixisse, Græca fuisse origine et Græcis potissimum hominibus Latinæ litteras discere cupientibus commentarium suum destinasse.

(9) Q. Ælius Tubero doctissimus jurisconsultus et antiquitatis peritissimus, præter incerti argumenti librum ad C. Oppium, qui Cassii, Scipionis Africani, Marci, Pompeii et Cæsaris vitas composuit; ac præter librum super officio judicis, cujus meminit *Gell.* 14. 2., *historiam* quoque sermone antiquo usus conscripsit. Hunc Dionysius, Livius alique diligentissimum doctissimumque scriptorem consularunt, nec videtur leve præstantiæ argumentum, quod Livius, cum antiquiores potissimum sequi soleat, hunc quoque æqualem ferme consulendum duxit. Hujusce historie fragmenta referunt *Non.* in v. *Protinus* et *Luzuriabat*, *Charis.* 1. p. 181. *Putsch.*, *Gell.* 5. 4. et alii; eademque collegit *Augustus Krause* in opere, cui titulus: *Vita et Fragmenta veterum Historicorum Romanorum*, Berolini 1853. 8.º p. 521.-528., ubi plura de Tubero videsis. *V. TUBERO* et in ONOM.

(10) L. Æmilius Paullus, Africanus pater, cos. a. U. C. 571. et 585., censor 589., personam principis civis facile dicendo tuebatur, ut ait *Cic. Brut.* 80. 80. Ejusdem fragmentum ex *Val. Max.* 5. 10. 2. refert *Henr. Meyers* in opere, cui titulus: *Oratorum Romanorum Fragmenta ab Appio inde Cæco usque ad Q. Aurelium Symmachum*, edit. Parisiæ. 1857. p. 301.

(11) Natus circa ann. 150. ante Chr.

(12) Pluribus de Afranio disseruit, ejusque fragmenta collegit atque illustravit etiam *Jo. Henr. Neukirch* in opere, de quo vide supra in nota n. 4., p. 163.-179.

- Fragmenta ejus operum in Digestis habentur, quorum hi sunt tituli:
1. Questionum libri IX., 2. Epistolarum libri XX.
- AGGEN. URB.** (Aggenus Urbicus) scriptor rei agrariae, incertae admodum aetatis. Ejus opera habentur inter *Auctores rei agrariae a Guil. Goesio*. Amstel. 1674. 4.º editos, quae tamen editio omnium licet accuratissima hactenus habeatur, ejusque in Lexico passim fiat mentio, novum expectat accuratoremque editorem. *V. AGGENUS URBICUS* in ONOM.
- Extant ejus
1. In Julium Frontinum commentariorum lib. II. (*quorum posterior diazographus inscribitur, quia constat variis figuris in aëre incis.*),
2. De controversiis agrorum partes II.
- AGROET.** (Agroetius seu Agrætius) grammaticus, floruit medio circiter saeculo quinto a Chr. n. in Gallia, siquidem is videtur esse, quem nominat *Sidon.* 7. Ep. 5. (13).
- Extat ejus opus priori loco citatum inter *Grammaticos veteres* ab *Helia Putschio* editos Hanoviae 1605. 4.º p. 2266.-2275., quam editionem sequimur: alterum vero inter *Auctores Latinae linguae* editos a *Diomys. Gothofredo* Coloniae Allobrogum ann. 1622. 4.º p. 1346.-1352.
1. De orthographia et proprietate et differentia sermonis libellus.
2. Excerpta de iisdem.
- ALBINOV.** (C. Albinovanus Peto) poeta herolicus, et, ut quibusdam videtur, elegiacus, vixit sub Augusto et Tiberio, notus fuit M. Senecae rhetori, et L. Senecae philosopho familiaris. Eidem tribuitur elegia ad Liviam de morte Drusi, licet aliis eadem Ovidio triouenda satis probabiliter esse videatur, ideoque inter hujus opera saepe edita est. Alteram vero, tertiamque elegiam, multo minore, quam primam, jure *Jos. Scaliger* Pedoni Albinovano asserere conatur, cum in iisdem nihil Augustei aevi poeta, multoque minus sidereo illo et sublimi Pedone dignum reperiatur. Illi potius tribuendum est fragmentum heroico carmine scriptum, et a M. Seneca *Suasor.* 1. ad fin. nobis servatum, quo navigatio Germanici, Drusi filii, describitur, quam tertio Tiberii anno cum legionibus classi impositis tenuit per flumen Amisium, nunc *Emis*, in oceanum septentrionalem, quamque describit *Tacit.* 2. Ann. 23. Pedonis autem faculum diceretur refert *Quintil.* 6. 3. a med., ejusque meminit *Id.* 10. 1. a med. Illius denique narrationem de Sp. P. pinio, ob singularem vivendi rationem lychnobio appellato, profert *L. Senec.* Ep. 122. ad fin. *V. ALBINOVANUS* in ONOM. In *Consolatione ad Liv.* sequimur editionem *Chr. Dan. Beckii* Lips. ann. 1793. 8.º, in reliquis carminibus edit. *Jo. Chr. Wernsdorffii*, qui inter *Poetas Lat. min.* Altenburgi ann. 1782. T. 3. p. 155.-182. et T. 4. p. 229.-235. edidit et illustravit. Albinovani itaque sunt:
1. Consolatio (seu elegia) ad Liviam Augustam de morte Drusi Neronis,
2. Elegia in obitum Maecenatis,
3. Elegia de Maecenate moribundo,
4. Fragmentum de navigatione Germanici per oceanum septentrionalem.
- ALBINUS** (Postumius Albinus) (14).
ALBINUS POSTUM. (Spurius Postumius Albinus) (15).
ALBRIC. (Albricus seu Alfricus) Londinensis, mythologus, vixit circa ann. 1217., qui ideo inter classicos auctores a *Munchero*, et *Augusto van Staveren* editus est, quia Fulgentium Placidum compilasse dicitur. Hujus scriptoris editio Lugd. Bat. 1742. 4.º omnium optima habetur. Illius tamen auctoritatis ratio nulla hactenus, quod sciam, habita in Lexico est.
- Extat ejus
1. De decorum imaginibus libellus.
- ALCIM.** (Alcimus Ecdicius Avitus) Viennensis episcopus, et versificator, floruit circa ann. a Chr. n. 490., obiit ann. 523. Inter ejus temporis poetas doctissimus esse habitus. *V. ALCIMUS* in ONOM.
- Extant ejus versibus hexametris scripti libri sequentes:
1. De Mosalce historiae gestis libri V. seu
1. De mundi origine, 2. De diluvio,
2. — origine peccatorum, 3. — potentia Dei,
3. — consoloria castitatis laude ad Fusciam sororem liber (*qui interdum liber VI. dicitur.*)
- ALCUINUS** (Flocus Albinus Alcuinus) Anglus, a Carolo M. ann. 790. ad studia instauranda in Galliam evocatus. *V. ALCUINUS* in ONOM. Multa scripsit, quae ad grammaticam pertinent (16).
- Extant ejus
1. Grammatica (inter Grammaticos veteres a Putschio editos p. 2075.-2143.)
2. Dialogus de rhetorica cum Carolo M. (inter Antiquos rhetores a Claud. Capperonero Argentorati editos ann. 1756. 4.º p. 390.-409.)
- ALDHELMUS** sive **ADELHELMUS**, Anglus, episcopus Shirlburnensis, obiit ann. a Chr. n. 709. Plura scripsit, quae *Jo. Alb. Fabricius* in *Biblioth. Lat. med. et inf. aet.* recenset; ex ejus opere de virginitate unicum, quod sciam, locum citat *Forcellinus* in *V. AURORESCO*. Multo tamen plura nova vocabula futuris Lexicographis colligenda extant in ejusdem operibus,

- bus, quae nuper Romae edidit ex MSS. Vatic. *A. Majus* in *Classic. Auct.* T. 5. p. 387.-390. et p. 501.-509. (17).
- ALFENUS** (P. Alfenus Varus) JCtus, Cremonensis, vixit imperante Augusto, et consul fuit ann. U. C. 755. *V. ALFENUS* in ONOM.
- Extant ejus fragmenta passim in Digestis (*Saepe is Alfenus appellatur in Digestis, aliquando et Varus, ut Dig. 39. 3. 2. § 5.*) ex
1. Digestorum libris XL.
- ALF.** (Alfius Flavius) orator, M. Senecae rhetoris aequalis, cujus fragmenta ille
1. *Controv.* 1. ad fin. refert.
- AMBROS.** (Ambrosius) Romanis parentibus natus est in Gallia ann. a Chr. n. 334., episcopus Mediolanensis electus ann. 374., obiit ann. 397. *V. AMBROSIIUS* in ONOM. Plura scripsit, quae edita sunt studio et labore monachorum. Ordinis S. Benedicti Parisiis ann. 1686.-1690. T. 2. fol., quam editionem sequimur.
- Extant ejus
1. Hexameron libri VI.,
2. De Paradiso,
3. — Caino et Abel libri II.,
4. — Noe et arca,
5. — Abraham libri II.,
6. — Isaac et anima,
7. — bono mortis,
8. — fuga saeculi,
9. — Jacob et vita beata libri II.,
10. — Joseph patriarcha,
11. — Eila et jejuniu,
12. — Nabuthae Iezraelita,
13. — Tobia,
14. — Interpellatione Job et David libri IV.,
15. Apologia prophetae David,
16. — altera ejusdem,
17. Enarrationes in psalmos XII.,
18. Expositio in psalmum CXVIII.,
19. — Evangelii secundum Lucam libris X. comprehensa,
20. De officiis ministrorum libri III.,
21. De virginibus ad Marcellinam libri III.,
22. — viduis,
23. — virginitate,
24. — institutione virginis,
25. Exhortatio virginitatis,
26. De lapsu virginis consecratae,
27. — mysterioris,
28. — sacramentis libri VI.,
29. — penitentia libri II.,
30. — fide libri V.,
31. — Spiritu Sancto libri III.,
32. — incarnationis dominicae sacramento,
33. Epistolae XCI.,
34. De excessu fratris sui Satyri libri II.,
35. — obitu Valentini II. Aug. consolatio,
36. — Theodosii I. Aug. oratio.
37. Hymni XII.
- AMMIAN.** (Ammianus Marcellinus) Antiochia natus fuisse videtur; floruit circa ann. a Chr. n. 380. *V. AMMIANUS* in ONOM.
- Extant ejus
1. Rerum gestarum libri XXXI. (*quorum XIII. priores perierunt, alii ab XIV. ad XXXI. continent res gestas ab ann. a Chr. n. 352. ad 378.*)
2. Excerpta de Constantio Chluro, Constantino M., aliisque Imperatoribus. (*Haec ejusdem operi subijungi solent, sed sunt auctoris ignoti.*)
- AMPEL.** (L. Ampelius) floruit circa ann. a Chr. n. 370. Imitatus est Cornelium Nepotem, et in pluribus locis Florum sequitur. *V. AMPELIUS* in ONOM.
- Extat ejus
1. Liber memorialis.
- ANDRONIC.** *V. LIV. ANDRONICUS.*
- ANNIUS LUSCUS** (Titus Annius Luscus) (18).
- ANTIAS.** *V. VAL. ANTIAS.*
- ANTONIN. ITINER.** (Antonini Augusti Itinerarium) Hoc nomine appellatur opus, quod accuratissime editum est Amstelodami ann. 1735. 4.º a *Petri. Wesslingio*, una cum *Itinerario Hierosolymitano*, in quo descriptae sunt locorum distantiae totius orbis, Romanis tunc cognitae, quodque, licet Antonini nomen praeferat, fortasse sub primis Caesaribus conscriptum, postea ducum militarium commentariis et cursuum publicorum viis locupletatum ad nos pervenit. Alterum vero Itinerarium, quod Hierosolymitanum nuncupatur, exaratum est quarto Christi saeculo ab homine Christiano, qui Burgigala discedens Hierosolymam profectus est, eoque consilio id digestum fuisse videtur, ut urbem Hierosolymam visere cupientibus fax itineris quodammodo praeretur, viaque demonstraretur (19). *V. ITINERARIUM* in ONOM.
- (17) Quae de Alcuino diximus in praeced. nota n. 16., eadem prorsus de Aldhelmo dicenda.
- (18) T. Annius Luscus consul fuit ann. U. C. 600. cum Q. Fulvio Nobiliore, quem non indiserunt dicunt fuisse teste *Cic. Brut.* 10. 79. Ejus fragmentum ex *Festo* refert *Henr. Meyerus* in opere super. cit. in nota n. 10.
- (19) Mense Januario anni 1851. in fundo *Vicarello* ad lacum Sabatinum sito, ubi veterum Aquas Apollinariae fuisse jam maxime probabile est, cum fontis saluteri antiquum instauraretur receptaculum, in ipsa aqua, praeter alia vetusta, vasa nonnulla aerea et argentea reperiuntur, quorum plura Apollini, Nymphis, Silvano dicata erant, tria vero argentea in formam miliarii redacta tria *Itineraria a Gadibus Romanis* usque inscripta exhibent. Illos asservantur nunc in Museo Kircheriano Collegii Romani: accuratissime vero edita sunt in opere, cui titulus: *Inscriptionum Latinarum selectarum amplissima collectio ad illustrandam Romanae antiquitatis disciplinam accommodata. Volumen tertium Collectionis Orellianae supplementa emendationesque exhibens* editus *Guilielmus Henzen*. Turici 1856. 8.º maj. p. 13.-27. Porro de his *Itinerariis* ita doctissimus *Henzen* (*ibid.* p. 24.): «Quae (*Itineraria*) cum diversis temporibus concepta haud paucis et numeris et mansionum nominibus inter se differant, ita ea hic proponenda esse censui, ut commodum inter se comparari possint. Collato autem cum his *Itinerariis Antonini*, id, quod tertio loco proponemus, cum hoc nugis ceteris conspirare patet; illud contra, quod primo loco legitur, haud paucas mansiones exhibere, quae in Antoniniano jam non reperiuntur. Itinerarium denique secundo loco prolatum pluribus quidem et numeris et nominibus cum tertio convenit, sed nonnullas mansiones in primo obviae in eo quoque extant, licet in tertio desiderantur. Quae cum ita sint, facile apparet, antiquissimum certe esse Itinerarium primum, novissimum tertium, secundum autem ante tertium et post primum exaratum esse.» Hucusque et *Henzen*. Ex his autem quisque facile intelliget, quantum ad quendam geographicam definienda conferat haec tria Itineraria praeter ipso Antonini Itinerarium.

(15) *V. Funccius* T. 6. p. 313., *Auct. Lat. Ling.* a *Guthofred.* ed. p. 1516., et *Putsch.* p. 2565.

(16) Postumi Albi fragmentum ex *Annal.* I. refert *Macrob.* 2. *Saturn.* 16.; sed nihil certi de ipso statui potest. Cf. *Augustus Krause, Vita et Fragmenta veterum Historicorum Romanorum*, Berolini 1833. 8.º, p. 127.-131.

(17) Sp. Post. Albi, qui ediditatem ann. U. C. 596. consulatum ann. 608. cepit, multae furrunt orationes teste *Cic. Brut.* 23. 91; ejusque fragmentum ex *Plin.* 10. *Hist. nat.* 8. 8. (43). refert *Henr. Meyerus* in opere super. cit. in nota 10.

(18) At nulla Alcuini habenda est ratio in hoc Lexico; quippe is post sexti Chr. nat. saeculum floruit. *V.* quae hoc de re disputata sunt in *Praefatione hujus editionis.*

ANTONINUS PHILOS. (Marcus Antoninus Philosophus) (20).

ANTONINUS PIUS, qui imperavit ab ann. a Chr. n. 138. ad ann. 161., ejus extant epistolæ II. inter opera *Frontonis* ab *A. Majo* iterum edita Romæ ann. 1823. 8.º p. 253. et 258., ejusque auctoritate utimur in *V. STATIO* in Lexico.

ANTON. (M. Antonius) Hic M. Antonii Cretici filius, M. Antonii oratoris nepos, Cæsaris partes in bello civili secutus est, ideoque Ciceroni inimicus, post varias vicissitudines triumvir reipublice constituendæ una cum Octaviano Augusto et M. Lepido renunciatus, Ciceronem inter proscriptos censendum curavit. *V. ANTONIUS* in ONOM.

Extant ejus tres epistolæ, quarum prima inter *Ciceronis* 10. *Att.* 8., alia 14. *Att.* 13., tertia vero, quam ipse *Cic.* 13. *Phil.* 10. 21. per partes recitat, et interpretatur.

APIC. (Cælius Apicius) Cum plures fuerint Apicii voraci ingluvie famosi, difficile admodum videtur statuere, quisnam fuerit, et quo vixerit tempore is, cui adscribi solet sequens opus. Stilus ejus pæne vulgaris et abjectus eadem arguit Latinitatem (21). *V. APICIUS* in ONOM. Omnium optima habetur *Jo. Mich. Bernholdii* editio ann. 1787. 8.º Marcobreitæ, quam nos sequimur.

Extant sub ejus nomine

1. De opsoniis et condimentis, sive arte culinaria libri X., quorum tituli sunt,

1. Epinles,	6. Aeropetes,
2. Sarcopites,	7. Polyteles,
3. Cepuros,	8. Tetrapus,
4. Pandecter,	9. Thalassa,
5. Osprios,	10. Halieus.

APUL. (L. Apulejus seu Appulejus) Madaurensis in Africa, illustri genere natus, vixit imperantibus Antonino Pio et M. Aurelio, philosophus Platonius, et orator sui temporis clarus. Tumidus quandoque, ut *Afri* fere omnes, sæpe prolixus in narrationibus, et cascæ elegantiae affectator, totusque plautinus: ita ut præsertim in *Metamorphoseon* libris, seu *Asino aureo*, nostrorum scriptorum, qui *novellieri* Italice dicuntur, stilum præseferat (22). *V. APULEJUS* in ONOM. Omnium ejus operum editio optima habetur, quam *Franc. Oudendorpius*, quo defuncto *Jo. Bosscha* curarunt Lugd. Batav. 1786. 1823. T. 3. 4.º, quamque ipsi sæpissime sequimur, præterquam in *Trismegisto*, quem librum alii potius, quam Apulejo tribuendum ratus, in sua editione omisit *Jo. Bosscha*: ceterum versio illa ex Græca lingua antiquior est Augustino, quippe qui ex eodem loca quædam in lib. 8. de *Civ. D. c.* 23. 24. et 26, et alibi etiam referat. *Lib. de herbis*, sive de nominibus et virtutibus herbarum, sive herbarium nuncupatus, a plerisque eidem Apulejo adjudicatur, a nonnullis opus ex variis auctoribus conscriptum, et mutilum ad nos pervenisse videtur ex indice eidem præmisso in Cod. MS. Colbertino: hujus editionem, quibusdam tamen hac illac emendatis, citavimus, quæ excusa est Lugduni ann. 1614. T. 2. S.º

Extant ejus

1. <i>Metamorphoseon</i> sive <i>Asini aurei</i> libri XI.,	8. <i>Ἀνέχομενος</i> ex Menandro (<i>Ita inscribitur hoc poematum tribus et viginti versibus iambicis constans, quod licet alii lepidissimum dicitent, tamen ob-scenissimum recte voces, quod-cum Elnenhorstio et Burmanno aliisque ab Italo quodam sub initium renascentium litterarum confictum arbitris, necesse est</i>),
2. <i>Apologia sive de magia liber</i> (<i>Utriusque operis citantur paginae ex editione Elnenhorstii ann. 1621. Francofurti 8.º</i>),	9. <i>Trismegistus</i> (qui et <i>Hermetis Trismegisti Asclepius</i> , et de natura deorum dialogus, et de natura deorum ad Asclepium adlocuta inscribitur),
3. <i>Floridorum</i> libri IV. (qui in numeros 24. distributi sunt, quos citavimus),	10. <i>Herbarium</i> (quod et <i>liber de herbis</i> , sive de nominibus ac virtutibus herbarum inscribitur).
4. <i>De Deo Socratis</i> ,	
5. — dogmate Platonis libri III. (quorum primus etiam de philosophia naturali, alter de philosophia morali, tertius de philosophia rationali sive <i>πῆσι ἐμπνεύσας</i> , sive de syllogismo categorico inscribuntur),	
6. — mundo,	
7. <i>Fragmenta</i> , (ex variis ejus operibus a Non., Charis., Prisciano aliisque citata),	

APUL. DE ORTHOGR. (L. Cæcilius Minutianus Apulejus) grammaticus incertæ ætatis, cujus fragmenta edidit *A. Majus* Romæ ann. 1823. 8.º (23); ex iisdem pauculæ quædam voces citantur in Lexico.

Extant ejus

1. De orthographia (trium librorum fragmenta.)

APUL. De not. Aspir. (24).

AQUILA (Aquila Romanus) rhetor, qui vixit ante Constantinum M., et ex Græco opusculo de figuris Alexandri Numenii excerptis, et usi suo accommodavit, ac Latinorum scriptorum locis instruxit tres sequentes libros, qui a Claudio Capperonero inter *Antiquos rhetores Latinos*, Argentorati an. 1756. 4.º editi sunt, ejusque editionem sequimur.

(20) Hic accepit regnum ann. U. C. 945., post Chr. n. 161. Paucula orationum ejus fragmenta collegit et illustravit *Henr. Meyerus* in opere super. cit. (*V. notam n. 10.*) p. 377-380.

(21) *V. Funceus de immn. Lat. ling. sœclet. T. 4. p. 472-643.*

(22) Ejus vitam habes apud *Visconti, Iconogr. Rom. p. 420-427.*

(23) Atque iterum emendatiora ann. 1831. in *T. C. Scriptor. vet. N. Collect. P. IV. p. 75.*

(24) Apulejus, ejus mutilus de nota aspirationis libellus editus est ab *Osanno* ann. 1856., aut minus idemque est cum superiore, aut certe inter serioris ævi grammaticos recensendus.

Extant ejus

1. De figuris sententiarum et elocutionis,
2. De schematis lexeos (*Hæc duo opuscula perperam vulgo Julio Rufiniano tribuuntur.*) (25),
3. De schematis dianceas.

ARATOR, cognominatus subdiaconus, Ligur seu potius Mediolanensis, ex comite domesticorum et privatorum, postea subdiaconus Romanus seu Romanæ Ecclesiæ cardinalis obiit ann. 556. Versibus hexametris ex Actibus Apostolorum historiam conscripsit, cui præmisit duas breves elegias, ad Florianum unum, alteram ad Virgilium Papam: epistolam vero ad Parthenium versibus iisdem elegiacis exaratam misit. *V. ARATOR* in ONOM.

Extant ejus

1. Historiæ Apostolicæ libri II.,
2. Epistola ad Parthenium.

ARCAD. CHARIS. *V. AUREL. ARCAD. CHARIS.*

ARNOB. (Arnobius) Afer, Siccæ rhetoricam docuit sub Diocletiano, et apologeticum suum ann. 306. scripsisse videtur. *V. ARNOBIUS* in ONOM. Editionem omnium optimam secuti sumus *Jo. Conr. Orelli*, Lips. 1816. 8.º; in citandis vero locis paginam editionis Lugd. Batav. ann. 1651. 4.º numeravimus (26).

Extant ejus

1. Disputationum adversus gentes libri VII.

ARR. MENAND. (Arrius Menander) Jctus, sub Septimio Sev. et Caracalla, qui ab ann. a Chr. n. 193. ad ann. 217. imperarunt, vixit.

Extant ejus in Digestis

1. Fragmenta de re militari Lib. IV.

ARUSIANUS MESSUS (27).

ASCON. (Q. Asconius Pedianus) Patavinus, grammaticus et rhetor, Romæ vixit. *V. ASCONIUS* in ONOM.

Extant ejus

1. Commentationes in M. Tull. Cic. tres Verrinas et quartæ initium,
2. — — — — — orat. pro C. Cornelio,
3. — — — — — contra C. Antonium et L. Catilinam,
4. — — — — — contra L. Pisonem,
5. — — — — — pro Scæuro,
6. — — — — — pro Milone (28).

ASELLIO. *V. SEMPRON. ASELLIO.*

ASIN. (C. Asinius Pollio) natus Romæ ann. U. C. 678., oriundus ex Teate Marucinarum, orator, historicus et poeta tragicus.

Extant ejus pauca quædam

1. Fragmenta apud veteres auctores (29),
2. Epistolæ III. Inter *Cic.* 10. *Fam.* 31., 32. et 33.

ASPER, grammaticus Hieronymo et Augustino antiquior. Virgilium et Sallustium commentatus est. Ejus fragmenta in Virgilium collegit et edidit *A. Majus* in *Virgilii interpret. vet.* Mediolani ann. 1818. 8.º Extat præterea ejus

1. Ars scil. grammatica (apud Putsch. p. 1725-1736.).

ATIL. FORTUNATIAN. (Atilius Fortunatianus) grammaticus, videtur fuisse coævus Cassiodoro.

Extat ejus

1. Ars et de metris Horatianis (apud Putsch. p. 2661. 2706.)

ATTA (C. vel T. Quinctius Atta) comædiarum togatarum scriptor, obiit, ut quidam putant, ann. U. C. 678. (30).

Comædiarum ejus fragmenta passim citantur a Non., *Diomede*, *Gell.*, aliisque, quarum hi sunt tituli:

1. <i>Ædificia</i> ,	4. <i>Epigrammata</i> ,
2. <i>Aquæ caldæ</i> ,	5. <i>Lucubratio</i> ,
3. <i>Conciliatrix</i> ,	6. <i>Matertera</i> ,

(25) Plerique tamen ex recentioribus philologis hæc duo *Julio Rufiniano*, neque immerito, adjudicant; eidemque nos ipsi tribuimus *Frotscheri* editionem sequenti.

(26) In hac tamen Lexici editione paginas editionis Lugd. Batav. ann. 1651. omisimus, et capita juxta *Orellianam* editionem Lips. 1816. citanda putavimus.

(27) Arusiani Messii, qui vixit circa ann. 450. post Chr. n. et rhetoricen professus est, extant *Exempla locutionum ex Virg., Sall., Terent., Cic. per litteras digesta*, quæ nuper edidit *Lindemannus* in opere, cui titulus *Corpus Grammaticorum latinorum veterum*; collegit *Lindemannus*, Lipsiæ 1851 in 4.º Tom. 4.

(28) De Q. Asconio Pediano pluribus discribit *Jo. Georgius Baierus* in opere, cui titulus *M. Tullii Ciceronis opera quæ supersunt omnia ac deperditorum Fragmenta, Turici 1853. edente Jo. Casp. Orellio*, vol. 3. p. I.-XVI.; atque *ibid.* a pag. 1. ad pag. 213. *Asconii et Pseudo-Asconii* commentationes hoc ordine editas illustravit:

Q. ASCONIUS PEDIANUS

1. In M. Tullii Cic. orat. in senatu in L. Pisonem,	
2. — — — — — pro M. Scæuro,	
3. — — — — — pro Milone,	
4. — — — — — pro C. Cornelio de majestate,	
5. — — — — — in toga candida contra C. Antonium et L. Catilinam.	

PSEUDO-ASCONIUS

1. In M. Tullii Cic. orat. in Q. Cæcilium, quæ Divitiis dicitur,	
2. — — — — — Proœmium primæ Actionis in C. Verrem,	
3. — — — — — Actionis secundæ in C. Verrem librum primum,	
4. — — — — — secundum,	

In hac vero Lexici editione *Baierii* sententiam, ordinem editionemque secuti sumus.

(29) Asinii Pollionis orationum Fragmenta collegit et illustravit *Henr. Meyerus* in opere super. cit. (*V. notam n. 10.*) p. 329-335.

(30) Probabilis videtur, Attam obiisse ann. U. C. 676. juxta *Jo. Henr. Nodding*, qui in opere super. cit. (*V. notam n. 5.*) plura de Atta scripsit ejusque fragmenta collegit p. 155-164.: in eo tamen differt a *Baierio*, quod fabular, cui titulus *Epigrammata*, ne ullam quidem mentionem fecit, atque addidit quæ inscribitur *Gratulationis*, tametsi una eademque esse videatur cum *Lucubrations*, quod et *Scæurus* suspicatus est (*V. opus cit. p. 159.*).

7. Megalensia seu Megarensia,
8. Socrus,
9. Supplicatio,
10. Tiro proficienscens.
- AUCT. AD HERENN. Rhetoricorum ad C. Herennium libri quatuor, qui plerumque cum operibus M. Tullii Ciceronis edi solent, quem habeant auctorem, incertum adhuc est. Alii enim ipsi Ciceroni, alii L. Cornificio seniori, alii M. Gallioni eos tribuunt; at Chr. God. Schützius probabilis conjectura contendit, auctorem horum librorum esse M. Antonium Gnipponem, cujus vitam habes apud Sueton. Gramm. 7., qui Ciceroni paullo antiquior fuit, cujusque hic libros prae manibus habuit, cum suos de inventione rhetorica libros juvenili admodum aetate conscriberet (31).
- B. AFRIC. h. e. belli Africani,
— B. ALEX. — Alexandrini,
— B. HISPAN. — Hispaniensis,
— LIB. S. B. GALL. h. e. libri octavi belli Gallici.
- Hæc habet Sueton. Cæs. 56. Belli Alexandrini, Africani et Hispaniensis (librorum) incertus auctor est: alii Opium putant, alii Hirtium; qui etiam Gallici belli novissimum imperfectumque librum suppleverit.
- CARM. seu PANEG. AD PIS. V. SALEJUS.
- AD MESSAL. (carmen seu elegia ad M. Val. Corvinum Messalam). (Scriptum fuisse videtur ann. U. C. 725. ab ignoto auctore, quem Virgilium fuisse nonnulli putant: editum vero fuit a multis, sed præcipue a P. Burmanno in Anthol. Lat. T. 1. p. 292., ab Heynio inter Catalecta Virgilii n. 11., a Wernsdorfio inter Poet. Lat. min. T. 3. p. 147., et a G. Phil. Ed. Wagnero, qui Lipsiæ ann. 1816. 8.º idem edidit et perpetuo commentario illustravit. In citandis in Lexico locis uti sumus editione Heynii. V. AGLAIA et ELELEIDES).
- DE CRUCE } Cypriano
— — GENESI } vulgo
— — SODOMA } tribuuntur.
— AD SENATOR. }
- DE PHILOMELA. (Hæc elegia incerti auctoris est, sed Christiani, et sequioris ævi. Præter alios eam ediderunt et illustrarunt P. Burmannus in Anthol. Lat. T. 2. p. 423. et Wernsdorfio in Poet. Lat. min. T. 6. p. 2. p. 388., quos sequimur.).
- COLLAT. LEG. MOSAR. ET ROM. (collationis legum Mosaricarum et Romanarum). (Auctor hujus collationis Christianus fuit, at post Codicem Theodosianum editum et ante Justiniani aetatem scripsit, qui leges Romanas ex integris Papiiani seu Papiani, Pauli, Domitii, aliorumque juris auctorum libris, item ex Cod. Theodosiano desumptas, et in XVI. titulos tribuitas cum legibus Mosaicis contulit. Editionem sequimur Lipsiensem A. Schullingii ann. 1737. p. 719.-800.) (32).
- DIAL. DE ORAT. (dialogus de oratoribus). (Hujus auctorem plerique critici statuunt esse Cornelium Tacitum, qui illum ann. a Chr. n. 75. scripsit. V. Spaldingium ad Quintilianum T. 2. p. 41. et 424.) (33).
- EPIST. AD OCTAV. (V. quæ adnotavimus ad CIC. epistolar. ad Brutum.).
- EPIST. ILIAD. HOMER. V. PSEUDO-PINDARUS.
- EPITHAL. LAUR. ET MAR. (epithalamii Laurentii et Mariæ). (Hujus auctor antiquus quidem, sed inferioris Latinitatis tempore vixisse videtur, ex quo tamen plura nova vocabula in Lexico admisimus: illud editum et illustratum fuit a P. Burmanno in opere cit. T. 2. p. 633. et a Wernsdorfio op. cit. T. 4. p. 488., quos sequimur.).
- INCERT. DE RE AGRAR., quorum hi sunt tituli:
1. Ordines Guittonum,
 2. De locis suburbanis vel diversis itineribus pergentium in suas regiones,
 3. Excerpta ex libris Magonis, Vegæ et Aruntis Vertumini,
 4. De terminis et de lincis partium orientalium,
 5. Excerpta ex Vitali, Fausto et Valerio,
 6. Ratio limitum regundorum,
 - ORBIS DESCRIPT. (34).
 - PANEG. AD CONSTANTIN.
 - ITINER. ALEX. M. (itinerarii Alexandri Magni). (Hoc opus ex Cod. bibliothecæ Ambros. primus edidit A. Maius Mediolani ann. 1817. 8.º: ejus auctorem, licet anonymum, scripsisse constat ann. a Chr. n. 349., ut idem Maius arguit ex cap. 4. et 8.).
 - LIBRI DE NOMINIB. ROM. (Hic liber vulgo tribuitur Valerio Maximo, et hujus operibus subjungi solet.)
 - PERVIGIL. VENER. V. PERVIGIL. VENER.
 - PRIAPEJ. V. PRIAPEJ.
- AUGUSTIN. (Aurelius Augustinus) Tagastæ in Numidia natus ann. a Chr. n. 354., defunctus ann. 430.: Tagastæ primum, mox Carthagine, Romæ ac Mediolani rhetorice docuit: tandem apud Hipponenses munus presbyteri, de-

inde episcopi obtinuit. Multa præditus fuit facundia, acumine ingenii et doctrinarum copia: dictio ejus neque pura, neque elegans est.

Extant ejus

1. Retractationum libri II.,
 2. Confessionum libri XIII.,
 3. Contra Academicos libri II.,
 4. De beata vita,
 5. — ordine libri II.,
 6. Soliloquiorum libri II.,
 7. De immortalitate animæ,
 8. — quantitate animæ,
 9. — musica libri VI.,
 10. — magistro,
 11. — libero arbitrio libri III.,
 12. — Genesi contra Manichæos libri II.,
 13. — moribus Ecclesiæ catholicæ, et de moribus Manichæorum libri II.,
 14. — vera religione,
 15. Regula ad servos Dei,
 16. De doctrina Christiana libri IV.,
 17. — Genesi ad litteram imperfectus liber I.,
 18. — Genesi libri XII.,
 19. Locationum libri VII.,
 20. Quæstionum in Heptateuchum libri VII.,
 21. Annotationum in Job liber,
 22. Speculum,
 23. De consensu Evangelistarum libri IV.,
 24. — sermone Domini in monte libri II.,
 25. Quæstionum Evangeliorum libri II.,
 26. — XVII. in Euang. secundum Matthæum liber,
 27. In Joannis Evangelium tractatus CXXIV.,
 28. — Epist. Joanno. ad Parthos tractatus X.,
 29. Expositio quarundam propositionum ex Epist. ad Romanos,
 30. Epistolæ ad Romanos inchoata expositio,
 31. Expositio Epistolæ ad Galatas,
 32. Enarrationes in Psalm. CL.
 33. Sermones CCCXCIII.,
 34. De diversis quæstionibus. LXXXIII. liber,
 35. De diversis quæstionibus ad Simplicianum libri II.,
 36. De octo Dulcitii quæstionibus,
 37. — fide rerum, quæ non videntur,
 38. — — et symbolo,
 39. — — et operibus,
 40. Enchiridion de fide, spe, et caritate,
 41. De agone Christiano,
 42. — catechizandis rudibus,
 43. — continentia,
 44. — bono conjugali,
 45. — sancta virginitate,
 46. — bono viduitatis,
 47. — conjugii adulterinis libri II.,
 48. — mendacio,
 49. Contra mendacium,
 50. De opere monachorum,
 51. — divinatione demonum,
 52. — cura pro mortuis gerenda,
 53. — patientia,
 54. — Symbolo ad catechumenos tractatus IV.,
 55. De disciplina Christiana,
 56. — cantico novo,
 57. — quarta feria,
 58. — tempore barbarico,
 59. — utilitate jejunii,
 60. — Urbis exilio,
 61. — civitate Dei libri XXII.,
 62. — hæresibus,
 63. Tractatus adversus Judæos,
 64. De utilitatibus credendi,
 65. — duabus animabus,
 66. Acta seu disputatio contra Fortunatum Manichæum,
 67. Contra Adimantum Manichæi discipulum,
 68. — epistolam Manichæi,
 69. — Faustum Manichæum libri XXXIII.,
 70. De actis cum Felice Manichæo libri II.,
 71. — natura boni contra Manichæos,
 72. Contra Secundinum Manichæum,
 73. — adversarium Legis et prophetarum libri II.,
 74. Ad Orosium contra Priscillianistas et Origenistas,
 75. Sermo Arianorum,
 76. Contra sermonem eorumdem,
 77. Collatio cum Maximino Arianorum episcopo,
 78. Contra eundem Maximum libri II.,
 79. De Trinitate libri XV.,
 80. Contra Parmenianum libri III.,
 81. De baptismo contra Donatistas libri VII.,
 82. Contra litteras Petilianæ libri III.,
 83. Epistola ad Catholicos contra Donatistas,
 84. Contra Cresconium libri IV.,
 85. De unico baptismo contra Petilianum,
 86. Breviculus collationis cum Donatistis,
 87. Post collationem ad Donatistas,
 88. Sermo ad Casarensis Ecclesiæ plebem Emerito præsentis dictus,
 89. De gestis cum Emerito,
 90. Contra Gaudentium libri II.,
 91. Sermo de Rusticiano subdiacono,
 92. De peccatorum meritis et remissione libri III.,
 93. — spiritu et littera,
 94. — natura et gratia,
 95. — perfectione justitiæ hominis,
 96. — gestis Pelagii,
 97. — gratia Christi, et peccato originali,
 98. — nuptiis, et concupiscentia libri II.,
 99. — anima, et ejusdem origine libri IV.,
 100. Contra duas epistolas Pelagianorum libri VI.,
 101. — Julianum libri IV.,
 102. De gratia et libero arbitrio,
 103. — correptione et gratia,
 104. — prædestinatione sanctorum,
 105. — dono perseverantiæ,
 106. Contra secundam Juliani responsionem libri VI. (35).
- Sunt alii libri Augustino passim tributi, et ex quibus loca quædam citantur a Forcellino in Lexico: sed eos ideo omitimus, quia a Maurinis monachis, quorum editionem Parisiis ann. 1679-1701, T. 11. fol. sequimur, inter opera apocrypha rejecti sunt.
- AUGUSTUS (C. Julius Cæsar Octavianus Augustus) natus Velitris ann. U. C. 691., obiit ann. 767., a Chr. n. 14. (36).

Extant ejus

1. Fragmenta tum ligata, tum soluta oratione, quæ collegit Albert. Fabricius Hamburgi 1727. 4.º

(35) Addendi sunt et ejus Commentarii seu Tractatus super Psalmos, et Epistolæ numero plurimæ, quarum loca in Lexicon ab ipso Forcellino relata fuerunt.

(36) Oratoria Cæs. Octav. Augusti fragmenta collegit et illustravit Henr. Meyerus in opere super. cit. (V. notam n. 90.) p. 341-345.

(34) In hac tamen Lexici editione Orellianam recessionem secuti hoc opus Ciceronis nomine inscripsimus, ac juxta Orellium, præter numeros librorum et capitum, paragraphorum quoque numeros lectorum commode attulimus. V. quæ ad CICER. adnotavimus.

(35) Nos vero accuratorem emendatoremque editionem sepe consulimus, quam nuper curavit E. Bockingius. A. Bethmann, Holwegius et dum in vivis erat Paggæus, cui præfatus est Eduardus Bockingius, quæque inscribitur: Corpus Juris Romani antiquissimi consilio professorum Bonnenstium. Bonnæ 1844 in 4.º

(36) In hac Lexici editione hic dialogus Corn. Taciti nomine inscribendus nobis videtur fuit clarissimorum inter recentiores philologos sententiam secutus.

(37) Editionem sequimur ab A. Mai curatam in Class. Auct. T. 3. p. 387.-409.

AVIAN. (Flavius Avianus) ex quorundam sententia floruit circa ann. a Chr. n. 160., sed Rufo Avieno suppar fuisse videtur.

Extant ejus

1. Fabulae XLII. versu elegiaco exaratae.

AVIEN. (Rufus Festus Avienus) natus Volianis in Etruria, floruit circa ann. a Chr. n. 410.

Extant ejus

1. Phenomena, et
2. Prognostica ex Arato poeta Graeco in Latinam linguam versibus hexametris versa,
3. Periegesis, seu Descriptio orbis terrae versibus hexametris ex Dionysio poeta Graeco liberius interpretata.
4. Ora maritima (h. e. descriptio orae maris mediterranei cum Ponto Euxino, et Maeotide, usque ad mare Scythicum: sed hujus operis, iambicis carminibus exarati, fragmentum nunc extat, quod a fretu Herculeo ad Massiliam tantummodo procedit.),
5. Carmina de malis Punicis (In Antholog. Lat. T. 1. p. 494. Burm.)
6. ——— ad Sirenum allegoria (ibid. p. 113.),
7. ——— amicos de agro (ibid. p. 496.).

AUREL. ANTONIN. (Aurelius Antoninus) (37).

AURELIUS ARCADIVS CHARISIUS Jctus, qui imperante Diocletiano praeses fuit Syriae, scripsit sub Constantino M.

Extant in Digestis ejus fragmenta ex

1. libro singulari de muneribus civilibus,
2. ——— officio praefecti praetorio,
3. ——— testibus.

AUR. VICTOR (Sext. Aurelius Victor) major, historicus, Africanus Juliano Aug. ann. 360. amice cognitus, praefectus Urbi ann. 388. Ejus mentionem facit *Ammian.* 21. 10. § 6.

Extant ejus

1. Origo gentis Romanae,
2. De viris illustribus urbis Romae (38),
3. De Caesaribus historia (ab Imp. Aug. usque ad Constantium Constantinum M. filium) (39).

AUR. VICTOR (Sext. Aurelius Victor) minor, historicus, qui diversus a superiore est, et aetate posterior.

Extat ejus

1. Epitome de Caesaribus (ab Imp. Augusto usque ad obitum Theodosii I.).

AUSON. (Decimus Magnus Ausonius) Burdigalae in Gallia natus ann. a Chr. n. 309. obiit ann. 394. Grammaticus, rhetor, et poeta ingeniosus. *V. AUSONIUS* in ONOM.

Extant ejus

1. Epigrammata CXLVI,
2. ——— alia IV. (quibus Faustorum a se digestorum meminit.),
3. Ephemeris (id est totius diei negotium),
4. Parentalia XXX. (quibus carorum suorum obitus commemorat.),
5. Professores Burdigalenses XXVI,
6. Epitaphia heroum, qui bello Troico interfuerunt XXVI,
7. ——— aliorum XII,
8. XII. Caesares per Suetonium Tranquillum scripti,
9. Tetrasticha, a Julio Caesare usque ad tempora sua, XXIV.,
10. Clarae aures, sive ordo nobilium urbium XIV.,
11. Ludus septem sapientum,
12. Eorundem sententiae septenis versibus explicatae,
13. Eidyllia XX. (ex quibus X. Mosella, XII. Technopægia inscribitur.),
14. Eclogarium,
15. Epistolae XXV.,
16. Ad Gratianum Imp. discipulum gratiarum actio pro consulatu.
17. Periochae in Homeri Iliadem et Odysseam,
18. Praefatiunculae III.

B

BARO (M. Baro seu Varro)

Extat ejus

1. Liber de geometria (inter Auct. de re agraria a Goesio, p. 235.)

BEDA, presbyter et monachus, natus ann. a Chr. n. 672. in agro Dunelmensi in Britania (nunc Durham in Northumberland), obiit ann. 735. (40). Plurima scripsit ad grammaticam, ad mathesin, ad historiam et ad poeticen pertinentia, inter quae

Extant ejus

1. De orthographia (inter Grammaticae Latinae Auctores antiq. a Putschio, p. 2327-2349.),
2. De arte metrica (ibid. p. 2240-2246.),
3. De figuris et tropis Ss. Scripturae liber (inter Antiq. Rhetor. Latinos editos a Capperonio *Arbentorali* ann. 1736. 4.º p. 375-386.),
4. Cuculus (ecloga constans LV. versibus hexametris in Anthol. Lat. T. 2. p. 356. Burm.),
5. Compositio horologii, (carmen LXXXVII. versibus hexametris constans ibid. p. 397.).

BIBACULUS (M. Furius Bibaculus) Cremonensis, poeta satyricus, vixit post obitum Lucilii poetae. *V. BIBACULUS* in ONOM. Extat ejus versus hexame-

ter apud *Horat.* 2. Sat. 5. 41. et *Quintil.* 8. 6. 17., et carminum hendecasyllaborum minime spernenda fragmenta II. apud *Sueton. Gramm.* 11. (41).

BITHYNICUS. V. POMPEJUS BITHYNICUS.

BOETH. (Anicius Manlius Torquatus Severinus Boethius) Romanus patricius, natus creditur ann. a Chr. n. 455., obiit Ticinii ann. 526. jussu Theodorici Gothorum regis interfectus. *V. BOETHIUS* in ONOM. Plurima scripsit, inter quae eminent

1. De consolatione Philosophiae libri V. (In his citandis sequimur editionem Patavinam Jos. Comini ann. 1721. 8.º) (42).

BRUT. (D. Junius Brutus). Hic, cum adoptatus fuisset ab A. Postumio Albino, Brutus Albini F. est cognominatus in nummis apud *Eckhel. D. N. V. T.* 5. p. 229. A. C. Julio Caesare in secundis heredibus nominatus, ipsum tamen in senatu pugione petiit, et ab eodem in ann. U. C. 711. consul designatus, mox, eo occiso, Galliae citerioris proconsul a M. Antonio Mutina obsessus, ab Octaviano una cum Hirtio et Pansa consulibus liberatus, tandem a triumviris hostis reipublicae judicatus, cum in Macedoniam fugere pararet, occisus est.

Extant ejus

1. Epistolae X. (inter Cic. 11. Fam. 1., 4., 9., 10., 11., 13., 19., 20., 23. et 26.).

BRUT. (M. Junius Brutus), qui adoptatus a Q. Servilio Caepione avunculo ejus, dictus est Q. Caepio Brutus, natus ann. U. C. 669., in praelio Pharsalico pro Pompejo pugnavit ann. 706., C. Julium Caesarem in senatu pugione ferivit ann. 710., mox in Macedoniam proconsul profectus, in praelio Philippensi a M. Antonio et Octaviano victus, sibi mortem conscivit ann. 712.

Extant ejus

1. Epistolae XL (quarum II. Bruti et Cassii nomine inter Cic. 11. Fam. 2. et 3., aliae VII. inter Cic. 1. ad Brut. 4., 6., 7., 11., 13., 16. et 17., aliae II. inter Cic. 2. ad Brut. 3. et 5.) (43).

C

CAECIL. (SEX. Caecilius Africanus) Jctus, vixit sub Antonino Pio.

Extant ejus in Digestis, ubi *Africanus* tantummodo appellatur, fragmenta ex

1. Quaestionum libri IX.,
2. Epistolarum libri XX.

CAECIL. (Caecilius Statius) poeta comicus, Gallus Insuber, obiit ann. U. C. 586. *V. CAECILIUS* in ONOM.

Comœdiarum ejus fragmenta passim citantur a *Festo*, *Nonio*, *Prisciano*, aliisque, et a *Frid. Henr. Boethio* collecta (*V. supra* in *ACCIIUS*), quarum hi sunt tituli:

1. Aeschinus sive Aeschines hypobolimus,	23. Harpazomeni,
2. Aeschro sive Aethrio,	24. Hymnis,
3. Anagorizomene,	25. Hypobolimæa rastraria,
4. Andria,	26. Hypobolimæus sive Subditivus.
5. Androgynus sive Andronicus,	27. Hypobolimæus Chærestatus,
6. Asotus,	28. Meretrix,
7. Calci sive Calchi,	29. Nauclerus,
8. Charinus,	30. Nothus Nicasio.
9. Chrysius,	Obolostates, <i>V. Fenerator</i> ,
10. Dardanus,	31. Pausimachus,
11. Davus,	32. Philumena,
12. Demandati,	33. Plocium,
13. Emporus,	34. Poltameni,
14. Ephesio,	35. Portitor,
15. Epiclesus,	36. Pugil,
16. Episattompeos,	37. Symbolum,
17. Epistola,	38. Synacistusæ,
18. Eratosthenes,	39. Synephebi,
19. Exsul,	40. Syracusii,
20. Fallacia,	41. Tithe,
21. Fenerator sive Obolostates,	42. Triumphus,
22. Gamos,	43. Venator,
	44. Umbri sive Umbrae.

CAECINA. (A. Licinius Caecina) ex Etruria, scripsit de Etrusca disciplina: bello civili, cum a Pompeji partibus staret, Caesaris existimationem criminiosissimo libello laceravit, ut docet *Suet. Caes.* 75., deinde post pugnam Pharsalicam excusandi sui causa edidit librum querelarum, quo errorem suum Caesari excusaret. Is putatur idem, quem Cicero oratione pro *A. Caecina* defendit. *V. CAECINA* in ONOM.

Extat ejus

1. Epistola inter Cic. 6. Fam. 7.

CAES. (C. Julius Caesar) natus ann. U. C. 654. IV. Id. Quint., ex ann. 710. Idib. Mart. Romae in curia tribus et viginti vulneribus confossus perlit. Domi militiaeque immortalis nominis gloriam est consecutus. Causarum primus patronus, mox, post varias dignitates, superatis omnibus inimicis, et deleta Romanorum libertate, dictator perpetuus et imperator fuit. *V. CAESAR* in ONOM.

Extant ejus

1. De bello Gallico libri VII. (*Liber VIII. A. Hirtio vulgo tribuitur.*)

(41) De Marco Furio Bibaculo poeta, qui natus est ann. U. C. 451., a Chr. n. 103., pluribus disserit *M. Augustus Weichert* in opere, cui titulus: *Postorum Latinorum Hostii, Laevii, C. Licinii Calvi, C. Helvii Cinnae, C. Valgii Rufi, Domitii, Marci aliorumque vitae et carminum reliquia.* Lipsiae 1850. 4.º, p. 351-364., ubi ejusdem quoque fragmenta exhibentur atque illustrantur.

(42) Ex aliis Boethii operibus plurima vocabula clarissimus *Furlanetto* inseruit in *Appendice*, editione usas, quae *Basilica* facta est ann. 1868. per *Henricum Petrum.*

(43) Ejusdem extant etiam paucula orationum fragmenta, quae collegit atque illustravit *Henr. Meyerus* in opere super. cit. (*V. notam* n. 40.) p. 225-227.

(37) Imperator Antoninus Augustus, ante excessum d. Severi patris sui orationem habuit in senatu, ann. U. C. 938., de confirmandis orationibus, cujus fragmenta ex *Digest.* refert *Henr. Meyerus* in opere super. cit. (*V. notam* n. 40.) p. 581.

(38) *V. Annali dell' Instit. Archeol.* T. 9. p. 21.

(39) Haec historia spuria videtur *Victori Le Clerc* in *Journaux des Romains* p. 15.

(40) Hinc nulla ejus habenda est ratio in hoc Lexico: *V. quae diximus in Praefatione hujus editionis.*

2. De bello civili libri III.,
3. Epistolae, et fragmenta plura, (*quae diligenter collegit Jer. Jac. Oberlinus, cuius editione Lips. 1805. 8.º plerumque utimur.*)
- CAJUS (T. Cajus)** Iustus, vixit sub Hadriano et M. Aurelio, scripsit plura opera ad jurisprudentiam pertinentia.
- Extant ejus in Digestis plurima fragmenta
1. Aureorum sive rerum quoddammodo libri VII.,
 2. libri singularis de casibus,
 3. — ad edictum praetoris urbani,
 4. — tit. de aqua pluvia arcenda,
 5. — tit. de damno infecto,
 6. — tit. de liberali causa,
 7. — tit. de praedictoribus,
 8. — tit. qui neque sequantur,
 9. — tit. de re judicaria,
10. libror. II. ad edictum praetoris urbani, tit. de testamentis,
11. libror. XXXI. ad edictum provinciale,
12. libror. X. ad edictum urbicum,
13. libri singularis ad edictum urbicum, tit. de operis novi nuntiatione,
14. — de tacitis fideicommissis,
15. libror. II. fideicommissorum,
16. libri singularis de formula hypothecaria,
17. libror. IV. institutionum,
18. libror. III. ad edictum praetoris de legatis,
19. libror. VI. ad Leg. XII. Tabular.
20. libri singularis ad Leg. XII. Tabular.,
21. — ad Leg. Glitiam,
22. libror. XV. ad Leg. Juliam et Papiam,
23. libror. III. de manumissionibus,
24. libri singularis regularum,
25. libror. III. regularum,
26. libri singularis ad S. C. Tertullian.
27. libror. III. de verborum obligationibus.
- Præcipue commemorandi sunt
28. Institutionum commentarii IV., (*qui ex Cod. palimpsesto Veronensi primum editi sunt a Jo. Frid. Lud. Goeschenio Berolini ann. 1820, iterumque ibidem ann. 1824. 8.º, ex qua postrema editione citantur nova vocabula huic Lexico primum adjecta.*)
- CALLISTRATUS, Iustus**, vixit sub Septim. Severo et Caracalla usque ad Alex. Severum.
- Extant ejus in Digestis fragmenta
1. libror. VI. cognitionum,
 2. — edicti monitorii,
 3. — IV. de jure fisci,
 4. libror. III. institutionum,
 5. — II. questionum.
- CALPURN. FLACC.** (Calpurnius Flaccus) rhetor, ut plerique putant, sub Hadriano, et T. Antonino Pio. At Barthol. Borghesius in *Mem. dell' Instit. di corr. archeol. T. I.* p. 50. putat, hunc rhetorem esse M. Calpurnium Flaccum, qui consul suffectus fuit a Kal. Sept. ann. a Chr. n. 96.
- Extant ejus
1. Declamationes LI. excerptae rhetorum minorum.
- CALPURN. SICUL.** (T. Julius Calpurnius) Siculus, poeta bucolicus, Nemesiano synchronus, floruit circa ann. a Chr. n. 284., sub Caro, Carino, et Numeriano. V. infra NEMESIANUS, et CALPURNIUS, ii, in ONOM.
- Extant ejus
1. Eclogae VII.
- CAPELL.** (Martianus Mineus Felix Capella) ex Africa, Madaurensis, vel Carthaginensis, vir proconsularis; de cujus ætate ambigunt eruditi, sed plerique illum vixisse existimant circa ann. a Chr. n. 470. Stilus ejus barbariem sapit. V. CAPELLA in ONOM. Plerumque secuti sumus editionem Grotii, Lugd.-Bat. ann. 1699. 8.º, cujus etiam paginae citantur: at in duobus libris prioribus Norimbergensem a Jo. Ad. Goetio ann. 1794. 8.º curatam.
- Extant ejus
1. Satyricon.
- CAPER** (Flavius Caper grammaticus, Charisio, Prisciano, et Rufino antiquior, cujus extant apud Putsch. p. 2239.-3250. excerpta ab aliquo epitomatore
1. De orthographia,
 2. De verbis dubiis.
- CAPITOLIN.** (Julius Capitolinus) historiarum Augustae scriptor, vixit sub Diocletiano et Constantino M., quibus dedicavit suas de imperatoribus vitas. V. CAPITOLINUS, i, in ONOM.
- Extant ejus vitæ
1. T. Antonini Pii,
 2. M. Aurelii Antonini,
 3. L. Veri,
 4. P. Helvii Pertinacis,
 5. D. Clodii Albiui,
 6. M. Opellii Macrinii,
 7. C. Julii Maximini patris,
 8. C. Julii Maximi filii,
 9. M. Antonii Gordiani, vulgo Africani, vel patris,
 10. M. Antonii Gordiani, vulgo junioris, vel filii,
 11. M. Antonii Gordiani, vulgo Pii, vel nepotis,
 12. D. Cæli Balbini,
 13. M. Clodii Pupieni Maximi.
- CASSIOD.** (Magnus Aurelius Cassiodorus, seu potius Cassiodorius) Scyllacii in Calabria natus circa ann. a Chr. n. 470., obiit ibidem post annum 562. V. CASSIODORUS in ONOM.
- Extant ejus
1. Variorum sive epistolarum libri XII.,
 2. Historiarum Ecclesiasticarum libri XII.,
 3. Chronicon,
 4. Computus Paschalis,
 5. Expositio in Psalmos CL.,
 6. — Cantica canticorum (quæ tamen quibusdam spuria videtur),

7. Institutionum divinarum litterarum liber I.,
8. — humanarum rerum liber II., sive de artibus et disciplinis liberalium litterarum liber in VII. capita distributus: h. e.
1. De grammatica,
 2. — rhetorica,
 3. — dialectica,
 4. — arithmetica,
 5. — musica,
 6. — geometria,
 7. — astronomia (*Hujus operis clausulam ineditam primum in lucem protulit ex Cod. Vaticano A. Majus, et edidit in Class. Auct. Romæ ann. 1831. 8.º T. 3. p. 350.-357.*),
9. De oratione et octo ejusdem partibus,
10. — orthographia,
11. — anima,

12. Complexiones in Epistolas et Acta Apostolorum, et Apocalypsin, (*quas primum ex Cod. Veron. edidit Scip. Maffejus Florentiae ann. 1721. 8.º Excerpto fragmento ab A. Maio edito, et Complexionibus, quibus in Lexico nullus adhuc fuit usus, Cassiodori loca citantur ex editione Jo. Garetti, repetita Venetiis ann. 1729. T. 2. fol.*)

CASSIUS (C. Cassius Longinus) philosophus Epicureus, initio belli civilis trib. pleb., tum prætor urbanus, in Cæsarem conjuravit, et post ejus caedem obtinuit Syriam provinciam, tandem in bello apud Philippos victus sibi mortem conscivit.

Extant ejus

 1. Epistolæ V., (*quarum tres inter Cic. 12. Fam. 11. et 12., et 15. ibid. 19., alio vero duæ ejus et Bruti nomine scriptæ inter Cic. 11. Fam. 2. et 3.*)

CASSIUS (L. Cassius) fuit fortasse Cassii superioris ex fratre nepos.

Extant ejus

 1. Epistola ad Cic. 12. Fam. 13.

CASSIUS (T. Cassius Severus) orator (44).

CATO (M. Cato, M. F. M. Nepos) orator (45).

CATO (M. Porcius Cato) celeberrimus vir, natus Romæ ann. U. C. 520., consul ann. 559., censor ann. 570., obiit ann. 605. In citandis ejus locis plerumque utimur editione a Jo. Gottl. Schneidero Lipsiæ ann. 1794. 8.º curata. V. CATO in ONOM.

Extant ejus

 1. Originum fragmenta (46),
 2. Orationum fragmenta apud Gell. 7. 3. (47),
 3. De re rustica, seu de agricultura.

(44) T. Cassius Severus, juxta Eusebium, orator egregius xxv. exilii sui anno summa inopia mortuus est anno Domini 34., h. e. anno U. 788. Vide plura apud Henr. Meyer. in opere super. cit. (V. notam n. 10.) p. 343.-347., ubi et ejusdem fragmenta invenies.

(45) M. Cato, M. F. M. Nepos, teste Gell. 15. 19., satis vehemens orator fuit, multaque orationes ad avi exemplum scriptas reliquit, et consul cum Q. Marcio Rege (a. U. 488.) fuit, inque eo consulatu in Africam profectus in ea provincia mortem obiit. Ejus fragmenta exhibet Henr. Meyer. in opere super. cit. (V. notam n. 10.) p. 348.-357.

(46) De M. Porcio Catone cens. pluribus egit ejusque Originum fragmenta collegit atque illustravit Augustus Krauss in opere sup. cit. (V. notam. n. 3.) p. 89.-123.

(47) Ille Orationum fragmenta, quæ non solum apud Gell., sed etiam apud plures alios Latinos scriptores occurrunt, collegit atque illustravit Henr. Meyer. in opere sup. cit. (V. notam n. 10.) p. 111.-301. Orationum autem hi sunt tituli:

 1. Oratio de lege Opplæ,
 2. — quam dixit Numantiae apud equites,
 3. Cato ad populum de triumpho,
 4. Oratio apud Athenienses,
 5. — contra Thermum de decem hominibus,
 6. — de falsis pugnis contra Thermum,
 7. 10. — adversus M. Acilium quarta,
 11. — de pecunia regis Antiochi.
 12. — in M. Fulvium Nobiliorem,
 13. — de conjuratione,
 14. — in L. Quintium Flaminium,
 15. — in Manilium,
 16. — in Nasicam,
 17. — in L. Scipionem,
 18. — in L. Veturium de sacrificio commisso cum ei equum censor adimeret,
 19. 20. Orationes de mulcta contra L. Furium,
 21. Oratio de moribus Claudii Neronis,
 22. — contra Annum,
 23. — adversus Quintum Minucium Thermum,
 24. — ad litis censorias,
 25. — de signis et tabulis,
 26. — de vestitu et vehiculis,
 27. — uti præda in publicum referatur,
 28. — de præda militibus dividenda,
 29. — uti basilica edificetur,
 30. — de agna musta pascenda,
 31. — de fundo oleario,
 32. — de edilibus vitio creatis,
 33. — in legem Orchiam,
 34. — ne legi Orchie derogaretur, de censura M. Fulvii Nobilitioris,
 35. — in P. Furium Philum vel pro Lusitanis Hispanis,
 36. — pro lege Voconia,
 37. — de Macedonia liberanda,
 38. — pro Rhodiensibus,
 39. — de Ptolemæo minore contra Thermum,
 40. — de ambitu,
 41. — pro se contra C. Cassium,
 42. — de Achæis,
 43. — ne quis bis consul fiat,
 44. — de bello Carthaginiensi,
 45. — Cato in dissuasionem de rege Attalo et vectigalibus Asiæ,
 46. Oratio in Servium Galbam pro Lusitanis,
 47. Oratio qua usus est ad milites contra Galbam,
 48. — ad filium,
 49. Cato in dissuasionem de feneratione legis Junie,
 50. Oratio de re Floria,
 51. Cato in dissuasionem, ne lex Bæbia derogaretur,
 52. — in suasionem in legem populi,
 53. — in Pansam,
 54. — in Sercia,
 55. — de tribunis militum,
 56. — de suis virtutibus contra Thermum,
 57. Oratio de bonis Dulcia,
 58. — qua tribuno diem dixit,

CATO (M. Porcius Cato) superioris pronepos, trib. pleb., mox prætor. In bello civili Pompeii partes secutus, post pugnam Pharsalicam in Africam profectus, et post Scipionem apud Thapsum a Cæsare devictum, Uticæ ferro se ipse interemit ann. U. C. 708. Ideoque et Uticensis cognominatus postea est. *V. CATO in ONOM.*

Extat ejus

1. Epistola ad Cic. 15. *Fam.* 5.

CATO (Valerius Cato) grammaticus et poeta, libertus Burseni cujusdam ex Gallia, qui tempore belli Sullani villa sua Tusculana cedere propter egestatem coactus est, floruit circa ann. U. C. 690. Illius meminere *Catull.* 56., *Horat.* 1. Sat. 10. 1., *Ovid.* 2. *Trist.* 436. et *Sueton Gram.* 11., ubi hic ejus vitam nobis reliquit. Varia opera scripsit, quæ perire; extat autem carmen satyricum, sive *exsecratorium*, ut in quibusdam editionibus nuncupatur, cui titulus est

1. *Diræ ad Battaram.* (*Optima utimur editione Jo. Chr. Wernsdorffii, qui hoc carmen inter Poet. Latin. min. T. 3. p. 1.-23. edidit Altenburgi ann. 1762. 8.º.*)

CATO DIONYS. (Cato Dionysius) videtur vixisse sub M. Aurelio Antonino. Ejus extat carmen morale hexametris constans, in quatuor libros divisum, cui titulus est

1. *Disticha de moribus.* (*Ita appellantur, quod unaquæque sententia duobus hexametris continetur.*)

CATULL. (C. Valerius Catullus) Veronensis, natus ann. U. C. 667., obiit post ann. 707., quo consul fuit Vatinius, cujusque ipse meminit *carm.* 52. *V. CATULLUS in ONOM.*

Extat ejus

1. *Carmina CXV.* (*quæ partim lyrica, partim elegiaca, partim epigrammatica, quedam etiam epica sunt.*)

CATULLUS. *V. LUTAT.*

CELS. (A. Cornelius Celsus) medicinae auctor celeberrimus. Ejus loca plerumque citavimus ex editione Veronensi *Leon. Targæ* ann. 1810. 4.º *V. CELSUS in ONOM.*

Extat ejus

1. De medicina libri VIII.

CELSUS (P. Juventius Celsus) JCIas, vixit et consulatum bis gessit imperante Hadriano.

Extat in Digestis ejus fragmenta

1. libror. XXXIX. digestorum, 3. libror. XI. epistolarum,
2. — VII. commentariorum, 4. — XII. questionum.

CENSORIN. (Censorinus) grammaticus Romanus: quo nomine gentilicio, quo prænomine fuerit, quibus parentibus, quo loco natus sit, incompertum hactenus est. In citandis utriusque operis locis utimur optima editione *Jo. Sigism. Gruberi Norimbæ* ann. 1805. 8.º

Anno a Chr. n. 238. aureolum scripsit, qui nunc extat, libellum

1. De die natali.
2. Fragmentum incerti auctoris, (*quod capitibus XV. constans, Censorino subungi solet, de physica, de geometria, de poetica agit.*)

CERVID. SCÆV. *V. SCÆVOLA.*

CESTIUS (Cestius Pius) rhetor, Ciceroni cœvus.

Ejus apud *Senec.* in *Suasoriis* passim citantur

1. Fragmenta.

CHALCIDIUS, Platonis Timæum Latine interpretatus est, et commentariis illustravit. Vixit circa ann. a Chr. n. 330.

CHARIS. (Flavius Sosipater Charisius) natione Campanus, religione Christianus, professione grammaticus, vixit circa initium sæculi quinti a Chr. n.

Extat, apud *Putsch* p. 2.-266., ejus

1. Institutum grammaticarum libri V. (48).

CIC. (M. Tullius Cicero) orator omnium maximus, natus in villa Arpinati, ex ordine equestri, III. Non. Jan. ann. ab U. C. 648., patre M. Tullio Cicero ex tribu Cornelia, et matre Helvia: occisus est, in triumvirali proscriptione, VI. Id. Decemb. ann. 711. (49).

41. Oratio contra Cornelium apud populum,
42. — de sumptu suo,
43. — adversus Lepidum,
44. — si se Cælius tribunus pl. appellasset,
45. — de dote,
46. — cum in Hispaniam consul proficisceretur,
47. Cato dierum dictarum de consulatu suo,
48. Oratio in C. Sulpicium Galbam,
49. — quæ de auguribus inscribitur,
50. — de re Histrie militari,
51. Cato contra Oppium,
52. Oratio de spoliis, ne figerentur nisi de hoste capta,
53. — in ea, quam scripsit, ædilis plebis sacrosanctos esse,
54. De re A. Atili,
55. Cato pro L. Cæsetio,
56. Oratio contra Tiberium exulem,
57. — apud censores in Lentulum,
58. — ne imperium sit veteri, ubi novus venerit,
59. — pro L. Turio contra En. Gellium,
60. — pro L. Autronio,
61. — qua suavit in senatu, ut plura æra equestria fierent,
62. Cato in legis Mævie suasionem,
63. — contra C. Pisonem,
64. — pro L. Cæsare ad populum,
65. — in dissuadendo legem, quæ postea relicta est,
66. Oratio, quam habuit de Indigitibus,
67. Cato de habitu,
68. — de abrogandis legibus,
69. Oratio de Lætorio.

Hic denique accedunt incerta orationum fragmenta.

(49) Has nuperissime edidit *Lindmann.* in opere, cui titulus: *Corpus Grammaticorum Latinarum veterum, Lipsiæ 1884. in 4.º T. 1.*; quam editionem consulimus et aliquando citavimus.

(48) In hoc novo Lexico, quod attinet ad M. Tullii Ciceronis opera, omnium optimam *Jo. Casp. Orellii et Baier.* editionem secuti sumus, quæ curata est *Turici* a. 1836. et seqq.; ex eaque paragraphorum seu sectionum numeros lectorum commodo addidimus. Itaque ipsos *Rhetoricorum libros ad Herennium* Ciceroni tribuimus (*V. AUCT. AD HERENN.* in hoc indice).

Extant ejus

Opera rhetorica, et oratoria:

1. De inventionem rhetorica libri II.,
2. — oratore libri III.,
3. Brutus sive de claris oratoribus liber,
4. Orator,
5. Topica,
6. Partitiones oratoriarum,
7. De optimo genere oratorum fragmentum.

Orationes:

1. pro P. Quinctio,
2. — Sex. Roscio Amerino,
3. — Q. Roscio Comædo,
4. Divinatio in Q. Cæciliam,
5. Actio I. in C. Cornellum Verrem,
6. Actionis II. liber I. in eundem,
7. — II. in eundem,
8. — III. in eundem,
9. — IV. in eundem,
10. — V. in eundem:

(*Orationes in Verrem a veteribus grammaticis dicuntur etiam Verriarum, atque ita numerantur, ut divinatio appelletur prima in Verrem seu Verriarum, actio prima secunda in Verrem seu Verriarum, actionis secundæ liber primus tertia in Verrem seu Verriarum, et sic deinceps, ita ut actionis secundæ liber quintus nuncupetur septima in Verrem seu Verriarum, quemadmodum citantur a Forcellino, præeunte Nizolio: hanc porro appellationem sequitur etiam Priscian. T. p. 742. Putsch. et 18. p. 1195. et alibi.*) (50).

11. oratio pro M. Fontejo, (cujus supplementum B. G. Niebuhrus primus Romæ ann. 1820., mox A. Maius in *Classic. auct. T. 2. p. 370. edidit.*),
12. oratio pro A. Cæcina,
13. — lege Manilia,
14. — A. Cluentio Avito,
15. 16. 17. de lege agraria libri III.,
18. oratio pro C. Rabirio perduellionis reo, (*Hujus orationis fragmentum, quo ejusdem postrema lacuna præcipue suppletur, edidit eundem Niebuhrus, et Maius loc. cit.*),
19. — 22. orationes IV. in Catillinam,
23. oratio pro L. Muræna,
24. — L. Flacco,
25. — P. Sulla,
26. — A. Licinio Archia,

27. oratio post reditum ad Quirites (51),

28. — post reditum in Senatu,
29. — pro domo sua,
30. — de haruspicio responsis,
31. — pro Cn. Plancio,
32. — P. Sextio,
33. — in Vatiniam,
34. — pro M. Cælio Rufo,
35. — de provinciis consularibus,
36. — pro L. Cornelio Balbo,
37. — in L. Calpurnium Pisonem,
38. — pro T. Annio Milone, (*Hujus itidem lacuna, quam nemo unquam suspicatus fuerat, suppleta est, in cap. 3., fragmento inedito, quod ex Cod. palimpsesto Taurinensi in lucem protulit Amed. Peyronius, quodque repetit A. Maius in Classic. auct. T. 2. p. 362. ann. 1831.*),

39. — pro C. Rabirio Postumo,
40. — M. Claudio Marcello,
41. — Q. Ligario,
42. — rege Dejotaro,
43. — 58. orationes Philippicæ sive Antonianæ, in M. Antonium, XIV. (52).

Fragmenta orationum (53):

59. pro L. Varenio,
60. in P. Clodium et Carionem,
61. de ere alieno Milonis,
62. pro rege Alexandrino,
63. — M. Emilio Scauro,
64. — M. Tullio, (*Fragmenta orationum, quæ numeris 60.-64. indicantur, primus edidit A. Maius ex Cod. Ambros. palimpsesto bis Mediolani, deinde Romæ ann. 1828. inter Classic. auct. T. 2. p. 215.-228. Quedam etiam fragmenta orationum sub n. 63. et 64. indicatarum ex Cod. palimpsesto Taurinensi ediderat Amed. Peyronius Stuttgartiæ ann. 1824. 4.º, quæ ab A. Maio iterum edita sunt in Classic. auct. T. 2. p. 278. et 328.*),
65. contra concionem Metelli,
66. pro P. Oppio,
67. — C. Manilio,
68. — C. Cornelio I.,
69. — II.,
70. in toga candida,
71. pro Q. Gallio,
72. — L. Roscio Othone,
73. — P. Vatinio.

(50) In *Verrinis* citandis ab *Orellii* appellatione discessimus, *Nizolium* ac *Forcellinum* secuti, h. e. *Priscianum* et ipsum *Capell.* 3. p. 163.

(51) Hæc oratio, æque atque olim post reditum in Senatu, pro domo sua ad pontifices, de haruspicio responsis et pro M. Marcello inter scripta dubia et supposita ab *Orellio T. 1.* recensentur; iisque adduntur *Epistolarum ad Brutum lib. II. Sallustii in Ciceronem oratio, Ciceronis in Sallustium responsio, Ciceronis denique oratio ad populum et equites Rom. ante quam iret in exilium.* Nos vero priores omnes orationes, necnon *Epistolarum ad Brutum libros II.* Ciceroni semper cum plerisque tribuimus.

(52) Has omnes Ciceronis orationes paullo aliter in ordinem redegit *Orellius T. 2.* (53) Orationum fragmenta ex *Orellii* recensione *T. 1.* ita inseribuntur et in ordinem perhibentur:

1. Orat. pro P. Quinctio,
2. — R. Comædo,
3. — M. Fontejo,
4. — de lege Agraria,
5. — pro Flacco,
6. — pro M. Tullio, quæ omnia hucusque cit. *T. 2.* continentur,
7. — pro L. Varenio,
8. — cum quæstor Lilybæo decederet,
9. — pro P. Oppio,
10. — C. Manilio,
11. — M. Fundanio,
12. — C. Cornelio I.,
13. — C. Cornelio II.,
14. — in toga candida (et hæc continetur *T. 2.*),
15. Orat. pro Q. Gallio,
16. — de L. Othone,
17. — de proscriptionum liberis,
18. — contra concionem Q. Metelli,
19. — de consulatu suo,
20. — in Clodium et Carionem (quæ *T. 2.* continentur),
21. — de ere alieno Milonis,
22. — de rege Alexandrino,
23. — pro P. Vatino,
24. — pro M. Emilio Scauro,
25. — in A. Gabinium,
26. — pro T. Annio Milone,

Hæc excipiunt Tituli Orationum deperditorum, et ex Commentariis Causarum Fragmenta.

CLODIUS (63).

COD. JUSTINIAN. (Codex Justinianus) a Justiniano I. Aug. ita appellatus in libros XII. ejus jussu digestus, et ann. a Chr. n. 529. editus, mox emendatus, iterumque evulgatus ann. 534., qui repetitæ lectionis dicitur. Is porro continet constitutiones principum ab Hadriano ad ipsum Justinianum.

COD. THEOD. (Codex Theodosianus) a Theodosio II. Aug. ita appellatus, in libros XVI. ejus jussu digestus et editus ann. a Chr. n. 438. Fragmenta hujus codicis ex membranæ Bibliothecæ Ambrosianæ Mediolanensis edidit *Walt. Frid. Clossius* Tubingæ ann. 1824. 8.º Alla ex Cod. palimpsesto Bibliothecæ R. Taurinensis protulit atque illustravit *Amed. Peyronius* Augustæ Taurinorum ann. 1824. 4.º Utraque vero fragmenta recognovit et junctim edidit, notisque criticis et eruditis instruxit *Car. Frid. Christ. Wenckius* Lipsiæ ann. 1825. 8.º Loca quædam ex his fragmentis novas voces continentia in Lexico hac illac adduximus (64).

COEL. ANTIPATER (65).

COEL. AUREL. (Cælius Aurelianus) medicus, Siccæ in Numidia natus, vixisse videtur sæculo tertio: stilus ejus barbariem sapit; res autem, de quibus ipse agit, a medicis valde laudantur. Optimam ejus operum editionem Amstel. ann. 1722. 4.º in locis citandis sequimur. *V. COELIUS* in ONOM.

Extant ejus

1. Tardarum seu chronicarum passionum libri V.,
2. Acutarum seu celerum passionum libri III.,
3. Isagoge in artem medendi. (*Hæc a plerisque, perperam, ut videtur, Sorano tribuitur.*)

COEL. RUF. (M. Cælius Rufus) Puteolis natus, ex ordine equestri, quæstor fuit ann. U. C. 697., trib. pleb. ann. 702., ædilit. cur. ann. 705., et ann. 706. prætor peregrinus. In bello civili Cæsarem secutus, Thurii est interemptus ab equitibus, qui eo præsidii causa missi fuerant, teste *Cæs. B. C. 20-22*. Eloquentiæ imprimis operam dedit, illius enim orationes citantur a pluribus, et unius fragmentum affertur a *Quintil. 11. 1. § 51*. Eum defendit accusatum de vi *Cicero* oratione, quæ pro *M. Cælio* inscribitur (66).

Extant ejus

1. Epistolæ XVII. inter *Cic. 8. Fam. 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15. et 17.*, item post 10. *Att. 9.*

COLUM. (L. Junius Moderatus Columella) Gadibus in Hispania natus, sub Tiberio et Claudio imperantibus Romæ vixit. Plerumque sequimur editionem *Jo. Gottl. Schneideri* Lipsiæ ann. 1794. 8.º curatam. Consule tamen præfationem et auctoris vitam præmissam editioni nostræ Patavinæ ann. 1816. 12.º *V. et COLUMELLA* in ONOM.

Extant ejus

1. De re rustica libri XII. (*quorum decimus versibus hexametris constat.*),
2. De arboribus liber.

COMMODIAN. (Commodianus) Afer natione, scripsit stillo horrido: vixisse videtur circa ann. a Chr. n. 270. *V. COMMODIANUS* in ONOM.

Extant ejus

1. Instructiones LXXX. adversus paganos. (*Hæc ita scriptæ sunt, ut singulæ per primas versum litteras vocabula referant, quæ pro lemmatibus cuilibet instructioni præmittuntur: porro in iisdem numerus quidem hexametris servatur, neglecta tamen omnino syllabarum quantitate.*) (67).

CONSENT. (P. Consentius) grammaticus Constantinopolitanus, vixit circa ann. a Chr. n. 450.

Extant ejus

1. Ars Consentii de duabus orationis partibus, nomine et verbo (*apud Putsch. p. 2018-2075.*),
2. ——— de barbarismis et metaplasms. (*Opus hujusmodi editum primo est ab A. G. Cramero et Phil. Buttmanno e veteri Cod. Berolini ann. 1817. 8.º, quam editionem sequimur.*)

CORIPP. (Flavius Cresconius Corippus) Afer natione, poeta et grammaticus, floruit sub Justiniano I. et Justino II., qui illi successit ann. a Chr. n. 565.: hujus vero laudes cecinit. *V. CORIPPUS* in ONOM.

Extant ejus

1. De laudibus Justinii Aug. minoris libri IV.,
2. Fragmentum panegyrici in laudem ejusdem,
3. Panegyricus in laudem Anastasii quæstoris et magistri,
4. Jobannis seu de bellis Libycis libri VII. (*editi primum a P. Mazzuchellio ex Cod. Trivult. Mediolani ann. 1820. 4.º doctisque illustrati ab eodem annotationibus.*)

CORNEL. NEP. *V. NEP.*

(63) Plures fuisse videntur Clodii, qui rerum Romanarum historiam vel commentarios confecerunt, de quibus consule *Aug. Krause* in opere super. cit. (*V. notam n. 1.*) p. 315-316., ubi et quæ supersunt fragmenta invenies.

(64) Nos vero accuratorem emendationemque editionem sepe consulimus, de qua *V. notam n. 2.*

(65) L. Cælius Antipater procul dubio homo Romanus habendus est, ex libertino fortasse genere oriundus, Græcorum æqualis, multorumque, ut familiaris L. Crassi (nati a. U. 81.), magister fuit, utpote qui et orator et juris valde peritus. Condidit Latine Annales, in quibus descripsit bella Punica, videturque septem libris, tot enim laudantur, ad Græcorum, hoc est ad sua tempora historiam deduxisse. Vide plura apud *Aug. Krause* in opere super. cit. (*V. notam n. 1.*), ubi et plurima ejusdem fragmenta exhibentur p. 183-204.

(66) Cælii Ruffi oratoria fragmenta collegit *H. Meyer*. in opere super. cit. (*V. notam n. 10.*) p. 314-316. Orationum vero tituli sunt:

1. Oratio pro se de vi,
2. ——— in Antonium,
3. Concio de equis.

(67) In citandis *Commodiani* locis utimur editione Ven. a. 1761. in *Bibliotheca Patrum*, T. 3. p. 681-681.

CORNEL. FRONT. *V. FRONT.*

CORNIFICIUS (68).

COTTA (69).

CURIUS (M. Curius) Ciceronis et Attici familiarissimus, qui Patris negotiabat; ad eum scripsit *Cic. 7. Fam. 28., 30. et 31.*

Extant ejus

1. Epistola ad *Cic. 7. Fam. 29.*

CUR. FORTUNATIAN. (Curius Fortunatianus) rhetor, qui sæculo a Chr. n. tertio, vel quarto vixisse creditur.

Extant ejus

1. Artis rhetoricæ scholice (al. scholasticæ) libri III. (*inter rhetores editos a Franc. Pitheæ Parisiis ann. 1599. 4.º et a Claud. Capperonero Argentorati ann. 1756. 4.º, cujus editionem polissime sequimur.*)

CURT. (Q. Curtius Rufus) historicus Alexandri M. Is a quibusdam ad Augusti ætatem, ab aliis ad Tiberii, a nonnullis ad Vespasiani, vel etiam Trajani, immo ad Theodosii vel ad Constantini, sed probabilius ad Claudii referendus esse putatur. *V. CURTIUS* in ONOM.

Extant ejus

1. De rebus gestis Alexandri M. libri X. (*quorum duo priores injuria temporum perierunt, atque etiam pars quædam decimi.*)

CYPRIAN. (Thasclius Cæcilius Cyprianus) Afer, episcopus Carthaginiensis, obiit martyrio coronatus ann. a Chr. n. 258. In locis citandis sequimur editionem Venetam ann. 1728. fol. *V. CYPRIANUS* in ONOM.

Extant ejus

1. Epistolæ LXXXIII.,
2. Liber de habitu virginum,
3. ——— lapsis,
4. ——— unitate Ecclesiæ,
5. ——— oratione dominica,
6. ——— ad Demetrianum,
7. ——— idolorum vanitate,
8. ——— mortalitate,
9. ——— opera et eleemosyna,
10. ——— bono patientiæ,
11. ——— zelo et livore,
12. Epistola ad Fortunatum de exhortatione martyrii,
13. Testimoniorum adversus Judæos libri III.,
14. Sententiæ episcoporum LXXXVII. de hæreticis baptizandis,
15. Liber de spectaculis,
16. ——— laude martyrii,
17. Carmen de Genesi,
18. ——— de Sodoma,
19. ——— ad senatorem apostatam. (*Hæc tria carmina illi tribuuntur, sed spuria esse videntur.*)

D

DAMAS. (Damasus) Romanus pontifex, obiit ann. a Chr. n. 385.

Extant ejus

1. Carmina XLII.

DARES PHRYG. (Dares Phrygius). *V. DARES* in ONOM.

Extant ejus

1. De excidio Trojæ historis. (*Hanc historiam ab ignoto quodam homine ex opere poetico Josephi Devoniæ, seu Iscani, Angli, ad finem sæculi XII. a Chr. n. consarcinatam esse opinantur plerique eruditi; ideoque nullius in Latina lingua auctoritatis, licet vulgo editam inter opera Cornelii Nepotis, cujus epistola ad Sallustium Crispum legitur eidem operi præmissa.*) (70).

DICTYS CRET. (Dictys Cretensis). *V. DICTYS* in ONOM.

Extant ejus

1. De bello Trojano libri VI. (*Hoc opus Græce exaratum, quod Nerone imperante inventum a quodam Praxide seu Eupraxida fingitur, et a Q. Septimio, qui tertio seu quarto a Ch. n. sæculo vixisse videtur, in Latinum sermonem translatum, Græco autographo deperdito, reliquum nobis est. In citandis locis hujus, et superioris operis usus est Forcellinus editione Amstelod. ann. 1702. 4.º.*)

DIGEST. (Digestorum libri L.). Ita porro hi libri sunt appellati, quia continent totum jus Romanum sententiis sive opinionibus prudentium, hoc est veterum jurisconsultorum comprehensum et explicatum, atque in libros, titulos, legesque digestum. Hæc itaque collectio facta est jussu Justiniani I. Aug., qui XVIII. K. Januar. ann. 530. eam digerendam imperavit, et XVII. K. Januar. ann. 533. jam a Triboniano JCO perfectam confirmavit, publicæque proposuit. *V. DIGESTUS* in Lexico.

DIOMED. (Diomedes) grammaticus, Rufino et Prisciano, qui sæpius illius mentionem in commentariis suis fecerunt, antiquior.

Extant, apud *Putsch.* p. 271-528., ejus

1. De oratione, et partibus orationis, et vario metrorum genere libri III.

DOMITIANUS (71).

DOMITIUS AFER (72).

(68) De Cornificio poeta, cui vulgo *Dixa* etiam tribuuntur, ejusque fragmenta extant apud *Macrobius*, disseruerunt *Vernsdorf* in *Poet. Lat. Min. T. 1. p. 66. et seq. et Weichert* in opere super. cit. (*V. notam n. 41.*) p. 185. in nota.

(69) C. Aurelius Cotta consul a. U. C. 501., orator suo tempore præclarissimus, disertè laudatur a *Cic. Brut. 55. 203. et Orat. 55. 152*. Ejus fragmenta collegit *Henr. Meyer*. in opere super. cit. (*V. notam n. 10.*) p. 316-320.

(70) At *A. Dederich* ad *Dyct. Introduct. p. XXI*. arbitratu Daretis interpretem scripsisse quinto, sexto, vel nescio quo posteriore sæculo.

(71) Domitiani imperatoris, cujus vitam nobis reliquit *Suetonius*, oratoria fragmenta collegit *Henr. Meyer*. in opere super. cit. (*V. notam n. 10.*) p. 371-372.

(72) Domitius Afer, Nemausensis, recens prætura, qua Tiberio imperante a. U. 777. functus erat, modicus dignationis et quoquo facinore properus clarescere, ut ait *Tac. 4. Ann. 52.*, Agrippinæ (immo Claudie Pulchræ, quæ erat Agrippinæ sobrina) accusatione a. U. 778. primoribus oratorum ad caput: obiit autem, teste eodem *Tac. 4. Ann. 19.*, Nerone imperante a. U. 819. vel 815. Vide plura apud *Henr. Meyer*. in opere super. cit. (*V. notam n. 10.*) p. 317-319., ubi et ejusdem fragmenta exhibentur. Cf. et *Weichert* in opere super. cit. (*V. notam n. 41.*) p. 185. et seqq.

DONATUS (Ælius Donatus) grammaticam Romæ ann. 354. docebat, cum ejus auditor esset Hieronymus. *V. DONATUS in ONOM.*

Extant ejus

1. Ars sive editio prima de litteris, syllabisque, pedibus et tonis,
2. Ars sive editio secunda de VIII. partibus orationis,
3. De barbarismo, solæcismo, schematibus et tropis (*Edita hæc tria opera sunt a Putsch. p. 1735-1767.*),
4. Commentaria in Terentii comædiis, excepta Heautontimorumenos.

DONATUS (Ti. Claudius Donatus) Ælio Donato posterior, grammaticus.

Extant ejus

1. Vita P. Virgilii Maronis (ab Heynio accurate recognita et illustrata, et operibus Virgilianis præmissa, quamque in citandis ejus locis sequimur),
2. Commentarius in Æneidem.

DRACONT. (Dracontius) poeta Hispanus, vixit sub Gonderico Vandalorum rege; qui in Hispania Bætica dominatus est ab ann. a Chr. n. 411. ad 428., cui scripsit elegiam, quæ Satisfactio inscribitur. Silius ejus plerumque inelegans, non tamen barbarus omnino habendus, ita ut plura ex ejusdem carminibus nova vocabula Lexico adjecerimus, licet paucula tantum Forcellinus ademerit, quædam etiam inter barbara immerito retulerit. Ultimæ plerumque editione Romana a Faustino Arevalo ann. 1791. in 4.º curata, quæ hujus poetæ carmina ex MSS. Vatic. duplo auctiora iis, quæ antea prodierant, continet.

Extant ejus

1. Hexæmeron sive de Deo libri III.,
2. Satisfactio.

E

EDICT. DIOCLET. (Edictum Diocletiani) quo pretiis rerum venalium modus statuitur. Insignis hujus monumenti marmore insculpti exemplar repertum est prius Stratonice, urbis Carie, mox ejusdem alterum ex Ægypto Aquas Sextias, Provinciæ urbem, translatum ibidem extat: hoc primus edidit et illustravit Aloys. Cardinalius in *Atti dell'Accad. archeol. Rom. T. 2. p. 683-732*. De eodem vide a me adnotata in *V. VILITAS in Lexico*.

EMPOR. (Emporius) rhetor Cassiodorio suppar, sexto a Chr. n. sæculo natus.

Extant ejus

1. De ethopæia,
2. De loco communi,
3. De demonstrativa materia præceptum,
4. De deliberativa specie. (*Hæc opera edita sunt inter Rhetores antiquos Latinos a Pithæo, Parisiis ann. 1599. 4.º p. 278-283. et a Claud. Capponerio Argentorati ann. 1756. 4.º p. 303-317., quam editionem sequimur.*)

ENNIUS (Q. Ennius) natus Rudlis in Calabria ann. U. C. 515., ante Chr. n. 239., a M. Porcio Catone Censore Romam a. 550. a Sardinia, ubi tunc morabatur, deductus, obiit Romæ ann. U. C. 585., ante Chr. n. 169. Poeta tragicus et comicus, qui versibus etiam exaravit Annalium libros XVIII. et satyrarum; quorum omnium fragmenta tantum extant (73), (*V. ENNIUS in ONOM.*), et ut

Tragædiarum, quarum hi sunt tituli:

1. Achilles,	15. Hectoris lytra,
2. ——— Aristarchi,	16. Hecuba,
3. Ajax,	17. Iliona,
4. Alcestis,	18. Iphigenia,
5. Alcæon,	19. Medea,
6. Alexander sive Alexandra,	20. Medus,
7. Andromacha,	21. Melanippa seu Melanippus,
8. Andromeda,	22. Nemea,
9. Antiope,	23. Neoptolemus,
10. Athamas,	24. Phœnix,
11. Cressphontes,	25. Scipio,
12. Dulorestes,	26. Telamon,
13. Erechtheus,	27. Telephus,
14. Eumenides,	28. Thyestes.

Comædiarum, quarum hi tituli:

1. Ambracia,	4. Celestis,
2. Asotus,	5. Pancratiastes.
3. Caprunculum,	

ENNOD. (Magnus Felix Ennodius) Mediolanensis, natus ann. a Chr. n. circiter 476., Ticinensis episcopus, obiit XVI. K. Aug. ann. 521. Plurima scripsit stilo rudl et incondito, quæ omnium accuratissime enumerat Jo. Nic. Functionius in *Comment. de inerti ac decrep. Lat. linguæ senect. p. 214-217.*, inter quæ enumerandus videtur, utpote omnium postremus, ejus

1. Panegyricus Theodorico regi dictus (74).

EPICADUS (75)

EPITHAL. LAUR. ET MAR. V. AUCT. EPITHAL. LAUR. ET MAR.

EROS, auctor operis de passionibus mulierum, quod et *Trōtula* euidam femine inepte vulgo tribuitur, atque inter antiquos medicos vulgatum est. Scripserunt hunc medicum, fuisse Salernitanum, recte putant eruditi, et inter

(73) Annalium ab Ennio conscriptorum, quæ supersunt, fragmenta collegit Aug. Krause in opere super. cit. (V. notam n. 5.) p. 58-59.

(74) Illic addenda sunt et alia Ennodii opera, scilicet

1. Epistolarum lib. IX.	4. Dictiones XXVIII,
2. Opuscula miscella IX.,	5. Carminum lib. II.

(75) De L. Cornelio Epicado historico, qui L. Cornelii Sullæ dictatoris libertus fuit culatorque in sacerdotio augurali, vide Aug. Krause in opere super. cit. (V. notam n. 5.) p. 296-297., ubi paucula ejusdem fragmenta exhibentur

barbaros doctores recensendum. Consule Jo. Bapt. Morgagni epist. in *Seren. Sammonio*. p. 69. et seqq.

EUCHERIA, poetria Aquitanica, nobili genere nata, quæ a servo colono in matrimonium expellita, hujusmodi impares nuptias elegia sexdecim distichis constanti indignabunda aversatur: vixisse quinto vel sexto a Chr. n. sæculo eruditus videtur. Editæ est hæc elegia a Pithæo inter epigrammata vetera lib. 4. p. 158., a Burmanno in *Antholog. Lat. T. 2. p. 407.* et a Wernsdorff in *Pœt. Lat. min. T. 3. p. 97.*, quem præcipue sequimur.

EUMENIUS, orator et rhetor Augustodunensis, Athenis oriundus, magister sacræ memoriæ Constantii Chlorii Aug., deinde Augustoduni (nunc Autun) rhetoricæ publice docuit. Eloquentia ejus sæculi vitium, quo ille vixit, nimirum sapit, licet aliqua sit laude commendanda.

Extant ejus

1. Oratio pro restaurandis scholis Augustodunensium (ann. a Chr. n. 297. habita coram Rictiovaro Gallie Lugdunensis primæ præfecto),	3. Panegyricus Constantino M. (ibid. dictus ann. 310.),
2. Panegyricus Constantio Chloro Cæsari (Treviris dictus),	4. ——— eidem, seu Gratianum actio Flaviensium (h. e. Augustodunensium) nominæ (ibid. dictus ann. 311.).

EUTROPIUS, historicus, floruit sub Juliano II., et Valente Aug., qui imperavit usque ad ann. a Chr. n. 368. Usus est in historia scribenda tenui quidem, sed aperta et perspicua oratione. Editionem. plerumque sequimur Car. Henr. Tzschuckii Lipsiæ ann. 1796. 8.º

Extat ejus

1. Breviarium historiæ Romanæ libris X. constans (*Narratio deducitur ab U. C. ad ann. a Chr. n. 364., h. e. usque ad obitum Joviani Aug.*).

EUTYCHES, grammaticus, Prisciani discipulus, Constantinopoli Latinam grammaticam docuit, vixit circa initium sæculi sexti a Chr. n.

Extant ejus

1. De discernendis conjugationibus libri II. (apud Putsch. p. 2143-2190.),	2. De aspiratione. (<i>Hæc a Cassiodorio in cap. 9. de orthographia servata nobis sunt.</i>)

F

FABIAN. (Ser. Flavius Papirius Fabianus) philosophus Stoicus, et orator, sub Tiberio floruit, M. Senecæ seniori et rhetori familiaris, qui de eo multa habet in præf. *Controv. 2.*, et L. Senecæ philosopho notus, qui de eodem mentionem facit in epist. 100. et alibi. Multa scripsit, quæ perire; quædam ejus verba refert idem Senec. *Consol. ad Marc. 24.*, alia et *Quintilianus. V. ESSENTIA in Lexico*.

FAB. MAX. CUNCTATOR (76).

FAB. MAX. EMILIANUS (77).

FAB. MAX. (Q. Fabius Maximus Servilianus) consul ann. U. C. 612., historicus.

Extant ejus fragmenta a Servio, Macrobio, et Prisciano allata, ex

1. Annalium libro I.,	2. Pontificii juris libro XII. (78).

FAB. PICTOR (Q. Fabius Pictor) historicus, vixit secundi belli Punici tempore, quod gestum fuit ab ann. U. C. 536. ad ann. 552.

Extant ejus apud plures veteres auctores fragmenta ex

1. Annalium libro IV.,	2. Rerum naturalium libro XVI. (79).

FANNIUS (C. Fannius M. F.) historicus, quæstor fuit ann. U. C. 615., et prætor ann. 617.

Extant ejus fragmenta apud plures ex

1. Annalium libris VIII. (80).

FANNIUS (C. FANNIUS, C. F.) (81).

FAVONIUS vel **FAVORINUS** (82).

FENESTELLA (L. Fenestella) historicus, vixit postremis C. Julii Cæsaris et Augusti temporibus, et, ut narrat Hieronymus in *Chron.* ad ann. a Chr. n. 21., septuagenarius mortuus est. *V. FENESTELLA in ONOM.*

Extant ejus multa apud plures fragmenta ex

1. Annalium libris XXII.

FESTUS (Sex. Pompeius Festus) grammaticus, tertio a Chr. n. sæculo ad finem vergente vixisse creditur, et *Verris Flacci* opus eximium, nunc deperditum, de verborum significatione in compendium redegit, quod, præter fragmenta quædam, vel temporis injuria, vel hominum negligentia itidem perit; ejus tamen epitome a Paulo Diacono concinnata nunc sola superest (*V. FESTUS in ONOM.*), cui titulus est:

(76) Fabius Maximus Cunctator (Q.) juxta Meyer. scripsit *Laudationem Marci filii*, ejus fragmentum habetur in opere ejusdem Meyer. (V. notam n. 10.) p. 106-107.: quod tamen Augustus Krause in opere, cui titulus: *Vita et fragmenta veterum historicorum Romanorum* (V. notam n. 5.) Q. Fabio Maximo Serviliano tribuit.

(77) Q. Fabius Maximus Emilianus, filius L. Æmilii Pauli, frater P. Scipionis Africani minoris Æmiliani qui consulatum gessit a. ab U. C. 608., laudationem P. Africani minoris recitavit; ejus fragmentum exhibetur a Meyer. in opere super. cit. (V. notam n. 10.) p. 209.

(78) V. et quæ dicta sunt in super. nota n. 76.

(79) De Fabio Pictore pluribus disseruit ejusque fragmenta collegit Aug. Krause in opere super. cit. (V. notam n. 5.) p. 58-61.

(80) De C. Fannio disseruit ejusque fragmenta collegit Aug. Krause in opere super. cit. (V. notam n. 5.) p. 171-172.

(81) De C. Fannio, C. F., qui teste Cic. *Brut. 26. 99.* inter oratores habitus est, vide Henr. Meyer. in opere super. cit. (V. notam n. 10.), qui p. 220-221. ejusdem fragmenta exhibet.

(82) De M. Favonio oratore, qui *Favorinus* dicitur apud Gell. 13. 8., pluribus disserit ejusque fragmentum exhibet Henr. Meyer. in opere super. cit. (V. notam n. 10.) p. 302-304.

1. De verborum significatione libri XX. (83).
FIRMIC. (Julius Firmicus Maternus) Siculus, vixit circa medium a Chr. n. saeculum quartum: dubitant eruditi, nam duo vixerint iisdem nominibus praediti, alter Ethnicus, alter Christianus auctor; alii tamen unum eundemque fuisse autumant. *V. FIRMICUS* in ONOM.
 Extant ejus
 1. *Matheseos seu astronomicorum libri VIII.*,
 2. *De errore profanarum religionum liber.*
FLORENTIN. (Florentinus), cujus praenomen nomenque ignorantur, Jctus, vixisse videtur sub Alex. Severo, qui ab ann. a Chr. n. 222. ad ann. 235. imperavit.
 Extant ejus in Digestis fragmenta ex
 1. Institutionum libris XII.
FLOR. (L. Annaeus Florus) historicus. *V. FLORUS* in ONOM.
 Extant ejus
 1. Epitome de gestis Romanorum (in IV. libros digesta).
FORTUNATIAN. *V. CUR. FORTUNATIAN.*
FRAGM. COD. THEODOS. *V. COD. THEODOS.*
FRAGM. JUR. CIV. ANTEJUSTIN. h. e. Juris civilis antejustiniani reliquiae ineditae ex Cod. rescripto biblioth. pontif. Vaticanae, cursante *A. Maio*, biblioth. ejusdem praefecto. Romae ann. 1823. 8.º (84).
 Paucula quaedam nova vocabula ex his fragmentis in Lexicon admissa sunt.
FRONT. (M. Cornelius Fronto) orator sui temporis princeps. *V. FRONTO* in ONOM.
 Extant ejus opera ab *A. Maio* iterum edita Romae ann. 1823. 8.º, cujus editionem sequimur (85):
 1. *Ad M. Caesarem (epistolar.) libri V.*,
 2. *Ad Antoninum imp. (epistolar.) libri II.*,
 3. *Ad Verum (epistolar.) liber,*
 4. — *Imp. (epistolar.) liber,*
 5. *De bello Parthico (ad M. Aurelium epistola),*
 6. *De feriis Aلدiensibus (epistolae IV.),*
 7. *De nepote amisso (epistolae II.),*
 8. *Arion,*
 9. *De eloquentia,*
 10. *De orationibus (epistolae III.),*
 11. *Ad Antoninum Pium (epistolae IX.),*
 12. *Ad amicos epistolarum libri II.*,
 13. *Principia historiarum,*
 14. *Laudes summi et pulveris,*
 15. — *negligentiae,*
 16. *Gratularum actionis pro Carthaginiensibus fragmentum,*
 17. *Fragmenta apud plures auctores (86),*
 18. *Disputationes grammaticae apud Gell. 2. 26., 13. 28., 17. 8., 19. 10. et 13.,*
 19. *De differentiis vocabulorum (87),*
 20. *Exempla elocutionum (88).*
FRONTIN. (Sex. Julius Frontinus), qui, si *A. Mai.* in *Script. vet. N. Coll. T. 2. p. 592. not. 2.* sequimur, Thyrrhenus sive Etruscus fuit, Romae sub Domitiano, Nerva et Traiano floruit, et tertium consul ordinarius fuit cum hoc postremo ann. a Chr. n. 100. *V. FRONTINUS* in ONOM.
 Extant ejus
 1. *Strategematicon libri IV.*,
 2. *De aqueductibus urbis Romae commentarius.*
FRONTIN. (Julius Frontinus) alius e superiore Frontino, fuit hic scriptor de re agraria, et quidem tempore posterior, cujus opera edita sunt inter *Agrariae rei auctores a Goesio* Amstelod. an. 1674. 4.º, quam editionem sequimur. *V. FRONTINUS* in ONOM.
 Extant ejus
 1. *De agrorum qualitate liber,*
 2. — *limitibus agrorum,*
 3. *De Colonis.*
FULGENTIUS (89).
FURIUS AUL. ANTIAS (90).
FURIUS (P. Furius Anthianus) Jctus, vixisse videtur sub Septim. Severo et Caracalla, qui ab ann. a Chr. n. 193. ad 217. imperium habuere.
 Extant ejus in Digestis fragmenta ex
 1. Libris IV. ad edictum.

G

GALEBIUS TRACHALUS (91).

- (88) *Festi* fragmenta cum *Pauli* epitome emendata et annotata, summa eruditione et diligentia edidit *Carolus Odofredus Müllerus*, Lipsiae a. 1839., qui in ejus operis praefatione plura de *Festo* et *Paulo* scitu digna protulit, quemque in hac Lexici editione secuti sumus.
 (89) Nos vero accuratorem emendatoremque editionem secuti sumus, quam citavimus in nota n. 39.
 (90) Aliquando tamen et *Niebuhr* editionem citavimus.
 (91) Oratoria Frontonis fragmenta collegit etiam *Henr. Meyer.* in opere super. cit. (V. notam n. 10.) p. 371-377.
 (92) Hoc opusculum Frontonis nomine inscriptum extat etiam inter *Grammaticos Patricii* p. 9161-9204.
 (93) Haec locutionum exempla *Lindmannus* cum aliis *Frontoni* abjudicat, et *Arnanno Messo* tribuit: *V. ARUSIANUS MESSUS* in hoc Indice.
 (94) *Fabius Fulgentius Placidas* seu *Planciades*, natione Afer, floruit circa saeculum sextum. Ejus sunt de *Mythologia* tres libri; item de *Continetia Virgilii* liber unus, et de *Expositione prisci sermonis*: sed omnia duriore stylo scripta sunt ac semibarbaro, non tamen inerudito.
 (95) *Furius Aulus, Antias* cognomine quod *Antii* notus, familiaris L. Lutatii Catuli, qui consul fuit a. U. 639., poeta, ejusdem Catuli res per consulatum gestas XII. Annalium libris conclusisse videtur, quorum fragmenta ex *Macrobio* collegit atque illustravit *N. Aug. Weichert* in opere super. cit. (V. notam n. 41.) p. 381. et seqq.
 (96) *Galerii Trachali* oratoris, qui consul fuit a. U. 320., unicum quod superest fragmentum habes apud *Henr. Meyer.* in opere super. cit. (V. notam n. 10.) p. 363.

- GALLIEN.** (P. Licinius Gallienus), qui imperium arripuit ann. a Chr. n. 253., obiit interfectus ann. 268. natus annos quinquaginta.
 Extat ejus carmen in *Antholog. Lat. T. 1. p. 684. Burm.*
GALLIO (92).
GALLUS (C. Aelius Gallus) Jctus, M. Tullii Ciceronis temporibus. Ejus extant fragmenta apud *Gell. 16. 5., Macrobi. 6. Saturn. 8. et Festum* in *Postliminium, Reus, Saltum, Sacer, Torrens*, et in *Digest. 22. 1. 19. et 50. 16. 77. et 159. ex illius*
 1. *Libris II. de verborum significatione.*
GARGIL. (Gargilius Martialis) georgicus, et historicus, floruit sub Alex. Severo, qui ab ann. a Chr. n. 222. ad ann. 235. imperavit. *V. GARGILIUS* in ONOM.
 Extant ejus fragmenta
 1. *De cura boum,*
 2. — *re hortensi sive de arboribus pomiferis. (Hoc opus priori titulo edidit A. A. Scottius, ut diximus in Lexico; altero autem A. Malus iterum vulgavit Romae ann. 1828. in Classic. auct. T. 1. p. 391-413., qui et capitulum ipsorum ordinem immutavit, iisque adnotationibus textum operis locupletavit, quae a viro totius antiquae eruditionis peritissimo fieri decuerant. In Lexico tamen ubique primae editionis Neapolitanae ratio habita a nobis est in hujus auctoris locis citandis.)*
 3. *De pomis sive medicina de pomis. (Tertium hoc non parvi momenti fragmentum primus e duobus Codicibus Vaticanis edidit A. Malus Romae ann. 1831. in Classic. auct. T. 3. p. 418-426., unde futuris Lexicographis paucula quaedam nova adhuc vocabula erunt colligenda. Ex ejusdem porro cum primo de cura boum comparatione mirra quaedam stili similitudo, earumdemque dictionum usus deprehenditur, ita ut tollenda omni Jul. Pontederæ (Ep. LIII. p. 486.) dubitationi de illius primi fragmenti, plurimis quidem mendis adhuc inquinati, a Severo, peridonea sit hujus tertii fragmenti commoditas).*
GELL. (A. Gellius) philologus clarissimus, qui scripsit post ann. a Chr. n. 143., et ante ann. 180., quo imperare cepit Commodus Aug., obiit. *V. GELLIUS* in ONOM. Libri octavi, in capita XV. distributi, sola supersunt summaria seu lemmata capitum; textus totius libri jamdiu periit. Hujus tamen libri summaria, ut et reliquorum, *Gellii* ipsius manu scripta fuisse constat tum ex ipsius praefatione, in cujus fine haec habet: «Capita rerum, quae cuique commentario insunt, exposuimus hic universa, ut jam statim declaratur, quid quoque in libro quaeri inveniriue possit.» tum quia *A. Maius* ad *Cic. 3. de rep. 21.* fatetur, in Cod. palimpsesto Vatic. eximiae vetustatis *Historiarum majoribus fragmenta Noctium Atticarum* ex libris I.-IV. se reperisse, ibidemque occurrere illa librorum *Gellianorum* summaria, quae utrum habeant aliquam in lingua Latina auctoritatem immerito dubitat *Fyrcellinus* ad voc. *CASCE, IGNOMINIATUS, SIMULAMENTUM*.
 In omnibus porro editionibus libri sextus ἀνεπαλός erat, nunc vero ope Codicis antiquissimi suppletum est ejus initium ab Anglo *Beloe*, et in editione sua Gottingensi ann. 1824. T. 2. 8.º, quam editionem plerumque sequimur, iterum vulgavit *Alb. Lion*, quod hic repetere operam prelium existimamus. «Quibus non videtur mundus dei et hominum causa institutus, neque res humanae providentia gubernari, gravi se argumento uti putant, cum ita dicunt: Si esset providentia, nulla essent mala. Nihil enim minus ajunt providentiae congruere, quam in eo mundo, quem propter homines fecisse dicatur» etc.
GELL. (Aulus Gellius) historicus (93).
GELL. (Cn. Gellius) historicus vixit circa postrema reipublicae Romanae tempora. *V. GELLIUS* in ONOM.
 Extant ejus apud plures antiquos scriptores
 1. *Fragmenta ex annalium libris XCVII. (94).*
GELL. (Sex. Gellius) historicus circa eadem tempora. *V. GELLIUS* in ONOM.
 Extat apud *Aurel. Victorem* de *Orig. gent. H. c. 15.* ejus
 1. *Fragmentum originis gentis Romanae (95).*
GENNAD. (Gennadius) presbyter Massiliensis, vixit circa finem saeculi a Chr. n. quinti.
 Extat ejus
 1. *De viris illustribus liber. (Est continuatio operis ab Hieronymo sub eodem titulo scripti, quae centum capitibus constat, quibus totidem virorum illustrium vitae breviter describuntur.)*
GERMANIC. (Caesar Germanicus) Drusi senioris et Antoniae filius, ab Tiberio adoptatus jussu Augusti ann. a Chr. n. 4., cum esset annorum octodecim, obiit prope Antiochiam ann. a Chr. n. 19., a Cn. Pisone Syriae proconsule veneno subitatus, jussu Tiberii. Ejus vitam habes apud *Sueton. Cal. 1-7.* *V. GERMANICUS* in ONOM.
 Extat ejus
 1. *Phaenomena Aratae, sive ex Arato,*
 2. *Prognosticorum fragmentum (editum in Antholog. Lat. T. 2. p. 338. Burm.),*
 3. *Epigramma ad Hectoris tumulum (editum ibid. T. 1. p. 86.),*
 (92) L. Junius Gallio pater, rhetor, amicus fuit Senecae rhetoris, cujus filium, philosophi fratrem patu maximum adoptavit. Ejus fragmenta collegit *Henr. Meyer.* in opere super. cit. (V. notam n. 10.) p. 365-366.
 (93) De Aulo Gellio historico, qui a Nonio tantum et Vopisco disertè laudatur, vide *Aug. Krause* in opere super. cit. (V. notam n. 3.) p. 311-313.
 (94) De hoc numero dubitat *Aug. Krause*, qui in opere super. cit. (V. notam n. 3.) p. 302-309. *Cn. Gellii* vitam et fragmenta exhibet.
 (95) De hoc quoque *Gellio* disseruit et fragmentum exhibet *Aug. Krause* in opere super. cit. (V. notam n. 3.) p. 309-311.

4. Epigramma de puero Thrace (editum in Collect. Pissur. omn. poet. Lat. T. 4. p. 67.).

GRACCHUS (96).

GRAN. LICINIAN. (97).

GRAT. (Gratius Faliscus) poeta didascalicus, Ovidio coetaneus. V. GRATIUS in ONOM.

Extant ejus

1. Cynegeticon. (Omnium accuratissime hoc poema edidit Altenburgi Jo. Chr. Wernsdorffus inter Poet. Lat. min. T. 1. p. 25.-82., quam editionem sequimur).

H

HADRIAN. (P. Aelius Hadrianus) natus ann. a Chr. n. 76., a Trajano Aug. adoptatus, eidem successit ann. 117., obiit vero ann. 138. Ejus vitam habet *Spartian.*, qui de eodem hæc ait c. 15.: Quamvis esset oratione et versu promptissimus, et in omnibus artibus peritissimus, tamen professores omnium artium semper, ut doctior, risit, contempsit, obtrivit.

Extant ejus

1. Epigrammata II. (ab eod. *Spartian.* in *Hadrian.* 15. et 24. relata, ex quibus quædam vocabula in *Lexico recensentur.*) (98).

HEMINA (99).

HERENN. MODEST. V. MODESTIN.

HERMOGENIAN. (Claudius Hermogenianus) Jctus, vixit sub Constantino M. seu potius sub ejus filiis, videtur Christianus fuisse, et auctor Codicis, qui ab eodem nomen accepit. V. HERMOGENIANUS in ONOM.

Extant ejus passim in Digestis fragmenta ex

1. Juris epitomarum libris VI., 2. Fideicommissorum libris IV.

HIERONYM. (Sophrionius Eusebius Hieronymus) Stridone oppido in Dalmatiæ Pannoniæque confinio natus ann. a Chr. n. 331. secundum plerosque, secundum vero alios ann. 346.; obiit prid. Kal. Sept. ann. 420. Cum Latinorum scriptorum lector et imitator elegantissimus fuerit Hieronymus, plurima nova ex ejus operibus vocabula, præter ea, quæ *Forcellinus* admiserat, in *Lexicon* recepit, multa tamen adhuc remanent futuro *Lexicographo* colligenda. V. HIERONYMUS in ONOM. Plerumque in ejus locis citandis utimur editione Veronensi *Domin. Vallarsii* ann. 1734.-1742. T. XI. fol.

Extant ejus

1. Epistola CL.,	17. — situ et nominib. locor. Hebraicorum,
2. Vita s. Pauli primi eremitæ,	18. Questionum Hebraicar. liber in Genesim,
3. — Hilariionis eremitæ,	19. Commentarius in Ecclesiasten,
4. — Malchi monachi,	20. Homiliæ II. Origenis in Canticum canticor. Latine redditæ,
5. Regula s. Pacomii e Græco Latine redditæ,	21. Commentarior. in Isaiam libri XVIII.,
6. Epistolæ et verba mystica ejusdem, et s. Theodorici,	22. Commentarior. in Jeremiam libri VI.,
7. Liber Didymi de Spiritu S. ex Græco Latine conversus,	23. — in Ezechielem libri XVI.,
8. Altercatio Luciferiani et Orthodoxi,	24. Explanatio in Danielelem,
9. Adversus Helvidium liber,	25. Homiliæ XXVIII. in Jeremiam et Ezechielem e Græco Origenis Latine redditæ,
10. — Jovinianum libri II.,	26. In Osee libri III.,
11. — Vigilantium liber,	27. — Joielem liber,
12. — Joano. Jerosolymitanum liber,	28. — Amos libri III.,
13. — Rufinum libri III.,	29. — Abdiam liber,
14. — Pelagianos libri III.,	
15. De viris illustribus liber,	
16. — nominib. Hebraicis,	

(94) C. Gracchus, Tiberii frater, quæstor fuit a. U. 627. et tribunus plebis a. 630. Eloquentia insignis fuit; his enim eum laudat *Cic. Brut.* 33. 196.: Eloquentia quidem nescio an habuisset C. Gracchus parem neminem. Grandis est verbis, sapiens sententiis, genere toto gravis: manus extrema non accessit operibus ejus, præclare inchoata multa, perfecta non plane. V. plura in ONOM. Plures habuit orationes, quarum fragmenta collegit *Henr. Meyer.* in opere super. cit. (V. notam n. 40.) p. 237.-240. Earum, quæ supersunt, hi sunt tituli:

1. Ut lex Papiria accipiatur,	11. Oratio in L. Metellum,
2. Oratio de lege Penni et Peregrinis,	12. — in L. Pisonem,
3. Contio ad populum,	13. — adversus Furium,
4. Oratio apud censores,	14. — in rogatione Cn. Marci Censorini,
5. 6. Orationes in P. Popillium Lenatem,	15. — in Mævium,
7. Oratio in Q. Ælium Tuberonem,	16. — pro se,
8. — qua legem Aufejam dissuasit,	17. — in Plautium.
9. — de legibus a se promulgatis,	
10. — de lege Minucia,	

(97) Gaii Gracii Liciniani Annalium quæ supersunt ex Codice ter scripto Musæ Britannici Londinensis nunc primum edidit *Karolus Aug. Frid. Pertz Phil. doct.*, *Berolini* 1857. Horum Annalium, quorum libri XXXVI. ex fragmentis recensentur, auctorem fuisse C. Gracium Licinianum satis validis argumentis confirmat idem clarissimus vir *Kar. A. Fr. Pertz*; eosdem vero Annales post Sallustii opus editos fuisse constat; neque vero recentiores esse, quam Titus Livius, statuendi sunt. Illud unum maxime optandum, ut his pauculis, quæ nunc supersunt, fragmentis, cetera quæ desiderantur in posterum accedant.

(98) Extant ejus et oratoria fragmenta, quæ collegit *Hen. Meyer.* in opere super. cit. (V. notam n. 40.) p. 273.-275.

(99) L. Cassius Heminus, nobilissimus vir, Censorino teste vixit ludis sæcularibus quartis Cn. Cornelio Lentulo et L. Mummiu coss. a. U. 608., quo tempore Carthago et Corinthus deletæ sunt. Confecti Latine annales (hos alii dixerunt etiam historias), quibus res Romanæ inde ab Urbis primordio usque ad sua tempora executus est. Vide plura apud *Aug. Krause* in opere super. cit. (V. notam n. 5.), ubi et ejus fragmenta exhibentur p. 155.-166.

30. — Micheam libri II.,

31. — Naum liber,

32. — Abacuc libri II.,

33. — Sophoniam liber,

34. — Aggaeum liber,

35. — Zachariam libri III.,

36. — Malachiam liber,

37. — Mattheum libri IV.,

38. — Lucam homiliæ XXXIX. e

Græco Origenis Latine conversæ.

Plura alia sunt opera, quæ Hieronymo perperam tribuuntur, quæque propterea ab editore Veronensi aut in Appendices primorum tomor. X., aut in tom. XI. rejecta sunt.

HIRT. (A. Hirtius) consul fuit ann. U. C. 711., eodemque obiit ex vulneribus in prælio Mutinensi acceptis. V. HIRTIUS in ONOM.

Extant ejus

1. de bello Gallico liber VIII.,	} qui cum C. Julii Cæsaris operibus edi solent, de quibus vide a nobis allatam Suetonii auctoritatem ad AUCT.
2. — Alexandrino liber,	
3. — Africano liber,	
4. — Hispaniensi liber,	
5. Epistola ad Cic. post hujus epist. 6. lib. 15. ad Att.	

HORAT. (Q. Horatius Flaccus) Venusiæ natus VI. Id. Dec. ann. U. C. 689., obiit V. Kal. Dec. ann. 746. *Æquiliis*. V. HORATIUS in ONOM.

Extant ejus

1. Odarum libri IV.,	4. Satyrum libri II.,
2. Epodon liber,	5. Epistolarum libri II.,
3. Carmen sæculare,	6. De arte poetica epistola.

HOSID. (Hosidius Geta) poeta, cujus cento, *Medea* inscriptus, et versibus 461. constans ex Virgilio desumptis tragediam continet, cujus meminit *Tertull.* de præscript. 39., quique fortasse eidem coævus fuit. Hujusmodi carmen integrum primus protulit *P. Burmannus* in *Anthol. Lat.* T. 1. p. 149.-186. et annotationibus illustravit.

HORTENSIVS (100).

HOSTIUS, poeta epicus Virgilio antiquior, cujus meminere *Macrobius* et *Servius*, cujusque versus attulere ex lib. I. et II. belli Histrici (101). V. loca ab his citata in ARQUITENENS, LIQUATUS, PILATUS et PILO in *Lexico* (102).

HYGIN. (C. Julius Hyginus) grammaticus, Augusti libertus, et Ovidio familiaris. Omnia ejus scripta perire; quæ nunc supersunt sub ejus nomine, videntur esse epitome ex ampliore illo et vetustiore mythographo, primis ævi Christiani sæculis consarcinata a recentiore aliquo grammatico. V. HYGINUS in ONOM.

Extant ejus

1. Fabulæ CCLXXVII. (*Alias alterius C. Hygini fabulas CCXXXV. ex Cod. Vaticano edidit A. Malus in Classica. auct. T. 3. p. 1.-32., quarum auctorem idem editor in quinto Christi sæculo collocandum jure meritoque putat. Ex ejus porro fabulis nova quædam sunt vocabula futuro Lexicographo colligenda, et in usus Latine scribentium evulganda.*)

2. Poeticon astronomicon libri IV.

HYGIN. GROMAT. (Hyginus) gromaticus, seu agrimensor publicus, vixit sub Trajano Aug., qui imperavit ab ann. a Chr. n. 98. ad ann. 117. V. HYGINUS in ONOM.

Extant ejus

1. De limitibus,	} valde illustrat, tum quia plura nova vocabula ad <i>Lexicon</i> locupletandum nobis suppeditavit, ex quibus nonnulla erant adhuc colligenda futuro <i>Lexicographo</i> , quoniam sero nimis animadvertimus, nullum operis hujus usum fuisse <i>Forcellino</i> . Porro in locis citandis utimur editione <i>Rath. Herm. Schellii</i> , qui <i>Amstelodami</i> ann. 1660. 4. ^o illud edidit, doctissime commentariis illustravit).
2. — constituendis,	
3. — conditionibus agrorum,	
4. Fragmentum agrarium de limitibus. (<i>Hæc quatuor opuscula edidit Goesius in Auct. de re agrar. p. 150.-216.</i>)	
5. De castrorum metatione liber. (<i>Hoc opus, licet mutilum ad nos pervenerit, maximi tamen habendum est, tum quia rationem ponendorum castrorum, qua Romani uti soliti fuerant,</i>	

JAVOLEN. (Javolenus, seu Jabolenus Priscus) Jctus, vixit sub Trajano Aug. V. JABOLENUS in ONOM.

Extant ejus fragmenta passim in Digestis ex

1. Libris XV. ex Cassio,	4. Libris X. ex posterioribus Labeo-uis.
2. — XIV. epistolarum,	
3. — V. ad Plautium,	

INNOCENT. (Innocentius) agrimensor, cujus utpote sub Constantio Aug. viventis meminit *Ammian.* 19. 11.; at excerpta infra memorata ab Imperito quodam consarcinata ex illius libro duodecimo videntur.

(100) Q. Hortensius natus a. U. 639., primum in foro dixit a. U. 658. novemdecim annos natus; diem obiit a. U. 703. Cum M. Tullio Cicerone eloquentia certavit; ideoque debemus sane dolere interitum orationum ejus, quarum nulla particula, præter pauculas voces apud *Charis.*, *Quintil.* et *Priscian.*, extat. Vide plura apud *Henr. Meyer.* in opere super. cit. (V. notam n. 40.) p. 284.-288., ubi et fragmenta exhibentur.

(101) quod patratum fuit a U. C. 517. a C. Claudio Pulcro cos., ut narrat *Liv.* 41. 8.

(102) De Hostio pluribus disseruit ejusque fragmenta collegit atque illustravit *M. Aug. Weichert* in opere super. cit. (V. notam n. 41.) p. 1.-16.

Extant ejus

1. Excerpta ex libro XII. de litteris, quibus signatæ casæ (inter Auctores rei agrariæ a Goesio editos p. 220.).

INSCRIPT. (103).

(105) Inter doctissimos viros, qui plures *Inscriptiones* collegerunt atque illustrant, quique propterea in hoc Lexico sæpius citantur, sunt
Avellino, Osservazioni sopra un'epigrafe del R. Museo Borbonico etc., Napoli 1851.,
 —, —, sopra alcune iscrizioni e disegni graffiti sulle mura di Pompei, Napoli 1844.,

—, Opuscoli diversi, Napoli T. 1. 1836., T. 2. 1835.; T. 3. 1836.; quibus addè plures dissertationes in *Bollettino Napolitano* et in *Bollettino dell'Istituto Archeologico*.

Borghesi Bart., Nuovi frammenti dei Fasti Consolari Capitolini, Milano 1818.

—, Addè innumeras pæne dissertationes, quæ continentur in *Atti dell'Accademia Pontificia Archeologica*, *Memorie dell'Accademia di Torino*, *Antologia Italiana*, *Annali dell'Istituto Archeologico*, *Saggiatore*, *Archivio storico italiano*, *Giornale Arcadico*, *Bollettino Archeologico*, *Bollettino Napolitano* etc.; denique plures ejusdem epistolas ad cl. v. J. Furianetto missas, quæ mss. extant in Bibliotheca Seminarii Patavini.

Cardinali Cl., Iscrizioni antiche Veliternæ illustrate, Roma 1835.,

—, Trecento iscrizioni illustrate, Bologna 1835.,

—, Diplomi imperiali di privilegi accordati a militari, Velletri 1833.; quibus addè multas dissertationes in *Atti dell'Accademia Pontificia d'Archeologia* et in *Memorie d'antichità e di belle arti giornale di Roma*.

Cavedoni, Dichiarazione degli antichi marmi Modenesi, Modena 1828.,

—, Notizie e dichiarazione di un diploma militare, Modena 1839.,

—, Indicazione antiquaria del R. Museo Estense del Catajo, Modena 1844.; quibus addè alia multa ejusdem scripta, quæ in ephemeridibus extant.

Denti Jo. Bapt., Inscriptiones antiquæ cum notis ed. A. F. Gorius, Florentia 1731.

Fabretti Raph., Inscript. antiquarum, quæ in ædibus paternis asservantur, explicatio, Romæ 1793.

Foa, Miscellanea philologica, critica et antiquaria, Romæ 1790.

—, Frammenti di fasti consolari, Roma 1830.; alia ejusdem scripta continent *Bollettino dell'Istituto Archeologico* et *Atti dell'Accademia Pontificia d'Archeologia*.

Furlanetto G., Le antiche lapidi del Museo d'Este, Padova 1857.,

—, Le antiche lapidi Patavine, Padova 1847.

Garrucci P. Ruf., Antichità de' Liguri Bebiani, Napoli 1846.,

—, Monumenta reipubl. Ligurum Bæbianorum, Romæ 1848.,

—, Intorno ad alcune antiche iscrizioni di Salerno, Napoli 1854.,

—, Piombi antichi raccolti dal Card. Altieri etc., Roma 1830.,

—, Classis prætoris Misensis etc. monumenta, Neapoli 1853.,

—, Tre sepolcri con pitture ed iscrizioni etc. Napoli 1833.; præterea passim in *Bollettino Napolitano*.

Gorvi Ant. Franc., Inscriptiones antiquæ in Etruriæ urbibus extantes, Florentiæ 1736.,

—, Descriptio columbarii libertorum et servorum Livii Aug. etc. in *Poleni Thes. Antiq.*

—, Symbolæ litterariæ. Decas Florentina et Decas Romana, Florentiæ 1748.,

—, Lettere critiche sopra l'osservazioni del Lami, Lucca 1743.,

—, Xenia epigraphica ed. Walch. Jenæ 1755.

Gruteri Jani, Thesaurus inscriptionum ed. I. G. Grævius, Amstel. 1707.

Gudii Marq., Antiquæ inscriptiones etc., Leovardiæ 1751.

Henzen V. infra Orell.

Kandler P., L'Istria, Trieste 1846-51.

Labus Gio., Intorno alcuni monumenti epigrafici cristiani scoperti in Milano etc., Milano 1814.,

—, Intorno due antichi epitaffi acquistati dall'ab. Seb. Ciampi. Milano 1837.,

—, Lettera a d. Pietro de Luna intorno a due iscrizioni Vellejate, ivi 1830.,

—, Notizie intorno alla vita e agli scritti del P. G. M. Racagni, ivi 1832.,

—, Intorno varii antichi monumenti scoperti in Brescia, Brescia 1835.,

—, Di un'epigrafe latina scoperta in Egitto dal Belzoni etc., Milano 1826.,

—, Lettera sopra una colonna letterata di Maguffano, Brescia 1819.,

—, Epigrafe antica nuovamente scoperta in Padova, Milano 1819.,

—, Ara antica scoperta in Haimburgo, Milano 1830.,

—, Dissertazione epistolare intorno l'antico marmo di C. Giulio Ingenuo, Milano 1827.,

—, Museo della R. Accademia di Mantova descritto ed illustrato, Mantova 1839.,

—, Museo Bresciano illustrato. T. 1. 1844.,

—, Marmi antichi Bresciani, cujus operis minorem edidit partem morte abruptus: alia ejusdem opuscula extant in *Memorie e giornale dell'I. R. Istituto Lombardo*.

Lanza Fr., Antiche lapidi Salernitane, Spalato 1818 e Zara 1830.

Maffei Scip., Museum Veronense, Veronæ 1749.,

—, Verona illustrata, Verona 1751.

—, Artis criticae lapidariæ quæ extant, reperiuntur in *Donati Supplemento ad Thesaur. Murat. T. 1.*

—, Gallia antiquitates quædam selectæ, Veronæ 1754.,

—, Osservazioni letterarie, Verona 1757.,

—, Dittico Quiriniano, Verona 1754.,

—, Tre lettere, Verona 1748.

Marini Gaei., Iscrizioni antiche delle ville e de' palazzi Albani, Roma 1785.,

—, Atti o monumenti de' fratelli Arvali, Roma 1795.

Mommsen Th., Inscriptiones regni Neapolitani Latine, Lipsiæ 1852.

Moreschini Steph. A., Operum epigraphicorum volumina quinque, Patavii 1819.,

—, Africa Christiana. Brixia 1847.,

—, Sull'Agone Capitolino, Milano 1846.

Muratelli Lud. Ant., Novus Thesaurus veterum inscriptionum, Mediolani 1739.

Norzi Henr., Cenotaphia Pisana, in Grævii Thesaur.

Ortensi Hicn. de Abb., Marmora Pisaurensia notis illustrato, Pisauri 1758.

Orelli Jo. Casp., Inscriptionum Latinarum selectarum amplissima collectio etc. Turici 1833. vol. 2. — Volumen tertium Collectionis Orellianæ Supplementa

Emendationesque exhibens edidit *Guilielmus Henzen*, Turici 1856.

JORNANDES, Gothus natione, episcopus Ravennæ, scripsit ann. a Chr. n. 552.

Extant ejus

1. De rebus Geticis,

2. — regnor. ac temporum successione.

ISID. (Isidorus) episcopus Hispalensis in Hispania, natus ann. a Chr. n. 560. circiter, obiit vero ann. 636., grammaticus et theologus, antiquitatis et Latine linguae studiosis maxime commendandus. Ejus operum editionem secutus sumus, quam *Faustin. Arevalus* Romæ ann. 1797.-1803. T. 7. 4.º omnium accuratissimam curavit. Inter opera *Isidori* præstant *Originum* seu *Etymologiarum* libri XX., quos sæpe *Forcellinus*, sæpissime nos ipsi citavimus in Lexico (104).

Extant ejus

1. Originum seu Etymologiarum libri

XX.,

2. De differentiis verborum,

3. — rerum,

4. Allegoriæ ex Vet. et N. Testamento,

5. De ortu et obitu patrum, qui in

Scriptura laudibus efferuntur,

6. Proemia in Vet. et N. Testamen-

tum,

7. De numeris, qui in ss. Scripturis

occurrunt,

8. Quæstiones de Vet. et N. Testamento,

9. Expositiones mysticorum sacra-

mentorum in Pentateuchum, in

Josue, in librum Judicum, in li-

20. De viris illustribus liber,

21. Glossæ.

JULIAN. (Salvius Julianus) JCTUS, ordinator edicti perpetui, Insuber Mediolanensis, patruus M. Didii Severi Juliani Aug., floruit sub Hadriano, Antonino Pio, et M. Aurelio, consui ann. a Chr. n. 148., obiit circa ann. 167.

Extant ejus plurima in Digestis fragmenta ex

1. Libro singulari de ambiguitatibus,

2. — ad edictum,

3. Libris XCIV. Digestorum,

4. — VI. ad Minicium.

JUL. AFRICAN. (105).**JUL. AQUILA**, JCTus incertæ ætatis.

Extant ejus in Digestis fragmenta ex

1. Libro responsorum.

JUL. CÆS. (C. Julius L. F. Cæsar Strabo, qui et Vopiscus et Sesquiculus) poeta tragicus, (106) Q. Catuli frater uterinus, a Cic. Brut. 48. laudatus.

Extant ejus fragmenta a Festo in *Prophetæ*, et ab Isid. 4. Orig. 12. allata.

JUL. EXSUPER. (Julius Exsuperantius) vixisse creditur incunte quinto Christi sæculo, Claudio Rudilio Nematiano propinqua cognatione conjunctus, et Arcelate, cum præses esset Galliarum, ann. a Chr. n. 424. tumultu militari interfectus. *V. Wernsdorf.* in *Poet. Lat. min. T. 5. P. 1. p. 546. et seqq.* Habetur etiam auctor opusculi sequentis ex Sallustii historiis nunc deperditis contracti.

Extat ejus

1. Opusculum de Maril, Lepidi, ac Sertorii bellis civilibus.

JUL. OBSEQ. (Julius Obsequens) incertæ ætatis auctor est, alii enim ad quartum Christi sæculum eum referunt, alii ad initium secundi, alii denique sub Vespasiano eum vixisse autuorant, quod quidem ejus dictio sæpe elegans et Livium plerumque imitata comprobare videtur. Editionem sequimur *Franc. Oudendorpii* Lugd. Bat. ann. 1720. 8.º

Extat ejus

1. Prodigiorum libellus (qui mutilus ad nos pervenit, priora enim LIV. capita sunt supplementa Contr. Lycosthenis, reliqua I XXVIII. sunt genuina, suppleta tamen hac illac ab eodem Lycosthene: in locis ejus citandis omnium capitum CXXXII. ratio habetur).

JUL. RUFINIAN. (Julius Rufinianus) rhetor vixisse videtur sæculo Christi quarto sub Constantino M. Editionem sequimur *Claud. Capperoneri*, qui Argentorati ann. 1756. 4.º *Antiquos rhetores Lat.* edidit.

Extat ejus

Reinesii Th., Syntagma Inscriptionum antiquarum, Lipsiæ 1682.

Renier L., Inscriptions romaines de l'Algérie, Paris 1855. et seq.

Sponii Jac., Miscellanea erudita antiquitatis, Lugduni 1685.,

—, Recherches d'Antiquité, Lyon 1685.,

—, Recherches des Antiquités de Lyon, Lyon 1675.,

—, Voyage d'Italie etc., Lyon 1678.,

—, Histoire de Genève, Genève 1750.

Turre Phil., Monumenta veteris Antii etc., Romæ 1700.

Vermiglioli Gio. B., Le antiche iscrizioni Perugine, Perugia 1805.

Visconti Enn. Quir., Il Museo Pio Clementino illustrato, Milano 1800.,

—, Iconografia Romana e Greca, Milano 1819.,

—, Monumento degli Scipioni, Roma 1755.,

—, Monumenti Gabini della villa Pinciana, Roma 1797.

(104) *Etymologiarum* libros ab Isidoro conscriptos nuper edidit *Lindmannus* in opere super. cit. (V. notam n. 27.), quam editionem ipsi secuti sumus.

(105) *Julii African* oratoris, qui filius fuit *Julii African* et *Santonis* Gallicæ civitate a Tiberio damnati, ut Tac. 6. Ann. 7. narrat, unicum fragmentum habes apud *Henr. Meyer.* in opere super. cit. (V. notam n. 10.) p. 364.

(106) et orator, cujus fragmenta exhibet *Henr. Meyer.* in opere super. cit. (V. notam n. 10.) p. 60. De ipso consule, si vis, *Annali dell'Istituto Archeologico* T. 10. p. 322.; de poeticis vero ejusdem fragmentis *V. A. Mai.* in *Class. Auct. T. 3. p. 512. not. 1. et Annali* mox cit. *ibid.* in nota 5.

1. De figuris sententiarum et elocutionis liber (107).
JUL. SEVERIAN. (Julius Severianus) Africanus, rhetor, vixit ineunte sæculo Christi sexto. Editum est illius opus inter *Antiquos rhetores Lat.*
 Extant ejus
 1. Symptomata sive præcepta artis rhetoricæ.
JUL. VALER. (Julius Valerius) historicus, Afer natione, ethnicus religione, vixit extremo Christi sæculo quarto. Illius opus ex Cod. bibliothecæ Ambros. edidit primus *A. Majus* Mediolani ann. 1817. 8.º Ejusdem operis duas amplas lacunas, priorem in exordio libri primi, alteram post dimidium secundi expleri posse ex Cod. biblioth. Taurinensis idem cl. Auctor narrat ad *Virgil. interpretes* vel. a se editos *ibid.* ann. Insequente p. XXXVIII.
 Extant ejus
 1. Res gestæ Alexandri M. (tribus libris comprehensæ).
JUL. VICT. (C. Julius Victor) rhetor, Gallus fortasse, floruisse videtur sæculo Christi quarto. Illius opus primus e Cod. Vatic. edidit Romæ ann. 1823. 8.º *A. Majus*.
 Extat ejus
 1. Ars rhetorica.
JUNIUS GRACCHANUS (108).
JURIS CIV. ANTEJUST. (Juris civilis antejustiniani reliquæ ineditæ ex Cod. rescripto bibliothecæ Vatic., curante *A. Mayo*. Romæ 1823. 8.º Harum Vaticanar. reliquiarum fragmenta sæpiusculæ mentio fit in novis vocabulis in Lexicon a me suo loco positæ: de genere vero operis, et tempore, quo conscriptum fuit, consulendus ipse cl. editor in ejus præfatione (109).
JUSTINIAN. INSTITUT. (Justiniani Institutiones). Postquam Justinianus I. Augustus Digestorum seu Pandectarum libros L. promulgandos curasset, ex variis antiquorum jurisconsultorum ac præcipue Cæji institutionibus has suas Institutiones in quatuor libros distribuit ann. a Chr. n. 529. vulgavit, ita ut essent totius legitimæ scientiæ prima elementa, ut ipse ait in præfatio.
JUSTIN. (Justinus) historicus, videtur vixisse sub Antoninis (110). *V. JUSTINUS* in ONOM.
 Extant ejus
 1. Historiarum Philippicarum libri XLIV.
JUVENAL. (D. Junius Juvenalis) Aquinas, poeta satyricus, natus ann. a Chr. n. 42., satyræ primam scripsit imperante Domitiano, plurimas sub Trajano, tertiam decimam et decimam quintam sub Hadriano, qui, ob septimam satyræ in Paridem comædum, jam octogenarium senem præfectura cohortis honoris specie decoratum in Egyptum misit. *V. JUVENALIS* in ONOM. Editionem sæpe sequimur a *Nic. Lud. Acharntre* Parisiis ann. 1810. T. 2. 8.º curatam.
 Extant ejus
 1. Satyræ XVI.
JUVENC. (C. Vettius Aquilinus Juvenius) Hispanus, presbyter, poeta, vixit sub Constantino M., cujus et meminit in fine operis sui: in prologo est imitatus *Ovidium* in præf. *Metamorphoseon*. Scripsit itaque ante ann. a Chr. n. 337., quo Constantinus M. defunctus est. Perspicua satis et nativa utitur dictione. *V. JUVENCUS* in ONOM. Editionem sequimur Pisanensem in *Collectione omnium poetarum* ann. 1766. T. 6. 4.º
 Extant ejus
 1. Historiæ Evangelicæ libri IV. (versibus hexametris exarata).
JUVENT. (P. Juventius Celsus) Jctus, clari ejusdem nominis Jcti filius, qui adolescentis nomine in *Dig.* 12. 4. 4. et alibi a patre distinguitur. Fuit Hadriano Aug. a consiliis, et consul ann. a Chr. n. 129. In locis ejus citandis tum in Digestis, tum in Lexico *Celsus* appellatur.
 Extant ejus in Digestis fragmenta ex
 1. Digestorum libri XXXIX., 2. Commentarior. libri VII., 3. Epistolarum libri XI., 4. Quæstionum libri XIX.

K

KALEND. Kalendaria plura, Martiorum nempe, Prænestinum, Farnesianum, Antiatinum, Polemii Silvii, et Constantii Aug. in Lexico quandoque citantur; quorum omnium in Latina lingua auctoritatem licet *Jul. Pontedera* in *Antiquit. Lat. Græcisque* epist. 46. tollere conatus sit, *Morcellus* tamen de stilo inscript. *Lat.* T. 1. p. 27. et 79. satis superque confirmavit: eadem porro, ut genuina, retulit et illustravit nuperrime *Jo. Casp. Orellius* in *Collect. inscript. Latin.* T. 2. p. 379-413. Ex his itaque *Forcellinus* nonnulla vocabula, nosque etiam plura in Lexicon admisimus, quædam adhuc imposterum erunt admittenda.

L

- LABEO** (M. Antistius Labeo) Jctorum princeps habitus est sub Augusto, quo imperante vixit. *V. LABEO* in ONOM.
 Extant ejus in Digestis plurima fragmenta ex
 1. *Περὶ Σαῶν*, h. e. probabilium, libri VIII., 2. ————— a Paulo epitomatorum, 3. Posteriorum libri X., 4. ————— a Javoleno epitomatorum, 5. ad edictum libro, 6. epistolarum libri, 7. prætoris peregrini libri XXX., 8. ————— urbani libro.
 (107) Addenda sunt. 1. De schematis lexeos, et 2. De schematis diantras.
 (108) Junii Gracchani, qui Gracchorum temporibus vixit atque a C. Gracchi amicitia Gracchanus dictus est, historica fragmenta collegit *Aug. Aræuse* in opere super. cit. (V. notam n. 5.) p. 331-339.
 (109) V. notam n. 33.
 (110) Vixit sub M. Aurelio, cui opus suum dicavit, ut probat *S. Croix* *Histoire Alex.* p. 117.

LABER. (D. Laberius) eques Romanus, et mimographus, natus ann. U. C. 648. *V. LABERIUS* in ONOM.

Extant ejus apud plures veteres auctores fragmenta mimorum, quorum hi sunt tituli:

1. Alexandria seu Alexandra,	22. Gemelli,
2. Anna Perenna,	23. Hætera,
3. Aquæ calidæ,	24. Imago,
4. Aries,	25. Lacus Avernus,
5. Augur,	26. Late loquentes,
6. Aulularia,	27. Marcus,
7. Bellonistria (forte scribendum balaneutria),	28. Natalis,
8. Cacomnemon,	29. Necyomantia,
9. Cæculi,	30. Nuptiæ,
10. Cancer,	31. Panilici,
11. Carcer,	32. Paupertas,
12. Catularius seu Scylax,	33. Piscator,
13. Centenarius,	34. Restio,
14. Colax,	35. Sallinator,
15. Colorator,	36. Saturnalia,
16. Compitalia,	37. Scriptura,
17. Cophinus,	38. Sedigitus,
18. Crontes,	39. Sorores,
19. Ephebus,	40. Staminariæ,
20. Fullo,	41. Taurus,
21. Galli,	42. Tusca,
	43. Virgo.

LABIENUS (111).

LACTANT. (L. Cæcilius Firmianus Lactantius) scriptor sui temporis elegantissimus, videtur quibusdæm obisse Treviris ann. a Chr. n. 325. *V. LACTANTIUS* in ONOM.

Extant ejus

1. Institutionum divinar. libri VII. seu 1. De falsa religione, 2. — origine errorum, 3. — falsa sapientia, 4. — vera sapientia, 5. — justitia, 6. — vero cultu, 7. — vita beata.

2. De ira Dei,
3. — officio Dei seu formatione hominis,
4. Epitome institutionum divinarum,
5. De mortibus persecutorum,
6. Carmen (elegiacum) de phœnice,
7. — de Paschate,

8. — Passione Domini. (Prius ex his tribus carminibus Lactantio merito tribui statuit *Vernsdorff* in *Poet. Lat. min.* T. 3. p. 283-293., secundum vero et tertium illi adjudicat, et *Venantio Fortunato* tribuenda potius arbitratur).

LACTANT. (Lactantius Placidus) grammaticus, vixit sexto Christi sæculo, quippe qui et *Boethii* mentionem facit. *V. LACTANTIUS* in ONOM.

Extant ejus

1. Scholia in Statii Thebaidem,
2. — Achilleidem. (Hæc in utrumque Statii poema primum vulgata sunt simul cum operibus ejusdem poetæ Parisiis ann. 1600. 4.º),
3. Narrationes fabularum, quæ in P. Ovidii Nasonis libri XV. *Metamorphoseon* occurrunt. (Has narrationes edidit accurate Augustus van Staveren *Lugd. Bat.* ann. 1742. 4.º inter Auctores mytograph. Latin. p. 787-895.),
4. Fabulæ CCXXX. (Has omnium primus e duobus Codd. Vatic. edidit *A. Majus*, in T. 3. p. 83-225. et p. 365-374. *Classic. Auct. Romæ* ann. 1831. 8.º, de quibus consule eundem in præf. p. VII-X.),
5. Glossæ. (Has itidem primus idem edidit ex quatuor Codd. Vatican. in eod. T. 3. *Classic. Auct.* p. 427-503., de quibus consule ejusdem præf. p. IX.).

LÆLIUS (C. Lælius Sapiens) (112).

LÆVIUS (113).

LAMPRIID. (Ælius Lampridius) historicus, Flavio Vopisco anterior, vixit sub Diocletiano et Constantino M. Sunt qui putant, eundem esse atque *Ælium Lampridium Spartianum*, ita ut *Lampridius* et *Spartianus* non duo diversi scriptores, sed unus idemque fuerint.

Extant ejus

1. Vita Commodi,	3. Vita Elagabali,
2. — Antonini Diadumeni,	4. — Alexandri Severi.

(111) De T. Labieno oratore vide *Henr. Meyer.* in opere super. cit. (V. notam n. 10.) p. 339-340., ubi et fragmenta exhibentur.

(112) C. Lælius, in tribunatu *Sapiens* appellatus, P. Cornelii Scipionis Africani minoris familiaris admodum atque amicus, cujus nomine inscribitur *Ciceronis* liber *De amicitia*, consul fuit a. ab U. C. 106. Oratoria ejusdem fragmenta collegit *Meyer.* in opere super. cit. (V. notam n. 10.) p. 104-109.; atque hi sunt orationum tituli:

1. Oratio pro se apud populum,	5. Laudatio P. Africani minoris, Q. Terentii scripta,
2. — de collegiis,	6. Laudatio P. Africani minoris, Q. Fabii Maximo scripta.
3. Actiones pro publicanis,	
4. Dissuasio legi Papirius,	

(113) De Lævio poeta, qui ante Augusti principatum floruit, et Erotopægniam pluresque comédias et tragédias scripsit, disseruit ejusque fragmenta collegit atque illustravit *M. Aug. Weichert.* in opere super. cit. (V. notam n. 41.) p. 19-25.

LEG. XII. TAB. (Leges XII. tabularum). Regibus Roma pulsus ann. U. C. 244., Romanæ reipublicæ concordia minime diuturna fuit, cum inter patres plebemque ob legum instabilitatem frequentes seditiones essent. Itaque ann. 300., ut finis tandem certaminum fieret, placuit, ut tres legati Athenas mitterentur, qui inclytas Solonis leges describerent, aliarumque etiam Græciæ civitatum instituta, mores ac jura cognoscerent. Biennio post Romam cum Atticis legibus reversi sunt, et anno insequenti decemviri novis legibus scribendis creantur, translati a consulis ad decemviros, ut antea a regibus ad consules, imperio. Tum legibus condendis opera datur, eodemque anno scriptæ decem tabularum leges, et in publicum propositæ sunt, ac prius coacto senatu, nemine patrum eas leges reprehendente, senatusconsultum de illis factum est, mox populo ad comitia centuriata convocato leges unanimi consensu comprobatae, quæ deinceps plebiscito sancitæ, æreisque tabulis decem incisæ in fori loco maxime conspicuo dispositæ fuerunt. Vulgatus deinde rumor, quædam alicujus momenti in illis adhuc deesse, decemvirum iterum creandorum fecit desiderium. Sic ergo centuriatis comitiis decemviri in alterum annum confirmati reliquas leges, quæ videbantur omissæ, æneis duabus tabulis scriptæ sunt, et iuxta priores decem pro curia affixæ, ut absolutissimum populo Romano juris corpus exhiberent, quæ *leges XII. tabularum* appellantur.

E veteribus Ictis plures scripserunt ad has leges interpretandas, inter quos Ser. Ælius, L. Acilius, Ser. Sulpicius, Antistius Labeo; e recentioribus sat numero multi fuerunt, qui illorum fragmentis colligendis et illustrandis sedulam dederunt operam, quos inter cernit Jac. Gothofredus; ac deinceps Io. Nic. Funccius, qui Rintellii ann. 1744. 4.º edidit *leges XII. tabularum* suis, quotquot reperiri poterunt, fragmentis restitutas et observationibus illustratas, quam editionem nos ipsi sequimur (114).

LENTUL. (P. Cornelius Lentulus Spinther) P. Cornelii Lentuli Spintheris consulis ann. U. C. 697. filius, augur, proquæstor Trebonii proconsulis in Asia, cujus post mortem ipse proprætoris nomen assumpsit.

Extant ejus

1. Epistolæ II. ad Cîc. 12. *Fam.* 14. et 15.

LEPIDUS PORCINA (115).

LICENT. (Licentius) Tagastæ natus, et Augustini municeps, ejus amicitiam coluit, et doctrinam est admiratus. Multa scripsit, quæ perierunt.

Extat tantum ejus

1. Carmen ad Augustinum (*versibus hexametris constans, et anno a Chr. n. 395. exaratum; editum vero est a Verno dorf. in Poet. Lat. min. T. 4. p. 516-544. et adnotationibus locupletatum, ex quo quædam nova vocabula in Lexicon adduximus*).

LICIN. CALV. (116).

LICINIUS CRASSUS (117).

LICIN. MACER. (C. Licinius Macer) historicus Ciceroni cœvus. Ejus fragmenta extant apud Liv., Macrob., Priscian. aliosque, atque inter *Historicorum fragmenta*, quæ Sallustii operibus subjunguntur, edi solent (118).

LIV. (T. Livius) Patavimus, historicus omnium clarissimus, hatus ann. U. C. 695., mortuus, ut probabilis videtur, ann. 772. post Chr. n. 19. imperante Tiberio. *V. LIVIUS* in ONOM. Ejus historiarum libri integri habebantur ad initium sæculi a Chr. n. quinti, etenim *Symmachus*, qui vixit ultra ann. 404., ita scribit 4. *Ep.* 17. «Priscas Gallorum memorias deferri in manus tuas postulas; revolve Patavini scriptoris extrema, quibus res C. Cæsaris explicantur»: immo et *Sidonii Apollinaris* tempore, qui obiit circa ann. 484., ita enim ille 9. *Ep.* 14. «Si omittantur, quæ de titulis dictatoris invicti scripta Patavinis sunt voluminibus, etc.» In citandis *Livii* locis sæpissime utimur editione Bipontina ann. 1784-1786. T. 11. 8.º

Extant ejus

1. Historiarum libri XXXV. (*Ex his XXXV. libris extant decem primi,*

(114) Nos vero accurate rem emendatoremque editionem secuti sumus a Guil. Freund curatum, quam addidit operi, cui titulus: *Wörterbuch der lateinischen Sprache*, Leipzig 1854.; de quo vide plura in præfatione hujus editionis.

(115) M. Æmilius Lepidus Porcina, consul a. U. C. 618., iisdem temporibus fere, quibus Galba, sed paulo minor natu, et summus orator est habitus et fuit. Ejusdem fragmentum ex *Priscian.* affertur ab *Henr. Meyer.* in opere super. cit. (V. notam n. 10.) p. 218.

(116) C. Licinius Calvus patre C. Licinio Macro natus a. U. 611., ultra quæsturam, quam Pighius in annum 697. ponit, non progressus est, ac præmatura morte abreptus videtur. Inter oratores recensetur a *Cic. Brut.* 63. 385. et *Quintil.* 10. 4. 115. *Henr. Meyer.* in opere super. cit. (V. notam n. 10.) p. 319-328. ejusdem exhibit, quæ supersunt, orationum fragmenta, quarum hi sunt tituli:

1. Orationes in Vatinius,
2. — pro Messio,
3. — in Asitium,
4. Oratio pro C. Catone,
5. — in Drusum.

Idem condidit et carmina amatoria, quarum reliquias collegit atque illustravit M. Aug. Weichert, qui et ejus vitam scripsit in opere super. cit. (V. notam n. 41.) p. 99-146.

(117) L. Licinius Crassus natus a. U. 615., mortuus a. 661., præturam gessit a 644. consulatum vero a. 655. V. plura in ONOM. Diserte inter oratores laudatur a *Cic. Brut.* 34. et 44. Ejus orationum fragmenta collegit *Henr. Meyer.* in opere super. cit. (V. notam n. 10.) p. 320-322., quarum hi sunt tituli:

1. Oratio in C. Carbonem,
2. — pro Licinia virgine,
3. — de colonia Narbonensi,
4. Suasio legis Serviliæ,
5. Oratio pro Q. Cæpione,
6. — censoria contra Cn. Domitium,
7. Cæcili in Memmiam,
8. Oratio in L. Marcium Philippum,
9. Oratio in M. Coponium de hereditate Curii vel pro M. Curio,
10. — pro Cn. Plancio contra M. Brutum,
11. — pro Pisone,
12. — pro C. Aculeone,
13. et 14. pro Sergio Orata.

Adcedit incertum fragmentum. De C. Licinio Macro pluribus disseruit ejusque fragmenta omnia collegit Aug. Krause in opere super. cit. (V. notam n. 5.) p. 254-255. Consule, si vis, et M. Aug. Weichert in opere super. cit. (V. notam n. 41.) p. 93. et seqq.

qui origines Urbis historiarumque ad ann. U. C. 460. complectuntur: decem posteriores deperditi sunt: extant vero reliqui usque ad XLV., quibus historia ab initio belli Punici secundi, quod ann. 536. cœpit, ad ann. 588. perducitur.).

2. Fragmentum libri XCI. (*Hujusmodi fragmentum ex Cod. palimpsesto Vaticanum primus edidit Paul. Jac. Brunsius Hamburgi ann. 1773. fol., eodemque anno Franc. Cancellarius cum Vit. M. Giovenazzii scholiis Romæ 4.º, nuper vero B. G. Niebuhrius eumd. Cod. retractans, ope artis chemicæ fragmentum illud plenius integriusque relegens Romæ iterum vulgavit ann. 1820. 8.º, et nonnullis etiam adnotationibus locupletavit*).

LIV. ANDRONIC. (Livius Andronicus) poeta tragicus et comicus, Tarenti natus. *V. ANDRONICUS* in ONOM. Utimur editione *Frid. Henr. Boethii*, inter *Poet. Lat. min.* Halberstadtii ann. 1823-1824. T. 2. 8.º

Extant fragmenta tragædiarum ejus, quarum hi sunt tituli:

1. Achilles,
2. Adonis,
3. Ægistus,
4. Ajax,
5. Andromeda,
6. Antiopa,
7. Centaurii,
8. Equus Trojanus,
9. Helena,
10. Hermiona,
11. Ino,
12. Laodamia,
13. Protesilaus,
14. Tereus,
15. Teucer.

Comædiarum vero hi:

1. Gladiolus,
2. Lydius,
3. Virgo.

LUCAN. (M. Annæus Lucanus) poeta epicus, nepos ex fratre L. Senecæ philosophi, natus Cordubæ in Hispania ann. a Chr. n. 38., ex ordine equestri, obiit ann. 65. *V. LUCANUS* in ONOM. Editionem plerumque sequimur *Fr. Oudendorpii* Lugd. Bat. ann. 1728. 4.º et quandoque *Car. Frid. Weberi* Lipsiæ ann. 1821. T. 2. 8.º

Extant ejus

1. Pharsaliæ libri X. (119).

LONGUS (Velius Longus) grammaticus, a *Servio*, *Macrobio* et *Charisio* citatur; ejus commentarium de usu antiquæ locutionis commemorat *Gell.* 18. 9.: alium libellum *Charis.* apud *Putsch.* p. 73.: ex eodem apud *eumd.* p. 187. videtur in Lucretium quoque commentatus esse. Illius fragmenta commentarii in *Virgil. Æneid.* affert *A. Maius* in *Virgilii interpr. vel Mediolani* ann. 1818. 8.º

Extat ejus

1. De orthographia liber, (apud *Putsch.* p. 2213-2239., unde etiam *Cassiodorus sumpsit suum* cap. 2. de orthographia).

LUCCEJ. (L. Luccejus Q. F.) historicus sui temporis clarissimus, ad quem *Cic.* 5. *Fam.* 12. scripsit rogans, ut de rebus suis in consulatu gestis et de exsilio redituque singularem conficiat libellum.

Extat ejus

1. Epistola ad Cîc. 5. *Fam.* 14. (120).

LUCIL. (C. Lucilius) poeta satyricus, natus Suessæ ann. U. C. 606., obiit ann. 650. *V. LUCILIUS* in ONOM.

Extant ejus satyrarum

1. Fragmenta librorum XXX. (a Franc. Dousa collecta et edita *Amstel.* ann. 1661. 8.º, quam editionem sequimur).

LUCRET. (T. Lucretius Carus) poeta didacticus, natus videtur ann. U. C. 659. *V. LUCRETIUS* in ONOM. Editionem sequimur *Dan. Parisi* Francof. ann. 1631. 8.º

Extant ejus

1. De rerum natura libri VI.

LUSCUS T. ANNIUS (121).

LUTAT. (Q. Lutatius Catulus) poeta, Ciceroni cœvus, cujus epigramma ipse refert 1. *Nat. D.* 28., aliud vero *Gell.* 19. 9.: utrumque autem edidit et illustravit *P. Burmannus* in *Anthol. Lat. T. 1. p. 169-170.* (122).

LUTATIUS Q. (123).

LUXOR. (Luxorius) poeta, vixit in Africa sub Thrasimundo Vandalorum rege, qui regnavit ab ann. a Chr. n. 496. ad ann. 523.

Extant ejus

1. Epigrammata LXXXIV. (*Edita sunt in Anthol. Lat. T. 2. p. 579-623. Burm.: aliud præterea ejusdem habetur ibid. T. 2. p. 479.*).

(119) Lucani aliquot versus ex libro VI. leguntur in Cod. palimpsesto Neapolitano. *V. Scotti, Memoria sopra Gargilio Marziale* p. 13.

(120) De L. Luccejo oratore agit *Henr. Meyer.* in op. super. cit. (V. notam n. 10.) p. 304.

(121) T. Annii Luscius, ann. 600. consul cum Q. Fulvio Nobiliore et censor cum eodem a. U. 617., non indiserit fuisse dicitur. Breve hujus fragmentum exhibit *Henr. Meyer.* in op. super. cit. (V. notam n. 10.) p. 307.

(122) De Q. Lutatius Catulo, qui consulatum petens anno 648. bis repulsus est, postea autem a. 653. cum C. Mario quartum hunc magistratum obtinuit, agit *Aug. Krause* in op. super. cit. (V. notam n. 5.) p. 252-254.; quippe hic Lutatius, teste *Cic. Brut.* 55., librum de consulatu et de rebus gestis suis, conscriptum molli et Xenophontico genere sermonis, misit ad A. Furium poetam, familiarem suum. Conscriptum etiam orationes, teste *Cic. l. c.*, a quo 3. *Orat.* 11. 44. memoratur præcipue laudatio matris *Popillia*; ideoque ejusdem Lutatii mentio fit etiam ab *Henr. Meyer.* in op. super. cit. (V. notam n. 10.) p. 248-249. Denique ejus carminum fragmenta collegit etiam *Aug. Weichert.* in op. super. cit. (V. notam n. 41.) p. 127. et seqq.

(123) A superiore Q. Lutatius Catulo diversus, immo ejusdem pater putatur Q. Lutatius, quem Varro 5. *L. L.* 150. *Müll. Gaj.* Elío subjungit, cujusque historias laudant *Servius* ad *Virg.* 9. *Æn.* 710. et *Probus* ad *Virg.* 5. *G.* 280. Hujus fragmenta collegit *Aug. Krause* in op. super. cit. (V. notam n. 5.) p. 248-250.

M

MACER (Æmilius Macer) medicus. *V. ÆMILIUS MACER* in ONOM.

Extat ejus

1. De virtutibus herbarum liber.

MACER (Æmilius Macer) Jctus, vixit sub Alex. Severo, qui imperavit ab ann. a Chr. n. 232. ad ann. 235.

Extant ejus in Digestis fragmenta ex

1. libris II. de appellationibus,

2. ——— re militari,

3. ——— officio præsidis,

4. libris II. de publicis judiciis,

5. ——— ad legem vicesimam hæreditatium.

MACER historicus. *V. LICIN. MACER.*

MACROB. (Aurelius Macrobius Ambrosius Theodosius) floruit sub Theodosio II., qui imperavit ab ann. a Chr. n. 408. ad ann. 450. *V. MACROBIUS* in ONOM. (124).

Extant ejus

1. In Scipionis somnium a Cicerone

descriptum commentarius. Libri

H.,

2. Saturnaliorum libri VII.,

3. De differentiis et societatibus Græci Latineque verbi.

MÆCEN. (C. Cilnius Mæcenas) amicus et consiliarius Augusti. *V. MÆCENAS* in ONOM. Præter ejus dicitur ibi citata, habes etiam epigrammata in *Anthol. Lat. T. 1. Burm. p. 29., 412. et 596. et apud Sueton. in Vit. Horatii* (125).

MÆCIAN. (L. Volusius Mæcianus) Jctus, floruit sub Antonino Pio, et M. Aurelio, qui imperarunt ab ann. a Chr. n. 138. ad ann. 180.

Extant ejus

1. De assis distributione libellus,

2. Fragmenta in Dig. ex libris XVI. fideicommissorum,

3. ——— lege Rhodia,

4. ——— libris XIV. publicorum,

5. ——— libro questionum.

MAL. THEOD. (Flavius Mallius Theodorus) consul fuit ann. a Chr. n. 399.

Extat ejus

1. De metris libellus, (editus Lugd. Bat. ann. 1766. 8.º, ex quo paucula quædam vocabula in *Lexicon* admisimus.)

MAMERTIN. (Claudius Mamertinus) major, orator, natione Gallus.

Extant ejus

1. Panegiricus Maximiano Aug. (Treviris dictus XII. Kal. Maj. ann. a Chr. n. 292.)

2. ——— Genethliacus eidem. (Videtur hic tempore præcedere superiorum, quia in eo Galerius et Constantii Caesarum, qui hoc ann. 292. Cæsares sunt appellati, nulla fit mentio.)

MAMERTIN. (Claudius Mamertinus) junior videtur fuisse superioris filius, consul fuit ann. a Chr. n. 364. *V. MAMERTINUS* in ONOM.

Extat ejus

1. Panegiricus seu Gratiarum actio pro consulatu Juliano Aug.

MANIL. (M. Manilius) poeta et astrologus, Augusto Imperante viris videtur. *V. MANILIUS* in ONOM.

Extant ejus

1. Astronomicon libri V.

MANILIUS T. (126).

MARCELL. (M. Claudius Marcellus) consul fuit ann. U. C. 703., inimicus Cæsari dictatori, qui tamen in senatu rogatus ei veniam dedit; hinc Cicero ex tempore eidem Cæsari, senatus nomine, gratias egit ea oratione, quæ pro Marcello dicitur: de quo beneficio Marcellus Ciceroni gratias agit in epist. ad Cic. 4. Fam. 11. Is autem, dum Romam rediret, a P. Magio Cilone familiari ejus pugione percussus paulo post obiit ex vulneribus, ut narrat Ser. Sulpicius Rufus ad Cic. 4. Fam. 12.

Extat ejus

1. Epistola ad Cic. 4. Fam. 11. (de qua supra diximus).

MARCELL. EMPIR. (Marcellus Empiricus) medicus Burdigalensis, archiater Theodosii I., vixit circa ann. a Chr. n. 380.

Extat ejus

1. De medicaminibus empiricis, physicis et rationalibus liber.

MARCELL. (Ulpianus Marcellus) Jctus, floruit sub Antonino Pio, M. Aurelio, et Commodo, scilicet ab ann. a Chr. n. 138. ad ann. 192.

Extant ejus in Digestis fragmenta ex

1. libris XXXIX. digestorum,

2. ——— VI. ad leges seu legem Julianam et Papianam,

3. libro de officio præsidis,

4. libris II. publicorum,

5. libro responsorum,

6. libris V. de officio consulis,

7. notis ad libros XLII. digestorum Juliani,

8. notis ad Pomponii librum regularum.

MARCIANUS (Ælius Marcianus) Jctus, floruit sub Caracalla, qui imperavit ab ann. a Chr. n. 211. ad ann. 217.

Extant ejus in Digestis fragmenta ex

1. libris IV. de re militari.

MESSALA CORVIN. (M. Valerius Messala Corvinus) natus a. U. C. 695., consul ann. 723., obiit ann. 757. Multa scripsit, quæ perire; eorumdem tamen fragmenta afferuntur a *Plin., Sueton., Gell.* aliisque (128). Extat vero sub

(124) Verum A. Mai. in *Class. Auct. T. 1. p. VI.* affirmat, illum Honorio imperante clarum fuisse.

(125) De Mæcenate inter recentiores disserit Aug. Weichert in op. super. cit. (V. notam n. 41.) p. 446.-458. Ex Mæcenatis fabula prætextata, cui titulus *Octavia*, fragmenta exhibet Jo. H. Neukirch. in op. super. cit. (V. notam n. 41.) p. 90.-94. Mæcenatiana autem omnia nuper edidit Lion Albertus Göttingæ Typ. ex Buthi 1846 in 8.º

(126) Titus Manilius, qui a *Cic. pro Rose. com. 14. et 15.* commemoratur ætate grandis natus, natura sanctus et religiosus, copiis rei familiaris locupletis et pecuniosus, inter historicos a *Vossio* recensetur; sed fragmentorum ratio talis est, ut non tam ad annales, quam ad librum antiquarium pertinere videantur. — Hæc collegit et illustravit Aug. Krause in op. super. cit. (V. notam n. 3.) p. 397.-398.

1. libris II. de appellationibus,

2. ——— XVI. institutionum,

3. ——— V. regularum,

4. ——— II. publicorum,

5. libro de delatoribus,

6. libro ad hypothecariam formulam,

7. ——— ad Scutum Turpilianum,

8. libris VII. digestorum,

9. notis ad librum II. de adulteriis Papiniani.

M. AUREL. (M. Aurelius Antoninus Aug.) natus Romæ ann. a Chr. n. 121. patre Anno Vero, adoptatus a T. Aurelio Antonino Pio ann. 138., cui defuncto successit ann. 161., obiit Vindobonæ ann. 180. Ejus vitam habes apud *Capitolinum*; plures vero epistolas ad M. Cornelium Frontonem magistrum suum purg quidem stilo, et sæpe Plautinis vocabulis ac humanitatis sale conditas edidit primus A. Maius inter opera Frontonis Mediolani primum ann. 1815., abinde numero auctas Romæ ann. 1823. 8.º, quas ibidem reperias insertas in lib. 1. ad *M. Cæs. 1. 3. 5. 9. 10., lib. 2. ad eumd. 5. 6. 7. 9. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18., lib. 3. ad eumd. 2. 5. 7. 9. 12. 14. 17. 18. 19. 21., lib. 4. ad eumd. 2. 4. 5. 6. 7. 8. 10. 11. 13., lib. 5. ad eumd. 2. 4. 5. 7. 8. 11. 13. 15. 16. 18. 21. 23. 24. 26. 28. 31. 32. 35. 36. 39. 41. 43. 45. 47. 49. 51. 53. 56. 57. 59., lib. 1. ad Antonin. Imp. 1. 4., lib. 2. ad eumd. 1. 3. 4. 7. 11. 13., ad Verum 2., de fer. Alsiens. 1. 4., de nep. amisso 1.*

MAR. PLOT. (Marius Plotius) grammaticus, Romæ docuit quinto fortasse Christi sæculo.

Extat, apud *Putsch. p. 2623.-2664., ejus*

1. De metris liber.

MARSUS (Domitius Marsus) floruit sub Augusto, epigrammatum scriptor est habitus imprimis nobilis atque excellens. Extant ejus duo epigrammata, unum in fine carminum *Tibulli*, alterum a *Philargyrio* ad *Virg. 3. Ecl. 90.* allatum, utrumque autem legitur cum annotationibus *P. Burmanni* in *Anthol. Lat. T. 1. p. 416. et 436.* cetera perire, quorum tamen fragmenta collegit *Broukhuisius* ad fin. carmin. *Tibulli. V. MARSUS* in ONOM. et *Charis. 1. p. 55. Putsch.*

MARTIAL. (M. Valerius Martialis) poeta epigrammaticus, Hispanus ex urbe Bilbilis, nunc *Bilbao*, natus ann. a Chr. n. 40. circiter, Romæ vixit annis quinquaginta, ut patet ex ejus *epigr. 31. lib. 12.*: unde in patriam reversus ann. 100., inde illuc misit suum duodecimum epigrammatum librum, et ann. 104. obiit. *V. MARTIALIS* in ONOM. In citandis auctoris locis utimur editione Bipontina ann. 1784. 8.º et quandoque etiam Parisiaca ann. 1825. T. 3. 8.º

Extant ejus

1. Epigrammatum libri XIV., (quorum pænultimo xeniorum, ultimo apophoreton titulum ipse auctor inscripsit),

2. De spectaculis liber. (Hic liber ex probabili conjectura videtur esse collectio carminum non ab uno Martiale, sed a variis poetis conscriptorum in spectacula a Tito et Domitiano edita).

MASURIUS. V. SABINUS Jctus.

MATICUS (C. Matius) eques R., C. Julii Cæsaris et Augusti amicus. *V. MATIANUS* in ONOM.

Extat ejus

1. Epistola ad Cic. 11. Fam. 28.

MATTIUS (Cn. Mattius) poeta inimiambus, qui plerisque idem videtur esse ac superior.

Extant ejus fragmenta apud *Gell. et Macrob.*, quæ in unum collecta edidit *P. Burmannus* in *Anthol. Lat. T. 1. p. 630.* quæque quater citantur in *Lexico*.

MAURICIAN. (Junius Mauricianus) Jctus, floruit sub M. Aurelio Aug., qui imperavit ab ann. a Chr. n. 161. ad ann. 180.

Extant ejus in Digestis fragmenta ex

1. Libris VI. ad leges seu legem Julianam et Papianam,

2. libro II. de pœnis,

3. notis apud Julianum.

MAXIMIAN. (Cornelius Maximianus Gallus Etruscus) poeta elegiacus, qui perperam cum C. Cornelio Gallo a quibusdam confunditur, floruit circa finem quinti a Chr. n. sæculi, cujusque vitam habes apud *Wernsdorf. in Poet. Lat. min. T. 6. p. 207.-247. V. GALLUS* in ONOM.

Extant ejus

1. Elegiæ VI., (quæ a Wernsdorf. loc. cit. p. 269.-379. editæ sunt et annotationibus illustratæ, cujus editionem sequimur).

MAXIMUS (Rutilius Maximus) Jctus, incertæ ætatis.

Extat in *Dig. 30. 1. 125.* unicum ejus fragmentum ex lib. ad legem Falcidiam.

MELA (Pomponius Mela) geographus. *V. MELA* in ONOM.

Extant ejus

1. De situ orbis libri III., (quorum editionem Lipsiensem ann. 1806.-1807. T. 4. 8.º a Car. Henr. Tschuckio curatam, et amplissimis commentariis locupletatam sequimur).

MEMMIUS (127).

MENANDER (Arrius Menander) Jctus, Septimii Severi, et Caracallæ, qui imperarunt ab ann. a Chr. n. 193. ad ann. 217., consiliarius.

Extant ejus in Digestis fragmenta ex

1. libris IV. de re militari.

MESSALA CORVIN. (M. Valerius Messala Corvinus) natus a. U. C. 695., consul ann. 723., obiit ann. 757. Multa scripsit, quæ perire; eorumdem tamen fragmenta afferuntur a *Plin., Sueton., Gell.* aliisque (128). Extat vero sub

(127) C. Memmius, quæstor a. U. 657., tribunus plebis a. 649., occisus est a. 639. consulatum petens. Orator fuit mediocriter, accusator vero acer atque acerbus, teste *Cic. Brut. 38. 136.* Ejus fragmenta exhibet *Henr. Meyer.* in op. super. cit. (V. notam n. 12.) p. 332.-333. — Porro hic idem C. Memmius pater fuit Lucii Memmii, cujus filius Cajus memoratur a *Cic. Brut. 70. 247.* Oratoria hujus fragmenta exhibet id. *Henr. Meyer. p. 393.-394.*

(128) Oratoria Messalæ fragmenta collegit atque illustravit *Henr. Meyer.* in op. super. cit. (V. notam n. 10.) p. 356.-325.

eius nomine unicus libellus, de quo mox mentio erit, qui sæpe editus est, sed communi eruditorum sententia est plane opus supposititium, et barbaræ Latinitatis tempore conscriptum. Plura tamen ex eodem loca attulit *Forcellinus* in Lexico, nempe in ALTILOQUIUM, CARCERO, COHABITO, COSMOGRAPHUS, EXSULATUS, GENEALOGIA, IMPETUOSE, PACIFICE, TRIFARIE, licet in ABSENTO dixerit, illum libellum esse auctoritatis omnino incertæ. Ipse etiam ejus deceptus exemplo locum citavi in *V. BRENTESIA*. Caveat igitur futurus Lexicographus, ne iis locis iterum adducendis fucum faciat Latinæ scribentibus. *Forcellinus* porro in locis citandis sequitur editionem Oxoniensem ann. 1703. 8.º: Ipse vero secutus sum Bipontinam ann. 1789. 8.º, in qua legitur inter *Historiæ Rom. scriptores minores*.

Extat ejus

1. Ad Octavianum Augustum de progenie sua libellus.

METELLUS NUMIDICUS (129).

MINUC. (M. Minucius Felix) *V. MINUCIUS* in ONOM. Quamquam eruditorum plerique putent, hujus auctoris ætatem pertinere ad medium circiter Christi sæculum, tamen *Jac. Dan. van Hoven* in *Epist. hist. crit. de vera ætate etc. M. Minucii Felicis*, Campis edita ann. 1762. 4.º, illum M. Aurelio cœvum fuisse conatur ostendere, ejusdemque est fere sententiæ *A. Maius* ad *Fronton. p. XXXIII. not. (1)* edit. Rom., ibi enim ait, Minucium Frontoni prope fuisse cœtaneum, *V. eumd. ibid. ad p. 86. not. (2)*.

Extat ejus dialogus, cui titulus est

1. Octavius.

MODESTIN. (Herennius Modestinus) *JCTus. V. MODESTINUS* in ONOM.

Extant plura ejus in Digestis fragmenta ex

1. libris IX. differentiarum,	9. libro de eurementis,
2. — VI. excusationum,	10. — inofficioso testamento,
3. — X. regularum,	11. — legatis et fideicommissis,
4. — XIX. responsorum,	12. — manumissionibus,
5. — XII. pandectarum,	13. — prescriptionibus,
6. — IV. de pœnis,	14. — ritu nuptiarum,
7. libro de differentia dotis,	15. libris XXXI. ad Q. Mucium.
8. — enucleatis casibus,	

MODEST. (Modestus) vixit sub Tacito Aug., qui imperavit ann. a Chr. n. 275., cujus jussu scripsit, qui extat, librum

1. De vocabulis rei militaris, (qui nullius esse debet in lingua Latina auctoritatis, cum putide scriptus sit, ideoque spurius habendus) (130).

MONUMENT. ANCYR. (Monumentum Ancyræ) *V. ANCYRANUS* in ONOM. Porro hujusmodi monumentum, cujus aliquoties auctoritatem adduxit *Forcellinus*, ceteris accuratius a se inspectum, cum editis exemplis collatum et suppletum edidit *Ed. Chishullus* Britannus, notisque instruxit eruditus in *Antiquit. Asiat. p. 170. et seqq.*, unde *Jer. Jac. Oberlinus* suæ adjecit *Taciti* editioni Lips. ann. 1801. 8.º, suisque etiam illustravit annotationibus.

MUC. V. SCÆVOLA n. 2.

MUSA (Antonius Musa) medicus, qui sub Augusto vixit.

Extant ejus

1. De tuenda valetudine ad Mæcenatem libellus,
2. Compositiones medicæ. (Hæc duo opuscula illi, licet perperam, tribuuntur, quæ edita sunt hoc titulo. «Antonii Musæ, qui Augusti Cæsaris medicus fuit, fragmenta quæ extant collegit Florian. Caldani. Bassani ann. 1800. 8.º»).

MYTHOGRAPHI (131).

N

NÆVIUS (Cn. Nævius) poeta tragicus et comicus. *V. NÆVIUS* in ONOM. Plerumque utimur tam in fragmentis tragediarum, quam comædiarum editione *Frid. Henr. Boethii*, de qua *V. in ACCIUS* (132).

Extant ejus apud *Gell., Non., Priscian.* aliosque veteres auctores tragediarum fragmenta, quarum hi sunt tituli:

1. Alcestis,	6. Iphigenia,
2. Danae,	7. Licurgus,
3. Equus Trojanus,	8. Phœnissæ,
4. Hector,	9. Proteus seu Laodamia,
5. Hesione,	

Comædiarum autem hi sunt tituli:

1. Acontizomenos,	5. Apella,
2. Agido seu rectius Agaso,	6. Assitogiola,
3. Agitatoria,	7. Carbonaria,
4. Agryplantes,	8. Clastidium (133),

(129) Q. Metellus Numidicus, L. Calvi F., consul a. U. 64., inter oratores recensetur a *Cic. Brut. 53. 133*. Ejus fragmenta collegit atque illustravit *Henr. Meyer* in op. super. cit. (*V. notam n. 10.*) p. 349-350: orationum autem quæ supersunt tituli sunt hi:

1. Accusatio adversus Valerium Messalam,	2. Oratio de triumpho suo,
2. Oratio ad populum contra C. Mamilium trib. pl.	3. — ad populum de ducendis uxoribus.

(130) *Amedeus Peyron* in *Notitia libror. a Valperga biblioth. Taurinens. donator. Lipsiæ 1830. p. 25*. putat, hujus operis auctorem esse Pomponium Lætum.

(131) Mythographi ab *A. Mai* editi. *V. LACTANTIUS PLACIDIUS*.

(132) Cn. Nævius, Ennio antiquior, mortuus anno 549., bellum Punicum primum, in quo stipendia fecerat, Saturniis versibus cecinit, teste *Gell. 17. 21*. Horum carminum fragmenta exhibet *Aug. Krause* in op. super. cit. (*V. notam n. 3.*) p. 54-56. Præterea Nævii fragmenta una cum Ennii Annalibus nuper edita fuerunt Lipsiæ a. 1836.

(133) Ex hoc togatæ tabernariæ fragmenta exhibet etiam *Jo. H. Neukirch* in opere super. cit. (*V. notam n. 4.*) p. 96.

9. Colax,
10. Corollaria,
11. Cosmetria,
12. Dementes,
13. Demetrius,
14. Diobolaria,
15. Erularia,
16. Figulus,
17. Glaucoma,
18. Gymnasticus,
19. Hariolus,
20. Lampadio,
21. Lupus,
22. Nautæ,

23. Pacilius,
24. Pellex,
25. Philemporos,
26. Projectus,
27. Pulli,
28. Quadrigemini,
29. Sanniones,
30. Stalagmus,
31. Stigmatias,
32. Tarentilla,
33. Testicularia,
34. Thermus,
35. Triphallus,
36. Tunicularia (134).

NAZAR. (Nazarius) Burdigalensis professor, ut patet ex *Auson. Profess. 14. 9.*, qui ann. a Chr. n. 321. Romam missus, ut Constantino M. ob victoriam de Maxentio relatam gratularetur, ibidem orationem recitavit, quæ extat, cujusque titulus est

1. Panegyricus Constantino Aug.

NEMESIAN. (M. Aurelius Olympius Nemesianus) Carthaginiensis, poeta didacticus. *V. NEMESIANUS* in ONOM.

Quod *P. Burmannus* fecerat, ut dubitanter *Calpurnio* tribueret quatuor eclogas, quæ *Nemesiani* nomine habebantur, *Jo. Chr. Wernsdorfius* in *Poet. Lat. min. T. 2*. confidenter omnino præstitit: etenim, cum pluribus argumentis sententiam suam confirmasset, *Nemesiani* eclogas quatuor subjunxit illis *Calpurnii* eclogis septem, ut uno tenore eas numeraret. Hac itaque de controversia illum ibidem consulat, oportet. Quam porro *Forcellinus* divisionem secutus est, nobis retinendam proposuimus; at in hujus poetæ locis citandis utimur editione *Wernsdorfii*, qui eclogas in *T. 2. p. 174-214. et in T. 1. p. 81. 131.*, Cynegeticon, et duo fragmenta de aucupio suis annotationibus illustrata edidit Altenburgi ann. 1780. 8.º

Extant itaque ejus

1. Eclogæ IV.,	3. Fragmenta II. de aucupio.
2. Cynegeticon,	

NEP. (C. Cornelius Nepos) Hostiliæ, nunc *Ostiglia*, ad Padi ripas natus; Ciceronis, Catullii, et Attici amicus. *V. NEPOS* in ONOM. Editionem sequimur Lipsienam *Boeckeri* ann. 1662. 12. et itidem Lipsiensem *Jo. Chr. Frid. Wetzelsii* ann. 1822. T. 2. 8.º

Extant ejus

1. Vitæ excellentium (Græciæ) imperatorum XX. h. e.	17. Agesilai Lacedæm.,
1. Miltiadis Atheniensis,	18. Eumenis Macedonis,
2. Themistoclis Athen.,	19. Phocionis Athen.,
3. Aristidis Athen.,	20. Timoleontis Corinthii.
4. Pausaniæ Lacedæmonis,	2. Vitæ regum h. e. Cyri, Darii, Xerxis, utriusque Artaxersis Persarum; Philippii et Alexandri Macedonum; Pyrrhi Epirosum; Dionysii Siculorum; Antigoni, Demetrii, Lysimachi, Seleuci Ptolemæi ex Alexandri M. amicis,
5. Cimonis Athen.,	3. — Hamilcaris, et Hannibalis Carthaginensium ducum,
6. Lysandri Lacedæm.,	4. Vita M. Porcii Catonis senioris,
7. Alcibiadis Athen.,	5. — T. Pomponii Attici,
8. Thrasybuli Athen.,	6. Fragmenta.
9. Cononis Athen.,	
10. Dionis Syracusani,	
11. Iphicratis Athen.,	
12. Chabrie Athen.,	
13. Timothei Athen.,	
14. Datamidis Caris,	
15. Epaminondæ Thebani,	
16. Pelopidæ Theb.,	

NERAT. (Neratus Priscus) *JCTus*, consul suffectus, Trajano et Hadriano Augg. carus, qui imperavit ab ann. a Chr. n. 98. ad an. 138. *V. NERATIUS* in ONOM.

Extant ejus in Digestis fragmenta ex

1. Membrarum libris VII.,	4. Libris ex Plautio,
2. Regularum libris XV.,	5. Epistolarum libro IV.
3. Responsorum libris III.,	

NIGID. (P. Nigidius Figulus) philosophus Pythagoricus. *V. NIGIDIUS* in ONOM.

Extant ejus

1. Fragmenta apud *Gell.*, et *Macrob.*

NON. (Nonius Marcellus) grammaticus. *V. NONIUS* in ONOM. (135).

Extant ejus

1. De proprietate sermonis Latini capita XIX.

NOVATIANUS (136).

NOV. (Q. Novius) poeta comicus. *V. NOVIUS* in ONOM.

Extant ejus comædiarum fragmenta, quarum hi sunt tituli:

1. Agricola,	5. Buerulo,
2. Andromacha,	6. Colax,
3. Asinius,	7. Decuma seu Decumæ,
4. Bubulcus cerdo,	8. Depatidi forte Hepatici,

(134) Ex *Romulo*, fabula togata prætextata, quæ in hoc Indice omissa fuera, quæque Cn. Nævio tribuitur, paucula fragmenta exhibet *Jo. H. Neukirch* in opere super. cit. (*V. notam n. 4.*) p. 71-73.

(135) *V. etiam Orell. ad Cicer. opera T. 4. P. II. p. 441.*

(136) Novatianus, qui floruit medio circiter tertio sæculo, quique interdum citatur in Lexico, ut in *V. MENSURN* aliusque, editus est Venetiis a. 1767. in *Biblioth. Patrum T. 3. p. 321-323.*

Extant ejus

1. De Trinitate liber,	2. De cibis Judaicis ep. ad Cyprianum.

9. Dotata,
10. Duo Dosseni,
11. Eculeus,
12. Erisaces al. Eurysaces,
13. Exodium,
14. Filonicus seu Philonicus,
15. Fallones feriati,
16. Funus,
17. Gallinaria,
18. Gemini,
19. Hætera,
20. Lignaria,
21. Macci,
22. Mæcus caupo seu copo,
23. Mæcus exsul,
24. Malevolus,
25. Mania medica,
26. Milites Pometinenses,
NOVELL. (Novellæ Constitutiones), quas Justinianus I. Augustus post Institutiones, Digesta et Codicem variis temporibus promulgavit, sunt numero CLXVIII.; his deinde accesserunt aliæ Justinii II., Tiberii II., Leonis philosophi aliorumque.

O

- OBSEQUENS. *V. JUL. OBSEQUENS.*
OPPIUS (C. Opplius) *V. IIRT.*
OPTATIAN. (Optatianus Porphyrius) poeta Christianus, qui ad Constantium M. vicennalis ann. a Chr. n. 326. celebrantem misit panegyricum carmine constantem varii generis per acrostichides et similes litterarum lusus minio distinctus. Cum eundem scriberet, exsul erat; sed hoc opus conciliavit auctori suo revocationem ab exilio.
Extat ejus
1. Panegyricus dictus Constantino Aug. (constans capitib. XXVI.).
OPTATUS Milevitanus episcopus in Numidia, Imperantibus Valentiniano I. et Valente, insignis fuit auctoritate et fama, sed ejus stilus minime purus, ut Afrorum esse solet. *Forcellinus* in Indice auctorum usum se ait editione Parisiensi *Elites Du Pin* ann. 1700. fol. Sed nusquam, quod sciam, in Latino loca ejusdem citavit.
Extat ejus
1. De schismate Donatistarum libri IV.
OROS. (Paulus Orosius) Hispanus, Tarraconensis presbyter, historicus. *V. OROSIIUS* in ONOM.
Extant ejus
1. Historiarum libri VII. (ab orbe condito ad ann. a Chr. n. 417.),
2. Apologeticum de arbitrii libertate,
3. Commonitorium ad Augustinum.
OVID. (P. Ovidius Naso) poeta celeberrimus. *V. OVIDIUS* in ONOM.
Extant ejus
1. Heroides, h. e. epist. XXI. scil.
2. Penelope Ulixi,
3. Phyllis Demophooni,
4. Briseis Achilli,
5. Phædra Hippolyto,
6. Cænone Paridi,
7. Hypsipyle Iasoni,
8. Dido Æneæ,
9. Hermione Orestæ,
10. Deianira Herculi,
11. Ariadne Theseo,
12. Canace Macareo,
13. Medea Jasoni,
14. Laodamia Protesilaio,
15. Hypermnestra Lynceio,
16. Sappho Phaoni,
17. Paris Helenæ,
18. Helena Paridi,
19. Leander Heroni,
20. Hero Leandro,
21. Acontius Cydippeæ,
22. Cydippe Acontio.
2. Amorum libri III.,
27. Mortis et vitæ judicium,
28. Optio,
29. Pappus præteritus,
30. Parcus,
31. Paulus,
32. Pædium,
33. Phœnissæ,
34. Picus,
35. Præco posterior,
36. Quæstio,
37. Surdus,
38. Tabellaria,
39. Togularia,
40. Tripertita,
41. Vindemiatores,
42. Virgo prægnans,
43. Zona.

P

- PACAT. (Latinus Drepanius Pacatus) Gallus natione, ex Aginno, nunc Agen, ut habet *Sidon.* 8. Ep. 11., professor Burdigalensis, et amicus Ausonii: ann. 391. Romæ Theodosio I. gratulationem habuit ob Magnum Maximum ab eo Kal. Sept. ann. 388. devictum apud Aquilejam, et interfectum.
Extat ejus
1. Panegyricus Theodosio Aug. dictus.
PACUV. (M. Pacuvius) Brundisius, poeta tragicus et comicus celeberrimus. *V. PACUVIUS* in ONOM.
Extant ejus tragædiarum et comædiarum fragmenta apud Ciceronem, Nonium, Charisium aliosque. Tragædiarum hi sunt tituli:
1. Anchises,
2. Antiopa,
3. Armorum judicium,
4. Atalanta,

5. Chryses,
6. Dulorestes,
7. Hermione,
8. Iliona,
9. Medus al. *Medea* (137),
10. Niptra,
11. Paulus (138),
12. Peribœa,
13. Pseudo,
14. Tantalus,
15. Tarentilla,
16. Teucer,
17. Thyestes.
Comædiarum vero hi:
1. Mercator,
2. Tunicularia.
PALLAD. (Palladius Rutilius Taurus Æmilianus) vixit circa finem sæculi a Chr. n. quarti (139). *V. PALLADIUS* in ONOM.
Extant ejus
1. De re rustica libri XIII.,
2. — insitione liber (elegiaco carmine scriptus).
PAPINIAN. (L. Æmilius Paulus Papinianus) Jctus illustris, ex Phœnicia, nobili genere natus, obiit a Caracalla ann. a Chr. n. 212. securi percussus, quia ejus fratricidium apud senatum populumque excusare noluerat. *V. PAPINIANUS* in ONOM.
Extant ejus in Digestis plurima fragmenta ex
1. libro singulari de adulteriis,
2. libris II. de adulteriis,
3. *μνοβιβλίου*,
4. libris II. definitionum,
5. — XXXVII. quæstionum,
6. — XIX. responsorum.
PAPIRIUS (Papirius Justus) Jctus, floruit post M. Aurelium Antoninum Aug. Extant ejus in Digestis fragmenta ex
1. libris XX. constitutionum.
PAULIN. NOLAN. (Meropius Pontius Anicius Paulinus) Ebromagi, nunc Embraus, prope Burdigalam in Aquitania circa ann. a Chr. n. 353. natus ex gente patricia, consul fuit suffectus, deinde consularis Campaniæ, ann. 409. electus Nolæ episcopus, et ann. 431. ibidem obiit. *V. PAULINUS* in ONOM.
Extat ejus
1. Epistolæ XXXI.,
2. Poemata XL. (Ex his priora XXXVIII. præter alios edidit Muratorius *Veronæ* ann. 1736., et Pasqu. Amatius in Collect. Pisaur. T. 5. p. 258. 330., quibus inserendi sunt versus quinquaginta duo vulgati a Jo. Aloys. Mingarellio in *Anecdotor. fascic. Romæ* ann. 1756.: duo vero postrema ex Cod. Vaticano iterum edidit A. Majus in *Classic. Auct. T. 5. p. 369.*, cujus præfationem ibid. p. XLI. et seqq. consulat, oportet).
PAULIN. PELL. (Paulinus Pellæus) Burdigalensis, sed Pellæ natus, ubi pater ejus præfati viceungebatur, Ausonii poetæ nepos, scripsit sequens carmen ann. a Chr. n. 456.
Extat ejus
1. Eucharisticon.
PAULIN. PETROCOR. (Benedictus Paulinus) ex Petrocorio, nunc *Perigueur*, in Gallia Aquitania, et Petrocoriensis episcopus. *V. PAULINUS* in ONOM.
Extant ejus
1. De vita S. Martini libri VI.,
2. — visitatione nepotis sui,
3. Epigramma basilicæ S. Martini apud Turones inscriptum (*Hæc edidit Pasqu. Amatius* in Collect. Pisaur. T. 6. p. 6. 34., cujus editionem sequimur).
PAULUS (Julius Paulus) Jctus clarissimus, Tyrius ne patria fuerit, an Patavinus, an Romanus, incertum est. Vixit sub Septimio Severo, ejusque filio Caracalla, et Elagabalo, a quo in exilium missus, ab Alexandro Severo revocatus et præfectus prætorio nominatus fuit. *V. PAULUS* in ONOM.
Extant ejus
1. Receptarum sententiarum libri V.,
2. Fragmenta in Digestis plurima ex
1. libris III. de adulteriis,
2. — XXIII. brevium,
3. — II. de censibus,
4. — III. de decretorum,
5. — LXXX. ad edictum prætoris,
6. — II. ad edictum ædilium curulium,
7. — V. epitomarum,
8. — III. fideicommissorum,
9. — II. institutionum,
10. — II. de jure fisci,
11. — III. ad legem Æliam Sentiam,
12. — II. ad legem Juniam,
(137) *V. Cic. 1. de republ. 1. ibique Mai. adnotat., et Müller. ad Varron. L. L. p. 95.*
(138) Ex Pauli fabulâ prætextatâ fragmenta exhibet etiam Jo. H. Neukirch. in opere super. cit. (V. notam n. 4.) p. 73. 75.
(139) Palladius Rutilius Taurus videtur Romanus fuisse, cujus, sub nomine Æmiliani, meminere *Cassiod. Dioin. lect. 28. et Isid. 17. Orig. 1. 4. et 10. 8. Barpt. vero Borghesi in Dichiaraz. d' una lap. Gruter. p. 57.* putat, eundem esse ac Taurum, qui a. post Chr. n. 434. quæstor fuit, et a Constantio in Armeniam missus est (*Amman. 14. 11. 14.*); a. 435. fuit præf. prætorio in Italia, ut patet ex plurimis legibus in *Cod. Theod. et Justin.*; deinde a. 461. fuit consul ordinarius cum Flav. Florentino; qui quidem ambo, adventante ad Italiam Juliano, fugam capessivere (*Amman. 22. 3. 4.*). Hinc factum est, ut Taurus Vercellis exulaverit, ubi opus de re rustica scripsit. Item librum de insitione misit Pasiphilo eundem, qui el. viro Borghesi videtur fuisse Fab. Fel. Pasiphilus Paulinus præf. Urbis a. 435. a mense maio (*Inscript. apud Gruter. p. 274. n. 4.*) ad mensem octobr. (*Amman. 16. 2. 45.*); qui Pasiphilus fuit frater Fabiæ quæ nupsit Aconio Catulino cos. a. 449. Hæc omnia ingenioso admodum a Borghesi allata sunt; sed tamen in *Fastis consular.* Taurus semper Flavus nominatur, quod nomen Palladio nunquam tribuitur. — Ceterum in citandis Palladii locis usi sumus editione omnium diligentissima, quam curavit Schæfer. Auguste Taurinorum a. 1838. et seqq.

13. libris X. ad legem Juliam et Papiam,
14. — III. manualium,
15. — IV. ad Neratium,
16. — II. de officio proconsulis,
17. — XVIII. ad Plautium,
18. — XXVI. quæstionum,
19. — VII. regularum,
20. libro singulari regularum,
21. libris XXIII. responsorum,
22. — XVI. ad Sabinum,
23. — V. sententiarum,
24. — IV. ad Vitellium Sabinum,
25. libro de actionibus,
26. — concurrentibus actionibus,
27. — adulteris,
28. — appellationibus,
29. — articulis liberalis causæ,
30. — assignatione libertorum,
31. libris II. de censibus,
32. libro de cognitionibus,
33. — conceptione formularum,
34. — dotis repetitione,
35. — excusationib. tutelarum,
36. — tacito fideicommissio,
37. — forma testamenti,
38. — inofficioso testamento,
39. — instructo et instrumento,
40. — intercessionib. feminarum,
41. — publicis iudiciis,
42. — septemviralib. iudiciis,
43. — iure codicillorum,
44. — fisci,
45. — libellorum,
46. — patronatus,
47. — singulari,
48. — juris et facti ignorantia,
49. — ad legem Claudiam,
50. — Falcidianam,
51. — Fustiam Caninam,
52. — de legitimis hereditatibus,
53. — liberali causa,
54. — libertatibus dandis,
55. — officio adsectorum,
56. — consulis,
57. — præfecti vigili,
58. — Urbis,
59. — ad orationem D. Antonini et Commodi,
60. — D. Severi,
61. — D. Severi et Commodi,
62. — de pœnis militum,
63. — omnium legum,
64. — paganorum,
65. — portionib. quæ liberis damnator. conceduntur,
66. — ad regulam Catonianam,
67. — de secundis tabulis,
68. — senatusconsultis,
69. — ad S. C. Libonianum seu Claudianum,
70. — Orfitianum,
71. — Silanianum,
72. — Tertullianum,
73. — Turpilianum,
74. — Vellejanum,
75. — de variis lectionibus,
76. — usuris,
77. notis ad librum IV. digestorum Juliani,
78. — VIII. digestor. ejusdem,
79. — Julianum,
80. — librum X. quæstionum Papiniani,
81. — XXXI. earundem,
82. — V. responsorum ejusdem,
83. — Scævolarum.

PAUL. DIAC. (Paulus Warnefridi F.) Aquilejensis diaconus. *V. PAULUS* in ONOM.

Extant ejus

1. Historiæ miscellæ libri XXII.,
2. De gestis Langobardorum libri VI. (140).

PAULUS L. ÆMILIUS (141).

(140) Illis addendi sunt libri XIX., quibus *Paulus Diaconus* in compendium regit opus *Sexti Pompei Festi*, cui titulus *De verborum significatione*. *Forcellinus* veteres editiones secutus hæc omnia tribuit *Festo*; nos vero sua cuique, *Festo* scilicet et *Paulo*, tribuimus omnium optimam editionem secuti, quam curavit *Carolus Otfredus Müller*. Lipsiæ a. 1859. Aliquando et *Lindemannii* editionem consulimus, quam continet *Corpus Grammaticorum*, de quo *V. notam* n. 48.

(141) L. Æmilius Paulus, Africanus pater, cos. a. U. C. 371. et 383., et censor a. 389., teste *Cic. Brut.* 20. 33., personam principis civis facile dicendo tuebatur. *Paulus* hujus oratoris fragmenta collegit *Henr. Meyer*. in op. super. cit. (*V. notam* n. 5.) p. 201.-209.

PELAGON. (Pelagonius) scriptor veterinarius, vixit sæculo Christi quarto, atque ætate anterior est *Fegetio*, qui in suo *De re veterinaria* opere illius verba sæpe protulit, modo expresso, modo suppresso auctoris nomine.

Hujus scriptoris opus edidit primus ex Codice Richardensi *Cajetanus Cionius* Florentiæ ann. 1828. 8.º cum *Josephi Sarchiani* versione Italica: cuius ad *Deviay* infirmare aggressus est *Hieronym. Molinus* eo libro, cui titulus: *Sopra la veterinaria di Pelagonio pubblicata in Firenze nel 1828. qual opera originalmente Latina, Padova 1829. 8.º*, in quo multum quidem et satis eruditus argumentis ostendere conatus est, opus illud Græce primum ab auctore suo scriptum, recentioribus deinde sæculis, post renovatum in Italia litterarum studium, ab ignoto quodam homine in Latinam linguam versum fuisse. Huic sententiæ refragatus est idem *Cajet. Cionius* duabus epistolis, in *Antolog. di Firenze* n. 78. Giugno 1827., et ibidem n. 93. Settembre 1828. editis. Cum itaque ea, quæ de hac controversia, utrum scilicet quæ extat *Pelagonii Veterinaria* Latina civitate donanda sit, nec ne, serius quidem quam opus fuerat, adversa valetudine impeditus attente perlegissem, tum demum propter fragmenta quædam *Pelagonii* in vetustissimo Cod. palimpsesto Bobiensi, qui nunc extat in bibliotheca Vindobonensi, reperta et edita, tum quia ipsa indoles elocutionis Latinæ, et quædam etiam voces Latinæ probe, minime vero Græcæ originem ostendant, in eam sum deductus sententiam, ut *Pelagonii* opus genuinum Latinæ linguæ monumentum esse arbitrarer. Hinc ejusdem operis plurima loca, quæ nova Latina vocabula continebant, quæque alia itidem antea dubiæ auctoritatis confirmare possent, in posteriorem Lexici partem admisi. Quare arbitror, futuro Lexicographo confidenter omnino colligenda esse, interpretanda, et suis quæque locis Lexico Latino inserenda ea etiam vocabula a *Pelagonio* usurpata, et a me in prioribus alphabeti litteris prætermissa.

Extat ejus

1. Veterinaria.

PENUS M. JUNIUS (142).

PERS. (A. Persius Flaccus) Volaterranus, natus ann. a Chr. n. 34., defunctus ann. 62. *V. PERSIUS* in ONOM.

Extant ejus

1. Satyræ VI. (hexametris versibus exaratae, ut aliorum quoque poetarum satyricorum, quibus præmittitur prologus versibus XIV. Hipponactis seu scazonibus constans).

PERVIGIL. VEN. (Pervigillum Veneris) vetus poema, de quo *V. PERVIGILIUM* in ONOM.

PETRON. (T. Petronius Arbiter) vixit, scripsitque sub Claudio et Nerone, quod, præter *Cat. Jannellium* in *Dissert. III. ad Perottin. Cod.*, novis argumentis probat *Jo. Casp. Orellius* in *Collect. Inscript. Latin.* n. 1175. *V. PETRONIUS* in ONOM. In citandis hujus scriptoris locis utimur editione *P. Burmanni* Amstelodami ann. 1743. T. 2. 4.º

Extat ejus

1. Satyricon,
2. Fragmenta (quæ in plerisque editionibus Petronii Satyrico subjungi solent).

PHÆDR. (Phæder seu Phædrus) poeta elegantissimus. *V. PHÆDRUS* in ONOM.

Extant ejus

1. Fabularum libri V.

PHILARGYR. (Junius Philargyrius) scholiastes Virgilii, qui haud longe abfuisse videtur a *Servi* ætate.

Extant ejus

1. Scholia in bucolica et georgica Virgilii.

PHOCAS, grammaticus urbis Romæ. *Prisciano* et *Cassiodoro* antiquior.

Extant ejus

1. Ars seu de nomine et verbo (apud Putsch. p. 1683.-1687.),
2. De aspiratione (apud eumd. p. 1688.-1724.),
3. Epigramma (in Anthol. Lat. T. 1. p. 352. Burm).
4. Vita Virgilii (versibus hexametris CVII. constans, quibus præmittitur prologus seu præfatio ex XXIV. sapphicis hendecasyllabis: ibid. p. 361).

PISO FRUGI (143).

PLAUT. (M. Accius Plautus) poeta comicus, Sarsinas in Umbria natus ann. U. C. 527., obiit ann. 570. *V. PLAUTUS* in ONOM.

Extant ejus comædiæ, quarum hi sunt tituli:

1. Amphitruo,	7. Cistellario,
2. Asinaria,	8. Curculio,
3. Aulularia,	9. Epidicus,
4. Bæcchides,	10. Menæchmi,
5. Captivi,	11. Mercator,
6. Casina,	12. Miles gloriosus,

(143) M. Junius Penus, de quo agit *Henr. Meyer*. in op. super. cit. (*V. notam* n. 40.) p. 225.-226., potius quam inter oratores, referendus est inter historicos. De ipso disserit ejusque fragmenta exhibet *Aug. Krause* in op. super. cit. (*V. notam* n. 5.) p. 221. et seqq.

(145) L. Calpurnius L. F. C. N. Piso Frugi, tribunus plebis legum primus de pecuniis repetendis Censorino et Manilio coss. tulit a. U. C. 605., administravit singulari fide rem monetariam, tenuit præturam, deinde consulatum cum P. Mucio Scævola a. 611.; censor fuit cum Q. Cæcilio Metello Balearico; homo antiquæ severitatis, summaque vite integritate atque innocentia, unde et cognomen Frugi retulit; causas egit, et multarum legum aut auctor aut dissuasor fuit, itaque et orationes reliquit (quæ jam evanuerunt: *V. Henr. Meyer*. in op. super. cit. in nota n. 40. p. 225.) et annales sane exiliter scriptos, teste *Cic. Brut.* 27. Horum fragmenta collegit atque illustravit *Aug. Krause* in op. super. cit. (*V. notam* n. 5.) p. 139.-153., atque ibidem de hoc atque aliis Pisonibus disserit.

13. Mostellaria,
14. Persa,
15. Pœnulus,
16. Pseudolus,
Fragmenta deperditarum, quarum hi:
1. Ἀχρεῖ studium (144),
2. Agroicus,
3. Additus,
4. Artamon,
5. Astraba seu Clitellaria,
6. Baccharia,
7. Bis compressa seu Bœotia,
8. Calceolus,
9. Carbonaria,
10. Cæcus seu Prædones,
11. Colax,
12. Condalius,
13. Commorientes,
14. Cornicularia,
15. Dyscolus,
16. Feneratrix,
Item alia fragmenta inedita tam earum, quæ extant, tum deperditarum edidit *A. Majus* ex Cod. palimpsesto bibliothecæ Ambros. Mediolani ann. 1815. 8.º; quæ novis curis illustrata iterum vulgavit *Frid. Osannus* Berolini ann. 1816. 8.º In *Analect. crit.* p. 205.-228. Horum fragmentorum aliquot in Lexico citantur.
- PLIN. (C. Plinius Secundus) Comensis, natus ann. a Chr. n. 23. obiit ann. 79. *V. PLINIUS* in ONOM. In ejus locis citandis utimur editione *Jo. Hardui-* ni Parisiis ann. 1723. T. 3. fol. (146).
- Extant ejus
1. Historiæ naturalis libri XXXVII. (quorum primus continet præfationem ad *T. Vespasianum Cæsarem*, et *elenchon librorum sequentium*).
- PLIN. (C. Plinius Cæcilius Secundus) Comi natus ann. a Chr. 62. obiit fortasse ann. 110. *V. PLINIUS* in ONOM. In ejus locis citandis utimur plerumque editione *Cortii et Longolii* Amstel. ann. 1734. 4.º
- Extant ejus
1. Epistolarum libri X.,
2. Panegyricus Trajano Aug. dictus (147).
- PLIN. VALERIAN. (148).
- POLEM. (Polemios Silvius) episcopus Octodurensis, vixit sæculo Christi quinto (149).
- Extat ejus
1. Kalendarius seu Laterculus (qui singulis mensibus Christianorum et Gentilium dies festos commemorat. Hujus aliqua habita fuit in *Lexico ratio*).
- POLLIO. *V. ASIN.*
- POMPEJUS grammaticus incertæ ætatis. Illius opera primus edidit *Frid. Lindemannus* Lipsiæ ann. 1820. 8.º, qua editione utimur in citandis in Lexico nonnullis novis vocabulis, ut in INCONSONANS.
- Extant ejus
1. Commentum artis Donati,
2. Commentariolum in librum ejusdem de barbarismis et metaplasmis.
- POMPEJUS (A. Pompejus Bithynicus) prætor Siciliæ, cum Cæsar in senatu trucidatus est Idib. Mart. ann. U. C. 710.
- Extat ejus
1. Epistola ad Cic. 6. *Fam.* 16.
- POMPEJUS (Cn. Pompejus Magnus) celeberrimus belli dux, post pugnam Pharsalicam a C. Julio Cæsare devictum in Ægyptum ad Ptolemæum regem confugiens, ejusdem jussu est interfectus ann. U. C. 704.
- Extant ejus
1. Epistolæ VII. (inter *Epist.* Cic. 8. Att. 6. una, binæ ibid. 11., quatuor ibid. 12.) (150).
- POMPEJUS Q. NEPOS (151).
- POMPONIUS (L. Pomponius) Bononiensis, comædiarum Atellanarum scriptor, natus ann. U. C. 664. *V. POMPONIUS* in ONOM.
- (144) Vel *Acharistio*, ut habet *Non. p.* 487. *Merc.*
(145) Corrige *Siteltergus*.
(146) Nos vero secuti sumus omnium optimam *Plinii* editionem, quam curavit *Julius Sillig* Gothæ 1855, ex eaque non modo librorum, capitum et sectionum, verum etiam paragraphorum numeros lectorum commoditati citavimus. In ea accedunt etiam plurimum librorum fragmenta et palimpsesto Veronensi nuper primo in lucem prolata.
(147) Causas quoque plures egit, ut probavit *Henr. Meyer.* in op. super. cit. (*V. notam n.* 10.) p. 365.-374.
(148) Plinius Valerianus, medicus empiricus, scripsit libros quinquæ de re medica, quos quidam olim *Plinio Secundo* perperam tribuerunt. Floruisse eum ante *Constantini Magni* tempora sunt qui putant; sed *Jo. Hadr. Sazius* rectius censet, ignotum hujus operis auctorem multo posterius eam doctrinarum medicarum faraginem a *Plinio* majore et a pluribus infimæ ætatis scriptoribus consarcinasse. *Forcellinus* usus fuisse videtur editione Aldina a. 1547. Ceterum *V. Justum Gothofr. Güns de auctore operis de re medica vulgo Plinio Valeriano adscripti*, Lipsiæ 1855., et *Rezonico Diag. Plin. T. 1. p.* 15.
(149) Hoc est a. 448. *V. Morcell. Kalendar. Constantin.* p. 5. not. 3.
(150) De Cn. Pompeji Magni oratoriis fragmentis agit *Henr. Meyer.* in op. super. cit. (*V. notam n.* 10.) p. 307.-308.
(151) Q. Pompejus Nepos, consul a. U. 611., non contemptus orator fuit temporibus suis, qui summos honores, homo per se cognitus, sine ulla commendatione majorum est adeptus. Ejus fragmentum extat apud *Henr. Meyer.* in op. super. cit. (*V. notam n.* 10.) p. 320.

Extant ejus comædiarum fragmenta, quarum hi sunt tituli:

1. Adelphi,
 2. Æditumus,
 3. Agamemnon suppositus,
 4. Aleones,
 5. Annulus posterior,
 6. Asina seu Asinaria,
 7. Atreus,
 8. Auctoratus,
 9. Augur,
 10. Bucco adoptatus,
 11. Calendæ Martiæ,
 12. Campani,
 13. Capella,
 14. Citharista,
 15. Collegium,
 16. Concha,
 17. Conditiones,
 18. Cretula seu Petitor,
 19. Decuma fullonis,
 20. Dives,
 21. Dotata,
 22. Ergastulum,
 23. Fullo,
 24. Haruspex seu Præco rusticus,
 25. Heres petitor,
 26. Hirnea Pappi,
 27. Lar familiaris,
 28. Leno,
 29. Macci gemini,
 30. Maccus,
 31. Maccus miles,
 32. Maccus sequester,
 33. Mævia,
 34. Medicus,
 35. Munda,
 36. Nuptiæ,
 37. Pannuceati,
 38. Pappus agricola,
 39. Pappus præteritus,
 40. Patruus,
 41. Petitor. *V. Cretula*,
 42. Pictores,
 43. Piscatores,
 44. Pistor,
 45. Placenta,
 46. Portus,
 - Præco rusticus. *V. Haruspex*,
 47. Præco posterior,
 48. Præfectus morum,
 49. Prostibulum,
 50. Pytho Gorgonius,
 51. Quinquatria,
 52. Rusticus,
 53. Sarcularia,
 54. Sponsa Pappi,
 55. Togati,
 56. Vacca seu Marsupium,
 57. Verniones,
 58. Verres ægrotus.
- POMPONIUS (Sex. Pomponius) Jctus. *V. POMPONIUS* in ONOM.
- Extant ejus in Digestis fragmenta ex
1. libris II. enciridii,	7. libris XXXVI. ad Sabinum,
2. — XX. epistolarum,	8. — V. senatus consultorum,
3. — V. fideicommissorum,	9. — XII. variarum lectionum,
4. — II. lectionum ad Q. Mucium,	10. — V. digestorum,
5. — VII. ad Plautium,	11. — LXXIX. ad edictum,
6. libro regularum,	12. — VIII. de stipulationibus.
- PORCIUS (M. Porcius Latro) declamator, obiit ann. U. C. 750.
- Extant ejus
1. Declamatio in L. Sergium Catilinam.
2. — M. Tullium Ciceronem (quæ falso a quibusdam Sallustio tribuitur),
3. — C. Sallustium Crispum (quæ item falso a nonnullis Ciceroni adjudicatur).
- PORPHYRIO (Pomponius Porphyrio) scholiastes Horatii, incertæ admodum ætatis (152).
- Extant ejus
1. Scholia in Horatium.
- PORPHYR. OPTAT. *V. OPTATIAN.*
- POSTUMUS (A. Postumius Albinus) historicus, qui consul fuit ann. U. C. 603. (153).
- Extant ejus, apud *Gell.* 11. 8., *Macrob.* 2. Saturn. 16., et *Servium* ad *Virg.* 9. *Æn.* 710., fragmenta
1. Historiarum libri I.
2. De adventu Æneæ libri.
- PRIAPEJ. (Priapeja) seu diversorum poetarum veterum in Priapum lusus. Hujusmodi vocatur collectio epigrammatum LXXXVII., quæ, ut censent plerique eruditi, *Catullo*, *Tibullo*, *Quinto*, *Martiali*, *Petronio* aliisque etiam poetis sequioris ætatis tribuenda sunt. In citandis locis utimur editione *P. Burmanni*, qui ea epigrammata edidit et illustravit in *Anthol. Lat. T. 2.* Amstelod. ann. 1773. 4.º p. 478.-573.
- PRISCIAN. (Priscianus) patria Romanus a plerisque habetur, sed quia Cæsarem Palæstinæ litteris est institutus, et diutissime versatus est, Cæsarensis dicitur. Ceterum *Justiniani I. Aug.*, qui ab ann. a Chr. n. 527. ad ann. 565. imperavit, temporibus vixisse, testis est *Cassiodorius*, qui in inscriptione *Orthogr. c.* 12. illum suo tempore Constantinopoli grammaticæ doctorem fuisse affirmat. Docuit enim ibidem in aula Imperatoris publico stipendio conductus. *V. PRISCIANUS* in ONOM.
- Extant ejus
1. Commentariorum grammaticorum libri XVIII.,
2. De XII. versibus Æneidis principalibus liber,
3. — accentibus,
4. — figuris numerorum, et de nummis, vel ponderibus,
5. — metris comicis, seu Terentii, aliorumque comicorum,
6. — præexercitationis rhetoriæ ex *Hermogene*,
7. — declinatione nominum. (Hæc opera grammaticalia edita sunt a *Putschio inter Grammaticos veteres sæpius citatos, cujus editionem sequimur*),
(152) Scholia Horatiana quæ feruntur *Aconis* et *Porphyrii* post *Georgium Fabricium* nunc primam emendationem edidit *Franciscus Pauly Phil. Doct. Gymnasii Acad. Pragensis Professor.* Pragæ a. 1858.
(153) De A. Postumio Albino pluribus disserit, ejusque fragmenta collegit atque illustravit *Aug. Krauss* in op. super. cit. (*V. notam n.* 3.) p. 127.-150.

8. Periegesis ex Dionysio,
9. De ponderibus et mensuris (quod opus alii *Rhemn. Palæmoni* tribuunt),
10. Phænomena sive de sideribus. (*Hæc tria carmina hexametris versibus exarata omnium accuratissime edidit Jo. Chr. Wernsdorffius in Poet. Lat. min. T. 5. P. 1. p. 262-522. Ceterum carmen de ponderibus et mensuris plerique Q. Rhemnio Fannio Palæmoni, ut diximus, tribuunt, quos contra disputat idem Wernsdorffius ibid. p. 235-238.*)

PRISCIAN. THEOD. (Priscianus Theodorus), qui perperam *Q. Octavius Horatianus* a quibusdam est appellatus, et hoc nomine aliquoties in Lexico citatus, medicus archiater, floruit sub Gratiano et Valentiniano II., quorum ille ann. a Chr. n. 367., hic ann. 375. imperare cepit. In locis citandis ex libris de medicina utimur editione Aldina Venetiis ann. 1547. fol.; in libro vero de dicta, qua usus fuerit *Forcellinus* editione, prorsus ignoro. *V. PRISCIANUS in ONOM.*

Extant ejus

1. De medicina libri IV.,
2. — de rebus salubribus liber.

PROBUS ÆMIL. V. ÆMILIUS PROBUS.

PROBUS (M. Valerius Probus) grammaticus. Plures fuerunt hoc nomine grammatici, quorum mentio est apud *Sueton. Gramm. 24., Cell. 1. 15.* et alibi, et *Macrob. 5. Saturn. 22.*, quique variis temporibus vixerunt (154); unus ex his fuit ille, cujus

Extant, apud *Putsch. p. 1385-1543.*

1. Grammaticarum institutionum libri II.,
2. De notis Romanorum interpretandis libellus. (*Hæc duo opera edita sunt a Putsch. p. cit.*),
3. Commentaria in Virgilio Bucolica et Georgica. (*Hæc autem in pluribus Virgilii editionibus leguntur.*)

PROCLUS JCTUS. Alii putant, fuisse illum *Licinium Proculum*, qui præfectus prætorio fuit sub Othone Aug., alii *Sempronium Proculum*, qui posteriore tempore vixit. Illud certissimum est, tantæ illum fuisse auctoritatis, ut *Labeonis* primum assecutus, deinde *Proculi* ab eodem *Proculiano* nomen sibi adsciverint, *V. PROCULUS in ONOM.*

Extant ejus in Digestis fragmenta ex

1. Libris XI. epistolarum,
2. — III. ex posterioribus *Labeonis*,
3. Notis apud *Labeonem*.

PROPERT. (Sex. Aurelius Propertius) sotti probabiliter natus fuisse videtur ann. U. C. 702. *Mevaniæ*, seu, secundum alios, *Hispelli* in Umbria, Italiae regione, obiisse autem creditur ann. 743. *V. PROPERTIUS in ONOM.* In citandis hujus poetæ locis utimur editione, qua usus est etiam *Forcellinus*, nempe *Amstelodamensi* ann. 1727. 4.º a *Jan. Broukhuisio* curata, quam secuti sunt *Burmamnus* et *Bipontini* editores. In hac porro ordo elegiarum alius omnino est ab eo, quem secuti sunt *Barthius*, et *Chr. Theoph. Kuinoelus* in sua editione Lipsiensi ann. 1805. T. 2. S.º, cujus tamen lectiones et interpretationes nonnumquam sequimur, quoties scilicet rectius, quam alii editores et interpretes, testum constituisse et explicasse nobis visus est.

Extant ejus

1. Elegiarum libri IV.

PROSPER AQUIT. (Prosper Tiro) Aquitanicus, floruit circa ann. a Chr. n. 440., et ann. 463. obiisse videtur.

Extant ejus

1. Epigrammata CVI. ex sententiis D. Augustini,
2. — II. in obitorem ejusdem,
3. Carmen de iugralis contra Pelagianos,
4. — ad uxorem,
5. Epitaphium Nestorianæ et Pelagianæ hæreseos. (*In citandis aliquot hujus scriptoris locis sequimur editionem Pasqu. Amatii, qui ea poemata vulgavit in sua Collectione Pisaur. oim. Poet. Latin. T. 5. p. 363-388.*)

PRUDENT. (M. Aurelius Clemens Prudentius) qui *Calogurritanus* fuisse videtur, natus est ann. a Chr. n. 348.; quo vero anno et ubinam obierit, incertum. *V. PRUDENTIUS in ONOM.* In ejus locis citandis utimur omnium optima editione *Faustini Arevalo* Romæ ann. 1788. 1789. T. 2. 4.º

Extant ejus

1. Cathemerinon liber XII. hymnis constans,
2. Apotheosis,
3. Hamartigenia,
4. Psychomachia,
5. Diptychon libri II.,
6. Adversus Symmachum libri II.,
7. De coronis seu περὶ στεφάνων, hymni XIV.
 1. in honorem Ss. Hermetis et Celedonii,
 2. — S. Laurentii,
 3. — S. Eulalie,
 4. — XVIII. martyrum Cæsaraugustanorum,
 5. — S. Vincentii,
 6. — Ss. Fructuosi, Augurii et Eulogii,
 7. — S. Quirini,
 8. de loco, in quo martyres passi sunt, nunc baptisterium est,
 9. passio S. Cassiani,
 10. — S. Romani,
 11. — S. Hippolyti,

(154) Labus ad *Morcelli*, *Sulio* scribere degli *ant. Romani* p. 41. putat, hunc *Probum* Neronis temporibus vixisse. Ceterum *Probi* opus sub nomine *Grammatici* Vaticanæ editum est ab *A. Mai.* in *Class. Auct. T. 3. p. 153-328.*, deque ipso agitur ibid. p. XXXIV.-XLI. V. et opus *Probi* De nominibus impositivis in *Auct. Lat. Ling. ed. Gothofrid. p. 1399.*

12. passio Ss. apostolorum Petri et Pauli,

13. — S. Cypriani,

14. — S. Agnetis.

Epilogus.

PSEUDO-ASCEN. V. ASCONIVS.

PSEUDO-PINDARUS. Hoc nomine videtur appellandus auctor carminis, quod in editionibus modo *Homerus de bello Trojano*, modo *Homeri opus per Pindarum Thebanum*, modo *Epitome Iliados Homeri Pindaro Thebano auctore* dicitur. Constat millibus septuaginta quinque versibus hexametris, non inelegantibus, et in quibus quædam sunt nova vocabula futuro Lexicographo colligenda atque interpretanda. Illius auctor ignotus quidem est, sed *Wernsdorffius*, qui illud edidit et illustravit in *Poet. Lat. min. T. 4. p. 617. 752.*, haud improbabili conjectura putat, tribuendum esse *Rufo Festo Avieno*, qui aliis jam editis operibus inclauit: ipse tamen editor hunc carmini titulum fecit: *Incerti auctoris Epitome Iliados Homeri*; cujus operis auctor non *Iliados* quidem Græcæ textum, quod contraheret, respexit; sed antiquiorem ejus versionem Latinam, neque eam sinceram, neque *Homerici* ubique respondentem, sed interpolatam sententiis et fabulis aliorum poetarum, et præcipue ad Virgilii imitationem accommodatis, ante oculos habuisse putandus est.

P. SYR. Publius mimographus, Syrus natione. *V. PUBLIUS in ONOM.*

Extant ejus

1. Mimi seu sententiæ. (*In hujus auctoris locis citandis utimur omnium optima editione Lipsiæ ann. 1822. 8.º a Jo. Conr. Orellio curata, qui ibidem ann. 1824. 8.º edidit Supplementum editionis Lipsiensis novissimæ sententiarum Publii Syri et D. Laberii.*)

Q

QUADRIGAR. V. CLAUD. QUADRIGAR.

QUINTIL. (M. Fabius Quintilianus) rhetor clarissimus, qui primus Romæ publice docuit (155): consul fuit successus sub Domitiano, natus ann. a Chr. n. 42., vixit ad nullam ætatem, mortuus enim est post ann. a Chr. n. 118. *V. QUINTILIANUS in ONOM.* In locis citandis usus est *Forcellinus* editione *P. Burmanni* Lugd. Bat. ann. 1720. T. 4. 4.º, nos vero in multis editionem consulimus *G. Lud. Spaldingii* Lips. ann. 1798-1816. T. 4. 8.º

Extant ejus

1. De institutione oratoris libri XII. (156),
2. Declamationes majores XIX.,
3. Excerpta ex declamationibus XV.,
4. Declamationes minores CXLV. (*De declamationibus majoribus earumdemque excerptis, atque item de minoribus V. QUINTILIANUS in ONOM. In his citandis habita est ratio declamation. CCCLXXXVIII., quarum tamen priores CCXLIII. periere.*)
5. Declamatio pro tribuno Mariano contra militem. (*Hæc declamatio, ex qua aliquot loca citat in Lexico Forcellinus, merito spuria illi videtur, aliisque item criticis, et a rhetore quopiam infimæ Latinitatis tempore conscripta.*)

R

RABIR. (C. Rabirius) poeta epicus, cujus meminere *Ovid. 4. Pont. 16. 5., Vel. 1. 2. 36., Quintil. 10. 1. § 90. et Fulgent. de prisc. serm. n. 58.* Illius poema de bello Actiaco Octavianum adversus Antonium videtur laudare *Seneca. 6. Benef. 3.*, cujus etiam hemistichium affert. Ad eundem vero pertinere putant plerique recentiores eruditi fragmentum LXII. hexametris constans, in *Papyris Herculanensibus T. 2.* editum Neapoli primum ann. 1809. et a *Nic. Ciampittio* suppletum et illustratum; tum iterum editum novisque conjecturis integritati suæ restitutum a *Jo. Theoph. Kreyssigio* Schneeburgi ann. 1814. 4.º Quamvis nullum ex hoc fragmento novum vocabulum Lexico addere liceat, ultimus tamen ejus versus propter sententiæ gravitatem et dictionis elegantiam nobis videtur hic adducendus:

Consilii nox apta ducum, lux aptior armis (157).

REPOSIAN. (Reposianus) poeta non optimus quidem, sed sequioris et ignotæ ætatis, cujus extat *Epithalamium* inscriptum *Concubitus Mariti et Veneris* CLXXXII. hexametris constans, ac sententiis amœnioribus et poetico colore pulcre satis exornatum. Ejus loca aliquot in Lexico adduximus ex editione *Jo. Christ. Wernsdorffii*, qui in *Poet. Lat. min. T. 4. p. 319-345.* Hunc ann. 1785. Altemburgi edidit atque illustravit.

RHEMN. PALÆM. (Q. Remnii Palæmon, Vicetinus, grammaticus). *V. PALÆMON in ONOM.* Ejus vltam habes apud *Sueton. Gramm. 23.*, atque eidem tribuuntur opera, de quibus mox.

Extant ejus

1. Ars grammatica. (apud *Putsch. p. 1385-1396.*)
2. Carmen de ponderibus et mensuris. (quod plerique rectius *Prisciano adscribendum* putant (158)).

RUFINIAN. V. AQUILA, et notam p. 25.

RUFIN. (Licinius Rufinus) Jctus, qui *Paulo* et *Ulpiano* cœvus fuit.

Extant ejus in Digestis fragmenta ex

1. libris XII. regularum.

(154) Causas etiam tractavit, ut habetur apud *Henr. Meyer.* in op. super. cit. (V. notam n. 10.) p. 566.

(155) Nuperrime ex *Spaldingiana* editione librorum et capitulum numeris paraphorum quoque numeros lectorum commoditati adjidimus.

(157) Cf. *Cass. 5. B. G. 19.* Gallie civitates nocturna in locis desertis concilia habebant. — Ceterum de *Rabirio V. Wernsdorff. Poet. Lat. min. T. 5. p. XLX. et seq.* et *Epicteti fragm. a Jo. Casp. Orell.* edita a. 1818.

(158) Vide hujus carminis editionem ab *Aloys. Angeloni* curantem Paris. 1811., et consule *Wernsdorff. Poet. Lat. min. T. 4. p. 443.* edit. Paris.

RUFIN. (Rufinus) Antiochensis, poeta, grammaticus et rhetor, qui extremo saeculo Christi quinto vixisse creditur.

Extant ejus

1. Epigramma de Pasiphae. (in Antholog. Lat. T. 1. p. 663. Burm.).
2. ——— amore. (ibid. p. 542.).
3. In metra Terentiana. (apud Putsch. p. 2705.-2708.).
4. De metris comicis Terentii, Plauti et aliorum. (apud eund. p. 2709.-2724.).
5. — compositione et metris oratorum. (inter Antiq. rhetores Lat. a Claud. Capperonero editos p. 346.-357.).

RUFIN. (Tyrannius Rufinus) Concordiensis natus circa ann. 330. post Chr. n. obiit ann. 408. V. Funccium T. 5. p. 796.-807., et Schoell *Histoire abrégée de la Littérature Romaine*, Paris 1815. T. 4. p. 68.

Extant ejus

1. Eusebii Chronicon, sive Historia Ecclesiastica,
2. Vitae patrum, sive Historia eremitica,
3. Expositio Symboli Apostolici,
4. *Insectiv.* in Hieronym. lib. 2. (V. VETERULUS in Lexico),
5. D. Basilii, D. Gregorii Nazianzeni, Origenis, Evagrii aliorumque opera plura e Graeco in Latinum versa.

RUFUS CORN. (Cornelius Rufus) poeta lyricus, Ovidio antiquior aut suppar, Pindarica carmina Latine vertit. Ejus meminit Ovid. 4. Pont. 16. 28., fragmentaque affert Apulej. gramm. *dente A. Maio p. 127.

RUFUS RUTIL. (159).

RUFUS. V. SEX. RUF.

RUTIL. (Claudius Rutilius Numatianus) natione Gallus. V. RUTILIUS in ONOM.

Extant ejus

1. Itinerarium. (Hoc opus versibus elegiacis scriptum et in duos libros divisum est, quod omnium accuratissime edidit et adnotationibus illustravit Jo. Christ. Wernsdorffus in Poet. Lat. min. T. 5. P. 1. p. 77.-202., qua editione in citandis ejus locis utimur.).

RUTIL. LUP. (P. Rutilius Lupus) rhetor et orator. V. RUTILIUS in ONOM.; ubi in loc. cit. Martialis legendum est *Tutilium*, non *Rutilium*, ut probat Spaldingius ad Quintil. T. 1. p. 437.

Extant ejus

1. De figuris sententiarum et elocutionum libri II. (inter Antiq. rhetores Lat. a Cl. Capperonero editos p. 1.-14.).

RUTILIUS. V. MAXIMUS JCTus.

S

SABINUS (A. Sabinus) poeta elegiacus, et Ovidio coaevus, qui illius meminit 2. Amor. 18. 27. et 4. Pont. 16. 13.-16., ex quo postremo loco illud etiam novimus, Sabinum praemortuum Ovidio fuisse, et reliquisse opus imperfectum de fastis, de quibus postea cecinit ipse Ovidius. V. SABINUS in ONOM.

Extant ejus

1. Elegiae III. tribus Ovidii epistolis, quae Heroides appellantur, respondentem, nimirum
 1. Ulixes Penelopae,
 2. Demophoon Phyllidi,
 3. Paris Oenone.

SABINUS (Masurius Sabinus) JCTus sub Tiberio. V. MASSURIUS (rectius scribendus videtur MASURIUS) et MASURIANUS et SABINIANUS in ONOM.

Extant ejus in Digestis fragmenta ex

1. libris III. Juris civilis,
2. libro memorialium,
3. — II. responsorum,
4. libris ad Vitellium,

SALEJUS (Salejus Bassus) poeta, Lucani amicus, qui sub Claudio, Nerone et Vespasiano vixit. Ejus meminere Quintil. 10. 1. § 90., Auct. dial. de orat. 5. et 9., Juvenal. 7. 81., alique. Plures eruditi eidem tribuunt *Carmen ad Pisonem*, h. e. L. Calpurnium Pisonem, qui in Neronem conspirationis reus oculus est. Jo. Christ. Wernsdorffus id praecipue probare aggressus est multis firmisque argumentis in Poet. Lat. min. T. 4. p. 36.-48., atque ipsum carmen ibidem edidit et illustravit p. 236.-282. cum hoc titulo: *Saleji Bassi ad Calpurnium Pisonem poemation Lucano vulgo adscriptum*.

Ejus itaque extat

1. Carmen ad Pisonem.

SALLUST. (C. Sallustius Crispus) historicus celeberrimus, natus Amiterni in Babiois ex familia plebeja ann. U. C. 668., obiit ann. 719. (160). V. CRISPUS in ONOM. In citandis ejus locis utitur Forcellinus editione Josephi Wassei Cantabrigiae ann. 1710. T. 2. 4.º; in quibusdam tamen nos sequimur editionem Car. Henr. Frotscheri Lips. 1825. T. 2. 8.º

Extant ejus

1. De bello Catilinario seu de conjuratione Catilinae.
2. — Jugurthino.
3. Fragmenta historiarum librorum V. (In his fragmentis colligendis plu-

(159) Rutilius Rufus, Sp. F., Sisennae equalis, patre praetorio, quaestor fuit a. 635., tribunus plebis cum C. Flavio Fimbria a. 639., praetor a. 645., consul cum C. Mallio Maximo a. 649. Notus est autem vitae probitate et calumnie animique constantia et magnitudine, quam praeter cetera praedicat Seneca. Scripsit plures libros de vita sua et historias, quorum operum fragmenta, praemissa dissertatione, collegit Aug. Krause in op. super. cit. (V. notam n. 3.) p. 237.-251. Teste Cic. Brut. 30. 144. scripsit etiam orationes, et juvenas, quarum fragmenta exhibet Henr. Meyer. in op. super. cit. (V. notam n. 4.) p. 245.-246.; quarumque superstites tituli sunt:

1. Oratio de modo edificiorum,
2. Oratio pro L. Cicerone ad populum,
3. Actiones contra M. Aemilium Scaurum,
4. Pro se contra publicanos.

(160) Cl. Barpt. Borghesi Dec. num. 9. 88. 10. p. 44. pro a. 719. habet a. 718

rimi editores operam suam navarunt; nos saepe sequimur editionem Lipsiensem jam supra cit. Frotscheri. Hic vero non incongruum videtur, lectores monere fragmentum ex lib. 3. historiar., quod ad Spartaci bellum servile pertinet, jam ann. 1580. Antuerpiae inter Sallustianas reliquias a Jano Dousa prius editum, deinceps ab aliis repetitum, tandem A. Maium illud ex archetypo Cod. palimpsesto Vaticano, aere excusum, a pluribus ridiculisque mendis, quibus antea scatebat, emendatum, notisque criticis locupletatum, eruditus legendum proposuisse in Classic. auct. T. 1. p. 416.-420. Romae ann. 1828.).

4. Epistolae II. ad C. Caesarem de republica ordinanda. (Hae a plerisque criticis Sallustio adjudicantur.).

5. Declamatio in M. Tullium Ciceronem. (Hae Porcio Latroni, aut alii cuiuspiam declamatori tribuenda videtur.).

SALVIAN. (Salvianus) Coloniam ne Agrippinae, an Treviris natus fuerit, ambigitur, presbyter Massiliensis, obiit Massiliae ann. a Chr. n. 496. aetate annorum circiter centum. Ejus pauca quaedam loca citat Forcellinus, nos plura alia in Lexicon admisimus, editione usi Steph. Batuzii Parisiis ann. 1684. 8.º

Extant ejus

1. De gubernatione Dei libri VIII.,
2. Adversus avaros libri IV.,
3. Epistolae IX.

SATURNIN. (Q. Claudius Saturninus) JCTus, incertae aetatis.

Extant ejus in Digestis fragmentum unicum ex

1. libro singulari de penis paganorum.

SCAEVOLA. (Q. Cervidius Scaevola) JCTus, sub. M. Aurelio Aug. V. SCAEVOLA in ONOM.

Extant ejus in Digestis fragmenta ex

1. libris XL. Digestorum,
2. notis ad librum XXII. digestorum Juliani,
3. — VII. eorundem,
4. libro de questione familiae,
5. libris XX. questionum,
6. libro questionum publicarum,
7. libris IV. regularum,
8. libris VI. responsorum,
9. libro opusculi,
10. notis ad Marcellum.

SCAEVOLA (Q. Mucius Scaevola) JCTus. V. SCAEVOLA in ONOM. Hic in Digestis saepius Mucius Scaevola appellatus, aliquando tantummodo Scaevola, ut etiam in ONOM.

Extant ejus in Digestis fragmenta ex

1. libro singulari opusculi,
2. libro singulari II. Juris civilis.

SCAURUS M. AEMIL. (161).

SCAURUS (C. Terentius Scaurus) grammaticus. V. TERENTIUS Scaurus in ONOM.

Extant ejus

1. De orthographia liber. (apud Putsch. p. 2249.-2264.).
2. Fragmenta commentariorum in Virgilii Aeneidem. (Ex Cod. palimpsesto Veronensi duo eruit fragmenta et cum aliis veterum grammaticorum edidit A. Maius inter Virgilii Maronis interpretes veteres, Mediolani ann. 1818. 8.º, unde patet, Chr. Gottl. Heynium immerito dixisse ad Virgil. T. 1. p. CCL. ed. Lips. ann. 1803. «Terentius Scaurus, clarissimus grammaticus, quo jure inter commentatores Virgilii referatur, non invenio.»)

SCHOLIAST. Scholiastae in hoc Indice a cl. Furlanetto prorsus omitti sunt, quamvis et plures et saepe in Lexico citentur. Quoniam vero longum esset de singulis disserere, praesertim cum de eorum nomine atque aetate ambigatur, hic satis erit praecipuos enumerare; qui sunt

1. Scholiast. ad Ciceronis Orationes, qui A. Maio in praef. T. 2. p. XI. aut Caper, aut Volcatius esse videtur. Hujusmodi vero Scholla, quae et *Bohemiensis* sive *Ambrosiana* et *Vaticana* appellantur, cum integris adnotationibus A. Maii in editione Romana, iterum atque emendatius edidit Jo. Cusp. Orellius, Turici 1833., eisque Scholiastam Gronovianum addidit,
2. — ad Germanici Aratea Phenomena,
3. — — — — — Prognostica,
4. — ad Horatium, qui et *Commentator Cruquii* appellatur,
5. — ad Juvenal.,
6. — ad Lucan., qui *Vacca* cognominatus videtur,
7. — ad Statium.

SCIPIO P. CORNEL. Africanus minor (162).

(161) M. Aemilius Scaurus, quaestor a. 637., aedilis a. 634., praetor a. 630., consul a. 629. cum M. Caelio Q. f. Metello iterumque consul successit L. Cassio Longino a. 617., Galliam provinciam rexit, domuit Ligures et Santiscos de iisque triumphavit. A Cic. Murem. 17. dicitur homo gravissimus, civis egregius, fortissimusque senator. Scripsit, quod sciamus, primus omnium de vita sua tres libros, eosque misit ad L. Fufidium veteris frugalitatis hominem: horum fragmenta, praemissa dissertatione, collegit Aug. Krause in op. super. cit. (V. notam n. 3.) p. 237.-251. Scripsit et orationes, quarum fragmenta exhibet Henr. Meyer. in op. super. cit. (V. notam n. 4.) p. 245.-246., quarumque superstites tituli sunt:

1. Actiones contra Q. Caepionem,
2. De pecuniis repetundis contra M. Brutum,
3. Pro se contra Q. Varium trib. pl.
4. Oratio pro M. Cornelio Scipio Africanus minor, Laelii Sapiientis familiaris, orationes reliquit, quarum fragmenta collegit atque illustravit Henr. Meyer. in op. super. cit. (V. notam n. 4.) p. 245.-246.; et quarum hi sunt tituli:
1. Orationes contra Ti. Claudium Asellum,
2. Oratio pro M. Scipio,
3. — — — — — contra legem (agrarum C.) Graeci,
4. Oratio ad populum de moribus,
5. — — — — — adversus Sulpicium Gallum,
6. — — — — — de imperio D. Bruti,
7. — — — — — postquam ex Asia rediit,
8. Dissuasio legis Papirii,
9. Oratio in L. Cottam.

SCRIBONIUS CURIO (163).

SCRIBON. (Scribonius Largus Designatianus) medicus, sub Tiberio et Claudio, stilo tamen horrido scripsit. In citandis ejus locis utitur *Forcellinus* editione *Jo. Rhodii* Patavina ann. 1655. 4.º *V. SCRIBONIUS* in ONOM.

Extant ejus

1. De compositione medicamentorum libellus,
2. Fragmenta de simplicibus.

SEDUL. (Caelius Sedulius) poeta Christianus, presbyter, et ex sententia quorundam eruditiorum episcopus in Achaia, ubi carmina sua scripsit inter ann. a Chr. n. 424. ad 450., atque ubi paulo post obiit. *V. SEDULIUS* in ONOM. In locis citandis *Forcellinus* utitur editione *Christoph. Cellarii* Halæ Magdeburg. ann. 1704. 8.º, nos in quibusdam omnium optima *Faustini Arealii* Romæ ann. 1794. 4.º

Extant ejus

1. Carmen Paschale, seu mirabilium divinorum libri V.,
2. Elegia. (*Hæc in quibusdam editionib. vocatur hymnus I., qui ex reciproco carmine constat.*)
3. Hymnus. (*Abecedario carmine iambico dimetro conscriptus.* *V. XEROMYRRA* in Lexico.)
4. Epigramma.

SEMPRON. ASELLIO (P. Sempronius Asellio) historicus, tribunus militum fuit in bello Numantino, quod ab ann. V. C. 614. ad ann. 621. gestum est. Historiam rerum, quibus ipse interfuit, conscripsit, teste *Gell.* 2. 13. In Lexico quandoque *Asellio* tantum nuncupatur.

Extant ejus fragmenta

1. librorum XIV. historiarum. (164).

SEMPRON. TUDITANUS (165).

SECTUM DE BACCHAN. (Senatusconsultum de bacchanalibus) quo ann. U. C. 568., ante Chr. n. 186. sancitum est, ne qua Bacchanalia Romæ, neve in Italia essent: compertum enim fuerat, in iisdem stupra promiscua ingenueorum feminarumque esse, falsos etiam testes, falsa signa, venena indidem, intestinasque cædes, quorum multa dolo, multa per vim fieri. Hæc fuscæ persequitur *Liv.* 39. 8.-18. Hujusmodi monumentum ære insculptum existat nunc Vindobonæ, editum vero est a *Fabretti.* *Inscript.* p. 427., accuratius a *Matth. Egiptio* Neapoli ann. 1729., ex quo plura vocabula *Forcellinus*, quædam alia nos ipsi Lexico adiecit.

SENEC. (M. Annæus Seneca) rhetor celebris, ordinis equestris, pater L. Annæi Senecæ philosophi, Cordubæ in Hispania Bætica natus ann. 58. ante Chr. n., obiit ann. circiter 32. a Chr. n. *V. SENECA* in ONOM. In locis citandis *Forcellinus* utitur editione *Lipsii* et *Gronovii* Amstelodami ann. 1672. 8.º T. 2., in quibusdam nos sequimur editionem *Bipontinam* ann. 1783. 8.º

Extant ejus

1. Suasoriæ VIII. (*quæ a quibusdam suasoria septima dicitur, ab aliis historicorum de Cicerone elogio inscribitur, hisque suasoria octava est septima.*)
2. Controversiarum libri V. (*Ex decem controversiarum libris supersunt primus, secundus, septimus, nonus et decimus, ne hi quidem integri, sed multis passim corruptique; tres tamen postremi nunc vulgo appellantur tertius, quartus, et quintus, atque ita citantur in Lexico.*)
3. Excerpta ex controversiarum libris X.,
4. Fragmentum ex controversiis deperditis apud *Quintil.* 9. 2. § 42.

SENEC. (L. Annæus Seneca) philosophus, superioris filius, natus Cordubæ ann. a Chr. n. 3., obiit ann. 65. *V. SENECA* in ONOM. In locis citandis *Forcellinus* utitur editione *Lipsii* et *Gronovii* Amstelodami ann. 1672. 8.º T. 3., nos aliquando sequimur editionem *Lipsiensem* *Frid. Ern. Rühkopfi* ann. 1807.-1811. T. 5. 8.º

Extant ejus

1. Consolatio ad Helviam,
2. ——— Marciam,
3. ——— Polybium,
4. De beneficiis libri VII.,
5. De brevitate vitæ,
6. — clementia libri II.,
7. — constantia sapientis,
8. — ira libri III.,
9. — otio seu secessu sapientis,
10. — providentia,
11. — tranquillitate animi,
12. — vita beata,
13. Apocolocyntosis seu de morte Claudii Cæsaris,
14. Epigrammata IX.,
15. Epistolæ CXXIV.,
16. Quæstionum naturalium libri VII.,
17. Excerpta e libris Senecæ,
18. Fragmenta. (*Præter jam edita ab aliis, B. G. Niebuhrius e Cod. palimpsesto Vaticano edidit Romæ ann. 1820. 8.º, una cum Ciceronis et Livii, etiam L. Senecæ novum fragmentum: A. vero Maius ad Frontonis opera Romæ ann. 1823. 8.º edita p. 331. subdubitare videtur, num hoc fragmentum, cujus in Codice titulus est: Annæi Senecæ quemadmodum amicitia continenda sit, L. Annæo philosopho, an M. Annæo rhetori tribuendum sit (166).*)

(163) C. Scribonius Curio, consul a. U. 676., mortuus a. 700., inter oratores recensetur a *Cic. Brut.* 33. 310. Ejus fragmenta collegit atque illustravit *Henr. Meyer.* in op. super. cit. (V. notam n. 10.) p. 330.-333. De alio Scribonio Curione *V. eund. Meyer.* p. 337.-338.

(164) De P. Sempronio Asellione pluribus disserit, ejusque fragmenta collegit *Aug. Krause* in op. super. cit. (V. notam n. 3.) p. 316.-321.

(165) Cælius Sempronius Tuditanus, qui sæpius confunditur cum Publio Sempronio Asellione, consul fuit cum M. Aquillio a. U. C. 635. rebasque adversus Illyrios Japonis gestis triumphum meritis est. Scripsit res Romanas inde ab Urbe condita. deduxitque, nisi fallimur, historiam ad suam ætatem. *V. plura apud Aug. Krause,* qui ejus fragmenta collegit in op. super. cit. (V. notam n. 3.) p. 178.-182.

(166) His addendum 19. Liber contra superstitiones, quem citat ex eoque plura loca affert *Aug. 1. 6. Cit. Dei co. Mercurii etiam Tertull. Apolog. 19. et Lactant. 1. 9. Oratores quoque scripsit, quarum fragmenta exhibet Henr. Meyer.* in op. super. cit. (V. notam n. 10.) p. 333.-337.

SENEC. (L. Annæus Seneca) poeta tragicus, de quo *V. SENECA* in ONOM. In locis citandis *Forcellinus* utitur editione *Jo. Casp. Schræderi* Delphi ann. 1728. T. 2. 4.º, in quibusdam nos *Torkilli Badeni* Lipsiæ ann. 1821. T. 2. 8.º

Extant ejus tragædiæ X., quarum hi sunt tituli:

1. Agamemnon,
2. Hercules furens,
3. ——— Œtæus,
4. Hippolytus,
5. Medea,
6. Octavia,
7. Œdipus,
8. Phœniæ sive Thebais,
9. Thyestes,
10. Troades.

SENT. AUGURIN. (Sentius Augurinus) poeta, laudatus a *Plin.* 4. Ep. 27. et 9. Ep. 8., cujusque poematum priore loc. cit. profert minime quidem dignum his laudibus, quibus illud ibidem extulit.

SEREN. (A. Septimius Sereus) Afer natione, sed admodum puer in Italiam adductus, ibique educatus foro et eloquentiæ operam dedit, sed præcipue rura coluit, et lyrica poeti delectatus est: vixit sub Flavii Romæ imperatoribus: multa scripsit Falisco carmine. Eidem vero tribuit *Wernsdorfius* in *Poet. Lat. min.* T. 2. p. 254.-280. duo poemata, quæ *Moretum* et *Copa* appellantur, quæque plerique *Virgilio* adjudicant.

Extant ejus fragmenta

1. Opusculorum ruralium. (*Plura hæc fragmenta a veteribus grammaticis Terentiano, Nonio, Diomede aliisque nobis servata, et in Lexico sæpe citata sub nomine hujus auctoris, qui modo Septim., modo Septim. Ser., modo tantummodo Sereus appellatur, collegit et adnotationibus illustravit Wernsdorfius loc. cit. p. 279.-292.*)

SEREN. SAMMONIC. (Serenus Sammonicus) medicus. *V. SERENUS*, i, in ONOM. In locis citandis utitur *Forcellinus* editione *P. Burmanni* inter *Poet. Lat. min.* Leidæ ann. 1731. et *Jo. Bapt. Morgagni* Patavii ann. 1750. 8.º una cum *A. Cornelio Celso* (167).

Extant ejus

1. De medicina liber. (*In citandis hujus libri locis et capitum, quæ sunt LXVI., et versuum his capitibus comprehensorum, qui sunt MCXVI., ratio habetur.*)
2. Fragmenta 1. ex libro V. rerum reconditarum. (*Hos libros citat Macrobius Saturn. 9., ibique duo affert evocationis carmina a quodam Furio excerpta.*)
2. ex ejus epistola. (*apud eund. 2. ibid. 12.*)
3. de lege Fannia. (*apud eund. 2. ibid. 13.*)

SERG. (Marius Sergius) grammaticus, incertæ ætatis, sed *Servio* posterior.

Extant ejus

1. In primam Donati editionem commentarius,
2. — secundam ejusdem etc. (*apud Putsch. p. 1825.-1856.*)

SERVILIUS CŒPIO (168).

SERV. (Maurus Servius Honoratus) grammaticus et scholiastes *Virgilii* celeberrimus, vixit exeunte sæculo Christi quarto sub Valentiniano II. Aug., qui imperavit ab ann. 375. ad 391. Ejus opera a posterioribus grammaticis interpolata sunt; maximi tamen habenda, quippe quæ mythologiam, historiam et antiquam eruditionem summopere illustrant. *V. SERVIUS* in ONOM. In citandis ejus locis *Forcellinus* utitur editione *Pancr. Masvicii* in *Virgilio* ann. 1717. Leovardiae T. 2. 4.º edito, nos sæpe consulimus editionem *P. Burmanni* junioris Amstel. ann. 1746. T. 4. 4.º, atque etiam *Commentariorum Servianorum* editionem *Göttingensem* ann. 1826. T. 2. 8.º ab *A. Alberto Lion* curatam.

Extant ejus

1. Commentarius in *Virgilii* Bucolica, Georgica et *Æneidem*,
2. In secundam Donati editionem interpretatio,
3. De ratione ultimarum syllabarum liber,
4. Ars de centum metris seu centimetrum (*Hæc tria postrema opera edidit Putsch. p. 1799.-1816.*),
5. Ars grammatica. (*Hæc primum edita est ex Cod. MS. Berolinensi a Fridr. Lindemannio Lipsiæ ann. 1820. 8.º una cum Pompeii grammatici operibus (169).*)

SEVERUS CASSIUS (170).

SEVER. (Cornelius Severus) poeta temporis Augustei, cui vulgo adscribitur carmen de *Ætna*, quodque sæpius citatur in Lexico. Verum *Jo. Chr. Wernsdorfius* in *Poet. Lat. min.* T. 4. p. 3.-24. multis quidem firmisque argumentis probat, illi abjudicandum, ac potius *Lucilio Juniori* tribuendum esse. Idem tamen *ibid.* p. 25.-27. attribuendum censet *Cornelio Severo* tum fragmentum de morte *Ciceronis*, tum alia quædam, quæ a grammaticis et scholiastis antiquis afferuntur, quæque ipse *ibid.* p. 217.-228. collegit et commentatus est. *V. SEVERUS* in ONOM.

Extant ejus

1. Carmen de *Ætna*,
2. Fragmenta.

SEVERUS D. (171).

(167) In locis citandis utitur editione *Jo. Chr. Gottl. Ackermann.* Lipsiæ 1786.

(168) C. Servilius Cæpio, consul a. U. 611., vir acer et fortis, a *Cic. Brut.* 33. 317. laudatur, quippe qui multum clientes consilio et lingua, plus auctoritate tamen et gratia sublevavit. Paucula hujus fragmenta collegit *Henr. Meyer.* in op. super. cit. (V. notam n. 10.) p. 343.-344.

(169) His addatur liber *De accentibus*, qui editus primo fuit in *Analect. gramm.* Vindobonæ a. 1837. p. 523.-533.

(170) C. Cassius Severus, qui teste *Eusebio* in *Chron.* mortuus a. U. 186., inter oratores multis laudibus recensetur a *Seneca* *Excerpt. Contr.* 3. præfat. p. 393. ed. *Bip.* aliusque. Ejus fragmenta collegit atque illustravit *Henr. Meyer.* in op. super. cit. (V. notam n. 10.) p. 345.-347.

(171) Divi Severi imperatoris oratoria, quæ supersunt fragmenta ex *Dig.* 18. 9. 1. et ex *Juris Civilis* *Antiquissima.* Vatic. fragm. p. 43. ed. *Mai* collegit *Henr. Meyer.* in op. super. cit. (V. notam n. 10.) p. 350.-351.

- SEVER. SANCT.** (Severus Sanctus) Burdigalensis poeta bucolicus, cognatus et affinis Ausonii poetae, ethnicus primum, mox Christianus, scripsit circa ann. a Chr. n. 410: ejus vitam habes apud Wernsdorff. in *Poet. Lat. min.* T. 2. p. 53-60.
- Extat ejus
1. Carmen bucolicum seu de mortibus boum. (Quod a multis ac praecipue editum et illustratum est a Wernsdorffio loc. cit. p. 217-229. Ejus mentio est in ONOM. in V. JUNIX.).
- SEX. RUF.** (Sex. Rufus) historicus, qui ann. a Chr. n. 369. scripsit stilo elatiore, nec satis puro.
- Extant ejus
1. Breviarium rerum gestarum populi Romani. (In ejus locis citandis Forcellinus utilis editione Christ. Cellarii Halæ Mogdeburg. ann. 1698. 8.º, nos in quibusdam editione Guil. Münnichii Hannoveræ ann. 1815. 8.º).
 2. De regionibus urbis Romæ. (In hujus vero loc. citandis Forcellinus utilis Grævii in T. 3. Antiquit. Rom., nos aliquoties eandem, quam supra citavimus, editionem consulimus.).
- SICUL. FLACC.** (Siculus (172) Flaccus) agrimensor, vixit sub Domitiano.
- Extant ejus
1. De conditionibus agrorum liber,
 2. Nomina agrorum et limitum. (Inter Auctores rei agrariæ, Goesii p. 1.-20.).
- SIDON.** (C. Silius Apollinaris Modestus Sidonius) Lugdunensis, natus circa ann. a Chr. n. 430., obiit ann. 484. episcopus Claromontanus Arvernorum, nunc Clermont d'Auvergne. V. SIDONIUS in ONOM. In citandis ejus locis utimur editione Jac. Sirmondi Parisiensi ann. 1614. 4.º
- Extant ejus
1. Epistolarum libri IX.,
 2. Carmina XXIV.
- SIL.** (C. Silius Italicus) poeta epicus, natus circa ann. a Chr. n. 25., obiit ann. 100. V. SILIUS in ONOM. In ejus locis citandis utilis Forcellinus editione Arn. Drakenborchii Traject. ad Rhenum ann. 1717. 4.º, item Christ. Cellarii Lipsiæ ann. 1695. 8.º, nos vero in multis G. Alex. Ruperti Goettingæ ann. 1795. T. 2. 8.º
- Extant ejus
1. Punicorum libri XVII.
- SIAPPLICIUS**, incertus auctor, de quo consule Fabricii Biblioth. Lat. I. 4. c. 7. n. 4. a Jo. Aug. Ernesti auctam. Extat inter Auctores rei agrariæ, Goesii p. 76.
- SISEBUTUS**, (Flavius Sisebutus) Visigothorum rex, poeta, regnavit in Hispania ab ann. a Chr. n. 612. ad ann. 621., quo mortuus est V. LEGICREPA, RORIFLUUS et ROTO in Lexico.
- Extat ejus
1. Carmen de defectu lunæ. (Hucusque cl. Furlanetto. At ratione habita ætatis, qua Sisebutus vixit, nulla ejus habenda est ratio in hoc Lexico. V. quæ hac de re disputata sunt in Præfatione hujus editionis).
- SISENNA** (L. Cornelius Sisenna) historicus, paullo antiquior Cicerone, scripsit historiam ab Urbe a Gallis capta ad Sullæ bella (173). V. SISENNA in ONOM.
- Extant ejus fragmenta plura apud Ciceronem, Gellium, Nonium, Priscianum aliosque et
1. Historiarum libri XIV.,
 2. Milesiarum libri II.,
 3. Commentario in Plautum.
- SOLIN.** (C. Julius Solinus) geographus. V. SOLINUS in ONOM. In locis citandis utilis Forcellinus editione Claud. Salmasii Parisiensi ann. 1629. fol., ejus capitulum sectiones in Lexico indicantur.
- Extant ejus
1. Polyhistor sive Collectanea rerum memorabilium,
 2. Ponticon fragmentum.
- SORANUS** (Q. Soraus) medicus M. Antonii triumviri.
- Extat ejus
1. Isagoge in artem medendi ad Mæcenatem. (Hæc edita sæpe est sub Sorani nomine inter Medicos veteres: sed plerique critici eam Sorano adjudicant, et Cælio Aureliano tribuunt.).
- SPARTIAN.** (Ælius Spartianus) historiæ Augustæ scriptor, vixit sub Diocletiano, qui imperavit ab ann. a Chr. n. 284. ad ann. 305. Vide, quæ diximus supra in LAMPRIUS.
- Extant ejus
1. Vita P. Ælii Hadriani.
 2. — L. Ælii Veri,
 3. — M. Didii Juliani,
 4. — L. Septimii Severi,
 5. Vita C. Pescennii Nigri,
 6. — M. Aurelii Antonini seu Caracallæ,
 7. — L. Septimii Getæ.
- STAT.** (P. Papinius Statius) (174) poeta epicus et lyricus. V. STATIUS in ONOM.
- Extant ejus
1. Thebaidos libri XII.,
 2. Achilleidos libri II.,
 3. Silvarum libri V.
- (175) Maff. in Art. crit. lapid. p. 397. recte putat scribendum Siculius Flaccus, ut Cassiodorus pro Cassiodorus, ex more scilicet Romanorum, qui in genitivis secundæ declinationis unico semper utebantur.
- (176) De L. Cornelio Sisenna pluribus disseruit ejusque historica fragmenta collegit atque illustravit Aug. Krause in op. super. cit. (V. notam n. 3.) p. 299-317. Inter oratores etiam recensetur a Cic. Brut. 84. 288. et 74. 240.; ejusque oratoria fragmenta exhibet Henr. Meyer. in op. super. cit. (V. notam n. 10.) p. 283-284.
- (177) Neapolitanus, patre autem Velieusi, natus a. U. C. 816., mortuus a. 819., Thebaidem scribendam suscepit nondum annos XX. natus et post a. XII. perfecit.

STRABO. V. JUL. CÆS. supra. (175).

STRABUS GALLUS, auctor incertæ quidem ætatis, sed tamen post Caroli M. tempora scriptis.

Extat ejus

1. Hortulus. (Est carmen hexametro versu scriptum, quo herbarum virtutes celebrantur, et inter Medicos veteres editum est, ex quo tum Forcellinus, tum nos ipsi quædam verba in Lexicon admisimus.).

SUETON. (C. Suetonius Tranquillus) historicus, rhetor et grammaticus, natus imperante Nerone; quo anno obierit, ignoratur. V. SUETONIUS in ONOM. In locis ejus citandis usus est Forcellinus editione Aug. Badeloni Parisiensi ann. 1684. 4.º, nos autem fere in omnibus sequimur optimam editionem Delh. Car. Guil. Baumgarten-Crusii Lipsiæ ann. 1816-1818. T. 3. 8.º

Extant ejus

1. Vita C. Julii Cæsaris,
2. — Octaviani Augusti,
3. — Tiberii,
4. — Caligulæ,
5. — Claudii,
6. — Neronis,
7. — Galbæ,
8. — Othonis,
9. — Vitellii,
10. — Vespasiani,
11. — Titi,
12. — Domitiani,
13. De illustribus grammaticis liber, h. e.

1. Ennio,
2. Cratete Mallote,
3. L. Ælio Præconino Stilone,
4. Sævio Nicanore,
5. Aurelio Opilio,
6. M. Antonio Gniphone,
7. M. Pompilio Andronico,
8. Orbilio Pupillo,
9. Attejo Philologo,
10. Valerio Catone,
11. Cornelio Epicado,
12. Staberio Erote,
13. Curtio Nicia,
14. Cn. Pompejo Lenæo,
15. Q. Cæcilio Epirota,
16. C. Verrio Flacco,
17. L. Crassilio Pasicle, qui et Pansa.
18. Scribonio Aphrodisio,
19. C. Julio Hygino,
20. C. Melisso,
21. M. Pomponio Marcello,
22. Q. Rhemnio Palæmone,
23. M. Valerio Probo.

14. De claris rhetoribus liber, h. e.

1. L. Plotio Gallo,
2. L. Otacilio Pilito,
3. Epidio,
4. Sex. Clodio,
5. C. Albutio Silo.

15. Vita P. Terentii,

16. — Q. Horatii Flacci,
17. — M. Annæi Lucani.
18. — C. Plinii Secundi senioris,
19. — D. Junii Juvenalis,
20. — A. Persii Flacci.

21. Fragmenta ex variis ejus operibus deperditis apud Auson., Priscian., Gellium aliosque; inter quos Servius ad Virg. 8. Æn. 627. citat ejus librum de vitis corporalibus.

SUEVIUS, vetus poeta, cujus meminero Nonius et Macrobius, incertæ tamen ætatis. V. SUEVIUS in ONOM.

Extat ejus fragmentum idyllii a Macrob. 2. Saturn. 14. allatum. Illius vero loca habes in DEGULO, DISSEERO, is, evi, et REVENTUS, us, in Lexico. V. et MOLLUSCA nux.

SULLA L. CORNELIUS (176).

SULPICIA, Romana, poetria. V. SULPICIA in ONOM. In locis ejus citandis sequimur editionem Wernsdorffii in *Poet. Lat. min.* T. 3. p. 83-96.

Extant ejus

1. Satyra,
2. Fragmenta.

SULPIC. APOLLINAR. (177).

SULPIC. LUPERC. (Sulpicius Lupercus Servastus) grammaticus et poeta, vixit cadentis Latinitatis tempore. De illius vita disserit Wernsdorffius in *Poet. Lat. min.* T. 3. p. 142. Duo hujus auctoris loca citantur in Lexico in V. JURIDICUS et SIMATUS.

Extant ejus

1. De cupiditate (elegia). (In Antholog. Lat. T. 1. p. 513. Burm., et apud Wernsdorff. in *Poet. Lat. min.* T. 3. p. 235.).
2. — vetustate (ode). (In Antholog. ibid. p. 551., et apud Wernsdorff. ibid. p. 408. Eidem poetæ tribuuntur carmina, quæ habentur in Antholog. ibid. lib. 3. n. 65. 67. et 70.; sed Wernsdorffius p. 142. illa eidem adjudicat.).

(178) C. Julius Strabo, qui et Vopiscus, fuit etiam orator (quod suo loco omisimus) minime ille quidem vehemens, sed nemo unquam urbanitate, nemo lepore, nemo suavitate conditor, teste Cic. Brut. 48. 177. Ejusdem orationum fragmenta collegit atque illustravit Henr. Meyer. in op. super. cit. (V. notam n. 10.) p. 273-277., et qui supersunt tituli sunt hi:

1. Oratio qua Sulpicio respondit,
2. Oratio pro Sardinia,
3. Oratio apud Censores.

(179) L. Cornelius Sulla res gestas suas Latine scripsit libris viginti duobus, unde fragmenta pauca apud Ciceronem, Gellium et Priscianum extant, quæ collegit atque illustravit Aug. Krause in op. super. cit. (V. notam n. 3.) p. 290-293.

(180) C. Sulpicius Apollinaris, grammaticus Carthaginiensis, vixit sub Antoninis. Extant ejus Epigrammata in Anthol. Lat. Burmann. T. 1. p. 353., et Periochæ in Terentii Comæd. V. Donat. Vit. Virg. § 57.

SULPIC. RUF. (Ser. Sulpicius Q. F. Rufus) JCIus (178). Ciceronis amicus, qui in legatione ad M. Antonium diem obiit, scriptor elegantissimus.

Extant ejus

1. Epistolæ II. ad Cic. 4. *Fam.* 5. et 12. (In quarum prima eundem consolatur de morte Tulliae filiae ejus: in altera eum monet de nece M. Claudii Marcelli.).

SULPIC. SEV. (Sulpicius Severus) Tolosæ natus aut proxime hanc urbem fuisse, minime vero Nitiobrix, ut multi putant, videtur *Hieronimo de Prato*, qui ejus vitam scripsit; quo vero anno, non constat: defunctus est aliquot annis post ann. a Chr. n. 406. *V. SULPICIVS* in ONOM. In ejus locis citandis *Forcellinus* utitur editione *Vorstii* et *Clerici* Lips. ann. 1709. T. 2. 8.º, nos sæpissime *Hier. de Prato* Veron. ann. 1741-1754. T. 2. 4.º

Extant ejus

1. Epistola ad Desiderium de libro vitæ B. Martini,
2. De vita B. Martini Turonensis episcopi,
3. Epistola ad Eusebium presbyterum (contra æmulos virtutum B. Martini),
4. — Aurelium diaconum (de obitu et apparitione ejusdem),
5. — Bassulam socrum (quomodo ex hac vita ad immortalitatem idem transierit),
6. Dialogi III. (de miraculis B. Martini),
7. Historiæ sacræ libri II. (ab orbe condito ad ann. Christi 400).

SULPIC. VICT. (Sulpicius Victor) rhetor, incertæ ætatis.

Extant ejus

1. Institutiones oratoriæ. (Inter Antiquos rhetores Latinos a Claud. Capponerio Argentorati ann. 1756. 4.º editis p. 255-298.).

SYMMACH. (L. Aurelius Symmachus) orator sui temporis clarissimus. *V. SYMMACHUS* in ONOM. In locis ejus citandis ex epistolis sequimur editionem *Franc. Jureti* Parisiens. ann. 1580. 4.º, item Lugd. Bat. ann. 1653. 12.º, quæ plures novas continet epistolas: utriusque editionis numerus citatur. In iis vero, quæ A. Majus primus edidit, sequimur illius editionem Romanam ann. 1823. 8.º

Extant ejus

1. Epistolarum libri X.,
2. Laudes in Valentinian. Aug.,
3. — eundem,
4. — Gratianum Aug.,
5. — patrem,
6. Oratio pro patre,
7. Oratio pro Trygetio,
8. — Synesio,
9. — Flavio Severo,
10. — Valerio Fortunato,
11. Fragmentum orationis (auctoris tamen incerti) (179).

SYMPOS. (Cælius Firmianus Symposius) videtur vixisse extremo Christi sæculo quarto. De auctoris vero ætate, conditione et præstantia docte disserit *Wernsdorfus* in *Poet. Lat. min. T. 6. p. 410-472.*, qui ejus quoque carmina ibid. p. 473-580. edidit et illustravit, quemque nos in locis citandis secuti sumus.

Extant ejus

1. Ænigmata C.,
2. Carmen de Fortuna,
3. Carmen de livore.

SYRUS. *V. P. SYRUS.*

T

TABULA PEUTINGERIANA. Vindobonæ 1753. *V. Vermiglioli, Cento lettere p. 41.*

TABULAR. XII. FRAGMENTA. *V. XII. TAB.*

TACIT. (C. Cornelius Tacitus) Interamnus Nar. natus ann. a Chr. n. 60., ann. 88. prætor, deinde XV. vir sacerorum, ann. 78. uxorem duxit Juliam, Cn. Julii Agricolæ filiam, consul suffectus ann. 97.; quo autem anno obierit, ignoratur (180). *V. TACITUS* in ONOM. In citandis ejus locis *Forcellinus* utitur editione *Jac. Gronovii* Traject. ad Rhenum ann. 1721. T. 2. 4.º, nos in quibusdam *Jac. Oberlini* Lipsiæ ann. 1801. T. 2. 8.º

Extant ejus

1. Annalium libri XVI. (ab Augusti obitu ad Neronis mortem: ex his libris VII., VIII., IX. et X. perierunt.).
2. Historiarum libri V. (ab obitu Neronis ad imperium Nervæ: horum librorum postremum mutilus ad nos pervenit.).
3. De situ, moribus et populis Germaniæ liber,
4. — vita et moribus Julii Agricolæ liber,
5. — oratoribus sive de causis corruptæ eloquentiæ, dialogus. (De hujus dialogi auctore vide dicta supra in not. (33)).

TARRUNTENUS (D. Tarruntenus Paternus) JCIus, Commodus imperante fuit præfectus prætorio, cujus etiam jussu interemptus est.

Extant ejus in Digestis fragmenta ex

1. libris IV. de re militari. (quos laudat etiam *Veget.* 1. Milit. 8.).

TERENTIAN. (Terentianus Maurus) grammaticus et poeta didacticus, *V. TERENTIANUS* in ONOM.

Extant ejus

1. De litteris, syllabis, pedibus et metris tractatus. (inter Grammaticos veteres a Putschio editos p. 2383-2450., quam editionem sequimur.).

TERENT. (P. Terentius) poeta comicus, natus fuisse videtur ann. U. C. 562., defunctus ann. 595. *V. TERENTIUS* in ONOM. In locis ejus citandis *Forcellinus* utitur editione *M. Hugentii* Amstelod. ann. 1710. 8.º, nos sæpe *M. Jo. Car. Zeunzi* Lipsiensi ann. 1774. T. 2. 8.º

Extant ejus comædiæ, quarum hi sunt tituli:

1. Adelphi,
2. Andria,
3. Eunuchus,
4. Heautontimorumenos,
5. Hecyra,
6. Phormio.

TERENT. CLEM. (Terentius Clemens) JCIus, floruit sub Septimio Severo, qui imperavit ab ann. a Chr. n. 193. ad ann. 211.

Extant ejus in Digestis fragmenta ex

1. libris XX. ad legem Juliam et Papiam.

TERTULL. (Q. Septimius Florens Tertullianus) JCIus, qui vixit sub Septimio Severo, et Alex. Severo. *V. TERTULLIANUS* in ONOM.

Extant ejus in Digestis fragmenta ex

1. libris VIII. quæstionum,
2. libro de castrensi peculio.

TERTULL. (Q. Septimius Florens Tertullianus) scriptor ecclesiasticus, Carthaginiensis, videtur obiisse jam grandis natu ann. a Chr. n. 245., ut putat *Ant. Morcellus* in *Africa Christ. T. 2. p. 103.*, qui ejus scripta, dum adhuc Catholicus esset, p. 66. § 3. enumerat; quæ vero post ejus defectionem, p. 99. § 2. *V. TERTULLIANUS* in ONOM. In locis ejus citandis *Forcellinus* utitur editione *Frankeræ* ann. 1597. fol. cum notis *Rhemani* et *Junii*, et *Rigaltii* Lutet. Paris. ann. 1675. fol.; nos vero sæpissime, non sine magna utilitate, editionem sequimur *Jo. Sal. Semleri* Halæ ad Salam ann. 1769-1776. 8.º

Extant ejus

1. Apologeticus,
2. Ad nationes libri II.,
3. — martyres,
4. — ad uxorem libri II.,
5. — præscriptione hæreticorum,
6. — spectaculis,
7. — habitu muliebri,
8. — cultu feminarum,
9. — oratione,
10. — pœnitentia,
11. — patientia,
12. — baptismo,
13. — testimonio animæ,
14. Adversus Gnosticos seu Scorpice,
15. — Judæos,
16. Exhortatio castitatis. (Hæc scripsit auctor, dum adhuc esset Catholicus: quæ vero sequuntur, dum Montanistarum errorem amplexus fuerat.).
17. Ad Scapulam,
18. Adversus Hermogenem,
19. Adversus Valentinianos,
20. — Marcion. libri V.,
21. — Praxeam,
22. — anima,
23. — carne Christi,
24. — resurrectione carnis,
25. — pallio,
26. — monogamia,
27. — jejuniis seu adversus Psychicos,
28. — pudicitia,
29. — virginibus velandis,
30. — idololatria,
31. — fuga in persecutione,
32. — corona militis.

Scripta poetica. (Poemata ejus quæ feruntur, ejusdem nomen ementiri putantur.).

1. Adversus Marcionem libri V.
2. De judicio Domini.

THEOD. PRISCIAN. *V. PRISCIAN. THEOD.*

TIBERIUS NERO (181).

TIBULL. (Albius Tibullus) poeta elegiacus, natus fuisse videtur ann. U. C. 690. aut 695., obiit ann. 735. *V. TIBULLUS* in ONOM. In locis ejus citandis utitur *Forcellinus* editione *Jani Broukhusii* Amstelod. ann. 1708. 4.º, in qua elegiarum et versuum ordo a *Jos. Scaligero* perperam antea inductus, servatus est. Nos quidem præposterum illum elegiarum et versuum ordinem minime mutantium censuimus, lectionum tamen varietatem doctasque interpretationes *Chr. G. Heynii* in editione ejus tertia Lipsiensi ann. 1798. 8.º sæpissime secuti sumus.

Extant ejus

1. Elegiarum libri III.,
2. Carminum liber IV. (Hic liber constat ex carmine hexametris versibus exarato, quod Tibullus ad Messalam scripsit, cujus et panegyricus dicitur: item ex quatuordecim elegiis Sulpiciæ, aliorumque, de quibus quid statuendum sit, docte agit Chr. G. Heynius in adnotatione iisdem præmissa.).

TIR. (NOT. TIR.) (Notæ Tironis) M. Tullius M. L. Tiro fuit antea servus, mox libertus M. Tullii Ciceronis, ad quem plures sunt epistolæ inter Ciceronianas. Idem autem, teste *Isid. 1. Orig. 22.*, auctor fuit notarum, quæ ideo *Notæ Tironis* seu *Tironianæ* dicuntur, de quibus *V. NOTA* in Lexico et *TIRO* in ONOM. Porro, quamvis *Forcellinus* his notis parce admodum fuerit usus, tamen ipse longe plura ex iisdem nova vocabula in Lexicon admisi, vel dubia confirmavi, in id potissime inductus auctoritate *Cajet. Marini*, qui in *Frat. Arv.* p. 379. 533. et 612. easdem a Lexicographis nihili habitas fuisse dolet. Hucusque cl. *Furlanetto*. At potior fuit *Forcellini* sententia; nunc enim inter eruditos plane constat, *Notas*, quæ Tironis nomine vulgantar, Tironi M. T. Ciceronis liberto esse adjudicandas: quod etiam si alia plura non declararent argumenta, quæ brevitas causa silentio prætermittimus; confirmant sane monstruosa illa, quibus hæ *Notæ* scatent, vocabula, quæ infamam profecto sapientiam Latinitatem.

TITIN. (Vettius Titinius) poeta comicus, togatarum fabularum scriptor *Varrone* antiquior. *V. TITINIUS* in ONOM.

Extant ejus fragmenta (a Frid. Henr. Bothio collecta V. in *AFRANIUS* (182).) comædiarum, quarum hi sunt tituli:

(181) Tiberius Cæsar, qui obiit imperium a. U. 166., post Ch. n. 14., plures habuit orationes ad ænatum, quarum paucula quæ supersunt fragmenta exhibet *Henr. Meyer.* in op. super. cit. (V. notam n. 10.) p. 330-331.

(182) De Titinio multis disseruit ejusque fragmenta collegit atque illustravit etiam *Jo. H. Neukirch* in opere super. cit. (V. notam n. 1.) p. 97-152., qui p. 151. allatis titulis alium addit, scilicet *Pyrrhia*.

(178) Fragmenta librorum Sulpicii de jure civili supersunt apud A. Gellium aliosque auctores; oratoria vero collegit *Henr. Meyer.* in op. super. cit. (V. notam n. 10.) p. 390-393.

(179) Oratoria Symmachii fragmenta collegit atque illustravit *Henr. Meyer.* in op. super. cit. (V. notam n. 10.) p. 393-395.

(180) Consule *G. Boettighe.* in *Lexic. Tacit.* p. II. de ejus vita.

1. *Barbatus rectius quam Barathrum*,
2. *Cæcus*,
3. *Ferentinas*,
4. *Fuillones sive Fullonia*,
5. *Gemina*,
6. *Hortensius*,
7. *Ilarabra (lege Illecebra)*,
8. *Jurisperite*,
9. *Prælia*,
10. *Privigna*,
11. *Psallia*,
12. *Quintus*,
13. *Setina*,
14. *Tibicina*,
15. *Varus*,
16. *Veliterna*.
TITIUS (183).
TRABEA (Q. Trabea) poeta comicus, natus fuisse videtur circa ann. ab U. C. 622. Ejus fragmenta collegit *Frid. Henr. Bothius in Poet. scen. T. 2. p. 29. V. TRABEA in ONOM.*
TRAJANUS IMP. (184).
TREBELL. (Trebellius Pollio) scriptor historiæ Augustæ. *V. TREBELLIIUS in ONOM.*
Extant ejus
1. *Vita P. Licinii Valeriani senioris*,
2. ——— *Valeriani junioris*,
3. ——— *Gallieni*,
4. — *Q. Julii Gallieni Salonini*,
5. — *M. Claudii Gothici*,
6. — *XXX. tyrannorum, h. e.*
1. *Cyriadis*,
2. *Posthumi senioris*,
3. ——— *junioris*,
4. *Lolliani*,
5. *Victorini senioris*,
6. ——— *junioris*,
7. *Marli*,
8. *Ingenul*,
9. *Regilliani*,
10. *Aureoli*,
11. *Macriani senioris*,
12. ——— *junioris*,
13. *Quieti*,
14. *Odenati*,
15. *Herodis*,
16. *Mæonli*,
17. *Ballistæ*,
18. *Valentis*,
19. ——— *superioris*,
20. *Pisonis*,
21. *Æmilliani*,
22. *Saturnini*,
23. *Tetrici senioris*,
24. ——— *junioris*,
25. *Trebelliani*,
26. *Herenniani*,
27. *Timolai*,
28. *Celsi*,
29. *Zenobiz*,
30. *Victoriz*,
31. *Titi*,
32. *Censorini*.
TREBON. (C. Trebonius) quæstor urbanus Romæ, trib. pleb. ann. U. C. 699., prætor urbanus ann. 705., Hispaniæ prætor, consul suffectus ann. 709., M. Antonium ante ostium curiæ detinet, dum Cæsar in eadem interficitur, Smyrnæ autem trucidatur a P. Dolabella, dum proconsul Asiæ esset.
Extat ejus
1. *Epistola ad Cic. 12. Fam. 16.*
TROGUS (Trogus Pompejus) historicus. *V. TROGUS POMPEJUS in ONOM.*
Ejus deperditorum librorum fragmenta aliquot collegit *Jacob. Bongarsius*, et *Justini* operibus præmisit.
TROTULA. *V. EROS suo loco.*
TRYPHONIN. (Claudius Tryphoninus) JClus, vixit sub Septimio Severo et Caracalla.
Extant ejus in Digestis fragmenta ex
1. libris XXI. disputationum,
2. notis ex libris XXI. Digestorum Scævolarum.
TUBERO Q. ÆL. (185).
TURNUS, poeta Satyricus, vixit sub Nerone, et Flaviis Augustis; ejus meminit *Pet. Scholiast. ad Juvenal. 1. Sat. 20., Martialis. 11. 10., Rutil. Numatianus 1. Itiner. 600., et Sidon. carm. 9. 267. Eidem Satyræ fragmentum in Nerone tribuit Wernsdorfius in Poet. Lat. min. T. 3. p. LVII. LX., et illud edidit et illustravit ibid. p. 77-82.*
TURPIL. (Sex. Turpilius) poeta comicus, senex oblit ann. U. C. 653. *V. TURPILIUS in ONOM.*
Extant ejus plura fragmenta comædiarum, quarum hi sunt tituli (*In citandis ejus locis sequimur editionem Frid. Henr. Bothii V. supra in AFRAN.*):
1. *Acta*,
2. *Bæthuntæ*,
3. *Canephoros*,
4. *Demetrius*,
5. *Demifurgus*,
6. *Epiclesus*,
7. *Hetæra*,
8. *Lemnil*,
9. *Leucadia*,
10. *Lindia*,
11. *Paraterusa*,
12. *Pædium*,
13. *Philopator*,
14. *Thrasyleon*.
(183) C. Titius, eques Romanus, æqualis Herennii, qui consul fuit a. U. 660. eo pervenisse videtur (ut ait Cic. *Brut. 43. 187.*), quo potuit fere Latinus orator sine Græcis litteris et sine multo usu pervenire. Hujus orationes tantum argutiarum, tantum exemplorum, tantum urbanitatis habent, ut pæne Attico stilo scriptæ esse videantur. Easdem argutias in tragedias, satis ille quidem acute, sed parum tragice transtulit. Ejus fragmenta collegit atque illustravit *Henr. Meyer* in op. super. cit. (V. notam n. 10.) p. 273-274.
(184) Trajanus Imperator scripsit historiam belli Dacici, si credimus *Prisciano 4. p. 688. Putsch.*, qui ejusdem historiæ fragmentum affert.
(185) L. Ælius Tubero, Q. f., cujus filius Q. Ælius Tubero consul fuit cum P. Fabio Maximo a. U. C. 743., antiquo more et sermone etiam antiquo usus, historiam ab Urbis primordio inceptam ad sua usque tempora perduxit; et alia conscripsit ad jus pertinentia. Hujus fragmenta, præmissa dissertatione, exhibet *Aug. Krause* in op. super. cit. (V. notam n. 3.) p. 321-322.

U
ULP. (Domitius Ulpianus) JClus, de quo *V. ULPIANUS in ONOM.*
Extant ejus in Digestis plurima fragmenta ex
1. libris V. de adulteriis,
2. ——— IV. de appellationibus,
3. ——— VI. de censibus,
4. ——— XLVIII. digestorum,
5. ——— X. disputationum,
6. ——— LXXXIII. ad edictum prætoris,
7. ——— II. ad edictum ædilium curulium,
8. ——— VI. fideicommissorum,
9. ——— II. institutionum,
10. ——— IV. ad legem Æliam Sentiam,
11. ——— Juliam de adulteriis,
12. ——— et Papiam,
13. ——— III. de officio consulis,
14. ——— X. de officio proconsulis,
15. ——— II. de officio quæstoris,
16. ——— VI. opinionum,
17. ——— VII. regularum. (*Tituli XXIX. ex hoc corpore regularum extant a pluribus, et præsertim ab Ant. Schultingio editi in sua Jurisprudentia ante-Justinianea p. 537-680., et in Lexico separatim etiam citati.*)
18. ——— II. responsorum,
19. ——— LI. ad Masurium Sabinum,
20. ——— X. de omnibus tribuaculis,
21. libro singulari excusationum,
22. ——— de officio consularium,
23. ——— curatorum reipublicæ,
24. ——— præfecti vigiliæ,
25. ——— Urbis,
26. ——— prætoris tutelaris,
27. ——— quæstoris,
28. ——— pandectarum,
29. ——— regularum,
30. ——— de sponsalibus,
31. ——— ex notis ad Aristonem,
32. ——— Marcellum,
33. ——— Papinianum.
V
VALENS (Aburnius Valens) JClus, vixit sub Trajano et Hadriano.
Extant ejus in Digestis fragmenta ex
1. libris VII. fideicommissorum.
VAL. ÆDIT. (Valerius Æditus) poeta epigrammaticus, *M. Tullio Cicerone* antiquior.
Extant ejus
1. Epigrammata II. (*Hæc a Gell. 19. 9. servata nobis sunt, quorum prius affertur etiam in V. SUBIDUS in Lexico.*)
VAL. ANTIAS (Q. Valerius Antias) historicus, vixit circa ann. a Chr. n. 670., sæpe *Antias* tantummodo a scriptoribus appellatur.
Extant ejus plura, apud *Livium, Gellium, Macrobius*, fragmenta ex
1. *Annalium* libris LXXV. (186).
VAL. FLACC. (C. Valerius Flaccus Setinus Baibus) poeta epicus. *V. VALERIUS in ONOM.* In citandis ejus locis utitur *Forcellinus* editione *P. Burmanni* Leidæ ann. 1724. 4.º, nos quandoque consulimus editionem *Christ. Harlesii* Altenburgi ann. 1781. 8.º Futuro Lexicographo consulenda est *Dissert. Aug. Weichertii* Misnæ ann. 1818. 8.º editam, in qua de versibus aliquot *C. Val. Flacci* injuria suspectis agit, ejusdemque etiam hujus poetæ editionem, quam si reapse perfererit, nondum nobis scire licuit.
Extant ejus
1. *Argonauticon* libri VIII.
VAL. MAX. (M. Valerius Maximus) historicus, tum externarum, tum Romanarum narrator haud contemnendus: ejus meminit *Gell. 12. 7. V. VALERIUS in ONOM.* In locis ejus citandis utimur editione *Petr. Jos. Cantelii* Parisiis ann. 1679. 4.º
Extant ejus
1. *Factorum dictorumque memorabilium* libri IX.
VALGIUS (T. Valgius Rufus) poeta epicus et elegiacus, comævus *Horatio* et *Tybullo*; laudatur ab illo 1. *Sat. 10. 82.*, qui eum Homero proximum facit 2. *Od. 9.* Etiam bucolica scripsisse constat ex *Porphyrione* ad *Virg. 3. G. 177. V. MULCTRALE* et *SINUM* in *Lexico* (187).
VARIUS (L. Varius) poeta tragicus et epicus, laudatus ab *Horat. 1. Sat. 10.*
Extant ejus
1. *Fragmenta ex Thyeste* tragedia (apud *Quintil. 3. 8. et Mar. Victorin. 1. Art. grammat. p. 2503. Putsch.*),
2. ——— de morte (apud *Macrobius. 6. Saturn. 1. et 2.*).
VARRO (M. Terentius Varro) poeta satyricus et epigrammaticus, historicus, grammaticus, scriptor agrarius: natus ann. U. C. 638., obiit ann. 727. *V. VARRO in ONOM.* In citandis ejus locis de re rustica plerumque sequi-

(186) De Q. Valerio Antiate pluribus disserit, ejusque fragmenta collegit atque illustravit *Aug. Krause* in op. super. cit. (V. notam n. 3.) p. 366-368.
(187) De T. Valgio Rufo pluribus disserit ejusque fragmenta exhibet *Aug. Weichert.* in op. super. cit. (V. notam n. 11.) p. 333-340.

mur editionem Jo. Gottl. Schneideri Lipsiæ ann. 1794. 8.º, in iis de lingua Latina, et in fragmentis editionem Bipontinam ann. 1788. 8.º (188). Extant ejus

1. De re rustica libri III.
2. — lingua Latina libri XXIV. (Ex his libris tres primi, et tresdecim postremi perire, ex quibus fragmenta tantum supersunt) (189).

Fragmenta ex

1. libris I. - III. et X. - XXIV. de lingua Latina,
2. — IV. de utilitate sermonis,
3. — II. de similitudine verborum,
4. — III. de poematis,
5. libro de compositione satyrarum,
6. — proprietate scriptorum,
7. — comædiis Plautinis,
8. libris II. Plautinarum questionum,
9. — VI. epistolarum questionum,
10. — VII. epistolarum,
11. epistola ad Jul. Cæsarem,
12. — Fabium,
13. — Fufium,
14. — Marullum,
15. — Neronem,
16. — Ser. Sulpicium,
17. libro de gradibus,
18. libris III. περί χαρακτήρων,
19. — VI. Complexionum,
20. — VIII. disciplinarum,
21. libro de grammatica,
22. — astrologia,
23. — arithmetica,
24. — geometria,
25. — musica,
26. libris XXV. antiquitatum rerum humanarum,
27. — XVI. antiquitatum rerum divinarum,
28. libro de cultu deorum,
29. libris augurum,
30. libro de initis urbis Romæ,
31. libris III. de gente populi R.,
32. — IV. de vita populi R.,
33. — III. de rebus urbanis,
34. — III. de scænicis originibus,
35. — V. de actionibus scænicis,
36. libris theatralibus,
37. libro I. de familiis Trojanis,
38. annalibus,
39. ephemeris,
40. libro I. ad Libonem,
41. mensuralibus,
42. Gallo Fundanio de miris seu admirandis,
43. Ætius,
44. libro de litoralibus,
45. libris IX. hebdomadam seu de imaginibus,
46. libro de poetis,
47. libris II. de bibliotheca,
48. libro de vita sua,
49. logistorico,
50. Attico de numeris,
51. Laterensi,
52. Marlo de fortuna,
53. Messala de valetudine,
54. libro de moribus,
55. — natura rerum,
56. Nepote,
57. Oreste de insania,
58. Pappo de indigentis,
59. Pio sive de pace,
60. Sisenna de historia,
61. Scauro,
62. libris II. περίπλου φιλοσοφίας,
63. — II. Promethei,
64. — II. de forma philosophiæ,
65. libro de philosophia (190).

Fragmenta ex satyris Menippeis (191) quarum hi sunt tituli:

1. Aborigenes, περί ἀνθρώπων φύσεως,
2. Agatho,
3. Age modo,

(188) Nos vero in libris de Lingua Latina ad Ciceronem missis secuti sumus editionem omnium optimam, quam curavit Car. Odefr. Müller. Lipsiæ a. 1833.

(189) In editione vero Mulleri quatuor priores libri desiderantur, habentur fere integri libri V., VI., VII., VIII., IX. et X., ac demum fragmenta exhibentur sequentium librorum usque ad XXIV.

(190) His addenda sunt fragmenta ex Tricipitina, h. e. in III. viros Cæsarem, Pompejum et Crassum, qua de re consulat A. Mai. in Class. Auct. T. 1. p. 4.; necnon Rhetoricorum libr. XX, qui laudantur a Non. l. 289. edit. veter. Denique addantur Sententiæ LV. maxima ex parte ineditæ, quas ex Cod. Seminarii Patavini typis mandandas curavit Vincent. Deit. a. 1843.

(191) Satyrarum vel Saturarum Menipp. reliquias nuperrime edidit Fr. Oheler.

4. Ἄλλος οὗτος Ἡράκλεις,
5. Andabatae,
6. Ammon μετρεῖς περί φιλαργυρίας,
7. Ἀνδρωπούργια περί γενεᾶν,
8. Armorum iudicium,
9. Bajæ,
10. Bimargus περί τρόπου,
11. Caprinum prælium περί ἱριδος,
12. Cave canem,
13. Columna Herculis, περί δόξης,
14. Cosmotoryne, περί φθορᾶς κόσμου,
15. Cras credo, hodie nihil.
16. Cygnus, περί ταφῆς,
17. Cynicus,
18. Synistor,
19. Desultorius, περί τρυφῆς σὺν αἰίοις,
20. De salute,
21. — officio mariti,
22. Δις παῖδες οἱ γέροντες,
23. Dolum seu Seria,
24. Endymion,
25. Ἐπιταφίων,
26. Ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον, περί εὐτελείας,
27. Est modus matulæ, περί μέθης,
28. Εὐρεν ἡ λοπάς τὸ πῶμα, περί τῶν μιμητῶν καθηκόντων,
29. Eumenides,
30. Ἐχω σέ, περί τύχης,
31. Exdemeiricus,
32. Ἐως ποτέ, περί ὁρῶν,
33. Flexibula, περί ἐπαρχιῶν,
34. Gemini,
35. Gerontodidascalus,
36. Γνώθι σαυτὸν,
37. Hecatombe, περί θυσιῶν,
38. Hercules, tuam fidem,
39. Hercules Socraticus,
40. Hypocyon,
41. Idem Acci, quod Titi,
42. Ithipallus, περί ἀρρενότητον,
43. Κενοδοξία, περί φθόρου,
44. Lex Mænia,
45. Logomachia,
46. Longe fugit, qui suos fugit,
47. Magnum talentum,
48. Manius,
49. Marcipor,
50. Mæonius Autumedus.
51. Margopolis, περί ἀρχῆς,
52. Meleager,
53. Modius,
54. Mutuum muli scabunt,
55. Mystagogi,
56. Mysteria,
57. Nescis, quid vesper serus vehat,
58. Octogesis, περί νομισμάτων.
59. Œdipothyestes,
60. Ὅνος λύσας,
61. Πάπιας Παππος, περί ἐγκωμίων,
62. Parmenio.
63. Περί αἰρέσεων, sive αἰεὶ Λιβύη,
64. Περί ἐδερμάτων,
65. Περί ἐξαγωγῆς,
66. Περί κεραυνου,
67. Plutorine,
68. Præsus paratus,
69. Pseudolus Apollo,
70. Pseudænea,
71. Quinquatria,
72. Sardi, venales,
73. Σκιομαχία seu Κριομαχία,
74. Serranus,
75. Sesquilysses,
76. Sexagesis,
77. Synistor,
78. Synephebus, περί ἐμμονῆς,
79. Tanagril,
80. Ταφὴ Μενίππου,
81. Testamentum, περί διαθήκων μετὰ φιλοφρονίας,
82. Tithonus, περί γήρωτος,
83. Τοῦ πατρὸς τὸ παιδίον, περί παιδοποιίας,
84. Τριποδίτι τριφώλιος seu τριφαλλός, περί ἀρετῆς καὶ φύσεως,
85. Væ victis, περί φιλονεικίας,
86. Vinalia, περί ἀφροδισιῶν,
87. Virgula divina,
88. Υδροχρυσον.

VARRO ATAC. (P. Terentius Varro Atacinus) M. Terentio Varroni fere com-
vius fuit hic poeta, de cujus vita et scriptis accurate egit H. J. Vossius in
Poet. Lat. min. T. 5. p. 1385-1397., tum veterum testimonia de eodem,

et operum fragmenta collegit et illustravit *ibid.* p. 1398-1418. *V.* et *ATA-CINUS* in *ONOM.*

Extant ejus

1. Epigramma (in *Antholog. Lat.* T. 1. p. 205. *Burm.*).

2. Fragmenta ex

1. Chorographia,
2. libris navalibus,
3. — IV. Argonauticorum. (*Fragmentis hujus operis a Wernsdorffio collectis addendum est aliud, quod e Cod. Veronensi palimpsesto edidit A. Maius in Virgilio interpret. vet. Mediolani ann. 1818. p. 26.*)
4. libro II. de bello Sequanico.

VATIN. (P. Vatinius) quaestor fuit Romae ann. U. C. 691., trib. pleb. ann. 695. (a quo lata est Valinia lex de repetundis, tum altera de Gallia citeriore cum Illyrico tribuenda C. Julio Caesari, tum tertia rogata tantum, non perlata, de L. Vettio Pompeji inimico), aedilitatis repulsam tulit ann. 698., praetor ann. 699., legatus Caesaris in Gallia, in bello civili praefuit classi, consul suffectus ann. 707. Illyricum proconsul obtinuit ann. 709., post Caesaris necem ann. 710. M. Bruto Dyrrachii portus aperuit, et ann. 712. triumphum de Illyrico consecutus est. Hic cum Cicerone maximum odium exercuit, postea eidem reconciliatus est.

Extant ejus

1. Epistolae II. ad Cic. 5. *Fam.* 3. et 10.

VEGET. (Flavius Vegetius Renatus) scripsit sub Valentiniano II., qui imperavit ab ann. 379. ad 391. *V. VEGETIUS* in *ONOM.* In ejus locis citandis *Forcellinus* secutus est editionem *Vesalii Civorum* ann. 1670. 8.º, nos in quibusdam utimur editione *Nic. Schwebelii* Argentorati ann. 1806. 8.º

Extant ejus

1. De re militari libri V.

VEGET. (P. Vegetius Renatus) fuit superiore longe posterior. *V. VEGETIUS* in *ONOM.* In locis ejus citandis usus est *Forcellinus* editione *Jo. Matth. Gesneri* Lipsiae ann. 1735. 4.º, nos in quibusdam sequimur editionem *Jo. Gottl. Schneideri* Lipsiae ann. 1796. 8.º Librorum autem et capitulum rationem *Gesneri* ejusdem servavimus.

Extant ejus

1. Artis veterinariae libri IV.

VEL. LONG. (Velius Longus) grammaticus *Charisio*, qui eum laudat p. 73. et 187. apud *Putsch.*, antiquior, et *Cassiodorio*, qui ejus alterum de orthographia caput ab eodem mutuari non est veritus.

Extat ejus

1. De orthographia liber (apud *Putsch.* p. 2213-2238.).

VELLEJ. (C. Vellejus Paterculus) natus ann. U. C. 735., occisus videtur, propter Sejani amicitiam, a Tiberio Aug. ann. 784., Christi 31., aetatis suae circiter 50. Ejus patria fuit Aclanum in Hirpinis, ibi enim repertus est lapis inscriptus, in quo mentio est de M. Magio Syro III. viro, filio Magii Minatii, qui atavus maternos fuit *Velleji*, ut ipse affirmat l. 2. c. 16. Inscriptio vero legitur apud *R. Guarinium* in *Ricerche di Eclano* p. 93. *V. VELLEJUS* in *ONOM.* In locis ejus citandis utitur *Forcellinus* editione *Rob. Riguezzi* Paris. 1675. 4.º, nos quandoque utimur editione *Bipontina* ann. 1780. 8.º

Extant ejus

1. Historiarum Romanarum libri II. (*Horum primus initio inane est, mox aliam lacunam exhibet sexcentorum ferme annorum; alter res Romanorum enarrat ad ann. U. C. 783., quo consul processit ille M. Vinicius, cui Vellejus historiam suam dicavit.*)

VENANT. (Venantius Honorius Clementianus Fortunatus) poeta, Christianus, natus ann. circiter 530. a Chr. n., in Galliam profectus ann. 565., ibique mortuus post ann. 600. *V. VENANTIUS* in *ONOM.* In locis ejus citandis utimur editione *Mich. Ang. Luchii* Romae ann. 1786. 4.º

Extant ejus

1. Carminum libri XI.,
2. De vita S. Martini libri IV.,
3. Libelli singulares III. (*Libri hactenus recensiti versibus varii generis sunt exarati; opera quae sequuntur, prosa oratione sunt scripta.*)
4. Vita S. Hilarii episcopi Pictaviensis, (*Haec constat duobus libellis, seu duabus partibus, in quorum primo de actionibus S. Hilarii, in altero de ejusdem prodigiis agitur.*)
5. — S. Germani episc. Parisiensis,
6. — S. Albini episc. Andegavensis,
7. — S. Paterni episc. Abrincensis,
8. — S. Radegundis reginae,
9. — S. Amantii episc. Rutenensis,
10. — S. Remigii episc. Remensis,
11. — S. Medardi episc. Noviomensis,
12. — S. Marcelli episc. Parisiensis,
13. — S. Leobini episc. Carnotensis,
14. — S. Mauricii episc. Andegavensis,
15. Acta passionis SS. Dionysii episcopi, Rustici et Eleutherii

VENULEJUS (Q. Claudius Venulejus Saturninus) Jctus, vixit sub Alex. Severo, qui imperavit ab ann. a Chr. n. 222. ad 235. *V. VENULEJUS* in *ONOM.*

Extant ejus in Digestis fragmenta ex

1. libris X. actionum,
2. libro VII. disputationum,
3. libris VI. interdictorum,
4. — IV. de officio proconsulis,
5. libro de pœnis paganorum,
6. libris III. publicorum,
7. — XIX. stipulationum.

VERR. FLACC. (M. Verrius Flaccus) grammaticus celeberrimus, cujus vitam habet apud *Sueton. Gramm.* 17. *V. VERRIUS FLACCUS* in *ONOM.*

Extant ejus

1. Fragmenta Kalendarii Praenestini.

2. — alia (collecta ab eodem Foggino, de quo in *ONOM.* actum est). (192).

VERUS (L. Verus Aug.) filius L. Aelii Caesaris, natus ann. a Chr. n. 130., adoptatus ab Antonio Pio ann. 138., ad imperii societatem admissus a M. Aurelio ann. 161. appellatur L. Aelius Aurelius Verus, obiit Altini ann. 169. *V. VERUS* in *ONOM.* (193).

Extant ejus

1. Epistolae VI. (editae inter opera Frontonis ab A. Maio Romae ann. 1823. 8.º ad Verum Imp. 2. 3. 5. 10. 11. 12.).

VESP. JUDIC. (Vespae judicium coci et pistoris, iudice Vulcano) ita appellatur carmen ludicrum, sex et nonaginta hexametris constans, cujus auctor vel cognomine *Vespa* fuit, vel sub eodem ficticio latitat. Illud edidit et illustravit *Wernsdorffius* in *Poet. Lat. min.* T. 2. p. 229-239., nihil autem statuit de tempore, quo scriptum fuerit, in praef. de eodem *ibid.* p. 61-64., sed non contemnendum putat Latinae linguae studiosis; ideoque nos quaedam ex eodem nova vocabula Lexico addidimus.

VIB. SEQUESTER (Vibius Sequester) ubinam ortus fuerit, nemo facile dixerit. Quidam circa ann. a Chr. n. 300., alii quinto aut sexto Christi saeculo eum natum suspicantur. Ejus tamen opus ad antiquitatem, et poeticam geographiam cognoscendam haud omnino inutile est. In ejus locis citandis *Forcellinus* editione utitur *Fr. Hesselii* Roterodami ann. 1711. 12.º; nos saepe consulimus editionem Societ. Bipontinae Argentorati ann. 1803. 8.º, in qua una cum *Pomponio Meta* editum est illius opus.

Extat ejus

1. De fluminibus, fontibus, lacubus, nemoribus, paludibus, montibus, gentibus, quorum apud poetas mentio fit, libellus.

VICTOR. (Claudius Marius Victor seu Victorinus) Massiliensis, orator et poeta non ignobilis, obiit post ann. a Chr. n. 450. Pluries edita sunt ejus carmina: nos praemanibus habuimus editionem *Pasq. Amatii*, qui in *Collect. Pissaur.* T. 5. p. 347-362. duo priora opera inferius citata edidit.

Extant ejus

1. Commentariorum in Genesin libri III.,

2. De perversis suae aetatis moribus epistola,

3. — nativitate, vita, passione, et resurrectione Domini carmen. (*Huic Victorino tribuendum putat A. Maius istud carmen, quod sub Victorini nomine is reperit in pervelusto Cod. Vaticano, ediditque in Classic. Auct. T. 5. p. 382. et seqq.*)

VICTOR (P. Victor) geographus, videtur vixisse circa postremos saeculi Christiani quarti annos

Extat ejus

1. De regionibus urbis Romae libellus.

VICTOR. V. JUL. VICT.

VICTORIN. (C. Marius Victorinus) grammaticus, rhetor et poeta, Afer natione, qui diu docuit Romae rhetoricam, et obiit ann. a Chr. n. 370.

Extant ejus

1. De orthographia et ratione metrorum, seu artis grammaticae liber I.,
2. — didascalis metris, seu artis grammaticae liber II.,
3. — conjunctionis inter se et mixtis metris pragmaticis seu artis grammaticae liber III.,
4. — connexis inter se atque inconnexis, quae Graeci *δυνάμντα* vocant, seu artis grammaticae liber IV.,
5. — metris Horatianis. (*Haec omnia opera apud Putsch. p. 2449-2622.*)
6. Expositio in I. et II. rhetoricorum librum Ciceronis. (*Inter Antiquos rhetor. Lat. a Claud. Capperonerio editos Argentorati ann. 1756. 4.º p. 102-255. (194).*)
7. De fratribus Machabaeis ab Antiocho Epiphane interfectis carmen,
8. Hymnus de Homosio,
9. — de Jesu Christo Deo et homine,
10. — de cruce (*Haec quatuor postrema opera poetica edita sunt a Pasq. Amatii in Collect. Pisaurensi omn. poet. T. 5. p. 83-88.*)

VICTORIN. (Maximus Victorinus) grammaticus incertae aetatis.

Extant, apud *Putsch.* p. 1967-1974., ejus

1. De re grammatica liber,
2. — carmine heroico,
3. — ratione metrorum.

VINDICIAN. (Vindicianus) comes archiatrorum, vixit sub Valentiniano I. Aug. circa ann. a Chr. n. 370.

Extat ejus

1. Epistola praemissa libro *Marcelli Empirici*.

VIRGIL. (P. Virgilius Maro) poeta epicus celeberrimus. *V. VIRGILIUS* in *ONOM.* In locis ejus citandis *Forcellinus* utitur editione *Pancr. Masvicii* Leovardiae ann. 1717. T. 2. 4.º; nos vero saepissime consulimus editionem *Chr. G. Heynii* Lipsiae ann. 1803. T. 4. 8.º

Extant ejus

1. Eclogae X.,
2. Georgicorum libri IV.,

(192) Verrii Flacci fragmenta quaedam edidit etiam *Lindemannus* in opere, cui titulus: *Corpus Grammaticorum*, de quo V. notam n. 27.

(193) De orationibus hujus imperatoris V. *Henr. Meyer.* in op. super. cit. (V. notam n. 46.) p. 377.

(194) Hanc M. Victorini expositionem a plurimis vitis emendarunt atque inter Ciceronis Scholiastas ediderunt *Jo. Casp. Orellius* et *Jo. Georgius Baiterus.* Jurici 1855.

3. *Aeneidos* libri XII.

Eidem etiam tribuuntur

1. *Culex*,2. *Ciris*,3. *Moretum*,4. *Copa*,

5. *Catalecta*. (*Priora haec quatuor poemata, et epigrammata XIV. sub Catalectorum nomine Virgilio passim tribuuntur: vide tamen quæ de singulis his disputat Chr. Gottl. Heynius in calce suæ editionis Virgilianæ, quæque de Moreto et Copa habet Jo. Christ. Wernsdorffus in Poet. Lat. min. T. 2. p. 253. et seqq., ubi hæc duo poemata A. Septimio Severo tribuenda censet, ut diximus supra ad SEVER.*)

VITRUV. (M. Vitruvius Pollio) artis architectonicæ scriptor opus suum vulgasse videtur post ann. U. C. 727., obliit vero ann. 743. *V. VITRUVIUS* in ONOM. Usus est *Forcellinus* editione *Jo. de Laet*. Amstelod. ann. 1649. fol., nos sæpissime utimur editione *Jo. Gottl. Schneidersi* Lipsæ ann. 1807.-1808. T. 3. 8.º

Extant ejus

1. De architectura libri X.

VOPISC. (Flavius Vopiscus) Syracusanus, scriptor hystoriæ Augustæ, circa ann. a Chr. n. 290.

Extant ejus

1. Vita L. Domitii Aureliani Aug.,

2. — M. Claudii Taciti Aug.,

3. — M. Annii Floriani Aug.,

4. — M. Aurelii Probi Aug.,

5. — Firmi, Saturnini, Proculi et Bonosi tyrannorum,

6. — Carli, Numeriani et Carini Augg.

VULCAT. GALLIC. (Vulcatius, seu Volcatius, Gallicanus) scriptor hystoriæ Augustæ, ignoti nominis homo. *V. VOLCATIUS* in ONOM.

Extat ejus

1. Vita Avidii Cassii tyranni.

VULCAT. SEDIG. (C. Vulcatius, seu Volcatius, Sedigitus) poeta epigrammaticus, *Plinio* seniori antiquior. *V. VOLCATIUS* et *SEDIGITUS* in ONOM.

